

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_172749

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. 091 / D97 G Accession No. 41320

Author Dutt, Nalinaksha, ed.

Title Gilgit manuscripts, vol. III. 1942.

This book should be returned on or before the date last marked below.

--	--	--	--

Published by the gracious permission of His Highness Shri Rajarajeshwar
Maharajadhiraj Maharaja Shri Harisinghji Bahadur, G.C.S.I., G.C.I.E.,
K.C.V.O., L.L.D., of Jammu and Kashmir, from the original
manuscripts recently unearthed near Gilgit within
His Highness' territories.

GILGIT MANUSCRIPTS

Vol. III

PART 2

EDITED BY

DR. NALINAKSHA DUTT, PH.D. (CAL.), D.LITT. (LOND.).

with the assistance of

VIDYAVARIDHI SHIV NATH SHARMA

1942

SRINAGAR—KASHMIR

PRINTED AND PUBLISHED BY MR. J. C. SARKHEL, AT THE CALCUTTA ORIENTAL
PRESS, LTD., 9, PANCHANAN GHOSE LANE, CALCUTTA.

मूलसर्वास्तिवाद-

विनयवस्तु

CONTENTS

चीवरवस्तु	...	...	...	...	३
कठिनवस्तु	...	...	...	...	१५०
कोशाम्बकवस्तु	...	...	...	...	१७३
कर्मवस्तु	...	...	...	...	१६६

INTRODUCTION

The discovery of the manuscript of the *Vinaya-vastu* of the Mūlasarvāstivāda Vinaya Piṭaka was announced by Prof. Sylvain Lévi in the *Journal Asiatique*, vol. ccxx (1932) and by myself in the *Indian Historical Quarterly*, vol. xiv (1938). The ms. is written on birchbark in Gupta characters of the sixth century A.D. and is of the same type as are most of the mss. discovered by Sir Aurel Stein and other explorers in Eastern Turkestan and Central Asia.¹ The leaves of the ms. are very large in size being about 23½" long and 5" broad as will be apparent from the enclosed plate. There are ten lines in each page. The ms. reached our hands with several gaps. The leaves were in a confused state. These have been arranged partly by the available leaf marks and partly with the help of the Tibetan version. The work is an extensive one, covering 423 leaves (*vide* reproduction of the last leaf in the plate). Each leaf covers about 4 pages in print (as in the present edition), and so if all the leaves could be found, the work would have covered about 1700 pages in print. In Tibetan, this work extends over four volumes covering (407 + 563 + 478 + 470 =) 1918 leaves.

The chapters and numbers of leaves that have come to our hands are as follows:—

(i) Pravrajyā-vastu (in fragments)	2-3	=	2 leaves
Do (= Saṃgharaksitāvadāna) ²	49-53	=	4½ „
(ii) Poṣadha-vastu (in fragments)	53-60	=	7½ „
Do	64-66	=	3 „

¹ See my Intro. to the *Gilgit Mss.*, vol. I.

² The leaves were in the possession of Prof. Sylvain Lévi and published in the *Journal Asiatique*, 1932.

(iii) Pravāraṇā-vastu (do)	71-73 = 3 leaves
(iv) Varṣā-vastu (do)	75-80 = 6 „
(v) Carma-vastu (including Śroṇakoṭi- karṇāvadāna)	80-91 = 12 „
(vi) Bhaiṣajya-vastu (in fragments) Do (traced in <i>Divyāvadāna</i> corresponding to the lost leaves 126-128)	91-93 = 3 „
Do	129-139 = 10½ „
(vii) Cīvara-vastu (complete)	139-175 = 36½ „
(viii) Kaṭhina-vastu (do)	175-180 = 5½ „
(ix) Kośāmbaka-vastu (do)	180-185 = 5½ „
(x) Karma-vastu (do)	185-188 = 3½ „
(xi) Pāṇḍulohitaka-vastu (do)	188-202 = 14½ „
(xii) Pudgala-vastu (do)	202-209 = 7½ „
(xiii) Pārivāsika-vastu (do)	209-211 = 2½ „
(xiv) Poṣadhasthāpana-vastu (do)	211-214 = 3½ „
(xv) Other unidentified <i>vastus</i> (in fragments), the last of which is Saṃghabhedaka-vastu	214-218 = 4½ „ 300-309 = 10 „ 318-319 = 2 „ 321-324 = 4 „ 326-328 = 3 „ 341-399 = 59 „ 413-423 = 11 „ 224 „

The above calculation shows that our ms. represents a little more than a half of the original, and I believe the rest passed into other hands.¹

Our Scheme of Publication

In view of the incompleteness of most of the chapters (*vastus*) we propose to publish first only the complete *vastus* and then take up the rest. As estimated above, the leaves in our hands will cover about 1100 pages in print, i.e., about 4 volumes of 275 pages each. The first six *vastus* we propose to include in the forthcoming volume (GILGIT MANUSCRIPTS, vol. III, pt. 1).² The present text contains four *vastus* (vii-x) and is marked vol. III, pt. 2. The remainder of the mss. will be published in two other parts.

The ms. is well-written though there are several mistakes of the scribe. In settling the reading of the text, we have relied mainly on the Tibetan translation (*Dulva*, vol. III, leaves 78-229) which is not only accurate but literal. There are a few oft-quoted stereotyped passages common to this text as also to the *Divyāvadāna* and the *Avadānaśataka*. These have been compared and corrected as far as possible. For the ecclesiastical terms and laws the *Mahāvvyutpatti* and the *Mahāvagga* in Pāli have been of much help.

1 In the *Mahāvvyutpatti*, 276, names of the following *vastus* appear:—

(i) Pravrajyā-vastu	(x) Pratikriyā-vastu
(ii) Poṣadha-vastu	(xi) Kālākālasampada-vastu
(iii) Varṣā-vastu	(xii) Bhūmyantarasthacaraṇa-vastu
(iv) Pravāraṇā-vastu	(xiii) Parikarmaṇa-vastu
(v) Kāṭhina-vastu	(xiv) Karmabheda-vastu
(vi) Cīvara-vastu	(xv) Cakrabheda-vastu
(vii) Carma-vastu	(xvi) Adhikaraṇa-vastu
(viii) Bhaiṣajya-vastu	(xvii) Sayanāsana-vastu
(ix) Karma-vastu	

2 This is being edited by Dr. P. C. Bagchi, Dr. ès. Lettres (Paris).

Language and Style

The language of the text is the usual Buddhist-Sanskrit which does not always conform to the canons of Pāṇini. In this text, Prakritism is more in evidence in the language than in other Buddhist Sanskrit texts and particularly in those places where the topic is purely ecclesiastical. There are several instances which distinctly prove that the compiler worked on a Prakrit original and found difficulty in Sanskritising the Prakrit words.¹ The Sanskritisation as well as Pali-isation of a verse in p. 183 (see fn. 7) leaves no room for doubt that both the compilers worked an old Prakrit text and anyhow rendered the verse into Sanskrit and Pali.

In this text as in the *Divyāvadāna* and the *Avadānaśataka*, there are mechanical repetitions of certain passages. This has been already pointed out by Dr. Speyer in his introduction to the *Avadānaśataka* (pt. ii, p. xvi-xvii). Some of these passages in the present text are as follows :—

p. 1, 53, 139	= <i>Divyā.</i> , pp. 1, 98, 108, 440
p. 129	= <i>Divyā.</i> , p. 161
p. 131	= <i>Divyā.</i> , p. 180; <i>Avāś.</i> p. 4-5
p. 137	= <i>Avāś.</i> , p. 5

In the *Kaṭhinavastu* and *Karmavastu*, which deal exclusively with ecclesiastical matters, there are the usual mechanical repetitions in the characteristic forms of Vinaya texts, e.g., the words of proclamation for an ecclesiastical act, the enumeration and definition of Vinaya terms. In the *Kośāmbakavastu*, there are also similar mechanical repetitions.

1 E.g. व्यग्रकर्म for Pāli बग्गकम्म ;
 उसारण for Pāli ओसारण ;
 परिष्कार for Pāli परिकुवार ;

विप्रकृत for Pāli विप्पकत
 मानाप्य for Pāli मानत्त
 वास्थ for Pāli वसथ ।

See Index for references and other instances.

The verses appear mostly in *upajāti* metre, and a few in *anuṣṭup*. Several verses have been borrowed from the *Dhammapada*, *Udāna* and *Sutta-nipāta*.

In every chapter, the compiler has tried to give a synopsis (*uddāna*) of the contents for mnemonic purposes either in prose or verse as he found convenient. In one or two cases (e.g., pp. 108, 173), the *uddāna* does not fully represent the contents. This was probably due to the changes that the text underwent in the course of revision. In the Pāli Vinaya too this *uddāna* is a characteristic feature, but in it the *uddāna* appears in a more elaborate form and at the end of a chapter.

There are several stories, some of which are interesting. These are written in a lucid language but savour more of a book of fables than of a religious text. Particularly interesting are the account of the life and customs of the Licchavis (pp. 6 ff.), the stories of the diseases cured by Jivaka, the problems solved by Viśākhā, and the incidents relating to sinister moves of the Śaḍvargika monks.

Correspondence between the present text and the Pāli Vinaya

Apart from the narratives, the correspondence of the present text with the Pāli is fairly close, and the contents clearly suggest that both are derived from a common source. In the arrangement of chapters, the difference will be apparent from the following table:—

Present Text

चीवरवस्तु

कठिनवस्तु

कोशाम्बकवस्तु

कर्मवस्तु

Pāli Vinaya (Mahāvagga)

कठिनवस्तु —ch. vii

चीवरवस्तु —ch. viii

कर्मवस्तु —ch. ix

कोशाम्बकवस्तु—ch. x

From the Chinese versions¹ as also from the list of *vastus* in the *Mahāvvyūtpatti*,² it seems that each *vastu* was studied separately, and there was no particular sequence of one *vastu* to another.

In the *Cīvaravastu*, there are the biographies of Bimbisāra, Abhaya, Jīvaka, Viśākhā and Āmrāpālī. In these biographies the two traditions preserved in Sanskrit and Pāli show certain differences in details. The directions relating to making of *cīvara* (p. 50-51), washing of clothes (p. 88-89), using bed-covers, and bandages for itches (p. 90), nature of materials suitable for a monk's dress (p. 91-92), the occasions for laying aside the *cīvara* (p. 96-97) are similar to those in Pāli. Many of the verses in this chapter have their parallels in the Pāli *Dhammapada*.

In the *Kaṭhinavastu*, the agreement between Pāli and the present text is much closer. It opens in the both (*Vinaya*, I, p. 253 and present text, p. 151) with the story of the Sāketan monks coming to meet Buddha immediately after the rains. Buddha realises their difficulties about clothes and permits householders to offer cloths *en masse* to the Saṅgha. He then prescribes that the Saṅgha should accept the gifts, entrust certain monks to make them up into proper *cīvaras*, and then distribute those among the resident and incoming monks. The formalities, with which this act of making and distributing robes is performed, agree almost *verbatim*

1 The following parts of the Mūlasarvāstivāda-vinaya were translated by I-tsing (see Takakusu's Intro., p. xxxvii):

- (i) Pravrajyā (upasampada)-vastu = Taisho, vol. xxiii, 1444
- (ii) Varṣāvāsa-vastu = *Ibid.*, 1445
- (iii) Pravāraṇā-vastu = *Ibid.*, 1446
- (iv) Carma-vastu = *Ibid.*, 1447
- (v) Bhaiṣajya-vastu = Taisho, xxiv, 1448
- (vi) Kaṭhina-cīvaravastu = *Ibid.*, 1449
- (vii) Saṃghabhedaka-vastu = *Ibid.*, 1450
- (viii) Vinayakṣudraka-vastu = *Ibid.*, 1451.

2 See above, p. iii.

with those in the Pāli text. There are certain minor differences but the technical terms for cloths and the ecclesiastical acts are not only identical (p. 159) but appear as if these were originally neither Sanskrit nor Pāli but were in some form of Prakrit, from which the words have either been Sanskritised or Pāli-ised by a certain amount of etymological and grammatical straining.

The *Kośāmbaka-vastu* is substantially the same as that in Pāli, the only difference is that the Sanskrit text is more elaborate in its account though it passes over the story of the elephant serving Buddha during the period of his retirement. The *verbatim* agreement between the two versions of the versified portions is striking and calls for further study.

The *Karma-vastu* also has a very close affinity with the account in the Pāli text with slight difference in details, e.g., the ecclesiastical acts performed in concord (*samagra* = Pāli *samagga*) and discord (*vyagra* = Pāli *vagga*), the number of monks capable of performing certain ecclesiastical acts, illegality of prescription of unsuitable punishment for an offence, and method of recalling (*osāraṇa*) monks into the Saṅgha after the probationary period.

Thus, we see that as far as ecclesiastical matters are concerned the two versions agree quite closely. These differ only in details and in certain narrative portions. There are a few stories like that of Mṛgaśīras (p. 79), of Upananda (pp. 99 f., 117 f.), of Dhṛtarāṣṭra-haṃsarāja, which have no counterpart in the Pāli Vinaya but may be traced in the *Jātakas* and the *Dhammapadaṭṭhakathā* and such other commentarial texts. From the above comparison, we may conclude that both the versions might have a compiled Vinaya text before them but the compilers incorporated the stories from the floating tradition as they deemed fit.

Tibetan and Chinese Versions

The Tibetan translation of the present text was made by Sarvajñadeva and Dharmākara of Kashmir with the assistance of Vidyākara-prabha of a country in Central India and a Tibetan *Lotsava* in the 9th century A.D. As we have already stated above (p. iii) it is a *verbatim* translation of the present text.

In the Tibetan collection, there is only one Vinaya text (*Dulva*). In Chinese, however, there are several translations of the Vinaya texts. Of the eighteen schools of Buddhism that appeared in the pre-Aśoka days, five at least had their own Vinaya texts. These were all translated into Chinese. The present text (i.e. Mūlasarvāstivāda-vinaya) was studied and translated by the last Chinese pilgrim I-tsing.¹ This translation follows the present text closely but is not of much use for settling the reading.

Fa-hien and I-tsing

Unlike the Tibetans, the Chinese took keen interest in the study of the Vinaya texts. Both Fa-hien² and I-tsing³ came to India with the sole purpose of finding out correct texts of the Vinaya rules in India and to take them back to their homeland.

Regarding the Vinaya texts, Fa-hien writes that in the north he found only "one master transmitting (the rules) to another but there were no written copies. At Pāṭaliputra, in a Mahāyāna monastery, he found a copy of the *Mahāsaṅghika Vinaya*, of which the original was in the Jetavana-vihāra. There were eighteen schools of Buddhism, and each one had its own views about the disciplinary matters, but they agreed in general meaning and had

¹ See *infra*, p. ix.

² Legge's Fa-hien, p. 2, 9-10: He undertook his journey to India in search of complete copies of the Vinaya Pīṭaka

³ I-tsing's records speak only of the disciplinary life of the Buddhist monks.

small and trivial differences. Fa-hien liked this copy as it was the most complete with the fullest explanations",¹ and he afterwards translated it into Chinese (See Nanjio 1119 and 1150). He further writes that he got a transcript of the rules in six or seven thousand gāthās, being the Sarvāstivāda rules, observed by the monks in Ts'in.

Fa-hien visited India in the first decade of the fifth century and at that time he came across a Sarvāstivāda Vinaya in verses and a complete copy of the Mahāsaṅghika Vinaya with exposition. From the *Mahāvastu*, the first volume of the Vinaya of the Mahāsaṅghikas, it is apparent that Fa-hien's statement regarding the Mahāsaṅghika Vinaya was based on facts. It is likely therefore that his other statement, viz., the existence of the Sarvāstivāda Vinaya in verses seems to be trustworthy. This text probably served as a basis for the developed Mūlasarvāstivāda Vinaya of which the present text forms a part. The Vinaya in verses, it seems, was not translated into Chinese. The *Daśādhyaṃya*, the Vinaya text recognised by the early Sarvāstivādins, was in prose as is proved by its Chinese translation.

I-tsing, who visited India three centuries later, became as much interested in the Mūlasarvāstivāda Vinaya as was Fa-hien in the Vinaya of the Mahāsaṅghikas. The former found the Mūlasarvāstivāda Vinaya more comprehensive and replete with expositions and made its study the main object of his mission to India. He confined his attention to the disciplinary life of the monks, and for this he had to digress into an account of the Buddhist schools and their spheres of influence.

He has no doubt given us his own impressions about the monastic life but there are distinct evidences to prove that he was conversant with every section and chapter of the Mūlasarvāstivāda

Vinaya. There is one chapter at least in his account which shows that at times he even reproduced literally the contents of the Vinaya. For the convenience of readers, one chapter (pp. 190-192) is quoted here for comparison with the original Sanskrit text (see pp. 141-144). I-tsing writes:—

“Lands, houses, shops, bed-gear, woollen seats, and iron or copper implements are not distributable.....Wooden and bamboo implements, leather bedding, shaving things, male and female servants; liquor, food, corn; lands and houses, are all to be made the property of the priests assembling from every quarter.....”

“Long rods are to be used as banner-staff before the Jāmbūnada-varṇa image of the Buddha. Slender ones are to be given to the bhikṣus to be used as metal staffs (*khakkhara*).”¹

“Quadrupeds, elephants, horses, mules, asses for riding are to be offered to the Royal Household. Bulls and sheep should not be distributed, but belong to the whole assembly. Such goods as helmets, coats of arms, etc. are also to be sent to the Royal Household. Miscellaneous weapons, after having been made into needles, gimlets, knives or heads for metal staffs, are distributed among the priests then assembled...”

“.....Paints of good quality, such as yellow, vermillion, azure, blue, green, are sent to the temple to be used for colouring images and ornaments around.”

“White and red earth and inferior blue substances are distributed to the assembled priests. The wine if it is nearly sour is to be buried in the ground, and when it has turned into vinegar the priests may use it. But if it remains sweet it must be thrown away, but it must not be sold, for the Buddha has said: ‘Ye bhikṣus, who have been ordained by me, must not give wine to others, nor take it yourselves. Do not put wine into your mouths, even so little as a drop fallen from the point of a reed’. If one eat corn-flour mixed with wine, or soup made from the dregs of wine, one is guilty.....”

“Medical substances are to be kept in a consecrated (lit. pure) store,

¹ For the interesting note on *Khakkhara* see I-tsing, p. 191.

to be supplied to sick persons when needed. Precious stones, gems and the like are divided into two portions, one being devoted to pious objects (*dharmika*), the other to the priests' own use (*saṅghika*). The former portion is spent on copying the scriptures, and in building or decorating the 'Lion-seat'. The other portion is distributed to the priests who are present..."

".....the scriptures and their commentaries should not be parted with, but to be kept in a library to be read by the members of the Order. Non-Buddhistic books are to be sold and (the money acquired) should be distributed among the priests then resident. If deeds and contracts are payable at once, (the money is) to be realised and to be immediately distributed; if they are not payable at once the deeds should be kept in the treasury and when they fall due, (the money) should be devoted to the use of the Assembly. Gold, silver, wrought or unwrought goods, shells (cowrie, *kapardaka*), and coins are divided into three portions, for the Buddha, the religion (*Dharma*), and for the priesthood (*Saṅgha*). The portion for the Buddha is spent in repairing the temple, *stūpas* that contain holy hair or nails, and other ruins."

"The portion belonging to religion is used for copying the scriptures, and building or decorating the 'Lion-seat'. Another portion belonging to the assembly is distributed to the resident-priests."

A comparison of the above extracts with the Sanskrit original, which will be found in the present text (pp. 141-144) leaves no room for doubt that I-tsing not only studied this identical Sanskrit text but translated it literally, and that most of his impressions about the monastic life are based on this Vinaya. Hence we may state safely that of the several Chinese translations, now extant, those attributed to I-tsing are evidently versions of the Mūlasarvāstivāda Vinaya.

Other Chinese versions and antiquity of the text

It is apparent from the above account of Fa-hien and I-tsing that the former was responsible for the introduction into China the Mahāsaṅghika-vinaya and the latter for the Mūlasarvāstivāda-vinaya.

Prof. Takakusu remarks (I-tsing, Intro. p. xxii) that the *Daśādhyāya-vinaya* in Chinese bears a close resemblance to the contents of the *Dulva*, which belongs to the Mūlasarvāstivādins, but I-tsing himself writes (p. 20) that “the Vinaya of the so-called *Daśādhyāya* (though not unlike) does not belong to the Āryamūlasarvāstivāda school. If one turns over the pages of the *Daśādhyāya* and the titles of its chapters, there can be doubt about the correctness of the statement of I-tsing. The *Daśādhyāya* (Taisho, xxiii, 1435) opens with the eight sections of the *Prātimokṣa*, corresponding to the *Suttavibhaṅga* of the Pāli Vinaya, and its matters are arranged quite differently from those of the Mūlasarvāstivāda Vinaya. It is much shorter and consequently cannot be expected to contain all the materials of the Mūlasarvāstivāda Vinaya. Prof. Takakusu’s remarks are based on the fact that there are many close agreements between the *Daśādhyāya* and the *Mūlasarvāstivāda Vinaya*, see, e.g., Taisho, xxiii, p. 194: 4th chapter, 7th section = present Sanskrit text, p. 47. Such agreements, however, are common to all versions of the Vinaya Piṭaka not to speak of those between the Sarvāstivāda and the Mūlasarvāstivāda texts, hence Prof. Takakusu’s conclusion cannot be accepted.

The *Daśādhyāya* was translated into Chinese by Puṇyatara and Kumārajīva in 404 A.D. Kumārajīva, the famous Sanskrit and Chinese scholar, had his education in Kipin (Kashmir) and lived in Kucha. Both these places were the home of the early Sarvāstivādins, and so it is quite likely that the text which interested him was the Vinaya recognised by the Sarvāstivādins in the 4th and 5th centuries A.D. as the principal text. The *Daśādhyāya* in Chinese appears in prose, and so its original in all probability was in prose. Fa-hien, we must say therefore, referred to another text of the Sarvāstivādins and not to *Daśādhyāya*.

Other principal Vinaya texts existing in Chinese translations are as follows:—

- (i) *Sarvāstivāda-vinaya-mātrkā*, translated by Saṅghavarman (445 A.D.): Taisho, xxiii, 1441; Nanjio 1132
- (ii) *Sarvāstivāda-vinaya-vibhāṣā*, translator unknown (350-431 A.D.): Taisho, xxiii, 1440; Nanjio 1135, 1136
- (iii) *Daśādhyāya-vinaya-nidāna*, translated by Vimalākṣa (405-418 A.D.).
- (iv) *Mahāsaṅghika-Vinaya*, translated by Buddhahadbra and Fa-hien (400-413 A.D.): Taisho, xxii, 1425; Nanjio 1119.
- (v) *Dharmagupta-Vinaya*, translated by Buddhayasas and Chun-fo-nien (365 A.D.): Taisho, xxii, 1428; Nanjio 1117.
- (vi) *Mahīśāsaka-Vinaya*, translated by Buddhajīva and Chu-tao-shan (397-401 A.D.): Taisho, xxii, 1421; Nanjio 1122.

Besides the above-mentioned texts there are a few translations of the *Prātimokṣa sūtra*, and other subsidiary texts of the different schools. The various parts of the Mūlasarvāstivāda Vinaya were translated separately by I-tsing and are more in number than the texts of the other Schools. It will be observed that the Chinese translations of the Vinaya texts of all the schools other than the Mūlasarvāstivādins were made before the end of the 5th century A.D., while the Mūlasarvāstivāda texts were translated in the 7th century.

On the basis of the script we may safely state that the present Sanskrit ms. was written in the 6th century A.D.¹ The ms.² refers to Kaniṣka and so its date cannot be earlier than the first century

1 See p. i.

2 Leaf 342a.

A.D. Fa-hien found only the Mahāsaṅghika-vinaya in written form. He speaks of the Sarvāstivāda-vinaya as existing in 6 or 7 thousand *gāthās*. He was not aware of the existence of a *Mūlasarvāstivāda-vinaya*. I-tsing found the *Mūlasarvāstivāda-vinaya* most comprehensive, and as such he devoted his whole attention to its study. It has been shown above how he closely studied the text and took the original text to China where he translated the same into his mother-tongue. From the Chinese translations of the Vinaya texts, it is evident that in the early part of the 5th century A.D. the Sarvāstivāda-vinaya was popular, and that the Mūlasarvāstivāda Vinaya attained prominence only after this date, and so we should place the time of its composition between the 5th and 6th century A.D.

I-tsing does not distinguish between Sarvāstivāda and Mūlasarvāstivāda, and so when he says that this school flourished in Magadha, North India, the islands of the Southern Seas, and had some followers in Lāṭa and Sindhu, in South India and Campā, we must take that he had in his mind both the earlier and later Sarvāstivāda schools. The earlier school flourished in the pre-Christian and early Christian eras in Mathurā, Gandhāra and Kashmir and then made its way to Central Asia and China in the north, and to the islands in the Southern Seas. After its wide propagation, it is very likely that its Vinaya rules underwent changes in the countries outside India and these did not meet with the approval of the Indian bhikṣus of the orthodox type. This necessitated a revision and brought forth the Mūlasarvāstivāda Vinaya. The revised text was probably written in Kashmir, which in the 5th or 6th centuries A.D. became an academic centre of the Buddhists. It was this revised version that was studied in Nālandā and other academic centres by the Indian, Tibetan and Chinese monks.

*Résumé of the Contents**Civara-vastu*

The *Civara-vastu* (or the section on the robes of monks) consists mainly of stories (*avadānas*) of Bimbisāra, Jivaka, Viśākhā and Upananda, who brought about directly or indirectly the framing of certain rules relating to the dress of monks and nuns. It is towards the end of the section, that there are some rules regarding the distribution of robes.

The chapter opens with the biography of the renowned physician, Jivaka. In introducing it, the compiler brings in the stories of the birth of Ajātaśatru and Abhaya, who are said to be the step-brothers of Jivaka. All these three are described as the sons of Bimbisāra. Ajātaśatru was the only legitimate son born of Upacelā, second queen of Bimbisāra; the other two Abhaya and Jivaka reflect Bimbisāra's debauchery, the former being the son of the famous courtesan Āmrāpālī and the latter of the wife of a merchant.

The first story is that of the marriage of Bimbisāra with Upacelā. She was the daughter of the commander-in-chief (*senāpati*) of the Licchavis and niece of Gopa, the chief minister of Bimbisāra. Gopa and Siṃha were the two sons of Khaṇḍa, who was at first the chief minister of the king of Videha, but on finding his fellow ministers envious of him for his abilities, resigned his ministership and became the *senāpati* of the Licchavis (pp. 1-15).

The second story is that of the foundling Āmrāpālī, who was adopted as a daughter by a Licchavi nobleman called Mahānāma. Āmrāpālī became a courtesan and came into contact with Bimbisāra. To her was born a son, who came to be known as Abhaya (pp. 16-22). In connection with the above two stories, interesting light is thrown on the political and social customs of the Licchavis.

The third story is that of the birth of Jivaka. Bimbisāra secretly visited the wife of a merchant who was away for bringing merchandise and had by her a son, who came to be known as Jivaka (pp. 23-25).

After relating (pp. 25-26) how Abhaya and Jivaka selected their lines of study and professions, a long account is given of Jivaka's education at Takṣāśilā, the king of which place was then Puṣkarasārī (p. 26). Jivaka after completing his education cured several patients, including his step-mother, Vaidehī Upacelā, and step-brother Ajātaśatru. Many of the stories of his cure are puerile (pp. 27-43). The last story of his cure is that of Buddha, who was suffering from cold.

The stories reveal among other things two important facts, viz., (i) that the medical science including surgery was fairly well developed in ancient India, and (ii) that Udāyibhadra was the son and successor of Ajātaśatru.

In pages 49-52 is related the incident of Bimbisāra's mistaking an Ājivaka for a bhikṣu, which, led Buddha to devise a special dress (*cīvara*) for the Buddhist monks. The *cīvara* was sewn out of a number of pieces of cloth and was to look when spread like a paddy field of Magadha. This is followed by detailed directions regarding the making of a *cīvara*.

The scene of the story is now shifted from Magadha to Śrāvastī, and the whole story of Viśākhā's marriage with the son of the chief-minister of king Prasenajit of Kośala is related in detail. Viśākhā was the daughter of Balamitra of Campā. She was highly accomplished in household duties, had a keen sense of judgment, and was an ideal wife and daughter-in-law. She was unfortunate in her sons, who were all killed by king Prasenajit. The death of her sons led her to develop a retiring mind and take refuge

in the Triratna. The misfortune of Viśākhā is then justified by a story of her past life (pp. 53-79), illustrating the maxim :

न प्रणश्यन्ति कर्माणि अपि कल्पशतैरपि ।

सामग्रीं प्राप्य कालं च फलन्ति खलु देहिनाम् ॥

Buddha returns to Rājagṛha and relates the story of the birth of Mṛgaśīras from the womb of a female deer. Mṛgaśīras became an astrologer and ultimately joined the Buddhist order and attained perfection (pp. 79-83).

From Rājagṛha, Buddha went again to Śrāvastī where he accepted the gifts of Viśākhā, and at her request permitted the monks and nuns to use bathing dress (pp. 84-87).

From Śrāvastī Buddha passed on to Vaiśālī where he admonished the monks to keep their articles of use clean (pp. 87-89). While at Vaiśālī he referred to a monk who had misappropriated the property of the Saṅgha in his previous lives and as a result had suffered long. This story is followed by certain directions of regarding seats, bed-covers, bandages, and segregation of monks suffering from leprosy (p. 91).

Buddha returned to Śrāvastī and there he directed the monks not to use *cīvara* made of certain materials, and in this connection, he related the story of a monk who, in a previous life was born as a peacock and suffered on account of his lack of modesty (p. 93). He prohibited the monks from trimming hair, or using barks, deer-skin, camel hair, blue cloths, cloths with border, turban etc. (p. 96). This is followed by a digression about the occasions on which a *cīvara* may be laid aside.

Buddha directed that the monks while going away on tour should nominate a monk to receive gifts of *cīvara* on his behalf. Then is related a story about the gifts of 100 *cīvaras* by a householder to two old monks and how they were cheated by a Śaḍvar-gika monk. The avariciousness of this monk is further illustrated

by the story of his previous life when he was born as a jackal called Pūrṇamukha (p. 105). The story is interesting and has close affinity with a story in the *Pañcatantra*. Another story is related about the cunningness of the monk in getting a share of the *cīvara* not meant for him (p. 107).

The scene of the next few rules is laid at Śrāvastī. Buddha gave elaborate directions about the distribution of *cīvara* among the monks. This brings in the definition of सीमाहतो लाभः and क्रियाहतो लाभः and a discussion of the claims of resident and non-resident monks (p. 112). There are six other kinds of gifts received by the Saṅgha. These are निश्रयाहतः, संघप्रज्ञप्तः, भिक्षुप्रज्ञप्तः, वार्षिकः, संमुख and प्रत्यादेश ।

Next, the question of the claim of monks to the bowl and *cīvara* left by a deceased monk or a śrāmaṇera is discussed. The general principle laid down is that even if the deceased monk or śrāmaṇera belong to a group under suspension (*utksipta*), his *cīvara* will go to a monk who is not under suspension. There are certain formalities one must go through, before disposing of the *cīvara*. (p. 117).

The text now presents us with the story of Upananda and his craze for hoarding articles of values even at the cost of his life, along with a similar story of his past life. The latter story is a very popular one, and is also found in the *Pañcatantra*. The story of Upananda illustrates an interesting usage, viz., that the property of a person dying without an issue went to the State, but in the case of a monk, the property devolved on the Saṅgha (p. 119). The text then gives a list of instances showing the persons who would be entitled to the deceased monk's articles of use. It is laid down that a dying monk could not direct the distribution of the articles of his use after his death by executing a will (p. 127).

For instructing the monks to look after the sick fellow-brethren, Buddha himself nursed a sick monk, and recounted the

stories of their previous lives in support of the incident of the present life. He then gave some directions to the monks to serve their fellow-brethren in sickness.

Then the monks came across a case of a person who wanted to become a monk but had not yet become so. Buddha directed that such a person also deserved the services of monks. This person, who was wealthy, died bequeathing his estate to the Saṅgha. The question again arose as to whether his property should go to the State or the Saṅgha. King Prasenajit pointed out that in the absence of any direction, the property devolved on the Saṅgha, so in this case when there was the particular direction of the testator, his estate must go to the Saṅgha. Buddha however directed that some of his property not suited to the monks should go to the State while the rest became the property of the Saṅgha (p. 143).

King Prasenajit celebrated a water festival, in which monks and nuns participated. In that festival a monk died leaving a *cīvara* in trust (*prativastu*) with a monk who did not come to the festival. It was decided that the *cīvara* should go to the person with whom it was placed in trust (p. 145). This chapter ends with certain directions about the persons entitled to a *cīvara* in course of transit from one monk to another (p. 148).

Kaṭhina-vastu

Some monks were in troubles due to the shortage of cloths in extreme rain and heat. This was made an occasion by Buddha for allowing the monks to accept cloths *en masse* for the benefit of the members of the Saṅgha and exempted those monks, who were entrusted with the work of cutting, sewing, stitching, dyeing the cloths for making them into robes, from certain disciplinary restrictions observed by the monks in the usual course (p. 151-2). Buddha then prescribed in details the formalities of the declaration

of *Kaṭhina* ceremony, selection of the monks to be entrusted with the work of making the cloths into robes, their duties (p. 157), exclusion of certain monks under disciplinary action from participation in the ceremony, and inclusion of incoming monks who were in distress. Then follows a list of certain varieties of cloths which were considered unsuitable for *Kaṭhina* (pp. 159-161). The participants in the ceremony fall under eight heads, viz., (i) those who go away without any intention to return; (ii) those who go away expecting to return to take part in the making and distribution of robes, but later on decides to give up his share; (iii) those who go away expecting a share but later on decides neither to take part in the making nor any share in the distribution; (iv) those who go away expecting to return to take part in the making and sharing of the robes, but in the meantime his allotted portion is destroyed; (v) those who go away expecting to return to take part in the making and sharing of the robes but in the meantime they hear that the Saṅgha had completed the ceremony and they approve of the same; (vi) those who go away with a vacillating mind whether to take share in the distribution or not; (vii) those who go away expecting to return to take part in the making and sharing, but later on give up all hopes, and (viii) those who go away but return and take part in the making and distribution of robes.

Kośāmbaka-vastu

Once Buddha was dwelling at Kośāmbī, when some monks of Vaiśālī came there. A learned monk of Vaiśālī used to argue with another learned monk of Kośāmbī on matters of texts and their interpretations. This led to an estrangement of feelings between the monks of Vaiśālī and Kośāmbī. On one occasion, the monks dwelling at Kośāmbī made it an usual practice that a monk, on coming out of the closet, should after use fill the water-

pot with water.¹ A monk of Vaiśālī at the instigation of his followers deliberately left the water-pot empty. This was taken seriously by the Kośāmbian monks, who formally declared act of suspension (*utkṣepana*) against the defaulting monk, but as all the monks did not join the Saṅgha for this ecclesiastical act, the declaration of *utkṣepana* could not be valid. The monks of Vaiśālī sided with the defaulting monk and thus caused a breach in the concord of the Saṅgha. Buddha intervened but failed to unite the two quarrelling groups. He explained to them the meaning of नानासंवासिक and समाननंवासिक (pp. 178-9).

On another occasion, a householder invited the monks to his house but there too these monks quarrelled and even came to grips. On hearing this Buddha enjoined that monks while sitting in a householder's house must keep their seats apart and then he related the story of Dirghila from the *Samādhi-samyukta* of *Madhyamā-gama* (p. 182). A few verses from the *Kodha-vagga* of the *Dhammapada* are quoted here. Failing to make up their differences, Buddha remained away from the place for twelve years. The householders felt unhappy at not meeting Buddha and decided to discontinue their gifts to the Saṅgha. The monks then came to their senses, made up their quarrels, and approached Buddha for instructions. Buddha explained to them the duties of *Utkṣepaka* and *Utkṣipta* monks and laid down the formal procedure in which *Utkṣipta* monks are to be readmitted to the Saṅgha.

Karma-vastu

This chapter opens with the story of Senāñjaya bhikṣu of Vāsavagrāma. This monk was very popular among the laity and in consequence could be hospitable to his fellow-brethren sojourning his place. On one occasion the Śaḍvargika monks wanted to

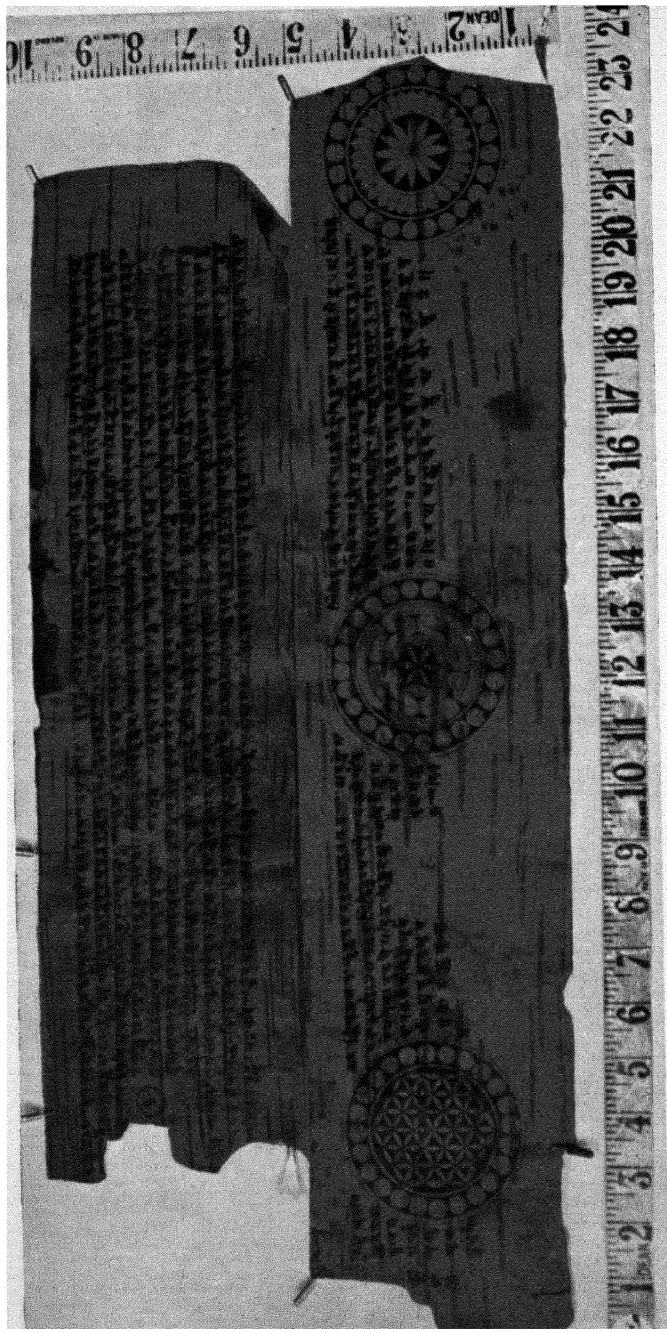
1 See I-tsing, ch xviii.

take advantage of his hospitality but as their character and habits were known to him, they were not shown the usual regard and hospitality extended to other monks. At this they got enraged and formally passed the *utkṣepana* resolution against him. To avoid unpleasantness, Senāñjaya preferred to leave the place and went to Bhagavā who was then at Campā (p. 202). This incident was made by Buddha an occasion to impart certain instructions regarding validity and invalidity of ecclesiastical acts. He laid down that

- (i) 4 monks could form a chapter to perform all ecclesiastical acts except Pravāraṇā, Upasampadā, and Āvarhaṇā.
- (ii) 5 monks could form a chapter to perform all acts except Upasampadā and Āvarhaṇā.
- (iii) 10 monks could perform all acts except Āvarhaṇā.
- (iv) 20 or more monks could perform all acts.

These monks should all be fully ordained and not suffering from any form of disability (p. 206). He further laid down that the *utsāraṇa* or *āvarhaṇa* must be done at the due time and not earlier, after proper declaration, once or twice or four times as required by the Code.

This is followed by an enumeration of the ecclesiastical disciplinary actions to be taken against an offending monk. A general principle is laid down that a particular offence must be met by the particular disciplinary action prescribed in the Code, and any deviation would make the chapter of monks guilty of an offence. In the case of the termination of probationary period, or recall of a duly repentant monk to the Saṅgha, the formal rules and procedure must be strictly observed, and any deviation would make the Saṅgha guilty. This chapter is concluded by an exposition of an ecclesiastical act performed in concord (समग्रः) and in discord (व्यग्रः).

Last leaf of the *Vinaya-vastu*

चीवरवस्तु

चोवरवस्तुनि पिरण्डोद्दानम् ।

जीवको भाङ्गकश्चैव^१ तथा दीर्घदशानि^२ च ।

वर्षाछिन्नश्च विज्ञेयः

कालक्रिया उपनन्दो ग्लानो भवति पश्चिमः ॥

पिरण्डोद्दानम् ।

जीवकश्छिन्नकास्त्रीणि वर्षाशाटी निषीदनम् ।

कण्डुसुगतकौशेया ऊर्णा^३ शाणक-क्षौमकाः^४ ॥

उद्दानम् ।

खण्डो गोपश्च सिंहश्च वैशाली-गमनं तथा ।

चेला^५ ऋषिकोपश्च^६ आम्रपाल्यभयेन च ॥

श्रेष्ठी-भार्या जीवकोत्पत्तिः वैद्यकस्य च आगमः ।

तक्षशिला भद्रङ्कर उदुम्बरः कार्ष्णमापकः ॥

रोहितकः राजोद्यानं मथुरा मल्लस्त्रियाहि^७ च ।

यमुना शिवपथिका वैशाल्यामक्षि शतपदी सप्त ।

राजगृहे पञ्चवस्तूनि जीवकवर्गः समुद्दितः ॥

विदेहेषु विदेहराजो राज्यं कारयति ऋद्धं च स्फीतं च क्षम
च सुभिक्षं चाकीर्णबहुजनमनुष्यं च । तस्य खण्डप्रमुखानि पञ्चा-
मात्यशतानि । खण्डोऽग्रामात्यो धर्मेण राज्यं कारयति न्यायतश्च
व्यवहारान्पश्यति यतः सर्व एव जनकायस्तन्मुखोऽवस्थितः ।
तेन सदृशात्कुलात्कलत्रमानीतम् । स तथा सार्धं क्रीडति

१ णक्षे'रश । Mvyut. 283, 42.

२ ण'ळर'रै'र' ।

३ Cf. Mvyut. 280. 1 : ऊर्णाकवासः

४ Ms. क्षौमकः

५ शैश'र'र'क्षेण=चित्तहरा ६ ५८'र'र'र'र'र' ७ ५८'र'र'र'र' ।

रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पुत्रो जातः । तस्य त्रीणि सप्तकान्येकविंशति^१ दिवसान्पूर्ववद्यावद् गोप इति नामधेयं व्यवस्थापितम् । भूयोऽप्यस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पुत्रो जातः । तस्यापि पूर्ववद्विस्तरेण सिंह इति नामधेयं व्यवस्थापितम् । गोपः सिंहश्च क्रमशः स्तरुणौ संवृत्तौ । खण्डोऽग्रामात्यः पूर्वमेव शूरो विक्रान्तः पञ्चसु स्थानेषु कृतावी येनामात्यानामग्रः । यदा पुत्रबली जातस्तदा भूयस्या मातृया सर्वामात्यानभिभूयावस्थितः । ततस्तेऽमात्या उपहततेजसः परस्परं सञ्जल्पं कृत्वा सञ्जातामर्षा राज्ञः सकाशं गताः । ततोऽवसरं ज्ञात्वा राजानमूचुः । देव को राजा । राजा कथयति । कुतो भवतां विमर्षोऽहं राजा कोऽन्य इति । ते कथयन्ति । देव खण्डो राजा न देवः । यदि तस्याभिरुचितं स्याद्देवं राज्याच्छ्यावयित्वा स्वयमेव पट्टं बद्ध्वा राज्यैश्वर्याधिपत्यं कारयेदिति । राजा संलक्षयति । सर्व एते तेनाभिभूतास्तेन भेदं कुर्वन्तीति । यावदपरेण समयेन राजा अमात्यगणपरिवृतः स्तिष्ठति । खण्डश्चाग्रामात्योऽर्थिप्रत्यर्थिशतसहस्रपरिवृतो राजकुलं प्रविष्टः । पूर्णं तद्राजकुलमवस्थितम् । यदा तु राजकृतिं कृत्वा निष्क्रान्तस्तदा तद्राजकुलं शून्यमवस्थितम् । राजा कथयति । भवन्तः सर्व एवायं जनकायो निष्क्रामति । अमात्यैरवतारो लब्धः । ते कथयन्ति । साक्षात्कृतं देवेन यतो विज्ञापयामः । यदि

खण्डस्याभिरुचितं स्याद्देवं राज्याच्यावयित्वा स्वयमेव पट्टं बद्धा
 राज्यैश्वर्याधिपत्यं कारयेदिति । काकशङ्किनो हि राजानः । स
 संलक्षयति । यथैते कथयन्ति नूनमेवमिति । स तस्यावतारप्रेक्षी
 संवृत्तः । मित्रामित्रमध्यमा लोकाः । यावदपरैः खण्डस्यारोचितम् ।
 राजा तवावतारप्रेक्ष्यवतिष्ठते । क्षमं मन्यस्वेति । तस्य शंका
 समुत्पन्ना । स विचारयितुं प्रवृत्तः । क गच्छामीति । यदि श्रावस्तीं
 गमिष्यामि राजाधीना श्रावस्ती तत्ताप्येष एवादीनवः । एवं
 वाराणस्यां राजगृहे चम्पायामेकाधीनत्वाद्देष एवादीनवः । वैशाली
 गणाधीना । यद्दशानामभिप्रेतं तद्विंशतीनां नाभिप्रेतम् । सर्वथा
 वैशालीं गच्छामीति । तेन वैशालकानां लिच्छवीनां दूत-
 संप्रेषणं कृतम् । गच्छाम्यहं भवतां बाहुच्छायायां वस्तुमिति ।
 तैरादरजातैः प्रतिसन्देशो दत्तः । इयमेव वैशाली स्वागत-
 मागच्छेति । ततः खण्डेनाग्रामात्येन ज्ञातय आहूय उक्ताः ।
 भवन्तोऽहं वैशालीं सम्प्रस्थितो येषां युष्माकमभिरुचितमिहावस्थानं
 तेऽमितिष्ठन्तु येषां नाभिरुचितं ते सज्जा भवन्तु गच्छामः ।
 गोपालकाः पशुपालकाश्चोक्ताः । यूयं गोमहिषीः येन वशालीं
 तेन खटयत^१ । पौरुषेया उक्ताः^२ । सन्नाहयत वैशालीं गच्छाम
 इति । ततो जनकायमेवं प्रेरयित्वा राज्ञः सकाशं गतः पादयो-
 निपत्य कथयति । देव किञ्चित्करणीयमस्ति । उद्यानं गच्छाम्य-

1 Tib. 80a, l. 2 : སྐྱོངས་ཤིག་=protect

2 Ibid : ཁོ་ཤིག་ལ་ཁོ་བ་ཀླས་པ་བསྐྱོང་། Ms. पौरुषेयोक्ताः

बलोकितो भवेति । राजा कथयत्येवं भवतु गच्छेति । सोद्यान-
 शोभां कारयित्वा सारादानं^१ शकटेष्वारोप्य उपरि खाद-
 नीयभोजनीयेन आच्छाद्य संप्रस्थितः । अमात्यैः श्रुतम् । खंडो
 निष्पलायतीति^२ । ते त्वरितं त्वरितं राज्ञः सकाशं गत्वा
 कथयन्ति । देव खण्डो निष्पलायतीति^३ । राजा कथयति ।
 भवन्तो गच्छत निर्वर्तयतेति । ते चतुरङ्गं बलकायं सन्नाह्य
 निर्गताः कथयन्ति । खण्ड देवो शब्दयतीति निर्वर्तयस्वेति ।
 स कथयति । भवन्तो युष्माकं दीर्घरात्रमयमाश्वासकः । अहो वत
 खंडः कालं कुर्यान्निष्पलायेत इति वा इति । स युष्माकमल्प-
 कृच्छ्रेण परिपूर्णः । गच्छत निष्पलायत्ययमिति । ते राज्ञ-
 श्चित्तानुरक्षया काण्डकाण्डिं^३ कृत्वा निवृत्ता राज्ञः कथयन्ति ।
 देव निष्पलायितः खण्डो अग्रामाय इति । राजा कथयति ।
 न शोभनमिति कृत्वा तूष्णीमवस्थितः । खण्डोऽप्यनुपूर्वेण
 वैशालीं गतः ।

तेन खलु समयेन वैशाली त्रिभिः स्कन्धैः प्रतिवसति ।
 प्रथमे स्कन्धे सप्त कूटागारसहस्राणि सुवर्णमयैर्निर्यूहैर्मध्यमे
 स्कन्धे चतुर्दश रूप्यमयैर्निर्यूहैरधरिमे स्कन्धे एकविंशतिस्ताम्र-
 मयैर्निर्यूहैस्तेषु यथायोगं मनुष्याः प्रतिवसन्ति । उत्तमा मध्यमा
 अधमा । वैशाल्यां गणेन क्रियाकारा व्यवस्थापिताः । या प्रथमे

1 Ibid. l. 4: ॐ२'ग॒उ॒३'५३

2 Ms. निष्पलायत्येति

3 Tib. 80b, l. 1: ॐ५३'५८'ॐ५३'५१'५५३'५८'५३'५३ ।

स्कन्धे दारिका जायते सा प्रथम एव स्कन्धे दीयते न मध्यमे नाधरिमे । या मध्यमे सा प्रथमे स्कन्धे दीयते मध्यमे वा नाधरिमे । याऽधरिमे सा त्रिष्वपि स्कन्धेषु दीयते । कन्याया अनिर्वाहः^१ नान्यत्र दीयत इति । वैशालीस्त्रीरत्नं न कस्यचिद्दीयते । गणसामान्यं^२ परिभोज्यमेव । खंडस्य प्रधानपुरुष इति कृत्वा प्रथमे स्कन्धे गृहं दत्तम् । तत्र प्रतिवस्तुमारब्धः ।

यदा गणः संनिपतति तदासावाहूयमानोऽपि न संनिपतति । स वैशालकैरुच्यते । खण्ड कस्मात् त्वं न संनिपतसीति । स कथयति । संनिपतितादेव अयमादीनवः^३ प्रादुर्भूतो नाहं संनिपतामीति । वैशालकाः कथयन्ति । खण्ड संनिपाते कोऽत्र आदीनवो भविष्यतीति^४ । स संनिपतितुमारब्धः । मतं नानुप्रयच्छति । ते कथयन्ति । खण्ड मतमनुप्रयच्छेति । स कथयति । मतमपि नानुप्रयच्छामि यस्मान्मतादेव मे आदीनवाः प्रादुर्भूता इति । ते कथयन्ति । अनुप्रयच्छ मतम् । कोऽत्रादीनवो भविष्यतीति^४ । स च निगमे^५ संनिपतति मतं चानुप्रयच्छति । पूर्वं वैशालका लिच्छवयो यस्य कस्यचिल्लेखमनुप्रेषयन्ति स कर्कशमनुप्रेषयन्ति । यदा तु खण्डो मतं दातुमारब्धस्तदा सानुनयं लिखन्ति ।

1 'Tib. 80b, l. 6: स्'गर्देगस'दर

2 Ibid. l. 7: कर्देगस'क्षौ । Ms. सामान्यं गणं

3 For ममादीनवः

4 Ms. भविष्यत इति

5 Ms. मम चागमे for स च निगमे supplied on the basis of Tib. 81a. l. 4:

दे'कर्देगस'दर'क्षौ'उमा'रदुस'वस ।

येषां सानुनयो लेखो नीतो भवति ते परस्परं संजल्पं कुर्वन्ति ।
भवन्तः को योगो येन वैशालको गणः पूर्वं सकर्कशं लिखति
इदानीं तु सानुनयमिति । अपरे कथयन्ति । अस्ति विशेषः ।
विदेहराजस्य खण्डो नामाऽग्रामात्य इहागतस्तस्य मतेनाऽनुव्यव-
हरन्ति येनाधुना सानुनयं लिखन्तीति ।

खण्डेन गोपस्य सिंहस्य च निवेशनं कृतम् । सिंहस्य क्रीडतो
रममाणस्य परिचारयतो दुहिता जाता । तस्यापि विस्तरेण जातिमहं
कृत्वा चेलेति नामधेयं व्यवस्थापितम् । सा नैमित्तिकेन दृष्ट्वा व्याकृता
पुत्रं जनयिष्यति । स पितरं जीविताद् व्यपरोप्य स्वयमेव षट्
बद्धा राज्यं कारयिष्यतीति । भूयोऽस्य क्रीडतो रममाणस्य परि-
चारयतो दुहिता जाता । तस्या अपि विस्तरेण जातिमहं
कृत्वोपचेलेति नामधेयं व्यवस्थापितम् । सापि नैमित्तिकेन व्याकृता
पुत्रं जनयिष्यति लक्षणसंपूर्णमिति । गोपो व्याडो विक्रान्तो
वैशालकानां लिच्छवीनामुद्यानानि विनाशयति । उद्यानपालै-
रुच्यते । वैशालका लिच्छवयो व्याडा विक्रान्ताः । मा तेषा-
मुद्यानानि विनाशयेति । स निवार्यमाणोऽपि न संतिष्ठते ।
उद्यानपालैः खण्डस्यारोचितम् । पुत्रस्ते वैशालकानां लिच्छवीना-
मुद्यानानि विनाशयति । निवारयैनम् । लिच्छवयो व्याडा विक्रान्ता
माऽस्यानर्थं करिष्यन्ति । स तेनाहूयोक्तः । पुत्र वैशालका
लिच्छवयो व्याडा विक्रान्ता मा तेषामुद्यानानि विनाशय मा ते
अनर्थं करिष्यन्तीति । स कथयति । तात एषामुद्यानानि सन्ति
अस्माकं तु न सन्ति । स कथयति । पुत्र उद्यानस्यार्थाय गणं

विज्ञापयामीति । तेन गणो विज्ञप्तो मम पुत्रयोरुद्यानं नास्ति । तदहं मम उद्याने प्रसादं कर्तुमिति । तैस्ताभ्यां जीर्णोद्यानं दत्तम् । तस्मिन्महाशालवृक्षः । तल्लैकेन भगवतः प्रतिमा कारिता । द्वितीयेन विहारः प्रतिष्ठापितः—तथा स्थविरैरपि सूत्रान्ते उपनिबद्धं बुद्धो भगवान् वैशाल्यां विहरति गोपसिंहशालवने इति । गोपः अक्रियासहस्राणि करोति । लिच्छवयोऽवध्यायन्ति क्षिपन्ति विवाचयन्ति^१ । ततः खण्डेनाहूयोक्तः । पुत्र गच्छ त्वममुक कर्वटं तत्र स्वाधिष्ठितान् कर्मान्तान् कारय । तिष्ठ मा गण-प्रकोपो भविष्यतीति । स तत्र गत्वा स्वाधिष्ठितान् कर्मान्तान् कारयितुमारब्धः । यावदपरेण समयेन वैशाल्यां सेनापतिः कालगतः । तैः खण्डोऽग्रामात्यः सेनापत्ये स्थापितः । सोऽपि कंचित्कालं धर्मेण सेनापत्यं कारयित्वा कालगतः । वैशालको गणः संनिपतितः । कं सेनापतिं स्थापयाम इति । तत्र एके कथयन्ति । खण्डेनाग्रामात्येन गणः परिपालितः । तस्यैव पुत्रं स्थापयाम इति । अपरे कथयन्ति । तस्य पुत्रो गोपो व्याडो विक्रान्तः । यद्यसौ सेनापत्ये स्थाप्यते नियतं गणस्य भेदं करिष्यति यस्तु तस्य भ्राता सिंहः स सूरतः सुखसंवासः शक्नोति गणस्य चित्तमारागयितुम् । यदि गणस्याभिरुचितं तं सेनापतिं स्थापयाम इति । सर्वेषामभिरुचितम् । ते संभूय सिंहस्य सकाशं गताः । सिंह सेनापतित्वं प्रतीच्छेति । स कथयति । मम

१ 82b, l. 1 : वि. उ. वि. कृष्ण. श्लो. ५२. ५३ । म. वि. १२. ५३ । म. ३२. ५२. ५३ । Ms. लिच्छवयो बद्धायन्ति क्षिपन्ति ।

ज्येष्ठो भ्राता गोपस्तं सेनापतिं स्थापयतेति । त कथयन्ति । सिंह न युष्माकं कुलक्रमागतं सेनापत्यं यो गणस्याभिरुचितः स सेनापतिर्भवति । यदि भवतो नाभिरुचितं वयमन्यं सेनापतिं स्थापयाम इति । स संलक्षयति । यद्यस्माकं गृहात् सेनापत्यमन्यत्र गमिष्यति नैतद्युक्तम् । सर्वथा प्रतीच्छामीति । तेनाऽध्यवसितम् । स तैर्महता सत्कारेण सेनापत्ये प्रतिष्ठापितः । वैशालकाः पूर्वं यस्य लेखमनुप्रेषयन्ति तस्य खण्डप्रमुखो गण आज्ञापयतीति लिखन्ति । यदा सिंहः सेनापतिः संवृत्तस्तदा सिंहप्रमुखो गण आज्ञापयतीति । यावदपरेण समयेन यस्मिन्कर्वटके गोपः स्वाधिष्ठितान् कर्मान्तान् कारयति तदा कर्वटकं लेखो गतः । गोपेनोद्घाट्य वाचितः । स कथयति । भवन्तः पूर्वं वैशालको गणः खण्डप्रमुखो गण आज्ञापयतीति लिखन्ति । इदानीं सिंहप्रमुखो गणः आज्ञापयतीति लिखन्ति । किमस्माकं पिता कालगतः । ते कथयन्ति । कालगतः । स संजातामर्षो वैशालीं गत्वा कथयति । भ्रातः युक्तं नाम तव मयि ज्येष्ठतरे तिष्ठति सेनापत्यं कर्तुमिति । सिंहेन तस्य यथावृत्तमारोचितम् । स वैशालकानां लिच्छवीनां संजातामर्षः संलक्षयति । मम वैशालकैरसत्कारः प्रयुक्तो गच्छामि राजगृहमिति । तेन राज्ञो बिम्बिसारस्य दूतप्रेषणं कृतम् । इच्छामि देवस्य बाहुच्छायायां वस्तुम् । तेनास्य लिखितम् । स्वागतम् । आगच्छेति । स राजगृहं गतः । ततो राज्ञा बिम्बिसारेण अग्रामात्ये स्थापितः । यावदपरेण समयेन राज्ञो बिम्बिसारस्याग्रमहिषी कालगता । स

करे कपोलं दत्त्वा चिन्तापरो व्यवस्थितः । गोपेन स दृष्ट
उक्तश्च । देव कस्यार्थाय देवः करे कपोलं दत्त्वा चिन्तापरो व्यव-
स्थित इति । स कथयति । अग्रमहिषी मे कालगता किमिति
न चिन्तापरस्तिष्ठामि । अलं देव त्यज्यतां शोकः । अस्ति मम
भ्रातुर्दुहितृद्वयं रूपयौवनसंपन्नं देवार्हमेव । तल्लैका व्याकृता
पितृमारकं पुत्रं जनयिष्यतीति द्वितीया तु लक्षणसंपन्नमिति ।
तत्कतरां देवस्यार्थाय आनयामि । या सा व्याकृता लक्षण-
संपन्नं पुत्रं जनयिष्यतीति । ततो गोपेन सिंहस्य लेखोऽनु-
प्रेषितः । राज्ञो बिंबिसारस्याग्रमहिषी कालगता^१ त्वमुपचेलामिह
प्रषयाग्रमहिषी भविष्यतीति । तेन तस्य प्रतिलेखो विसर्जितः ।
दूरमपि परमपि गत्वा त्वमेवास्माभिः प्रष्टव्यः । यद्भवता कृतं
तत्परं प्रमाणमिति^२ । त्वमेव जानीषे यथा गणेन क्रियाकारः
कृतो नान्यत्र कन्या दातव्या ऋते वैशालकानिति । किंतु
त्वमागत्योद्याने तिष्ठ अहमेनामुद्यानं निष्काषयिष्यामि । त्वं
गृहीत्वा गमिष्यसीति । ततो गोपो राजानमवलोक्य रथमारुह्य
वैशालीं संप्रस्थितः । अनुपूर्वेण संप्राप्तः । उद्याने व्यवस्थितः । तेन
खलु समयेन वैशाल्यां दौवारिकः कालगतोऽमनुष्यकेषूपपन्नः ।
तेन वैशालकानां निर्देशितम् । अहममनुष्येषूपपन्नो मम यक्ष-

1 84a, 1. to 2: བུའྲ་མེད་མ་པ་ཤི་ནས །

2 81a, 1.3. གར་པ་མཐོང་ཀྱང་ཁྱོད་ཁོ་ན་ལ་བདག་འདྲི་བར་ཟད་ཀྱི། ཁྱོད་
ཀྱིས་བྱས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ཚད་མའི་མཚུག་ཡིན་པས་ཁྱོད་ཉིད་ཤེས།

मुक्तः । पञ्चशतानि भूमौ निपतितानि प्राणैश्च वियुक्तानि ।
ततस्ते पुरुषराक्षसोऽयमिति कृत्वा भीता निष्पलायिताः । वैशाली-
मागत्य संजल्पं कर्तुमारब्धाः । एतद्वैरमस्माभिर्भवन्तो बिम्बिसार-
पुत्राणां निर्यातयितव्यम् । पल्लेख्यं कृत्वा पेडायां^१ प्रक्षिप्य जतु-
मुद्रातापं कृत्वा स्थापयतेति । तैस्तथा कृत्वा स्थापितम् । गोपोऽप्य-
नुपूर्वेण राजगृहमनुप्राप्तः कथयति । उपचेले अवतरेति । सा
कथयति । तात नाहमुपचेला । चेलाहं । किं त्वया मम
नारोचितम् । सा तूष्णीमवस्थिता । ततोऽसौ दुःखी दुर्मना राज्ञः
सकाशं गतः । राज्ञा दृष्ट उक्तश्च । स्वागतं गोप । आगतोऽसि ।
आगतोऽस्मि देव । आनीता उपचेला । देव आनीता न
आनीता च । किं कथयसि । उपचेलेति कृत्वा चेला आनीता ।
आनीयतां पश्यामः । सा प्रवेशिता । राज्ञा दृष्टा । अतीव
रूपयौवनसम्पन्ना हारी स्त्रीविषये । सहदर्शनादेव राजा
आक्षिप्तः कथयति । भवन्तो यो हि पुत्रः पितरं घातयति स
राज्यहेतोः । यदि मे पुत्रो भविष्यति तस्य जातस्यैवाहं पट्ट-
बन्धं करिष्यामीति । ततस्तेन महता श्रीसमुदयेन परिणीता ।
विदेहविषयादानीता वैदेहीति संज्ञा संवृत्ता । स तया सार्धं
क्रीडति रमते परिचारयति । यावदपरेण समयेन राजा बिम्बि-
सारो मृगयानिर्गतः । अन्यतमस्मिंश्चाश्रमपदे ऋषिः पञ्चाभिज्ञः
प्रतिवसति । यावन्मृगः शरपरम्परया सन्त्नासितस्तस्य ऋषेरा-

तेन खलु समयेन वैशाल्यां महानामो लिच्छविः प्रति-
वसति । तस्योद्याने आम्रवनम् । तस्मिन्नप्यकस्मादेव^३ कदली-

2 86b, l. 3. ལྷ་རས་ཀྱི་པར་ཅན་བཟུང་པར་བགྱིས་ནི། གསེལ་པ་ཉིད་

3 87a, l. 3 : ལྟེན་གྱིས།

संलक्षयति । यस्यैव न दास्यामि तस्यैव द्विड्^१ भविष्यामि ।
 अपि तु गणेन क्रियाकारः कृतः । गणं तावदवलोकयिष्या-
 मीति । तेन वैशालको गणः संनिपातितः । शृण्वन्तु भवन्तो
 ब्राह्मणा गृहपतयो ममोद्याने दारिका उत्पन्ना । सा मया
 आपायिता पोषिता संवर्धिता । तामहं स्वकुलवंशप्रतिरूपकस्य
 कस्यचिद्भार्यार्थमनुप्रयच्छामि । गण अवलोकितो भवत्विति । ते
 कथयन्ति । गृहपते गणेन पूर्वमेव क्रियाकारः कृतः कन्या अनि-
 र्वाहा स्त्रीरत्नं गणभोग्यमिति । तदानीयतां तावदसौ । दारिकां
 पश्यामः कीदृशीति । सा तेन गणमध्यं नीता । तां रूपयौवन-
 संपन्नां दृष्ट्वा सर्व एव गणो विस्मयोत्फुल्लदृष्टिः समन्ततो
 निरीक्षितुमारब्धः कथयति च । गृहपते स्त्रीरत्नमेतद्गणभोग्यं न
 कस्यचिद्देयमिति । ततो महानामो गृहपतिर्दुर्मनाः स्वगृहं गतः ।
 स करे कपोलं दत्त्वा चिन्तापरो व्यवस्थितः । आम्रपाल्या दृष्टः
 पृष्टश्च । तात किमसि चिन्तापरः । पुत्रि त्वं स्त्रीरत्नमिति
 कृत्वा गणभोग्या संवृत्ता । मम मनोरथो न परिपूर्णः । तात
 किं त्वं पराधीनः । पुत्रि गणेन पूर्वमेव क्रियाकारः कृतः
 स्त्रीरत्नं गणभोग्यमिति । त्वं च स्त्रीरत्नमतोऽहमनीश्वर इति ।
 सा कथयति । ^२समयतोऽहं गणभोग्या भवामि यदि मे गणः

1 Ms. द्विषो

2 88b, 1. 2. दस'बेण'वडस'दे (= if promise made) ण'द' वदण'अ'
 केण'स'गुण'दस'व'ह'बेण'सु'अ'न । वदण'वीस'केण'स'गुण'सु'द'व'र'
 वण'सु' ।

पंच वराननुप्रयच्छति । प्रथमे स्कन्धे गृहं ददाति । एकस्मिन् प्रविष्टे द्वितीयो न प्रविशति । यश्च प्रविशति स पंचकार्षापण-शतान्यादाय । यदा गृहविचयो भवति तदा मम गृहं सप्तमे दिवसे प्रत्यवेक्ष्यते^१ । निष्कासः प्रवेशश्च मद्गृहं प्रवेक्ष्यतां न विचार्यते^२ इति । महानामेन^३ गणस्याम्रपालीसन्देशो निवेदितः । गणः कथयत्येवं भवतु । यत् कथयति प्रथमे स्कन्धे गृह-मिति । स्त्रीरत्नमसावर्हत्येव प्रथमे स्कन्धे गृहम् । यत् कथयत्ये-कस्मिन्प्रविष्टे द्वितीयेन न प्रवेष्टव्यमिति । एतदपि युक्तम् । प्रति-क्रुष्टमेतद्वैराणां यदुत स्त्रीवैरम् । यद्येकस्मिन्प्रविष्टे द्वितीयः प्रविशति नियतमन्योन्यविप्रघातिको भविष्यति । यत् कथयति यः प्रविशति तेन पंचकार्षापणशतान्यादाय प्रवेष्टव्यमिति । एतदपि युक्तम् । अवश्यं तस्या वस्त्रालङ्कारेण प्रयोजनम् । यत् कथयति सप्तमे दिवसे गृहविचयः कर्तव्य^४ इत्येतदपि युक्तम् । पूर्वं वा क्रियेत पश्चाद्वा कोऽत्र विरोधः । यत् कथयति निष्कासः प्रवेशो[वा] मनुष्याणां न विचारणीय इत्येतदपि युक्तम् । वेश्यासौ । यदि पुरुषाणां निष्कासः प्रवेशो[वा] विचार्यते कस्तस्या गृहं प्रवेक्ष्यति । ततो गणेन तस्याः पञ्च वरा दत्ताः । गणभोग्या संवृत्ता । वैशालका लिच्छवयस्तस्या गृहं प्रवेष्टुमारब्धाः परिचारयितुम् ।

1 88b, 1. 4 : गण'मो'के'स्रि'स'गु'व'दे'के' । वद'मो'स्रि'स'व'द'व' सु'व'व' ।
 2 Ms. न क्रियत
 3 Ms. महानाम्ना

4 89a, 1. 2 : व'व'व'व'व' । ग'व'सु'व'व'सु'वे'वे'स'स' ।

तत्र केषांचिदुत्तसविट्त्वात्सहदर्शनादेव रागो विगच्छति^१ ।
 केषांचित्स्पर्शनादेव । कश्चित्तया पुरुषकार्यं करोति । सा
 संलक्षयति । अपुमांस एते । उपायसंविधानं कर्तव्यमिति ।
 तथा नानादेशनिवासिनश्चित्करा आहूय उक्ताः । भवन्तो येन
 यादृशो राजा वा राजमात्रो वा धनी वा श्रेष्ठी वा वणिक् वा
 सार्थवाहो वा दृष्टः स तत्तादृशं भित्तौ लिखत्विति । तैर्यथा
 दृष्टा लिखिताः । तत आम्रपाली नानालंकारविभूषिता चित्कर्म
 प्रत्यवेक्षते पृच्छति च । अयं भवन्तः कतरः । अयं राजा
 प्रद्योतः । अयमपरः कः । राजा प्रसेनजित्कोशलः । अयमपरः
 कः । उदयनो वत्सराजः । अयमपरः कः । राजा मागधः
 श्रेण्यो बिम्बिसारः । एवं सर्वे तथा पृष्टास्तैरपि सर्वैः समा-
 ख्याताः । ततस्तया सर्वान् प्रत्यवेक्ष्य बिम्बिसारे दृष्टिर्निपातिता ।
 सा संलक्षयति । यादृशोऽस्य पुरुषस्यारोहपरिणाहः शक्ष्यत्येष मया
 सार्धं परिचारयितुमिति । यावदपरेण समयेन राजा मागधः श्रेण्यो
 बिम्बिसार उपरि प्रासादतलगतोऽमात्यगणपरिवृतः सत्कथया
 तिष्ठति । भवन्तः केन कीदृशी वेश्या दृष्टा । गोपः कथयति ।
 देव तिष्ठन्तु तावदन्याः । वैशाल्यामाम्रपाली नाम वेश्या अतीव
 रूपयौवनसंपन्ना चतुःषष्टिकलाभिज्ञा देवस्यैवोपभोग्या । स
 कथयति । गोप यद्येवं गच्छामो वैशालीं तथा सार्धं परिचारयामः ।

1 89a, 1. 5: दे०क०म०के०के०पु०अ०अ०क०क०क०क०क०क० । अ०के०क०क०क०
 के०क०क०क०क०क०क०क०क०क०क०क० ।

स कथयति । देवस्य वैशालका लिच्छवयो दीर्घरात्रं बाधकाः
 प्रत्यर्थिनः प्रत्यमिताः । मा ते अनर्थं करिष्यन्ति । राजा कथयति ।
 भवति खलु पुरुषाणां पुरुषसाहसम् । गच्छामः । स कथयति ।
 यदि देवस्यावश्यनिर्बन्धो गच्छामः । स रथमभिरुह्य गोपेन सार्धं
 वैशालीं सम्प्रस्थितोऽनुपूर्वेण वैशालीं गतः । गोप उद्याने स्थितः ।
 राजा आम्रपाल्या गृहं प्रविष्टः । यावद् घण्टा रटितुमारब्धा ।
 वैशालकाः क्षुब्धाः । भवन्तः कोप्यस्माकममितकः प्रविष्टः । घण्टा
 रटतीति । उच्चशब्दो महाशब्दो जातः । राजा बिम्बिसार
 आम्रपालीं पृच्छति । भद्रे किमेतत् । देव गृहविचयः^१ क्रियते ।
 कस्यार्थाय । देवस्य प्रतिपत्तव्यम्^२ । किं निष्पलाये । देव
 मा काहलो^३ भव । सप्तमे दिवसे मम गृहविचय आपद्यते ।
 सप्ताहं तावत् क्रीड रमस्व परिचारय सप्ताहस्यात्ययात्
 कालज्ञा भविष्यामीति । स तथा सार्धं क्रीडति रमते
 परिचारयति यावदाम्रपाली आपन्नसत्त्वा संवृत्ता । तदा बिम्बि-
 साराय निवेदितम् । देव आपन्नसत्त्वास्मि संवृत्तेति । तेन
 तस्या विरली^४ अङ्गुलिमुद्रा च दत्ता । उक्ता च । यदि
 दारिका भवति तवैव । अथ दारकः । एतां विरलीं प्रावृत्य

1 90b, l. 1 गृहविचय = house-searching

2 90b, l. 1: कृतेऽस्माकमिति = on account of the lord.

3 90b, l. 1: न ह्यस्माकमिति = do not be dejected.

4 90b, l. 4: विरली = thin cloth.

यावन्नवानां मासानामत्ययादाग्न्रपाली प्रसूता । दारको जातः ।
अभिरूपो दर्शनीयः प्रासादिको यावदुन्नीतश्चरितो महान्संवृत्तः ।
स वैशालकैर्लिच्छविदारकैः सार्धं क्रीडंस्तैरप्रियमुक्तः । भवन्तोऽस्य
दासीपुत्रस्य कः पिता । अनेकशतसहस्रनिर्जातोऽयमिति^१ । स
प्ररुदन्मातुः सकाशमुपसंक्रान्तस्तथोच्यते । पुत्र किमर्थं रोदिषीति ।
तेन सर्वं विस्तरेण समाख्यातम् । सा कथयति । पुत्र यदि भूयः
पृच्छन्ति वक्तव्यास्तादृशो मम पिता यो युष्माकमेकस्यापि
नास्तीति । यदि कथयन्ति । कतर इति । वक्तव्या राजा बिम्बिसार

2 91a, 1. 7: བླ་མོ་འཁོར་ཁྱེད་ཀྱི་ཕྱོད་ཀྱི་མ་ཞེས་ལས་ནི་སྐྱེས་ན།

इति । यावत्स तैः सार्धं भूयः क्रीडितुमारब्धः स तैस्तथैवोक्तः । स कथयति । तादृशो मे पिता यो युष्माकमेकस्यापि नास्ति । कतरः । राजा बिम्बिसारः । ते भूयस्या मात्रया ताडयितुमारब्धाः । भवन्तो योऽस्माकं शत्रुः सोऽस्य पितेति । तेन रुदता यथावृत्तं मातुराख्यातम् । सा संलक्षयति । वैशालका लिच्छवयो व्याडा विक्रान्ताः । स्थानमेतद्विद्यते यदेनं प्रतिघातयिष्यन्ति । सा चैवं चिन्तापरा । संबहुलाश्च वणिजः पण्यमादाय राजगृहं संप्रस्थिताः । तथा त उपलब्धा उक्ताश्च अनेनाङ्गुलिमुद्रकेण भाण्डं मुद्रयित्वा गच्छत । अशुल्का गमिष्यथ । एतं च दारकं राजगृहं नयत । एतदङ्गुलिमुद्रकं ग्रीवायां बद्ध्वा राजकुलद्वारे स्थापयिष्यथ । तैः प्रतिज्ञातम् । एवं भवत्विति । पुलोऽपि मुक्ताहारं दत्त्वाऽभिहितः^१ । पुल त्वया राज्ञोऽर्थाधिकरणे निषण्णस्य मुक्ताहारं पादयोः स्थापयित्वाभिरुह्योत्सङ्गे निषत्तव्यम् । यदि कश्चित्कथयति नायं दारको बिभेतीति । स वक्तव्यः । अस्ति कश्चित्पुलः पितुर्बिभेतीति । स वणिग्भिः सार्धमनुपूर्वेण राजगृहं गतः । तैः स्थापयित्वाङ्गुलिमुद्रकेणालंकृत्य^२ राजद्वारे स्थापितः । स येन राजा तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य मुक्ताहारं पादयोः स्थापयित्वोत्सङ्गमभिनिषण्णः । राजा कथयति । भवन्तो नायं दारको बिभेतीति । स कथयति । तात अस्ति कश्चित्पुलः पितुर्बिभेति । ततो राज्ञाभयशब्देन समुदाचरित इति । अभयो राजकुमारोऽभयो राजकुमार इति संज्ञा संवृत्ता^३ ।

1 92a, l. 1: ལྷན་པ་ ।

2 Ms. मुद्रया केनालंकृत

3 In Tib., a section ends here. འདྲེན་པ་གཞི། ལྷན་པོ་དྲུག་ཅུ་གཅིག་པ་།

राजा बिम्बिसारोऽतीव परदारामिरतः । उपैति हस्तिस्कन्धा-
भिरूढो नगरे रथ्याः । आलोलेक्षणोऽन्वाहिण्डते । तेन खलु
समयेन राजगृहेऽन्यतरः श्रेष्ठी आढ्यो महाधनो महाभोगी ।
तेन सदृशात्कुलात्कलत्रमानीतम् । पूर्ववत्परिचारयति । सोऽपरेण
समयेन पत्नीमामन्त्रयते । भद्रे गच्छामि पण्यमादाय देशा-
न्तरमिति । सा कथयत्यार्यपुत्र एवं कुरुष्वेति । स पण्य-
मादाय देशान्तरं गतः । 'सोपसृष्टाम्बरवसना क्लेशैर्बाधितु-
मारब्धा । राजा बिम्बिसारो हस्तिस्कन्धाभिरूढस्तस्या गृह-
समीपेन गच्छति । तया च वातायनस्थया राज्ञः स्रग्दामं
क्षिप्तम् । ततो राज्ञा दृष्टा उक्ता च । आगच्छेति । सा
कथयति । देव जिह्मे मि । त्वमेव प्रविशेति । ततो राजा
प्रविष्टः । स तया सार्धं परिचारयति । सा तस्मिन्समये
कल्याणी ऋतुमती आपन्नसत्त्वा संवृत्ता । तया राज्ञे निवे-
दितम् । देव आपन्नसत्त्वास्मि संवृत्ता । ततो राज्ञा तस्यापि
अङ्गुलिमुद्रकञ्चिता च^२ विरली दत्ता । उक्ता च । यदि ताव-
दारको भवति । एतां विरलिकां प्रावृत्य अङ्गुलिमुद्रकं च
ग्रीवायां बद्ध्वा मम प्रेषयिष्यसि । अथ दारिका तवैवेत्युक्ता ।
राजा प्रक्रान्तः । यावदसौ सार्धवाहः संपन्नार्थो राजगृह-
समीपमागतः । तेन पत्न्यादि संदिष्टं भद्रे प्रामोद्य-
मुत्पादय । स्वस्तितः संपन्नार्थोऽहमागतः । कियत्तमैर्दिवसै-

1 92b, l. 3: དེ་ཡང་ཁ་ཟས་ཞིས་པོ་དང་།

2 92b, 1. 7: མེང་རས་བྲ་བོ། = painted cloth.

रागत एवेति । सा श्रुत्वा कथिता । मया एवं रूपमकृत्यं कृतं
 स चागतः । कथमत्र प्रतिपत्तव्यमिति । तथा एष वृत्तान्तो
 राज्ञे निवेदितः । ततो राज्ञा प्रतिदेशो दत्तः । निर्विशंका
 तिष्ठ । अहं तथा करिष्ये यथा न शीघ्रमागमिष्यतीति । राज्ञा
 तस्य दूतोऽनुप्रेषितः । सार्थवाह ममामुकेनामुकेन च रत्नेन
 प्रयोजनम् । तेन विना त्वया इह न प्रवेष्टव्यमिति । स तेषां
 रत्नानामर्थाय दूरतरं प्रविष्टः । सापि नवानां मासानामत्यया-
 त्प्रसूता । दारको जातः । अभिरूपो जातः प्रासादिकः । अशि-
 क्षितपण्डितो मातृग्रामः । तथा पेडायां प्रक्षिप्य घृतस्य मधुन-
 श्चाप्यं^१ पूरयित्वा अंगुलिमुद्रकं ग्रीवायां बद्धा विरलिकया प्रच्छाद्य
 प्रेष्यदारिका अभिहिता । गच्छ त्वमेतां पेडां राजकुलद्वारं नीत्वा
 मण्डलकं कृत्वा प्रदीपं प्रज्वाल्य एकान्ते तिष्ठ यावत्केनचिद्
 गृहीत इति । तथा यथाकृतं यावद्राजा उपरि प्रासादतलगतो
 अभयेन राजकुमारेण सार्धं तिष्ठति । तेन राजकुलद्वारे प्रदीपो
 दृष्टः । ततः पौरुषेयाणामाज्ञा दत्ता । पश्यत भवन्तः किमेष
 राजकुलद्वारे प्रदीपो ज्वलतीति । तैर्दृष्ट्वा निवेदितम् । देव पेडा
 तिष्ठतीति । स कथयत्यानय इति । अभयेन च राजकुमारेणा-
 भिहितम् । देव यदत्र पेडायां तन्मम दातुमर्हसीति । राज्ञा
 प्रत्यभिज्ञात एवमस्त्विति । यावद्राज्ञा पेडा उपनामिता । राजा
 कथयत्युद्घाटयत । उद्घाटिता यावद् दारकः । राजा कथ-

यति । किमयं जीवत्याहोस्विन्मृत इति । तैः समाख्यातं जीव-
तीति । ततो राज्ञा अङ्गुलिमुद्रकं विरलिकां च प्रत्यभिज्ञाय
अभयाय स राजकुमाराय दत्तः । स तेनापायितः पोषितः संव-
र्धितः । राज्ञा जीवकवादेन समुदाचरितोऽभयेन च राजकुमारेण
भृत इति जीवकः कुमारभृतो जीवकः कुमारभृत इति संज्ञा
संवृत्ता । यावदपरेण समयेन जीवकः कुमारभृतो महान्संवृत्तः ।
सोऽभयेन सार्धं संगणिकया तिष्ठति । अजातशत्रुः कुमारोऽज्ञात
एव राजत्वे व्याकृतः । वयमपि किञ्चिच्छिल्पं शिक्षामहे^१ यदस्माक-
मुत्तरकालं जीविका भविष्यतीति । तौ चैवं मन्त्रयितौ । रथ-
कारश्च शुक्लवासाः शुक्लवासोभिः पुरुषैः परिवृतो राजकुलं प्रविशति ।
सोऽभयेन राजकुमारेण दृष्टस्तेनान्ये च राजपुरुषाः पृष्टाः
क एष इति । ते च कथयन्ति रथकारः । किमेष लभते । वृत्तिम् ।
[स] संलक्षयति । अहमपि रथकारत्वं शिक्षे । देवमवलोकयामीति ।
स राज्ञः सकाशमुपसंक्रम्य कथयति । देव अहमपि रथकारत्वं
शिक्षे इति । राजा कथयति । पुत्र किं तवैषा जीविका भविष्य-
तीति । तात राजपुत्रेण सर्वशिल्पानि शिक्षितव्यानि । पुत्र
यद्येवं शिक्षस्व । रथकारत्वं स शिक्षयितुमारब्धः । जीवकेनापि
वैद्यो दृष्टः शुक्लवासाः शुक्लवासोभिः पुरुषैः परिवृतो राजकुलं
प्रविशन् । तेनापरे च पृष्टाः क एष इति । तैः समाख्यातम् । वैद्यः ।
किमयं करोति । चिकित्साम् । यद्यातुरो जीवत्यभिसारं^२ लभते ।

१ Ms. शिक्षाम

२ 94b, l. 2: ६५'५ | =lec

4 Ms. भषीति 96a, l. 1: བྱིས་མི་དེ་ལྟ་བུ་ཡིན་པོ།

संदिष्टस्त्वयाप्यमुकस्येति । तैर्माणवकैर्यथासंदिष्टमेवानुष्ठितम् । जीवको यथासंदिष्टं कृत्वा संलक्षयति । यद्युपाध्यायोऽन्यस्य द्रव्यस्य मूल्यं प्रक्षयति किं मया वक्तव्यम् । सर्वथा सर्वद्रव्याणां मूल्यं पृच्छामीति । ते सर्वे उपाध्यायसकाशमागत्य यथासंदिष्टं निवेदितवन्तः । आलेयोऽसंदिष्टस्य द्रव्यस्य मूल्यं प्रष्टुमारब्धः । माणवकः अमुकस्य द्रव्यस्य किं मूल्यमिति । स कथयति । न जाने । अपरे पृष्टाः । कथयन्ति न जानीमह इति । जीवकः पृष्टः । तेन सर्वद्रव्याणां मूल्यं समाख्यातम् । आलेयः कथयति । माणवकाः श्रुतं वः । श्रुतम् । इत्यर्थमहं कथयामीति जीवकः प्राज्ञोऽहमल्पं व्यपदिशाम्ययं स्वशक्त्या विभजतीति । भूयोऽपि प्रत्यक्षीकरिष्यामि । ते तेनोक्ता गच्छत सरलकं^१ पर्वतमभैषज्यमानयतेति । ते गता-स्तेषां यद्यदभैषज्यमभिरुचितं तत्तेन गृहीतम् । जीवकः संलक्षयति । नास्ति किंचिदभैषज्यमिति । तेन शरमूलं पाषाणवर्तिका च गृहीता । यावज्जीवकेनाऽर्धपथे गोपांगना दृष्टा दधिघटकिटाल-पिण्डं^२ चादायालेयसकाशं संप्रस्थिताऽतीवाक्षिरोगार्ता । सा तेन पृष्टा । क्व गच्छसीति । तया समाख्यातम् । तेन तस्यास्तस्मिन्नेव स्थाने संनिहितमभैषज्यं व्युपदिष्टम् । तया कृतम् । सद्यः स्वस्थीभूता साऽभिप्रसन्ना कथयति । अयं ते दधिघटः किटालपिण्डकश्चेति । तेन किटालपिण्डको गृहीतो दधिघटस्तु तस्या एव दत्तः । स

१ १६b, l. १ : श्रुतं पर्वतं उक्तं गीर्वाणम् ।

२ १६b, l. ४ : श्रुतं किटालं पिण्डकम् ।

आलेयः पृच्छति^१ सत्यम् । सत्यमुपाध्याय । कथमेतद् ज्ञायते हस्ति-
 पदं हस्तिन्याः पदमिति । स कथयत्युपाध्याय वयं राजकुले संवृद्धाः
 कथं न जानीमः । हस्तिपदं परिमण्डलं हस्तिन्यास्तु दीर्घम् ।
 कथं ज्ञायते दक्षिणकाणेति । वामेन पार्श्वेन चरन्ती गता ।
 कथं ज्ञायते गुर्विणीति । पश्चिमौ पादौ निपीडयन्ती गता । कथं
 ज्ञायतेऽद्यैव प्रसविष्यतीति । सशुक्रप्रस्रावः कृतः । कथं ज्ञायते
 कलभकं प्रसविष्यतीति । भूयसा दक्षिणं पादमभिपीडयन्ती गता ।
 कथं ज्ञायते तल स्त्री अभिरूढेति । अवतीर्य पादयोर्मध्ये
 प्रस्रावः कृतः । कथं ज्ञायते सापि दक्षिणकाणेति । वामेन
 पार्श्वेन पुष्पाण्युचिन्वन्ती गच्छति । कथं ज्ञायते सापि गुर्वि-
 णीति । भूयसा पाष्णिं निपीडयन्ती गता । कथं ज्ञायतेऽद्यैव प्रस-
 विष्यतीति । सशुक्रप्रस्रावः कृतः । अपि तु यद्युपाध्यायस्य विमर्षः
 स सार्थोऽमुष्मिन्प्रदेशे तल कञ्चिन्माणवं प्रेषय । तेन माणवः
 प्रेषितः । सर्वं तथैव यथा जीवकेन समाख्यातम् । आत्रेयो
 माणवकानामन्तयते । माणवकाः श्रुतं वः । उपाध्याय श्रुतम् ।
 इदृशो जीवकः प्राज्ञः ।

जीवकेन सर्वं शिक्षितं स्थापयित्वा कपालमोचनो विद्याम् ।
 यावदन्यतमः पुरुषः कपालव्याधिना स्पृष्ट आलेयसकाशं गतः
 कथयत्यालेय मम चिकित्सां कुरु । स कथयति । भोः पुरुष अद्य
 तावद् गतां खानय गोमयं च समुपानय । श्वोऽहं तव चिकित्सां
 करोमीति । जीवकेन श्रुतम् । स तस्य पृष्ठतः समनुबद्धः । भोः

पुरुष यत्किञ्चिदहं शिक्षे सर्वं 'तत्सत्त्वहितहेतोः । मया कपाल-
मोचनी न शिक्षिता । स त्वं सम्प्रति गुप्ते स्थापय यथा तव
कर्म क्रियमाणं पश्यामीति । स कथयति । तथा भवत्विति । स
तेन प्रतिगुप्ते प्रदेशे स्थापितः । तत आलेयेणागत्य स पुरुषो
गर्तायां निखातः ।' कपालमोचन्या विद्यया कपालं मोचितम् । स
तं प्राणकं संदंशेन ग्रहीतुमारब्धः । जीवकः कथयत्युपाध्याय
मा साहसं करिष्यसि । अद्यैवायं कुलपुत्रः कालं करिष्यतीति । स
कथयति । जीवक आगतोऽसि । स कथयति । उपाध्यायागतो-
ऽहम् । तत्कथमयं प्राणकैर्ग्रहीतव्यः । उपाध्याय संदंशं ताप-
यित्वा पृष्ठे स्पृश । पादौ संकोचयिष्यति । ततोऽपनयिष्यसीति ।
तेन तथा कृतम् । स्यस्थीभूतः । आलेयः कथयति । जीवक परि-
तुष्टोऽहं स्नात्वाऽऽगच्छ कपालमोचनीं विद्यां दास्यामीति । स स्नात्वा
ऽऽगतः । तेन तस्य कपालमोचनी विद्या दत्ता । उक्तञ्च । जीव-
कास्माकं जीविकैषा न त्वयेह विषये प्रयोक्तव्या । उपाध्याय
तथा भवतु । जीवक आलेयमुपामंत्य^३ पुष्करसारिणो^४ राज्ञः स-
काशं गत्वोपामंतयति । मया वैद्यकं शिक्षितम् । गच्छामीति । तेन
खलु समयेन पुष्करसारिणो राज्ञः पाण्डवा नाम खषा^५ विरुद्धाः ।

1 Ms. तदसंघहित ; 99a, l. 7. सिक्खसंघस्य चत्वारिंशत्तमः ।

2 98b, 1. 2: མི་དེ་དང་དུ་བཅུག་མྱེ།

3 98b, 1. 7: ལྷག་བྱས་ནས །

4 98b, 1. 7: བདུའི་སྒྲིང་པོ།

5 99a, l. 1: མི་མགྲན་པ་མཐར་འཁོབ་སྒྱུ་བསང་ཞེས་ཀྱང་། སྟལ་=प्रत्यन्तिकाः

सोऽनुपूर्वेण उदुम्बरिकामनुप्राप्तः । 'तत्त्वान्यतम आढकमापकः
पुरुषः । स द्रोणं मापयित्वाऽढकेन शिरसि प्रहारं ददाति । जीवकेन
दृष्ट उक्तश्च भोः पुरुष किमर्थमेवं करोषि । शिरो मे अतीव
कण्डूयते । आगच्छ पश्यामः । तेन तस्य निषद्य शिरो दर्शि-
तम् । ततो जीवकेन सर्वभूतप्रसादको मणिस्तस्य शिरसि स्थापितो
यावत्पश्यति शतपदीम् । ततः कथयति । भोः पुरुष तव शिरसि
शतपदी तिष्ठतीति । स पादयोर्निपत्य कथयति चिकित्सां
मे कुरुष्वेति । तेन प्रतिज्ञातम् । जीवकः संलक्षयति । उपाध्याय-
स्यैवोपदेशेन चिकित्सामस्य करोमीति । स तेनोक्तः । भोः पुरुषाद्य
गर्तं खानय पाषिं^१ च समुपानय चिकित्सां करिष्यामीति । स
पादयोर्निपत्य प्रक्रान्तः । जीवकेनाप्यपरस्मिन्दिक्से स पुरुषो
गर्ते निखाते निखात्य^२ कपालमोचन्या विद्यया कपालं मोचयित्वा
तप्तेन संदंशेन शतपदी स्पृष्टा । तथा पादाः संकोचिताः ।
ततस्तेन संदंशेन गृहीत्वा क्षिप्ता । स्वस्थीभूतः । तेन तस्य पंच
कार्षापणशतानि दत्तानि । तेनालेयाय प्रेषितानि ।

ततो जीवको रोहीतकमनुप्राप्तः । रोहीतकेऽन्यतमस्य गृह-
पतेरुद्यानं पुष्पफलसलिलसंपन्नम् । स तत्वातीवाध्यवसितः कालं
कृत्वा तस्मिन्नेवामनुष्यकेषूपपन्नः । तस्य पुत्रो गृहस्वामी संवृत्तः ।
तेन तस्मिन्नुद्याने आरक्षकः पुरुषः स्थापितः । स तेनामनुष्यकेण
प्रघातितः । द्वितीयः स्थापितः । सोऽपि प्रघातितः । तेन गृहपति-

1 Ms. तस्य

2 100a. l. 1: क्षिप्तं = Cow-dung

3 Ms. निखल्य

जीवकेनाभिहितम् । मूलकबीजमुदश्विना पिष्ट्वा पिव । स्वस्थो भविष्यसीति । तेन पीतम् । स्वस्थीभूतः । तेनापि पुरुषेण पंच कार्षापणशतानि जीवकाय दत्तानि । तान्यपि तेनालेयाय प्रेषितानि ।

ततो जीवकोऽनुपूर्वेण मथुरामनुप्रासः । बहिर्मथुराया वृक्ष-
मूले विश्रान्तः । यावन्मल्लेन मल्लो ^१निहतः । तस्यान्ताणि परा-
वृत्तानि । स मृत इति बहिर्निष्कास्यते । तस्मिंश्च वृक्षे गृधिणी
सपोतका तिष्ठति । सा तैः पोतकैरुच्यते । अम्ब मांसमनुप्रय-
च्छेति । सा कथयति । पुत्र कुतो मांसम् । ते कथयन्ति । अम्ब एष
मल्लो मल्लेन निहतः^१ कालगतो नीयते । पुत्र जीवकोऽत्र वैद्यराज
आगतः । स्थानमेतद्विद्यते यदेनं स्वस्थीकरिष्यति । अम्ब
केनैष स्वस्थो भवति । यद्यस्य चूर्णैरन्ताणि स्पृश्यन्ते । जीवकेन
तत्सर्वं श्रुतम् । ततोऽसावुत्थाय मृतसकाशं गत्वा पृच्छति
भवन्तः किमेतदिति । ते कथयन्ति । मल्लेन मल्लो निहतः ।
कालगतः । जीवकः कथयति । स्थापयत । पश्यामि । तैः स्थापितम् ।
ततो जीवकेन च सर्वभूतप्रसादकमणिः शिरसि स्थापयित्वा
प्रत्यवेक्षितः । यावत्पश्यत्यन्ताणि व्याकुलीकृतानि । तेन नाडिकायां
चूर्णं प्रक्षिप्य मुखे वायुना प्रेरितम् । चूर्णेनान्ताणि स्पृष्टानि ।
स्वस्थीभूतः । तेनापि जीवकस्य पंच कार्षापणशतानि दत्तानि ।
तेनाप्यालेयाय प्रेषितानि ।

मथुरायामन्यतमो गृहपतिः । तस्य पत्नी रूपयौवनसंपन्ना ।
 स तस्यामत्यर्थमध्यवसितः कालगतः । तस्यामेव योनौ कृमिः
 प्रादुर्भूतः । सा येन सार्धं परिचारयति स कालं करोति ।
 ततस्तया सार्धं न कश्चित्परिचारयति । तथा श्रुतं जीवको वैद्य
 इहागत इति । सा तस्य सकाशं गत्वा कथयति । जीवक
 मम व्याधिरस्ति । चिकित्सां कुरु । जीवकस्तां दृष्ट्वा कथालापं च
 श्रुत्वा संरक्तः कथयति । समयतः^१ चिकित्सां करोमि यदि
 च मया सार्धं परिचारयसीति । सा कथयति । जिह्रे मि । स
 कथयति । नास्ति तेऽन्यथा चिकित्सा । नास्त्यात्मसमं प्रेम ।
 तथा प्रतिज्ञातम् । ततस्तयात्मना^२ नमीभूता । योनिद्वारे मांस-
 पेशी दत्ता । ततोऽसौ कृमिस्तस्यां लग्नः । स तेन गृहीत्वा
 क्षिप्तः । स्वस्थीभूता । सा कामरागाध्यवसिता^३ निमित्तमुप-
 दर्शयति । स कर्णौ पिधाय कथयति भगिनी त्वं मम ।
 तवैषा चिकित्सेति मयैवं कृतमिति । तथा तस्मै पंच कार्षापण-
 शतानि दत्तानि । तान्यपि तेनालेयाय प्रेषितानि ।

ततो जीवकोऽनुपूर्वेण यमुनातटमनुप्राप्तः । तेन तत्र मानुष-
 कुणपं दृष्टम् । तस्य मत्स्यैः पाष्णिप्रदेशं स्नायुजालमाकृष्यते ।
 सोऽक्षिणी उन्मीलयति निमीलयति च । जीवकेन तत्सर्वमुपल-
 क्षितं यथा सन्धिबन्धायाः स्नायुगुल्फादयः एवमवस्थिता इति ।

1 102a. 1. 1: ५५'६६'५७२'६७ | Cf. above p. 16 fn.

2 102a. 1. 2: ६०'६५'६६'६७'६८'६९'७०'७१'७२'७३'७४'७५'७६'७७'७८'७९'८०'८१'८२'८३'८४'८५'८६'८७'८८'८९'९०'९१'९२'९३'९४'९५'९६'९७'९८'९९'१००'१०१'१०२'१०३'१०४'१०५'१०६'१०७'१०८'१०९'११०'१११'११२'११३'११४'११५'११६'११७'११८'११९'१२०'१२१'१२२'१२३'१२४'१२५'१२६'१२७'१२८'१२९'१३०'१३१'१३२'१३३'१३४'१३५'१३६'१३७'१३८'१३९'१४०'१४१'१४२'१४३'१४४'१४५'१४६'१४७'१४८'१४९'१५०'१५१'१५२'१५३'१५४'१५५'१५६'१५७'१५८'१५९'१६०'१६१'१६२'१६३'१६४'१६५'१६६'१६७'१६८'१६९'१७०'१७१'१७२'१७३'१७४'१७५'१७६'१७७'१७८'१७९'१८०'१८१'१८२'१८३'१८४'१८५'१८६'१८७'१८८'१८९'१९०'१९१'१९२'१९३'१९४'१९५'१९६'१९७'१९८'१९९'२००'२०१'२०२'२०३'२०४'२०५'२०६'२०७'२०८'२०९'२१०'२११'२१२'२१३'२१४'२१५'२१६'२१७'२१८'२१९'२२०'२२१'२२२'२२३'२२४'२२५'२२६'२२७'२२८'२२९'२३०'२३१'२३२'२३३'२३४'२३५'२३६'२३७'२३८'२३९'२४०'२४१'२४२'२४३'२४४'२४५'२४६'२४७'२४८'२४९'२५०'२५१'२५२'२५३'२५४'२५५'२५६'२५७'२५८'२५९'२६०'२६१'२६२'२६३'२६४'२६५'२६६'२६७'२६८'२६९'२७०'२७१'२७२'२७३'२७४'२७५'२७६'२७७'२७८'२७९'२८०'२८१'२८२'२८३'२८४'२८५'२८६'२८७'२८८'२८९'२९०'२९१'२९२'२९३'२९४'२९५'२९६'२९७'२९८'२९९'३००'३०१'३०२'३०३'३०४'३०५'३०६'३०७'३०८'३०९'३१०'३११'३१२'३१३'३१४'३१५'३१६'३१७'३१८'३१९'३२०'३२१'३२२'३२३'३२४'३२५'३२६'३२७'३२८'३२९'३३०'३३१'३३२'३३३'३३४'३३५'३३६'३३७'३३८'३३९'३४०'३४१'३४२'३४३'३४४'३४५'३४६'३४७'३४८'३४९'३५०'३५१'३५२'३५३'३५४'३५५'३५६'३५७'३५८'३५९'३६०'३६१'३६२'३६३'३६४'३६५'३६६'३६७'३६८'३६९'३७०'३७१'३७२'३७३'३७४'३७५'३७६'३७७'३७८'३७९'३८०'३८१'३८२'३८३'३८४'३८५'३८६'३८७'३८८'३८९'३९०'३९१'३९२'३९३'३९४'३९५'३९६'३९७'३९८'३९९'४००'४०१'४०२'४०३'४०४'४०५'४०६'४०७'४०८'४०९'४१०'४११'४१२'४१३'४१४'४१५'४१६'४१७'४१८'४१९'४२०'४२१'४२२'४२३'४२४'४२५'४२६'४२७'४२८'४२९'४३०'४३१'४३२'४३३'४३४'४३५'४३६'४३७'४३८'४३९'४४०'४४१'४४२'४४३'४४४'४४५'४४६'४४७'४४८'४४९'४५०'४५१'४५२'४५३'४५४'४५५'४५६'४५७'४५८'४५९'४६०'४६१'४६२'४६३'४६४'४६५'४६६'४६७'४६८'४६९'४७०'४७१'४७२'४७३'४७४'४७५'४७६'४७७'४७८'४७९'४८०'४८१'४८२'४८३'४८४'४८५'४८६'४८७'४८८'४८९'४९०'४९१'४९२'४९३'४९४'४९५'४९६'४९७'४९८'४९९'५००'५०१'५०२'५०३'५०४'५०५'५०६'५०७'५०८'५०९'५१०'५११'५१२'५१३'५१४'५१५'५१६'५१७'५१८'५१९'५२०'५२१'५२२'५२३'५२४'५२५'५२६'५२७'५२८'५२९'५३०'५३१'५३२'५३३'५३४'५३५'५३६'५३७'५३८'५३९'५४०'५४१'५४२'५४३'५४४'५४५'५४६'५४७'५४८'५४९'५५०'५५१'५५२'५५३'५५४'५५५'५५६'५५७'५५८'५५९'५६०'५६१'५६२'५६३'५६४'५६५'५६६'५६७'५६८'५६९'५७०'५७१'५७२'५७३'५७४'५७५'५७६'५७७'५७८'५७९'५८०'५८१'५८२'५८३'५८४'५८५'५८६'५८७'५८८'५८९'५९०'५९१'५९२'५९३'५९४'५९५'५९६'५९७'५९८'५९९'६००'६०१'६०२'६०३'६०४'६०५'६०६'६०७'६०८'६०९'६१०'६११'६१२'६१३'६१४'६१५'६१६'६१७'६१८'६१९'६२०'६२१'६२२'६२३'६२४'६२५'६२६'६२७'६२८'६२९'६३०'६३१'६३२'६३३'६३४'६३५'६३६'६३७'६३८'६३९'६४०'६४१'६४२'६४३'६४४'६४५'६४६'६४७'६४८'६४९'६५०'६५१'६५२'६५३'६५४'६५५'६५६'६५७'६५८'६५९'६६०'६६१'६६२'६६३'६६४'६६५'६६६'६६७'६६८'६६९'६७०'६७१'६७२'६७३'६७४'६७५'६७६'६७७'६७८'६७९'६८०'६८१'६८२'६८३'६८४'६८५'६८६'६८७'६८८'६८९'६९०'६९१'६९२'६९३'६९४'६९५'६९६'६९७'६९८'६९९'७००'७०१'७०२'७०३'७०४'७०५'७०६'७०७'७०८'७०९'७१०'७११'७१२'७१३'७१४'७१५'७१६'७१७'७१८'७१९'७२०'७२१'७२२'७२३'७२४'७२५'७२६'७२७'७२८'७२९'७३०'७३१'७३२'७३३'७३४'७३५'७३६'७३७'७३८'७३९'७४०'७४१'७४२'७४३'७४४'७४५'७४६'७४७'७४८'७४९'७५०'७५१'७५२'७५३'७५४'७५५'७५६'७५७'७५८'७५९'७६०'७६१'७६२'७६३'७६४'७६५'७६६'७६७'७६८'७६९'७७०'७७१'७७२'७७३'७७४'७७५'७७६'७७७'७७८'७७९'७८०'७८१'७८२'७८३'७८४'७८५'७८६'७८७'७८८'७८९'७९०'७९१'७९२'७९३'७९४'७९५'७९६'७९७'७९८'७९९'८००'८०१'८०२'८०३'८०४'८०५'८०६'८०७'८०८'८०९'८१०'८११'८१२'८१३'८१४'८१५'८१६'८१७'८१८'८१९'८२०'८२१'८२२'८२३'८२४'८२५'८२६'८२७'८२८'८२९'८३०'८३१'८३२'८३३'८३४'८३५'८३६'८३७'८३८'८३९'८४०'८४१'८४२'८४३'८४४'८४५'८४६'८४७'८४८'८४९'८५०'८५१'८५२'८५३'८५४'८५५'८५६'८५७'८५८'८५९'८६०'८६१'८६२'८६३'८६४'८६५'८६६'८६७'८६८'८६९'८७०'८७१'८७२'८७३'८७४'८७५'८७६'८७७'८७८'८७९'८८०'८८१'८८२'८८३'८८४'८८५'८८६'८८७'८८८'८८९'८९०'८९१'८९२'८९३'८९४'८९५'८९६'८९७'८९८'८९९'९००'९०१'९०२'९०३'९०४'९०५'९०६'९०७'९०८'९०९'९१०'९११'९१२'९१३'९१४'९१५'९१६'९१७'९१८'९१९'९२०'९२१'९२२'९२३'९२४'९२५'९२६'९२७'९२८'९२९'९३०'९३१'९३२'९३३'९३४'९३५'९३६'९३७'९३८'९३९'९४०'९४१'९४२'९४३'९४४'९४५'९४६'९४७'९४८'९४९'९५०'९५१'९५२'९५३'९५४'९५५'९५६'९५७'९५८'९५९'९६०'९६१'९६२'९६३'९६४'९६५'९६६'९६७'९६८'९६९'९७०'९७१'९७२'९७३'९७४'९७५'९७६'९७७'९७८'९७९'९८०'९८१'९८२'९८३'९८४'९८५'९८६'९८७'९८८'९८९'९९०'९९१'९९२'९९३'९९४'९९५'९९६'९९७'९९८'९९९'१०००

3 Ms. अवसितानि

वैशाल्यामन्यतमः पुरुषः । तस्य शतपदी कर्णं प्रविष्टा । सा तत्र प्रसूता । सप्तशतान्यपत्यानां जातानि । स कर्णशूलाभ्या-
हतो जीवकस्य सकाशं गतः । चिकित्सां कुरुष्वेति । जीवकः
संलक्षयति । पूर्वं मया उपाध्यायोपदेशेन कर्म कृतमिदानीं
स्वमतेन कर्म करिष्यामीति । तेनासौ पुरुषोऽभिहितः । गच्छ
भोः पुरुष पत्रमण्डपं कारयत । नीलैर्वस्त्रैर्वेष्टयित्वास्याधस्ता-
द्धेरीं स्थापय । भूमिं च तापय इति । तेन यथासंदिष्टं सर्व-
मनुष्ठितम् । ततो जीवकेन तं पुरुषं भूमौ निपातयित्वा^१ सा
भूमिरुदकेन सिक्ता । ततो भेरी पराहता^२ । शतपदी प्रावृट्-
काल इति कृत्वा निष्क्रान्ता । ततो जीवकेन कर्णमूले मांस-
पेशी स्थापिता । सा पुनः प्रविश्यापत्यानि गृहीत्वा निर्गता ।
सहापत्यैर्मांसपेश्यां सक्ता । ततो जीवकेन सा मांसपेशीच्छोरिता ।
स पुरुषः स्वस्थीभूतः । तेन पञ्च कार्षापणशतानि दत्तानि ।
तान्यपि तेनाभयस्य मातुर्दत्तानि ।

3 102b. 1. 7: བརྟམ་པ།

सोऽनुपूर्वेण राजगृहं गतः । राज्ञा बिम्बिसारेण श्रुतं यथा जीवक आगत इति । तेनाजातशत्रुः कुमारस्याज्ञा दत्ता पुत्र भ्राता ते आगच्छति प्रत्युद्गमको गच्छेति । स प्रत्युद्गतः । जीवकेन श्रुतं यथा अजातशत्रुः कुमारः प्रत्युद्गच्छतीति । स संलक्षयति । यद्यहमस्य प्रत्युद्गमनं स्वीकरिष्यामीति यदा राजा भविष्यति तदानर्थं मे करिष्यतीति । स परावृत्यान्येन द्वारेण प्रविष्टः । अपरेण समयेन जीवको महाजनकायपरिवृतो व्याक्षिप्तचित्तो गच्छति । तावदन्यतरो ब्राह्मणोऽक्षिरोगतो जीवकस्य सकाशं गतः । भैषज्यं मे व्यपदिशेति । तेन सञ्जातामर्षेणोक्तः । भस्मना पूरय इति । तेन ऋजुकेन भस्मना पूरितम् । स्वस्थीभूतः ।

अपरस्याप्यक्षिरोगः । स जीवकसकाशं संप्रस्थितः । तेन ब्राह्मणेन दृष्टः पृष्टश्च । भोः पुरुष क्व गच्छसीति । तेन यथाभूत-माख्यातम् । स कथयति । किं ते जीवकेन । यत्तेन ममोपदिष्टं तत्कुरुष्वेति । श्रद्धधानोऽसौ । तेन भस्मना पूरिते अन्धीभूतः ।

अपरेण समयेन राज्ञो बिम्बिसारस्य मूर्ध्नि पिटको जातः । तेनाभात्यानामाज्ञा दत्ता । भवन्त आहूयतां वैद्य इति । अमात्यैरा-हूतः । राज्ञाभिहितः । भवन्तो मूर्ध्नि पिटको जातः । चिकित्सां कुरु-ष्वेति । ते कथयन्ति । देव जीवके महावैद्ये[ऽव]तिष्ठमाने कथं वयं करिष्यामः । राजा कथयत्याहूयतां भवन्तो जीवकः । तैराहूतः । राजा कथयति । जीवक चिकित्सां कुरुष्वेति । जीवकः कथयति । देव समयतः^१ करोमि यद्यहमेव देवं स्नपयामि । एवं कुरु । ततो

1 104a. l. 1 : སྤ་དེ་སྤྲུང་གིང་།

2 Ms. न तेदन्ते पाणिना 104a. 1. 3 : དེ་ཡིད་ས་ཆེས་ནས་ལག་པས་བྱས་ན།

स्वस्थीभूतः । कथयति । देव क्रियतामस्य वैद्यराजाभिषेक इति^१ ।
स हस्तिस्कन्धाभिरूढो महता श्रीसमुदयेन वैद्यराज्येऽभिषिक्तः ।

राजगृहेऽन्यतमो गृहपतिर्गुल्मव्याधिना स्पृष्टः । सर्ववैद्य-
प्रत्याख्यातः । स संलक्षयति । जीवकस्य सकाशं गच्छामीति ।
यदि चिकित्सां करिष्यत्यतीव कुशलं नोचेदात्मानं घातयिष्या-
मीति । स जीवकसकाशं गतः । जीवक चिकित्सां मे कुरु । स
कथयति । भोः पुरुष दुर्लभानि तव भैषज्यानीति । स संलक्षयति ।
जीवकेनाप्यहं प्रत्याख्यातः । किमत्र प्राप्तकाल आत्मानं घात-
यिष्यामीति । श्मशानं गतः । तत्र चितायां ज्वलन्त्यां बभ्रुनकुल-
श्चन्दनगोधा च युध्यमानौ पतितौ । तेन क्षुधार्तेन तावुभावपि
भक्षितौ । देवश्च वृष्टः । श्मशानात्प्रघरत्तच्चितोदकं पीतम् । श्मशा-
नस्य नातिदूरे गोकुलम् । तत्र गत्वा कोद्रवोदनं मथितं च पीतम् ।
गुल्मः स्फुटितः । ऊर्ध्वमधश्च विरिक्तो यथा पौराणः संवृत्तः ।

अपरेण समयेन वैदेह्या गुह्यप्रदेशे पिटको जातः । तया राज्ञे
निवेदितम् । राज्ञा जीवकोऽभिहितः । अपरमातुश्चिकित्सां कुरु-
ष्वेति । तेन प्रतिज्ञातम् । ततः सक्तून्^२ पिण्डीकृत्य धाव्या दत्ताः ।
अस्यान्तिके निषादयितव्येति । तया सा निषादिता । जीवकेन
सक्तुपिण्डं दृष्ट्वा संलक्षितः । अमुष्मिन्प्रदेशे इति । ततः
पाचनीयानि द्रव्याणि दत्तानि । पक्वं ज्ञात्वा सक्तुपिण्डमध्ये
शस्त्रकं प्रक्षिप्य धाव्यभिहिता । अस्यान्ते ईषन्निषादयितव्या
देवी । निषद्याकाशे^३ धारयितव्येति । तया तथाकृतम् । शस्त्रसंपात-

१ Ms. मिति

२ Ms. सक्तूः

३ 105a, l. 6: श्मशानेन । = lift again.

समकालमेव पिटकः स्फुटितः । ततो रोहणीयद्रव्यपरिभावितेन कषायाम्भसा शोचितः । रोहणीयानि द्रव्याणि दत्तानि । स्वस्थी-भूता । जीवको राज्ञः सकाशं गतः । राजा कथयति । जीवक कृता तेऽपरमातुश्चिकित्सा । देव कृता । मा ते विनम्रा दृष्टा । देव न दृष्टा । कथं कृता । तेन यथावृत्तमारोचितम् । राजा परं विस्मयमापन्नः । तेनामात्या उक्ताः । द्विरपि जीवकस्य वैद्यराजा-भिषेकं कुरुथेति । योऽसौ गुल्मी पुरुषो जीवकेनाभिहितो दुर्लभानि भैषज्यानीति स कथयति । देव किं पुत्रस्नेहादस्याभिषेकः क्रियते । आहोस्विद्वैद्यवैचक्षण्यात् । वैद्यवैचक्षण्यात् । यद्येवमह-मनेन न स्वस्थीकृतः । जीवकः कथयति । भोः पुरुष न मया तव चिकित्सा कृता । अपि तु मयोक्तं दुर्लभानि ते भैषज्यानीति । स कथयति । कोदृशानि मम भैषज्यानीति । जीवकः कथयति । यदि कृष्णचतुर्दश्यामेकपिङ्गलः पुरुषः कालं करोति । तस्य श्मशाने ध्माप्यमानस्य बभ्रुनकुलश्चन्दनगोधा च चितायां पतितः । तौ त्वं भक्षयसि । महेन्द्रो^१ देवो वर्षति । श्मशानाच्च प्रघरितं चोदकं पिवसि । ततः कोद्रवोदनं भुंक्षे मथितं च पिवसि एवं त्वं स्वस्थो भवस्येत^२न्मत्वा^३ मयोक्तं दुर्लभानि ते भैषज्यानीति । स कथयति । साधु सुष्ठु परिज्ञातम् । एतदेव मयोपयुक्तम् । ततो-ऽभिप्रसन्नः कथयति । देव शक्योऽस्य वैद्यराजाभिषेकः । अभि-षिच्यतामिति । द्विरपि वैद्यराज्येऽभिषिक्तम् ।

1 Ms. ध्याप्यमानस्य

2 Ms. माहीन्द्रो 105b, 1. 6 : ५५८ शुभं केव वेदिं ह्म ।

3 106a, 1. 1 : ५८५ सससं वस । Ms. एतत् सत्त्वाय

यदा अजातशत्रुणा देवदत्त-कल्याणमित्रविग्राहितेन पिता धार्मिको धर्मराजो जीविताद्व्यपरोपितः तदास्य गुल्मरोगः प्रादुर्भूतः । तेन वैद्यानामाज्ञा दत्ता । चिकित्सां कुरुष्वेति । ते कथयन्ति । देव जीवकोऽनुत्तरो वैद्यराजो देवस्य भ्राता^१ । तस्मिन् स्थिते का शक्तिरस्माकं चिकित्सां कर्तुमिति । तेनामात्यानामाज्ञा दत्ता । आहूयतां भवन्तो जीवक इति । तैराहूतः । जीवक गुल्मरोगो मे प्रादुर्भूतः । चिकित्सां कुरुष्वेति । देव करोमि । स संलक्षयति । द्वाभ्यां कारणाभ्यां गुल्मो भिद्यते । अत्यन्त-हर्षेण वा अत्यन्तरोषेण वा । तदयं पापकारी सत्त्वः । कुतोऽस्या-त्यन्तहर्षः । सर्वथा रोषयितव्य इति विदित्वा कथयति । देव समयेन चिकित्सां करोमि । यद्युदायिभद्रस्य कुमारस्य मांसं परिभुंक्ष्वेति । श्रुत्वा राजा रुषितः कथयति । शोभनम् । मया पिता जीविताद् व्यपरोपितः । त्वमप्युदायिभद्रं जीविताद् व्यपरोपय । अहमपि स्वयमेव रोगेण कालं करिष्यामि । त्वमपि राजा भविष्यसीति । स कथयति । देव एषा चिकित्सा । न शक्यमन्यथा स्वस्थेन भवितुमिति । नास्त्यात्मसमं प्रेम । तेनाभ्युपगतम् । ततो जीवकेन उदायिभद्रः कुमारः सर्वालंकार-विभूषितः कृत्वा राज्ञ उपनामितः । देव अयमुदायिभद्रः कुमारः सुनिरीक्षितमेनं कुरु । न भूयो द्रक्ष्यसीति । ततस्तेनो-पदर्श्य गृहं नीत्वा स्थापितः । ततो जीवको मांसार्थी शीतवनं श्मशानं गतः । अशून्यं च शीतवनं श्मशानं मृतकुणपेन ।

ततस्तेन कुणपमांसं^१ गृहीत्वोपकरणविशेषैः साधयित्वा भोजन-
काले राज्ञ उपनामितम् । ततो राजा अजातशत्रुः मांसशरावं^२
गृहीत्वा^३ भक्षयिष्यामीति जीवकेनाच्छिद्य^४ कपोले प्रहारो दत्तः ।
पापकारिन् त्वया पिता धार्मिको धर्मराजो जीविताद्व्यपरो-
पितः । इदानीं पुत्रमांसमपि भक्षयसीति । स रुषितः कथयति ।
यद्येवं किमर्थं प्रधातितः । संजातामर्षस्य चास्य गुल्मः स्फुटितः
ऊर्ध्वमधश्च विरिक्तः । स रुधिर एव मुखेनागतः । यं दृष्ट्वा
मूर्च्छितः पृथिव्यां पतितः । ततो जलाभिषेकप्रत्यागतप्राणं^५
स्नपयित्वा सांप्रेयभोजनं^६ दत्तम् । यथा पौराणः संवृत्तः । ततो
जीवक उदायिभद्रं कुमारं सर्वालंकारविभूषितमादाय राज्ञः सकाश-
मुपसंक्रान्तः । पादयोर्निपत्य कथयति । देव अथमुदायिभद्रः
कुमारो न शक्यं मया कुन्तपिपीलिकमपि प्राणिनं जीविताद्
व्यपरोपयितुं प्रागेव कुमारम् । अपि त्वनेनोपायेन चिकित्सेति मयो-
पायसंविधानं कृतमिति । राजा परं विस्मयमुपगतः । तेनामात्या-
नामाज्ञा दत्ता । जीवकस्य वैद्यराजाभिषेकं कुरुष्वेति । अमात्यै-
र्हस्तिस्कन्धाभिरूढो महता श्रीसमुदयेन त्रिरपि वैद्यराजाभि-
षेकेणाभिषिक्तः ।

1 Ms. ग्रहो०

2 Ms. 106b, l. 6. शेर'स = drinking cup

3 Ms. ग्रहीत्वा

4 106b, l. 7: क्षेप'स'क्ष ।

5 Ms. ०प्राणो

6 107a, l. 2: रक्षे'स'रै'क्ष । = health-recruiting food

ततो जीवकस्य मद उत्पन्नः । न मया समः कश्चिद्वैद्यो-
 ऽस्ति । अहं कायचिकित्सकानामग्रः । भगवानपि चित्तचिकित्स-
 कानामग्र इति । सोऽपरेण समयेन भगवत्सकाशमुपसंक्रान्तः ।
 स मदावलेपेन सत्यानि न पश्यति । भगवान् संलक्षयति ।
 जीवको वैद्यराज 'आहतकुशलमूलः किमर्थं सत्यानि न पश्यति ।
 मदावलेपात् । मदापनयोऽस्य कर्तव्य इति । तत्र भगवान् जीवकं
 वैद्यराजमामन्त्रयते । दृष्टस्ते जीवक हिमवत्पर्वतराजः । नो भदन्त ।
 गृहाण तथागतस्य चीवरकर्णकः । तेन गृहीतम् । अथ भगवान्
 जीवकं वैद्यराजमादाय येन हिमवान्पर्वतराजस्तेनोपसंक्रान्तः । तत्र
 नानाविधौषधयो दीपवज्ज्वलन्ति । भगवान् जीवकं वैद्यराजमि-
 दमवोचत् । गृहाण जीवक यथाभिप्रेता ओषधीः । भगवन् [बिभेमि] ।
 तत्र भगवान् यक्षं 'वज्रपाणिमामन्त्रयते । गच्छ वज्रपाणे जीवक-
 स्यारक्षां कुरु । स गतस्तेन नानाविधा ओषधयो गृहीताः । भगवान्
 कथयति । जीवक किं नामेयमोषधिः । स कथयति ।
 भगवन्नमुका । अनेन विधानेनामुकस्य व्याधेरुपशमनीति । इय
 मप्यमुका । अमुकस्य व्याधेः प्रशमनीति । अपरासां नामानि न
 जानीते । यां न जानीते तां भगवान् कथयति । जीवक इयम-
 मुका । अमुकेन विधानेनामुकस्य व्याधेः प्रशमनी । इयमप्यमुक-
 स्येति । जीवकः कथयति । वैद्यकमपि भगवान् जानीत इति । तत्र
 भगवान् जीवकं वैद्यराजमामन्त्रयते । चतुर्भिर्जीवकाङ्गैः समन्वा-

1 Ms. आहित

2 Ms. भगवान् क्षणमपि...मामन्त्रयते

गतो भिषक् 'शल्याहर्ता राजार्हश्च भवति राजयोग्यश्च राजा-
ङ्गत्वे च संख्यां' गच्छति^३ । कतमैश्वर्यमुर्भिरिह भिषक् शल्याहर्ता ।
आबाधकुशलो भवति । आबाधसमुत्थानकुशलश्च । उत्पन्नस्या-
बाधस्य प्रहाणकुशलः । प्रहीणस्यायत्यामनुत्पादकुशलः । कथमा-
बाधकुशलो भवति । इह भिषक् शल्याहर्ताबाधं जानात्ययमाबाध
एवंरूपश्चैवंरूपश्चेत्येवमाबाधकुशलो भवति । कथमाबाधसमुत्थान-
कुशलो भवति । इह भिषक् शल्याहर्ताबाधं जानात्ययमा-
बाधो वातसमुत्थो वा पित्तसमुत्थो वा श्लेष्मसमुत्थो वात्सोप-
क्रमिको वा परोपक्रमिको वा सांनिपातिको वा ऋतुपरिणामिको
वेत्येवमाबाधसमुत्थानकुशलो भवति । कथमुत्पन्नस्याबाधस्य प्रहाण-
कुशलो भवति । इह भिषक् शल्याहर्ताबाधं जानात्यय-
माबाधोऽञ्जनेन वा प्रत्यंजनेन वावमनेन वा विरेचनेन वोर्ध्व-
विरेचनेन वाधोविरेचनेन वा नस्तकर्मणा^४ वा धूपदानेन वा
स्वेदपरिकर्मणा वा प्रहास्यतीत्येवमुत्पन्नस्याबाधस्य प्रहाणकुशलो
भवति । कथं प्रहीणस्याबाधस्यायत्यामनुत्पादकुशलो भवति ।
इह भिषक् शल्याहर्ताबाधं जानात्ययमाबाध एवंरूपाभि-
श्चैवंरूपाभिश्च सांप्रियाभिः क्रियाभिः क्रियमाणाभिः प्रहीण
आयत्यां नोत्पत्स्यत इत्येवं प्रहीणस्याबाधस्यायत्यामनुत्पाद-

1 Ms. फल्याहर्ताराजार्हतश्च 2 Ms. संज्ञां ; 108a, l. 6. ལྷ་ཤུ་འགོ་འོ་ ।

3 Tib. ends here a section : འདུལ་བ་གཞི་ । བས་པོ་དུག་ཅུ་གཞིས་པ་ ।

4 Ms. अनस्त 108b, l. 5 : ལྷ་ཤུ་ལྷ་གས་པ་ । Cf. काश्यपसंहिता edited by Rāj-

कुशलो भवति । एवं चतुर्भिर्ङ्गैः समन्वागतो भिषक् शल्याहर्ता राजार्हश्च भवति राजयोग्यश्च राजाङ्गत्वे च संख्यां गच्छति । एवमेव चतुरङ्गैः समन्वागतस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धोऽनुत्तरो भिषक् शल्याहर्ता इत्युच्यते । कतमै-
 श्वतुभिः । इह जीवक तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः । इदं दुःख-
 मार्यसत्यमिति यथाभूतं प्रजानाति । इदं दुःखसमुदयमिदं
 दुःखनिरोध इदं दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपदार्यसत्यमिति यथा-
 भूतं प्रजानाति । न खलु जीवक भिषक् शल्याहर्ता जाति-
 मूलकानां दुःखानां प्रहाणाय भैषज्यं जानाति । नापि जराव्याधि-
 मरणशोकपरिदेवनदुःखदौर्मनस्योपायासमूलकानां दुःखानां प्रहा-
 णाय भैषज्यं जानाति । तथागतस्तु जीवक जातिमूलकानां
 दुःखानां प्रहाणाय भैषज्यं जानाति । जराव्याधिमरण-
 शोकपरिदेवनदुःखदौर्मनस्योपायासमूलकानां दुःखानां प्रहाणाय
 भैषज्यं जानाति । तस्मात्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धोऽनुत्तरो भिषक्
 शल्याहर्तेत्युच्यते । अस्मिन् खलु धर्मपर्याये भाष्यमाणे जीवकस्य
 कुमारभृत्यस्य विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुरुत्पन्नम् । अथ
 जीवकः कुमारभृतो दृष्टधर्मा प्राप्तधर्मा विदितधर्मा पर्यव-
 गाढधर्मा तीर्णकांक्षस्तीर्णविचिकित्सोऽपरप्रत्ययोऽनन्यनेयः शास्तुः
 शासने धर्मेषु वैशारद्यप्राप्तः उत्थायासनादेकांसमुत्त्रासङ्गं
 कृत्वा येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमिदवोचत् ।
 अभिक्रान्तोऽहं भदन्ताभिक्रान्तः । एषोऽहं भगवन्तं शरणं
 गच्छामि धर्मं च भिक्षुसंघं चोपासकं च । मां धारयाद्याग्रेण

यावज्जीवं प्राणोपेतं शरणगतमभिप्रसन्नम् । अथ जीवको वैद्यराजो भगवत पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवतोऽन्तिकात् प्रक्रान्तः ।

हिमवान्पर्वतराजो हिमसंयोगान्नित्यं शीतलो भगवतः सा-
भिष्यन्दं^१ ग्लानमुत्पन्नम् । जीवको वैद्यराजः संलक्षयति । स्वय-
मेवाहं भगवत उपस्थानं करोमि तद्यथा राज्ञश्चक्रवर्तिन
इति । ततो जीवकेन द्वाविंशदुत्पलानि स्रंसनीयैर्द्रव्यैर्भाव-
यित्वा भगवते दत्तानि । जिघ्रतु भगवानेतानीति । भगवता
घातानि । द्वाविंशदेवोत्थानानि लब्धानि । ततो भगवन्तं
पृच्छति । कश्चिद्भगवान् सम्यग्विरिक्त इति । भगवानाह ।
सन्ति जीवक ते दोषाः^२ । ये च्युता न स्मृताः सन्ति । स्मृता न
च्युताः सन्ति । स्मृताश्च्युताश्च सन्ति । नैव स्मृता न च्युता
इति । जीवकः कथयति । भगवन् यद्येवं गुडहरीतकीं भक्षय ।
मण्डानुपूर्वी^३ च कुरुष्वेति । भगवता तथाकृतम् । स्वस्थो जातः ।

आचरितं जीवकस्य यस्य कस्यचिद्राज्ञो वा राजमात्रस्य वा
चिकित्सां करोति स तस्मै ग्रामं वा ग्रामवरं वा प्रयच्छति ।
यावदपरेण समयेन जीवकेन विदेहराजस्य चिकित्सा कृता ।
तेन तस्मै शतसहस्रमूल्यं वृहतिकाप्रावरणं दत्तम् । स तमादाय

१ 110a, l. 2 : ग्राह्यं ग्रीष्मं शीतं शीतं ।

२ 110a, l. 6. शीतं ग्राह्यं शीतं शीतं शीतं शीतं शीतं शीतं शीतं शीतं ।

३ 110b, l. 1 : शीतं शीतं शीतं ।

येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा
 वन्दित्वैकान्ते निषण्णः । एकान्ते निषण्णो जीवकः कुमारभृतो
 भगवन्तमिदमवोचत् । आचरितं भदन्त मम यस्य राज्ञो वा
 राजमात्रस्य वा चिकित्सां करोमि स मे ग्रामं वा ग्रामवरं
 वानुप्रयच्छति । तन्मया विदेहराजस्य चिकित्सा कृता । तेन
 मे शतसहस्रमूल्यं वृहतिकाप्रावरणं दत्तम् । तदहं भगवतेऽनु-
 प्रयच्छामि । तद्भगवान्प्रतिगृह्णात्वनुकम्पामुपादयेति । प्रतिगृह्णाति
 भगवान् जीवकस्य कुमारभृतस्यान्तिकान्छतसहस्रमूल्यं वृहति-
 काप्रावरणम् । तेन खलु समयेनायुष्मानानन्दो भगवतः पृष्ठतः
 स्थितोऽभूद् व्यजनं गृहीत्वा भगवन्तं वीजयन् । तत्र भगवाना-
 युष्मन्तमानन्दमामन्त्रयते । गृहाणानन्द शतसहस्रमूल्यं वृहतिका-
 प्रावरणं ममार्थाय शस्त्रलूनं कुरुष्वेति । तत आयुष्मानानन्दो
 गृहीत्वा विस्तीर्णावकाशं पृथिवीप्रदेशं गत्वा मापयितुमारब्धः ।
 पश्यति बहूनि चीवराणि संपद्यन्ते । ततस्तेन भगवत्स्त्रिचीवरं कृत-
 मात्मनः सान्तरान्तरमायुष्मतश्च राहुलस्य कुसूलकः^१ । तं खलु
 वर्षावासं भगवतः पञ्च पटशतानि संपन्नानि । भिक्षुसंघस्य
 चानेकानि^२ । भिक्षवो न जानीते कथं प्रतिपत्तव्यमिति । एतत्प्रकरणं
 भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । तस्मादनु-
 जानामि । भिक्षुभिर्गृहपतिचीवरकाणि शस्त्रलूनानि दुर्वर्णीकृत्य
 धारयितव्यानि ।

1 Cf. Mvyut. 272. 54 : कुसूलक

2 Ms. चानीकानि

आचरितं राज्ञो बिम्बिसारस्य भिक्षुं वा भिक्षुणीं वा दृष्ट्वा हस्तिस्कन्धादवतीर्य पादाभिवन्दनं करोति । सोऽपरेण समयेन हस्तिनमभिरुह्य भगवतः पादाभिवन्दकः संप्रस्थितः । यावत्पश्य-
त्यन्तमार्गं आजीवकम् । स तस्य जातसंभ्रमो हस्तिस्कन्धा-
दवतीर्य पादयोर्निपतितः । तत्र ये अश्राद्धास्ते संलक्षयन्ति ।
न केवलं देवो भिक्षुष्वेवाभिप्रसन्नः । आजीवकेष्वप्यभिप्रसन्न
इति । ये तु श्राद्धास्ते संलक्षयन्ति । नूनं देवो भिक्षुरिति
कृत्वा ससंभ्रमोऽस्य हस्तिस्कन्धादवतीर्य पादयोर्निपतित इति ।
ते सन्दिग्धमनसो राजानमूचुः । कस्य देवेन वन्दना कृता ।
भगवतः श्रावकस्य । देव आजीवक एष न भगवतः
श्रावकः । अथ राज्ञो बिम्बिसारस्यैतदभवत् । एतदेव मे
करणीयं भवत्विति । स येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य
भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषण्णः । एकान्त-
निषण्णो राजा मागधः श्रेण्यो बिम्बिसारः भगवन्तमिदमवोचत् ।
आचरितं मम भदन्त भिक्षुं वा भिक्षुणीं वा दृष्ट्वा हस्ति-
स्कन्धादवतीर्य तस्य पादाभिवन्दनं कर्तुम् । तदहं संजात-
संभ्रमो हस्तिस्कन्धादवतीर्य भिक्षुरिति कृत्वा आजीवकस्य
पादयोर्निपतितः । अहो वत भगवन्नार्यकाणां चीवरकेषु
किञ्चिच्चिह्नं प्रज्ञापयेदनुकम्पामुपादायेति । अधिवासयति भग-
वान् राज्ञो बिम्बिसारस्य तूष्णींभावेन । अथ राजा बिम्बिसारी
भगवतस्तूष्णींभावेनाधिवासनां विदित्वा भगवतः पादौ शिरसा
वन्दित्वा प्रक्रान्तः । तत्र भगवान् भिक्षूनामन्त्रयते स्म । हंभो

भिक्षवः स आजीव उपहतश्च येन दृष्टसत्यस्यान्तिकाद्वन्दना
स्वीकृतेति^१ ।

तेन खलु समयेनायुष्मानानन्दो भगवतः पृष्ठतः स्थितोऽभूद् व्यजनं गृहीत्वा भगवन्तं वीजयन् । तत्र भगवानायुष्मन्तमानन्द-
मामन्त्वयते । दृष्टस्ते आनन्द वैदेहकः पर्वतः । नो भदन्त । गृहाण
तथागतस्य चीवरकर्णकम् । तेन गृहीतम् । अथ भगवान्^१ तत एव
ऋध्या^२ उपरि विहायसा प्रक्रान्तः । राजगृहेऽन्तर्हितो वैदेहके
पर्वते प्रातिष्ठत^३ । तेन खलु समयेन मागधकानां मनुष्याणां
क्षेत्राणि समानि समोपविचाराणि^४ आवलीविनिबद्धानि भक्ति^५-
रचनाविशेषविचित्राणि दृष्ट्वा च पुनरायुष्मन्तमानन्दमामन्त्वयते ।
दृष्टानि ते आनन्द एतानि क्षेत्राणि समानि^६ समोपविचाराण्या-
वलीविनिबद्धानि^७ भक्तिरचनाविशेषविचित्राणि । दृष्टानि भदन्त ।
तस्मादानन्द अनेनाकारेण भिक्षुभिश्चीवराणि छित्वा सेतव्यानि ।
स्थविरानन्देन भिक्षूणामारोचितम् । युष्माभिरनेनाकारेण चीवर-
कानि पाटयित्वा सेतव्यानीति । भिक्षवः पाटयित्वा चीव-
राणि^८ सेतुमारब्धाः । एकेन पार्श्वेन पत्रमुखानि पातयन्ति । न
शोभन्ते । आयुष्मानानन्दः संलक्षयति । किंचापि भगवता नानु-

1 112a, l. 5-6. དག་སྒྲོང་དག་འཛོེ་བ་པ་གང་གིས་བདེན་པ་ མཐོང་བ་ལ་སྤྱག་
བདག་གིས་བྱས་པ་ཉམས་དེ། Tib. adding མི་རྩུང་དོ། = न युक्तम् ।

2 Ms. रिध्या

3 Ms. प्रतिष्ठातृ

4 112b, l. 3: ཉེ་འཁོར་མཉམ་པ་ རྒྱ་གཞི་བྱུང་པར་ ལྷ་ཚོགས་དག་རྒྱ་སྒྲུབ་
གྱིས་འབྲེལ་ ཅིང་མངོས་པ་དག་གཞིགས་ནས ། Ms. समोपचिवाराणि

5 Ms. भक्ती०

6 Ms. सेन्तुमारब्धाः

ज्ञातम् । स्थानमेतद्विद्यते यदेतदेव प्रत्ययं कृत्वा अनुज्ञास्यतीति ।
तेनोभयपार्श्वयोः पलमुखानि^१ दत्तानि । तथाप्यनुपातं^२ विना न
शोभते इत्यनुपातो दत्तः । ततः कृतनिश्चितं भगवत उपनामितम्^३ ।
भगवानाह । साधु साध्वानन्द यन्मया नानुज्ञातं तत्त्वया विज्ञातम् ।
तस्मादनुजानामि भिक्षुभिरनेनाकारेण चीवराणि छित्वा सेवित-
व्यानि । भिक्षव एकैकं चीवरं छित्वा स्यूत्वा धावयितुं प्रवृत्ताः ।
अवशिष्टान्यच्छिन्नानि ।

ततो भगवान्मगधेषु जनपदेषु चारिकां चरन्नाटविकामनु-
प्राप्तः । आटविकायां विहरत्यग्राटविके दावे । आटविका नदी
समीपसंयोगाच्छीतला प्रवाता^४ च । भगवता प्रथमे यामे अन्तर्वासः
प्रावृतः । मध्यमे यामे उत्तरासङ्गः । पश्चिमे यामे आयुष्मन्तमा-
नन्दमामन्त्रयते । अनुप्रयच्छ मे आनन्द संघाटीमिति । तत
आयुष्मतानन्देन हस्तौ प्रक्षाल्य भगवत उपरिष्ठादत्ता^५ संघाटी ।
सा रात्रिर्भगवता त्रिचीवरेणातिनामिता । ततः प्रभातायां रजन्यां
संलक्षयति । ये केचिल्लोके सुकुमारकाः सुखैषिणः । अहं तेषामग्रः ।
तदहं शक्रोमि त्रिचीवरेण यापयितुं किं पुनर्मे श्रावका इति
विदित्वा भिक्षूनामन्त्रयते स्म । तस्मात्तर्हि भिक्षवो भिक्षुभिरिच्छन्नं
त्रिचीवरं धारयितव्यमिति ।

1 113a, l. 1: ལྷམ་ཁུ་ཁྱམ་ཁུ་ཁུ་ || = border.

2 Ibid, l. 2: མཐའ་མཐའ་ । 3 Ms. उपनिमित्तः ; 113a, l. 2: ལུལ་ལེ

4 113a, l. 5: གྲང་ཁྱིང་ཁྱིང་ཁྱིང་ཁྱིང་ཁྱིང་ཁྱིང་ । Ms. प्रवालता

5 Ms. ०दन्त ; 113a, l. 7: གཤེགས་ཏེ=प्रावृतः

उक्तं भगवता छिन्नं त्रिचीवरं धारयितव्यमिति । अन्य-
तमस्य भिक्षोस्त्रिचीवरं नास्ति । तस्य नमतं संपन्नम्^१ । स तच्छेत्तु-
मारब्धः । भगवांश्च तं प्रदेशमनुप्राप्तः पृच्छति । भिक्षो किमिदम् ।
उक्तं भदन्त भगवता भिक्षुणा छिन्नं त्रिचीवरं धारयितव्यमिति ।
मम तृतीयं चीवरं नास्ति । पर्येषमाणस्य मे इदं नमतं संपन्नम् ।
छित्त्वा चीवरं करोमि । नैतद्विभक्षो छेदनार्हमपि त्वासीवकार्हम् ।^२
सीवकं^३ कृत्वा धारय । इत्युक्ता प्रक्रान्तः । भिक्षुसंघं सन्निपात्य
पुरस्ताद्विभक्षुसंघस्य प्रज्ञप्त एवासने निषण्णः । निषद्य भगवान्
भिक्षूनामन्त्रयते स्म । अमुकस्य भिक्षवो भिक्षोश्चीवरं नास्तीति
नमतं छेदयतीति । तस्मात्तर्हि भिक्षवः पञ्चाछेद्यानि । सर्वं नमतं ।
सर्वं प्रावारकं । सर्वं कोचवं^४ । सर्वं लेलोहितं^५ । सर्वं^६ स्थूल-
कम्बलञ्चेति । आसीवकांस्तु दत्त्वा धारयितव्यम् ।

श्रावस्त्यां निदानम्^७ । राज्ञः प्रसेनजितः कोसलस्य मृगारो
नाम अग्रामात्यः । तेन सदृशात्कुलात्कलत्रमानीतम् । स तथा

1 113b, l. 4. ཡིང་པ་ཞིག་རྗེས་ནས་=कम्बलं संप्राप्तम्

2 113b, l. 6-7. རེ་ཁྱེད་ཀྱི་ལྷན་པ་ལ་ཀྱིས་ཀླུ་པ་འདི་འོས་ཡིན་པས་ | =sowing
together. Ms. त्वासेवकार्हं 3 Ms. सेवकं

4 Mvyut. कोचवकं ; Tib. ལྷམ་ཏུ་=hairy cloth. Cf. *Mahāvagga*, viii. 1.36 : कोजवं

5 114a, l. 3 : སེང་རས་=विरलिका in Mvyut. 271. 39.

6 Ms. वस्त्रं ; Ibid. ལྷམ་པས་ཅད་

7 Ms. निधानं

सार्धं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पुत्रो जातः । एवं यावत्सप्त पुत्रा जाताः । तत्र षण्णां यथाभिप्रेतव्यवस्थम् । तेन नामानि व्यवस्थापितानि । यस्तु कनीयांस्तस्य विशाख इति नामधेयं व्यवस्थापितम् । यावन्मृगारस्य पत्नी कालगता । तेन षण्णां पुत्राणां निवेशः कृतः । ते स्वक-
स्वकाभिः पत्नीभिः सार्धं मण्डनपरमा व्यवस्थिताः । गृहकार्यं न चिन्तयन्ति । मृगारो गृहपतिः करे कपोलं दत्वा चिन्तापरो व्यवस्थितः । तस्य सप्रेमको ब्राह्मण आगतः । स तेन चिन्तापरो दृष्टः । स कथयति । गृहपते किमसि चिन्तापरः । ममामी पुत्राः स्वकस्वकाभिः पत्नीभिः सार्धं मण्डनपरमा व्यवस्थिताः । गृहकार्यं न चिन्तयन्ति । गृहमवसादं गमिष्यतीति । स कथयति । विशाखस्य कस्मान्निवेशो न क्रियते । को जानीयात्कदाचित्सोऽपि पापतरो भवेत् । एतदपि न ज्ञायते कदाचिच्छोभनतरो भवेत् । यदि तेऽनुमतं समन्वेषयामि दारिकाम् । एवं कुरु । स गवेषमाणोऽनु-
पूर्वेण चम्पामनुप्राप्तः ।

चम्पायां बलमित्तो नाम गृहपतिः । तस्य विशाखा नाम दुहिता रूपयौवनवती नयविनयसंपन्ना पण्डिता पटुप्रचारा । सा यथा-
भिप्रेतमनोहराभिर्दारिकाभिः सार्धमुद्यानभूमिं संप्रस्थिता । स च ब्राह्मणस्तं प्रदेशमागतः । तेन सा दारिका दृष्टा । स संलक्षयति । आसामेव तावत्परीक्षा कर्तव्येति । स च^१ आसामवधानतत्परो मन्दगतिप्रचारतया पृष्ठतोऽनुबद्धः । प्रायो नार्यश्चलत्स्वभावाः^२ ।

तासां काचिद् धावति काचिदुत्पतति काचिन्निपतति काचिद् हसति
काचिद् गात्रविक्षेपं करोति काचिद् गायति । इमानि चान्यानि च
दुर्वृत्तचेष्टितानि कुर्वन्ति । सा तु विनयसंपन्ना मन्दगतिप्रचारा
ताभिः सार्धं गच्छति । यावदुद्यानं संप्राप्तास्ता दारिकाः
पुष्करिण्यास्तीरे वस्त्राणि स्थापयित्वा सहसावतीर्य क्रीडितुमारब्धाः ।
सा तु यथा यथा पानीयमवतरति तथा तथा वस्त्रमुत्क्षिप्या-
वतीर्णा तथैव शान्तेनेर्यापथा यथा यथा व्युत्तिष्ठते तथा तथा वस्त्र-
मवतारयति । ततः स्नातप्रयता एकस्मिन् स्थाने स्थिता । ता दारिका
आत्मना प्रथमतो भुक्त्वा परिजनं परिवेष्टुमारब्धाः । सापि पूर्वं
परिजनं परिवेष्टु पश्चादात्मना परिभोक्तुमारब्धा । ततो भुक्तपीता
उद्यानसुखमनुभूय संप्रस्थिता । यावदन्तर्मार्गे पानीयमुत्तर्तव्यं
ता दारिका उपानहौ छोरयित्वोत्तीर्णाः । सा तु सोपानत्कैव
पुनः संप्रस्थिता । तासामारामसंप्रवेशो जातः । सा छत्रमादाय
आम्रवनमतिक्रान्ता । अन्याभिश्छत्राणि छोरितानि । ततो वात-
वर्षं प्रादुर्भुतम् । तदा दारिका देवकुलं प्रविश्यावस्थिताः । सा त्व-
भ्यवकाश एव । स ब्राह्मणस्तस्यास्तादृशलक्षणप्रचारान् दृष्ट्वा ततो
जातकुतूहलस्तां दारिकां प्रष्टुमारब्धः । दारिके कस्य त्वम् ।
बलमित्रस्य दुहिता । पुत्रि पृच्छामि । तेन किञ्चित्त्वया कोपः
करणीयः । सा स्मितपूर्वङ्गमा कथयति । तात पृच्छ । कोऽत्र
कोपः । पुत्रि सर्वा एव दारिका धावन्त्य उत्पतन्त्यो निपतन्त्यो
गात्रविक्षेपं कुर्वन्त्य इमानि चान्यानि च दुर्वृत्तचेष्टितानि कुर्वन्त्यो
गच्छन्ति त्वं पुनर्विनयसम्पन्ना मन्दगतिप्रचारतया आभिः

सार्धमुद्यानं गच्छसीति । सा कथयति । सर्वा दारिका मातापितो-
र्विक्रेयं द्रव्यम्^१ । यदि मम उत्पतन्त्या निपतन्त्या वा हस्तः पादो वा
भिद्यते को मां प्रार्थयते । न त्वहं यावज्जीवमेव मातापितोः पोष्या
भविष्यामि । पुत्रि शोभनं गतमेतत् । इदमपरं पृच्छामि । एता
दारिका वस्त्राण्येकान्ते स्थापयित्वा द्वितीयवस्त्रवियुक्ताः सहसावतीयं
क्रीडितुमारब्धाः । त्वं पुनर्यथा यथा पानीयमवतरति तथा तथा
वस्त्रमपनयसि । तात ह्रीव्यपत्ताप्यसम्पन्नो मातृग्रामः । यदि मां
कश्चित्पश्यत्यपावृतामयुक्तम् । पुत्रि कस्त्वां तत्र पश्यति । तात
त्वयैव तावदहं दृष्टा स्याम् । पुत्रि शोभनमेतदपि गतम् । इदमपरं
पृच्छामि । एता दारिकाः पूर्वमात्मना भुक्ता पश्चात्परिजनं भोज-
यन्ति । त्वं पुनः पूर्वं परिजनं भोजयित्वा पश्चादात्मना भुंक्षे । तात
वयं पुण्यफलोपजीविन्यः^२ सततमेवास्माकं पर्व । एता कुस्थान-^३
फलोपजीविन्यः^२ कदाचित्कर्हिचिदुदारभोजनं लभन्ते^४ । पुत्रि
शोभनमेतदपि गतम् । इदमपरं पृच्छामि । सर्वलोकः शुष्के उपानहौ
धारयन्ति । त्वं पुनः उदके । किमेतत् । तात मूर्खो लोकः ।
उदक एव उपानहौ धारयितव्यौ । यत्कारणं स्थले स्थाणुर्दृश्यते
कण्टकः पाषाणशर्करः शुक्तिशकलिका शंखसूके^५ खण्डिका च ।

1 Cf. *Dhammapadu-aṭṭhakathā*, I, p. 390.

2 Ms. जीविनाः

3 116a, l. 5: २६'६५'६' ६'६५' २६'६५' २६'६५' २६'६५' २६'६५' ।

4 Ms. ०चिदुरावभासं Ibid. २६'६५' २६'६५' २६'६५' २६'६५' २६'६५' २६'६५' ।

5 Cf. *Mvyut*. 297, 2-3: शङ्खः ; शुक्लिका

रक्षितव्या । न कस्यचिदुत्थायासनं^१ दातव्यम् । ^२मिष्टं भोक्तव्यम् ।
सुखं स्वप्तव्यम् । निःश्रेणी^३ बद्धव्येति^४ । ततो मृगारेण श्रुतम् । स
संलक्षयति । इयं दारिका मिथ्यादृष्टिर्ग्राह्यते । अहमेनां मिथ्या-
दर्शने विवेच्य सम्यग्दर्शनं ग्राहयिष्यामीति विदित्वा तामादाय
संप्रस्थितः ।

ततोऽस्या माता स्नेहव्याकुलहृदया अश्रुव्याकुलेक्षणा कण्ठे
परिष्वज्य सस्वरं रुदन्ती कथयति । पुत्रि इदं ते पश्चिमं दर्शन-
मिति । सा तामनुसंज्ञापयन्ती कथयति । अम्ब पृच्छामि । तावत्किं
त्वमत्र जाताहोस्विज् ज्ञातिगृहे । [पुत्रि ज्ञातिगृहे^५] तत्तत्र गृह-
माहोस्विदिदम् । इदम् । अहमपीह जाता । तत्र मया वस्तव्यम् ।
संयोगो नियतं वियोगान्तः । तूष्णींभव । किमर्थं रोदिषि ।

ततो मृगारः स्थलेन संप्रस्थितः । विशाखा स्वामिना सार्धं
स्वगृहलब्धेन च परिजनेन नौयानेन संप्रस्थिता । तत्र वडवा
अचिरप्रसूता नावमधिरोह्यते । किशोरकः स्थले खेदमापत्स्य-
तीति सा यत्नेनापि नाभिरोहतीति कोलाहलो जातः ।
विशाखया श्रुतम् । सा कथयति । किमर्थमयं कोलाहल इति ।
तैर्यथावृत्तमाख्यातम् । विशाखा कथयति । किशोरकं पूर्वमभि-
रोहयत स्वयमभिरोक्ष्यतीति । तैस्तथा कृतम् । अभिरूढा ।
ततो मृगारेण ते पृष्टाः । किमर्थं चिरेण यूयमागताः । वडवा

१ Ms. °दुसडाय° ; Tib. འདས་ནས ।

२ 117b, l. 6 : ལེས་པོ ।

३ Ms. निश्रेणी ; 117b, l. 6 : གེས་སྐས་གཞུགས་པར་བུའོ ।

४ Cf. *Dhammapada-atthakathā*, vol. I, p. 398. See *Infra*, p. 68-9.

५ Supplied from Tibetan.

नावं नाभिरोहति । अथ कथमभिरूढा । चाम्पेयिकया उपाय-
संविधानमाख्यातं किशोरकं पूर्वमभिरुहयत । पण्डिता चाम्पेयिका ।

यावदन्तर्मागे सार्था रात्रिं वासमुपगताः । मृगारस्य
प्राग्भारे शय्या प्रज्ञप्ता^१ । विशाखा दृष्ट्वा पृच्छति^२ । कस्यैषा शय्या ।
मृगारस्य । अपनयत । किं कारणम् । यदि सुप्तस्य प्राग्भार उपरि
निपतति नियतमवष्टब्धः^३ कालं करोति । मम यावज्जीवमयश-
स्यम् । ईदृशी दारिका परिणीता यदन्तर्मागे एव श्वशुरः
कालगतो गृहमपि न संप्राप्त इति । तच्च शयनासनमपनीतं प्राग्भा-
रश्च पतितः । समन्तान्महाजनकायः प्रधावितो गृहपतिरवष्टब्धः
इति । गृहपतिः कथयति । भवन्तो मा बिभीत । इहाहं तिष्ठामि ।
शय्यां प्रत्यवैक्षन्त^४ । अपनीता शय्या । केन । विशाखया ।
पण्डिता चाम्पेयिका । पुनरपि जीर्णोद्याने वासमुपगताः । मृगा-
रस्य शून्यदेवकुले शय्या प्रज्ञप्ता^१ । विशाखया दृष्ट्वा । पृच्छति ।
कस्यैषा शय्या । आर्यस्य । अपनयत । किं कारणम् । यदि
देवकुलं पतति ततोऽवष्टब्धः कालं करोति । ननु मे पूर्ववद-
यशस्यम् । सा चापनीता । देवकुलं च पतितम् । महाजनकायो
प्रधावितः पूर्ववद्यावत्पण्डिता चाम्पेयिका ।

यावदनुपूर्वेण श्रावस्तीमनुप्राप्ता । मार्गश्रमे प्रतिविनोदिते
सुहृत्संबन्धिबान्धवजने च प्रेषिते^५ विशाखा स्वकुलानुरूपं गृहे

१ Ms. प्राज्ञप्ता

२ Ms. प्रच्छति

३ 118b, 1. 4 : $\text{གཤམ་མེད་ཀྱི་མེ་མཚེན་པོ་ལས}$ [=undoubtedly pressed

४ Ms. प्रत्यवैक्षतः

५ 119a, 1. 3 : སྤྲོད་པོ་ལས [=separated

तरम् । एवं यावत् सर्वाणि कोष्ठागाराणि हंसाहतकुशूलैः^१ परिपूर्णानि । यावद्राज्ञः प्रसेनजितः कोसलस्य ग्लान्यमुत्पन्नम् । तेन वैद्या आहूय पृष्टाः । ते कथयन्ति । देव यदि हंसाहतशालिः संपद्यते तेन मण्डं साधयितुमर्हसि । पीत्वा स्वस्थो भविष्यसीति । राज्ञा अमात्या आहूय पृष्टाः । भवन्तो मया युष्माकं हंसाहतानि शालि-
शीर्षाणि दत्तानि । तानि युष्माभिः किं कृतानि । तत्र केचित् कथयन्ति । देव अस्माभिर्देवकुले दत्तानीति । अपरे कथयन्ति । अस्माभिरग्नौ प्रक्षिप्तानि इति । अपरे कथयन्ति अस्माभिर्द्वार-
शालायां बद्धानीति^२ । मृगारः कथयति । देव मया विशाखाया दत्तानि । पृच्छामि तावत्तया किं कृतानीति । तेन विशाखा पृष्टा । सा कथयति । तात किं हंसाहतशालिना प्रयोजनम् । राज्ञो ग्लान्यमुत्पन्नम् । वैद्यैर्हंसाहता शालिर्व्यपदिष्टा । ततो विशाख्या सौवर्णं भाजनं हंसाहतस्य तण्डुलस्य [मण्डेन]^३ पूरयित्वा राज्ञः प्रेषितम् । राज्ञा परिभुक्तम् । स्वस्थीभूतः ।

अपरेण समयेन जानपदैः राज्ञे बडवाद्वयं प्रेषितम् । माता च दुहिता च । तत्र न कश्चिज्जानीते कतरा माता कतरा दुहिता इति । राज्ञा अमात्यानामाज्ञा दत्ता । भवन्तः सुविचारितं कृत्वा मम निवेदयत इति । अमात्याः सकलदिवसं विचारयन्तः खिन्नाः । न निर्णोडितम्^४ । मृगारश्चिरकाले^५ गृहं गतः । विशाखा

1 Ms. °हतकशालैः

2 120b, 1. 4. མོ་གང་ཏུ་བཅས་པོ།

3 120b, 1. 6. འབྲས་ཀྱིས་བཀྲང་ནས།

4 121a, 1. 2: གཏུག་ལ་མ་སེལ་པོ། = failed to decide

5 Ms. चिकाले

पादयोर्निपत्य कथयति । तात किमद्य चिरेणागतः । तेन यथावृत्तं विस्तरेण समाख्यातम् । विशाखा कथयति । तात किमत्र ज्ञातव्यम् । ताभ्यां^१ योग्याशनं समं देयम् । या दुहिता सा शीघ्रं भक्षयित्वा मातुः प्रत्यंशं भक्षयिष्यति । या माता अपरिपन्थिनी^२ मुखं निक्षिप्य स्थास्यति । एतच्चिह्नमिति । मृगारेण अमात्यानां निवेदितम् । तैरपि यथा समादिष्टा परीक्षा कृता । ततः प्रमातायां रजन्यां राज्ञे निवेदितम् । देव इयं माता इयं दुहिता इति । राजा कथयति । कथं युष्माभिः परिज्ञातम् । देव एवं चैवं च । ह्यस्तनिके न^३ परिज्ञातम् । देव का शक्तिरस्माकं परिज्ञातुम् । विशाखया एवं संदिष्टम् । राजा कथयति । पण्डिता चाम्पेयिकेति ।

अन्यतमः पुरुषस्तीर्थे कम्बलं^४ स्थापयित्वा स्नाति । अन्यतमश्च पुरुष आगतः । स तेन कम्बलेन शिरो वेष्टयित्वा तत्रैव स्नातुमारब्धः । स पुरुषः स्नात्वोत्थितो न पश्यति कम्बलम् । पुरुषः कथयति । भोः पुरुष किं समन्वेषसे । कम्बलम् । कुतस्तव कम्बलम् । स्याद् यथाहं शिरो वेष्टयित्वावतीर्णस्तथा त्वमप्यवतीर्णः स्या इति । स कथयति । एष एवासौ मदीयः कम्बलः । त्वदीयो मदीय इति तयोर्विवादो जातः । तौ राज्ञः सकाशं गतौ । राज्ञा अमात्यानामाज्ञा दत्ता । भवन्तः परीक्षित्वा यस्य सन्तकस्तस्यानुप्रयच्छत

१ Ms. तस्यां

२ 121a, l. 4. कै'दळ'व'र | = not seeking

३ 121a, l. 6. त्र'उ'उ'उ'श्व'स'पेस ।

४ Ms कम्बलां

इति । ते परीक्षितुमारब्धाः । एकः पृष्टः । स कथयति मदीय
 इति । अपरः पृष्टः । स कथयति मदीय इति । त्वदीयो मदीय
 इति दिवसोऽतिक्रान्तः । अमात्याः खिन्नाश्चिरकाले अनिलोडयि-
 त्वैव गृहं गताः । विशाखया मृगारः पूर्ववत्पृष्टः । तेन यथा-
 वृत्तमारोचितम् । विशाखा कथयति । तात किमत्र ज्ञातव्यम् ।
 तौ वक्तव्यौ । एकोऽपि अर्धं गृह्णात्वपरोऽप्यर्धमिति । यस्य सन्तकः
 स वक्ष्यति । किमर्थं मदीयः कम्बलश्छिद्यते इति । यस्य न
 सन्तकः स संलक्षयिष्यत्यर्धमपि तावन्मे भवतु । कोऽत्र मम व्ययः
 इत्येषां परीक्षा इति । मृगारेण गत्वा अमात्यानां निवेदितम् ।
 देव पूर्ववद्यावद् राजा कथयति । पण्डिता चाम्पेयिकेति ।

राज्ञो यानपालकेण^१ वणिजा चन्दनगण्डीरकः^३ प्रावृतोऽनु-
 प्रेषितः । तस्य न विज्ञायते कतरदग्रं कतरन्मूलमिति ।
 राजा अमात्यानामाज्ञा दत्ता । विचारयथ इति । तैः कृत्स्नं
 दिवसं विचारितम् । न परिज्ञातम् । चिरकाले गृहं गताः ।
 विशाखया पूर्ववद्यावन्मृगारः पृष्टः । तेन यथावृत्तं विस्तरेण
 समाख्यातम् । विशाखा कथयति । तात किमत्र ज्ञातव्यम् ।
 उदके प्रक्षेप्तव्यः । यन्मूलं तदधस्ताद् भवति । यदग्रं तदुपरिष्ठाद्
 भवति । एषा तत्र परीक्षेति । मृगारेण अमात्यानां निवेदितम् ।
 पूर्ववद्यावद् राजा कथयति । पण्डिता चाम्पेयिकेति ।

१ 122a, l. 1 : गो५'क्ष्म'श्चे ।

२ 122a, l. 2 : शु'वस ।

३ Ibid. क्ष८'दुम'विण ।

मस्येति । राजा कथयति । क्षान्तम् । देव यदि क्षान्तं तान्यस्य वृत्तिपदानि दीयन्ताम् । एवं भवतु । दत्तानि । श्रीवर्धनेन विज्ञातं यथा विशाखया मम राजा क्षमापित इति । स तस्याः प्रत्युपकारबुद्ध्या स्थितः । अपरेण समयेन मृगारस्य पुरुषव्याधिरुत्यन्नः । विशाखा अस्योपस्थानं करोति । स जिह्मेति । सा कथयति । तात किमर्थं जिह्मे षि । किं न दुहिता पितुरुपस्थानं करोति । तथाप्यसौ जिह्मेति । सा संलक्षयति । नायं ममान्तिकादुपस्थानं स्वीकरोति । दारसंग्रहमस्य करोमीति । सा श्रीवर्धनस्य गृहं गता । तेन स्वागतवादेन समुदाचरित्वा आसनं दत्तम् । निषण्णा श्रीवर्धनस्य दुहिता । सा तेनोक्ता । दारिके विशाखापादयोः गृहाणेति । विशाखा कथयति स्थानमेतद्विद्यते यन्मयैवैषा पादयोर्ग्रहीतव्या भवतीत्युक्त्वा कथयति । स्वस्ति सुते इति । श्रीवर्धनः कथयति । किं प्रार्थयसे । कन्याभिक्षाम् । कस्यार्थाय । सा कथयति । तातस्य । स तूष्णीमवस्थितः । श्रीवर्धनस्य पत्नी कथयति । बृद्धः । कथं तस्य दीयत इति । विशाखा कथयति । धनयौवने हि पुरुषाः । किं विचारेण दीयतामिति । श्रीवर्धनः कथयति । भद्रे अस्माकं विशाखोपकारिणी । दीयताम् । यद्येवं दत्ता भवतु । ततो मृगारेण महता श्रीसमुदयेन परिणीता । सा तस्योपस्थानं कर्तुं प्रवृत्ता । विशाखा न तथा ।

मृगारः कथयति । पुलि वाचमनुप्रयच्छेति । सा कथ-
यति । तात मा किञ्चित्परिहीयते^१ । पुलि यस्त्वं माता

1 124b, l. 1. རོ་བོ་རྩུང་ཟད་ཉམས་པར་མ་གྱུར་ཏམ།

शिक्षिता तन्न किञ्चित्समादाय वर्तसे । तात सर्वं समादाय वर्ते ।
 यत् कथयति सूर्याचन्द्रमसौ नमस्याविति । दारिकायाः
 सूर्याचन्द्रमसःस्थानीयौ श्वश्रूश्चशुरौ । तानहं नमस्यामि । यत्
 कथयति अग्निः परिचर्तव्य इति । स्त्रिया भर्ताग्नि^१-
 स्थानीयः । भर्तुरासन्नया भवितव्यम् । नातिदूरस्थया । साहं
 स्वामिनमग्निवत्परिचरामि । यत्कथयत्यादर्शो निर्मादयितव्य
 इति । तद्गृहमादर्शस्थानीयं नित्यमुपलेप्तव्यं संमार्ष्टव्यं च ।
 तदहं गृहसंस्कारमनुदिवसं करोम्येव । यत्कथयति शुक्लानि
 वासांसि प्रावरितव्यानीति । अन्यैर्वस्त्रैर्गृहपरिकर्म कर्तव्यम् ।
 शुक्लानि वस्त्राणि प्रावृत्य देवशुश्रूषा कर्तव्या स्वामिसंस्कारं^२
 चोपसंक्रम्यमिति । एतदप्यहं करोम्येव । यत्कथयति ग्रहीतव्यं न
 दातव्यमिति । किं ग्रहीतव्यम् । लोकसकाशाद् दुरुक्तवचनानि ।
 न च किञ्चिद्दुरुक्तं वचनीयम् । एतदप्यहं समादाय वर्ते । यत्कथयति
 वाणी रक्षितव्येति । गुह्यवचनं न प्रकटीकर्तव्यम् । तन्मे वाक्-
 संयमोऽस्त्येव । यत्कथयति न कस्यचिदुत्थायासनं दातव्यमिति ।
 एवं कथयति । त्वं कुलवधू त्वया प्रतिगुप्ते स्थाने निषेत्तव्यम् ।
 साहं प्रतिगुप्त एव निषीदामि^३ । यत्कथयति मृष्टं^४ भोक्तव्य-
 मिति । सुबुभुक्षितया भोक्तव्यमिति । साहं नित्यं गृहजने भुक्ते
 बुभुक्षिता च भुंजे । यत्कथयति सुखं शयितव्यमिति । सर्वं गृह-
 कार्यं कृत्वा रात्रौ भाण्डं प्रतिशाम्य शय्या ते कल्पयितव्या यथा

१ Ms. भर्तारमग्नि-

२ 125a, l. 1 : सिम'सव'गु'ह'सु'स'क'स'व'द'ते ।

३ Ms. निषेद्यामि

४ 125a, l. 5 : लैम'स' ।

न पुनरुत्तिष्ठसि इदं सुनिहितमिदं दुर्निहितमिति । तदहमेवमेव
करोमि । यत्कथयति निःश्रेणी बद्धव्येति । एवं कथयति । त्वं
पूर्वकैर्दशभिः कर्मपथैः समन्वागता येन देवगतिं प्राप्य इह मनुष्य-
लोके उपपन्ना । तदियं कर्मभूमिः । इहापि त्वया दानानि दात-
व्यानि पुण्यानि कर्तव्यानि पापं न करणीयम् । एषापि पुण्यमयी
निःश्रेणी स्वर्गसोपानभूतेति । एतदप्यहं शक्त्या संपादयामि ।
साधु साधु विशाखे । पण्डिता तव माता । त्वं तु पण्डिततरा
यया मातुः सन्धाय भाषितं विज्ञातम्^१ ।

अथ मृगारस्यैतदभवत् । यदि भगवाननुजानीयादहं
विशाखां मातरं घोषयेयमिति विदित्वा येन भगवांस्तेनोपसं-
क्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्त-
मिदमवोचत् । लभ्यं भदन्त स्नुषां मातरं घोषयितुमिति । भग-
वानाह । स चेत्पञ्चभिर्धर्मैः समन्वागतो भवति । कतमैः पञ्चभिः ।
ग्लानमुपतिष्ठति । प्रतिरूपेषु दारेषु प्रतिष्ठापयति । जीविते-
नाच्छादयति । धनं रक्षति । प्रज्ञया च संविधानं करोति ।

अन्तरोद्धानम् ।

ग्लानोपस्थानं दारा च जीवितस्य धनस्य च ।

प्रज्ञया उपसंहर्षो पञ्चेता मातरः स्मृताः ॥

अथ मृगारो येन राजा प्रसेनजित्कोसलस्तेनोपसंक्रान्तः ।
उपसंक्रम्य राजानं प्रसेनजितं कोसलमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं

1 Tib. ends here a section (125b, 1. 4): २५५'५'५५'५' । ५५'५'५५'५' ।
५५'५'५ । See above pp. 22, 45.

देव विशाखां मातरमुद्घोषयितुम् । राजा कथयति । ममापि विशाखयोपस्थानं कृतमहमप्यार्यकां पृष्ट्वा तां भगिनीमुद्घोषयामि । तेनार्यका पृष्ट्वा । सा कथयति । उद्घोषय मा वा । भगिन्येवासौ^१ । कथं कृत्वा । पुरानु^२ ब्रह्मत्तोऽस्य प्रेष्यदारिकया सार्धं संवासं गतः । तस्याः पुत्रो जातः । तस्य बलमिल इति नाम कृतम् । स वृद्ध-राजेन कस्मिंश्चिदेवाधिकरणे प्रवासितः । चम्पां गत्वावस्थितः । तस्यासौ दुहिता । तव भगिनी भवति । ततो राज्ञा हस्तिस्कन्धे आरोप्य उद्धोषिता । इयं विशाखा मृगारस्य [माता ।] महाराजस्य^३ प्रसेनजितो भगिनीति । तथा पूर्वारामे विहारं कारयित्वा^४ चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय निर्यातितम् ।—तथा स्थविरैरपि सूत्रान्त उपनिबद्धम् । भगवान् श्रावस्त्यां विहरति पूर्वारामे मृगारमातुः प्रासाद इति^५ ।

अपरेण समयेन विशाखा द्वालिंशदण्डानि^६ प्रसूता । मृगारः श्रुत्वा करे कपोलं दत्त्वा चिन्तापरो व्यवस्थितः । जनपदकल्याणी कीदृशोऽनर्थः प्रादुर्भूत इति । मृगारस्तानि च्छोरयितुमारब्धः । विशाखा कथयति । तात मा च्छोरय^७ । भगवतस्तावदारोचयेति । तेन भगवत आरोचितम् । भगवानाह । मा च्छोरयेति^७ । तद्द्वालि-

1 126a, l. 5: स्त्रीर्षोर्षोर्षोर्षोर्षो ।

2 Ms. अरानु ; 126a, l. 5: स्त्रीर्षोर्षोर्षोर्षो ।

3 Ms. महाराज्ञः

4 Ms. चान्तर्दिशाय

5 See above, p. 9

6 Ms. ०दण्डाः

7 Ms. च्छोरयत

शतपुटं कच्छपुटं^१ कारयित्वा कुलस्योपरि एकैकमण्डं प्रत्येकं पुटेषु
स्थापयेति^२ । विशाखां च वद । लिष्कालं^३ पाणिना परामृष । सप्तमे
दिवसे स्फुटिष्यन्ति । द्वाविंशत्कुमारा भविष्यन्तीति । तेन तथा
कृतम् । सप्तमे दिवसे स्फुटितानि । द्वाविंशत्कुमारा जाताः । उन्नीता
वर्धिता महान्तः संवृत्ता व्याडविक्रान्ताः । अपरेण समयेन ते
रथाभिरूढा बहिर्निर्गताः प्रविशन्ति । पुरोहितपुत्रश्च रथाभि-
रूढो निर्गच्छति । यावदन्योन्यधुरातुण्डो लग्नः । पुरोहितपुत्रः
कथयति । अपनयतेति । तेऽपि कथयन्ति । त्वमेवापनयेति ।
पुरोहितपुत्रोऽहमिति परुषं वक्तुमारब्धः । ततो विशाखापुत्रैः
धुरातुण्डकेन गृहीत्वा क्षिप्तः । संकारकूटे^४ पतितः । स भस्माव-
गुण्ठितशिराः पितुः सकाशं गतः । अश्रुपर्याकुलेक्षणः कथयति ।
तात विशाखापुत्रैर्मम ईदृशी समवस्था कृतेति । पुत्र किमर्थम् ।
तेन विस्तरेण समाख्यातम् । स कथयति । पुत्र यद्येवं क्रम-
घात्यास्ते । मा शोकं कुरु । उपायसंविधानं करिष्यामि । स तेषां
रन्ध्रान्वेषणतत्परो व्यवस्थितः । अपरेण समयेन राज्ञः प्रसेन-
जितः कोसलस्य कार्वटिको विरुद्धः । तस्य राज्ञा एकं दण्डस्थानं^५
प्रेषितम् । हतप्रहतमागतम् । एवं यावत्सप्तदण्डस्थानानि हत-
प्रत्याहतानि^६ । राजा स्वयमेव चतुरङ्गेण बलकायेन निर्गच्छति ।

१ 126b, l. 5: $\text{शैट}\cdot\text{सप्त}\cdot\text{पुटैः}\cdot\text{सिद्धैः}$ । Cf. Mvyut. 272. 71.

२ Ms. स्थापयति

३ Ms. तृष्कालं

४ 127a, l. 4: $\text{शुभा}\cdot\text{दन्}\cdot\text{श्रु}\cdot\text{सिद्ध}\cdot\text{वै}$ । ५ 127a, l. 7: $\text{दण्डगा}\cdot\text{प्र}\cdot\text{के}$ । = army

६ 127b, l. 1: $\text{सप्त}\cdot\text{दण्डगा}$ ।

विशाखापुत्राश्च प्रविशन्ति । तैरसौ दृष्ट उक्तश्च । देवः संप्रस्थित
 कार्वाटिकां सन्नामयितुमिति । तिष्ठतु देव । वयं गच्छामः । एवं
 कुरुथेति । तेन तेषां चतुरङ्गो बलकायो दत्तस्तैर्गत्वासौ कार्वाटिकः
 सन्नामितः । वन्दिग्रहकरप्रात्यायांश्च गृहीत्वा आगताः । पुरोहितः
 कथयति । देव एते अतीव विक्रान्ताः । 'यदेवस्य कृच्छ्रसाध्यं तदेषा-
 मल्पसाध्यम् । देवेनैतच्चिन्तनीयमिति । काकशंकिनो हि राजानः ।
 [तत्] हृदि कृत्वा व्यवस्थितः । पुनः पुरोहितं पृच्छति । कथमत्र
 प्रतिपत्तव्यम् । स कथयति । देव किमत्र प्रतिपत्तव्यम् । यद्येषाम-
 भिरुचितं देवं राज्याच्यावयित्वा स्वयमेव राज्यं कारयन्ति । राजा
 सुतरां खिन्नः^१ संलक्षयति । स्यादेवम् । कथं घातयितव्य इत्युपाय-
 संविधानं चिन्तयति । न कंचित्पृच्छति । मा मन्त्रस्त्रावो^२ भविष्य-
 तीति स्वयमेवास्य विचारयतो बुद्धिरुत्पन्ना । इहैवोपनिमन्त्र्य
 घातयितव्या इति । तेन विशाखाया सन्दिष्टम् । भागिनेयैश्च इह
 भोक्तव्यमिति । सा संलक्षयति । श्वो दारका मातुलस्य सकाशे
 भोक्ष्यन्ते । अहमपि बुद्धप्रमुखं भिक्षुसंघं भोजयामीति विदित्वा
 येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ता । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा
 वन्दित्वैकान्ते निषण्णा । एकान्तनिषण्णां विशाखां मृगारमातरं भग-
 वान्धर्म्यया कथया पूर्ववद्यावत्संप्रहर्ष्य तूष्णीं[भूतः] । अथ विशाखा
 मृगारमाता उत्थायासनाद्येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्त-

1 Ms. च देवस्य

2 Ms. भिन्नः 127b, l. 6: कृत्वा'दो'ई'सी'दमा'वस'वस'वस'व ।

3 Ms. यत्तस्त्रावो ; 127b, l. 7: वस'द'दो'व'दु'दो'व'वस'व ।

मिदमवोचत् । अधिवासयतु मे भगवान् पूर्ववद्यावत्पुरस्ताद्विश्व-
संघस्य । प्रज्ञप्त एवासने निषण्णा । तेषां च राज्ञः सकाशाद् दूत
आगतः । दारका आगच्छन्त्विति । ततो राज्ञा हालाहलेन विषेण
च सहयोगेन^१ विह्वलीकृताः । शिरांसि छिन्नानि । ततः पेडां पूर-
यित्वा ज्येष्ठपुत्रस्य शिर उपरि दत्त्वा जतुमुद्रया लक्षयित्वा
विशाखायाः प्रेषिताः । विशाखा संलक्षयति । नूनं देवेन भागिने-
यानामाच्छादनं प्रेषितम् । अहमपि बुद्धप्रमुखं भिक्षुसंघमाच्छादया-
मीति । ततः सुखोपनिषण्णं बुद्धप्रमुखं भिक्षुसंघं विदित्वा शुचिना
प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन पूर्ववद्यावद् भगवन्तं भुक्तवन्तं
विदित्वा धौतहस्तमपमीतपात्रं पेडामुद्धाटयितुमारब्धा । भगवान्
संलक्षयति । सचेद्विशाखा अदृष्टसत्या पुत्रबधं द्रक्ष्यति स्थान-
मेतद्विद्यते यत्सत्यानामभाजनीभविष्यतीति विदित्वा विशाखा-
माह । निषीद् तावद्धर्मं शृणु । पश्चाद्यथाभिप्रेतं करिष्यसीति । सा
भगवतः पादाभिवन्दनं कृत्वा पुरस्तान्निषण्णा धर्मश्रवणाय । ततो
भगवता तस्या आशयानुशयं धातुं प्रकृतिं च ज्ञात्वा पूर्ववद्यावत्
सत्यदर्शनं कृतम् । ततो दृष्टसत्या सा^२ पेडामुद्धाटित्वा पश्यति
पुत्रशिरांसि । ततः कथयति । भगवन् एवमनित्याः सर्वसंस्कारा
इति । तत्र भगवान्भिक्षूनामन्त्रयते स्म । हं भो^३ भिक्षवो राजा
प्रसेनजित्कोसलो येन विशाखायाः पुत्राः प्रघातिताः । ते चेन्न

१ Ms. सह हीयेन

२ Ms. या

३ Ms. क्षुणो

शासने योगमापत्तुमिति । एवमेव महाराज सततसमितमभिमर्दत^१
 एव प्राणिनो जरामरणम् । एवं जरामरणाभिमर्दनेन महाराज
 पुरुषपुद्गलेन किञ्चित्स्यात्करणीयं नान्यत्तार्थचर्यायाः पूर्ववद्या-
 वद्बुद्धानां शासने योगमापत्तुमिति विदित्वा तस्यां वेलायां गाथां
 भाषते ।

यथा महान्तो विपुला नभ आसाद्य पर्वताः
 महान्तादनुसंयान्ति निष्पीषन्तो वसुन्धराम्^२ ।
 न तत्र हस्तिनां भूमिर्न पत्तिरथवाजिनाम्
 न चापि मन्त्रयुद्धेन जयो लभ्यो धनेन वा ॥
 एवं जरा च मृत्युश्च मनुष्यानभिमर्दति ।
 क्षत्रियान्ब्राह्मणान्वैश्याञ्छूद्रांश्चण्डालपुङ्गवान् ।
 दुःशीलाञ्छीलसंयुक्तान्गृहस्थान्गृहिणस्तथा^३
 दहरांश्चैव वृद्धांश्च तथा 'मध्यमपौरुषान् ॥
 विमर्दयति सर्वान् हि न किञ्चिदनुरक्षति ।
 तस्माद्धि पण्डितः पोषः संपश्यन्नर्थमात्मनः ।
 बुद्धे निवेशयेच्छूद्रां धर्मे संघे चाप्यनुत्तरे ॥
 स धर्मचारी कायेन वाचा वाप्यथ चेतसा ।
 इह चानिन्दितो भवति प्रेत्य स्वर्गे च मोदते ॥

1 Ms. ०मभिवधत

2 130b, l. 6-7. स'कै'शु'स'स'श्लो'स'क ।

3 131a, l. 2: श्रु'स'स'दे'स'वै'क'हु'स'लु'स'उ'क । =बलिनस्तथा

4 Ms. मद्यम

अथ राजा प्रसेनजित्कोसलो भगवतो भाषितमभिनन्द्यानु-
मोद्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वोत्थायासनात्प्रकान्तः ।

भिक्षवः संशयजाताः सर्वसंशयछेत्तारं बुद्धं भगवन्तं पप्रच्छुः ।
किं भदन्तं विशाखया मृगारमात्रा कर्म कृतम् । यस्य कर्मणो
विपाकेन द्वात्रिंशदण्डाः प्रसूताः । तेन द्वाविंशत्पुत्रा जाता
व्याडा विक्रान्ताः संवृत्ता इति । भगवानाह प्रणिधानवशात् ।
कुल प्रणिधानं कृतम् ।

भूतपूर्वं भिक्षवो वाराणस्यां नगर्यामन्यतमो गृहपतिपुत्रः
कालगतः । तस्य सा पत्नी नित्यं पुत्राभिनन्दिनी । यदा
भगवान् काश्यपः सम्यक् संबुद्धः सकलं बुद्धकार्यं कृत्वा
इन्धनक्षयादिवाग्निर्निरुपाधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतः । तस्मिंश्च
समये वाराणस्यां कृकिर्नाम राजा बभूव । तेन भगवतः
काश्यपस्य सम्यक्संबुद्धस्य चतूरत्नमयस्तूपः प्रतिष्ठापितः । तत्र या
सा अपुत्रा युवतिः पुत्राभिनन्दिनी सा वृद्धा संवृत्ता । तस्मिन्
स्तूपे परिकर्म कृत्वा तिष्ठति । तया छन्दकभिक्षणं^१ कृत्वा तस्मिन्
स्तूपे पूजा कृता प्रणिधानं च । यन्मया भगवतः काश्यपस्य
सम्यक्संबुद्धस्य [सत्]काराः कृताः । अनेन मम^२ कुशलमूलेन बहवः
पुत्रा भवेयुरिति कृत्वा प्रकान्ता नगरं प्रविष्टा । तत्रान्यतरा स्त्री
प्रसूयमाना दुःखवेदनाभ्याहता विरौति । तया अपरा पृष्टा ।
किमर्थमेषा विरौति । तया यथावृत्तमारोचितम् । सा संलक्षयति ।

१ 131b, l. 5: देस'अ'कु'प'दे'क्षे'स'कु'प'क्ष ।

२ Ms. अनेनाहं

यद्यहं प्रसूता भवेयमहमप्येवंविधं दुःखमनुभवेयम् । यावत्
 पुनरपि द्वाविंशता 'गोष्ठिकैस्तस्मिन्स्तूपे पूजा कृता । सा युवति-
 स्तत्र सन्निहितैव । पूजां कृत्वा प्रणिधानं कृतम् । अनेन वयं
 कुशलमूलेन महान्तोऽग्रबलिनः स्याम । ते तथा पृष्टाः । पुत्राः
 किं युष्माभिः प्रणिधानं कृतम् । ते कथयन्ति अम्ब इदं चेदं च ।
 सा कथयति । पुत्राः यद्येवमहमेव युष्माकं माता भवेयम् ।
 ते कथयन्ति । अम्ब एवं भवत्विति । इत्युक्त्वा ते प्रक्रान्ताः । सा
 संलक्षयति । सा तावत्स्त्री एकवारं प्रसूयमाना दुःखवेदनाभ्याहता
 तथा विरौति अहं पुनर्द्वाविंशद्वारान् प्रसूयमाना कथं करिष्यामि
 इति । सा चैवं विकल्पयति । स्तूपसमीपे कुक्कुटी प्रसूता । सा
 मुहूर्तमात्रेण द्वाविंशदण्डानि प्रसूता न च विरौति । सा
 संलक्षयति । अयं शोभनप्रसवनोपाय इति विदित्वा तस्मिन् स्तूपे
 तीव्रेण प्रसादेन निपत्य प्रणिधानं कर्तुमारब्धा यथेयं कुक्कुटी
 मुहूर्तमात्रेण द्वाविंशदण्डानि प्रसूता एवमेव अहमपि सकृद्
 द्वाविंशदण्डानि प्रसूयेयेति ।

किं मन्यध्वे भिक्षवः । या सा वृद्धा युवतिरेषैव सा विशाखा ।
 तेन कालेन तेन समयेन ये ते द्वाविंशद् गोष्ठिका एत एव ते
 द्वाविंशद् विशाखापुत्राः । यदनया तत्र प्रणिधानं कृतं तस्य
 कर्मणो विपाकेन द्वाविंशदण्डानि प्रसूतानि ।

किं भदन्त विशाखापुत्रैः कर्म कृतं यस्य कर्मणो विपाकेन
 अदूष्यनपकारिणो राज्ञा प्रसेनजिता प्रधातिताः । तेषां च शिरांसि

पेडायां प्रक्षिप्य विशाखाया उपनामितानि । भगवानाह । एभिरेव भिक्षवः कर्माणि कृतान्युपचितानि पूर्ववद्यावत् फलन्ति खलु देहिनाम् ।

भूतपूर्वं भिक्षवोऽन्यतमस्मिन्कर्वटके शौण्डिकः प्रतिवसति । संबहुलाश्वौरा^१ मद्यं पर्येषमाणाः तस्य सकाशमुपसंक्रान्ताः । अस्ति मद्यमिति पृच्छन्ति । शौण्डिकपत्न्याभिहिता अस्तीति । तेषां मद्यं दत्तम् । अवद्रगो^२ नास्ति । तथा वृषो दर्शितः । एतं प्रघातयत । ते कथयन्ति । शस्त्रं नास्ति । तथा बन्धकं गृहीतम् । शस्त्रं दत्तम् । ते तं प्रघातयितुमारब्धाः । स हन्यमानश्चेतनां पुष्णाति । यदहं घात्ये तत्सर्वमनया शौण्डिकपत्न्या । तत्रोपपद्येऽहं यत्त्रैषां शिरांसि छित्त्वा पेडायां पूरयित्वा एतस्यां प्रेषयेयमिति ।

किं मन्यध्वे भिक्षवः । योऽसौ वृष एष एवासौ राजा प्रसेन-जित्कोसलः तेन कालेन तेन समयेन । ये ते चौरा एत एव ते विशाखापुत्राः । या सा शौण्डिकपत्नी एषैव सा विशाखा तेन कालेन तेन समयेन [इति] विस्तरः ।

बुद्धो भगवान्नाजगृहे विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे । तेन खलु समयेन पञ्चाभिज्ञस्य ऋषेराश्रमपदम् । तेन तस्मिन्पर्यटता आश्रमपदस्य नातिदूरे चिखले^३ भूप्रदेशे प्रस्नावः कृतः । दैव-योगात्तृषार्ता मृगी तं प्रदेशमनुप्राप्ता । तयासौ तृष्णार्तया पीतः

1 Ms. चवारा ; 132b, l. 7. ཆོས་བརྒྱུད་པ།

2 133a, l. 1: ས་འཇོན་བ་མེད་ནས། | = no dinner

3 133a, l. 6: རྩ་ཕན་གྱི་ཕྱོགས། | = mud, mire

स्त्रीन्द्रियं च घ्रातम् । अचिन्त्यः सत्त्वानां कर्मविपाकः । आपन्नसत्त्वा
 संवृत्ता । यावदपरेण समयेन तस्मिन्नेव प्रदेशे आगत्य प्रसूता ।
 दारको जातः । सा तं घ्रात्वा विसभागसत्त्व इति छोरयित्वा
 प्रकान्ता । यावत्तेन ऋषिणा तदाश्रमं पर्यटता स दारको दृष्टः ।
 स समन्वाहर्तुं प्रवृत्तः कस्यायं पुत्र इति । यावत्पश्यत्यात्मानम् ।
 तेनासौ आश्रमपदं प्रवेशित आपायितः पोषितः संवर्धितः । तस्य
 मृगस्य यादृशं शिर इति मृगशिरो मृगशिर इति संज्ञा संवृत्ता ।
 अपरेण समयेन स ऋषिः कालगतः । मृगशिरसा कपालाकोटनी
 विद्या शिक्षिता । स कपालमाकोट्य सर्वं व्याकरोति । यदि ताव-
 त्खंखटस्वरो^१ भवति ऊर्ध्वगामी भवति देवोपपत्तिं व्याकरोति ।
 अथ मध्यो भवति ऊर्ध्वगामी भवति मनुष्योपपत्तिं व्याकरोति ।
 एतत्सुगतिनिमित्तम् । [अथ] दुर्गतिनिमित्तम् । यदि तावद्द्वदस्वरो
 भवति अधोगामी भवति नरकोपपत्तिं व्याकरोति । अथ मध्य-
 स्वरो भवति अधोगामी भवति तिर्यगुपपत्तिम् । अथ मृदुस्वरो-
 ऽधोगामी भवति प्रेतोपपत्तिम् ।

ततो भगवता तस्य विनयकालं ज्ञात्वा आयुष्मानानन्द उक्तः ।
 गच्छानन्द चत्वारि शिरांस्याधाय स्रोतआपन्नस्य सकृदागामिनो-
 ऽनागामिनोऽर्हतश्चेति । एवं भदन्तेत्यायुष्मानानन्दो भगवतः प्रति-
 श्रुतः । चत्वारि शिरांस्याधाय तस्य ऋषेः सकाशं गतः । व्याकु-
 रुष्वेति । स स्रोतआपन्नस्येति कपालमाकोट्य कथयत्ययं देवेषूपपन्नः ।
 सकृदागामिनोऽप्येवमेव । अनागामिनोऽप्येवमेव । अर्हतः कपाल-

माकोट्य विषयं न जानाति न विजानाति । 'तस्यैतदभवत् ।
 भ्रष्टोऽस्मि तस्मादुपदेशतः किम् । अथवा न चार्यकुले प्रसूतः । किं
 वा निमित्तानि न तादृशानि येनास्य न जानामि तं^१ हि प्रचारम् ।
 आयुष्मानानन्दः कथयति । न सर्वविद्यासु कृतश्रमस्त्वं येनास्य
 जानासि तं^२ हि प्रचारम् । अधीष्व तावन्निखिलं^३ विद्याम् ।
 लोकस्य पश्चाद्व्यपदेक्ष्यसि त्वमिति । मृगशिराः कथयति । अस्ति
 कश्चित्त्वया सर्वविद्यासु कृतावी दृष्टः । स कथयति । अस्ति ।
 तथागतोऽर्हत्सम्यक् संबुद्धः सर्वविद्यानां पारं गतः । अथ मृगशिरा
 येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवन्तमिदमवोचत् ।

तिर्यक् प्रेतमनुष्यदेवनिरये जानासि जन्तोर्गतिम्
 शिष्टं नोपलभे च सत्त्वचरितं विद्यापराधे सति ।
 आचक्ष्व लिभवार्णवस्य महतो विस्तीर्णपारं प्रभो
 किं तत्सर्वपरप्रवादिविजय शिष्टं न विज्ञायते^४ ॥ इति ॥

भगवानाह ।

अयो^५ घनहतस्यैव ज्वलतो जातवेदसः

अनुपूर्वोपशान्तस्य यथा न ज्ञायते गतिः ।

1 134a, l. 4: ढे'क'वस'दे'रदे'क्ष्म'दु'सोमस'दे' = संकुभूतः । तस्यैतदभवत् ।
 गद'धु'र'रदे'येस'रदे'व'स'येस'व । वद'ग'उग'वस'व' व'दे'वस'क्ष्मस'
 गु'र'दस । 2 Ms. न 3 Ms. ० निखिलेन

4 134b, l. 3: य'दे'व'क्ष्म'गु'व'वस'कु'व'द'ग'व'स'रदे'व'दे'उ'ग'सु'दस ।

5 134b, l. 3-4: से'रु'वसे'ग'व'व'व'ग'स'गु'मे । व'व'ग'स'गु'मे' व'स'व'द'स'
 सु'स'व'स ।

त्वरितत्वरितमागत्य कथयति । यत् खल्वार्ये जानीया आर्याः
 प्रकान्ताः । पुत्रमोटिकापुत्रैराजीवकैरसौ विहारोऽवष्टब्ध इति ।
 विशाखा संलक्षयति । अस्थानमनवकाशो यद्भगवानधिवास्याभुक्त्वा
 प्रक्रमिष्यति । नूनमनया भिक्षवो विनम्रा दृष्टा इति । तयान्यः
 कालारोचकः पुरुषः प्रेषितः । समयो भदन्त सज्जं भक्तं यस्येदानीं
 भगवान्कालं मन्यत इति पूर्ववद्यावद् भुक्तवन्तं विदित्वा
 धौतहस्तमपनीतपात्रम् । वृद्धान्ते^१ निषद्य भगवन्तमिदमवोचत् ।
 इच्छाम्यहं भदन्त अष्टौ महादानानि प्रज्ञापयितुम् । आगन्तुके
 दानं गमिके दानं ग्लाने दानं ग्लानोपस्थायिके दानं ध्रुवं
 यवागुं ध्रुवं भैषज्यं भिक्षूणां वर्षाशाटीचीवरं भिक्षुणीनां
 चोदकशाटिकामिति^२ । भगवानाह । किं पुनस्तद् विशाखे
 आनुशंसं समनुपश्यन्ती आगन्तुके दानं ददासि । आगन्तुको
 भदन्त भिक्षुर्न गोचरकुशलो भवति न वीथीकुशलः । स
 मदीयं पिण्डपातं परिभुज्य गोचरकुशलो भविष्यति । वीथी-
 कुशलश्च । साधु साधु विशाखे गतमेतत् । किमर्थं समनुपश्यन्ती
 गमिकदानं ददासि । गमिको भदन्त भिक्षुः पिण्डपातं पर्येष-
 माणः सार्थात्परिभृश्यते । यूथपरिभृष्टो विहन्यते । स मदीयं
 पिण्डपातं परिभुज्य सार्थान्न परिभृश्यते । नापि यूथपरिभृष्टो
 विहन्यते । साधु साधु विशाखे एतदपि गतम् । किमर्थवशं समनु-
 पश्यन्ती ग्लाने दानं ददासि । ग्लानो भदन्त भिक्षुः पिण्डपातं

1 136b, l. 4: क्व'सर्व'स्रस्'र'दुग'वस ।

2 Cf. *Mahāvagga*, viii. 15.

पर्येषमाणः क्लामेद्वा कालं वा कुर्यात् । स मदीयं पिण्डपातं परिभुज्य
ग्लान्यादुत्थास्यति सुखस्पर्शं विहरिष्यति । साधु साधु विशाखे
एतदपि गतम् । किमर्थवशं समनुपश्यन्ती ग्लानोपस्थायिके दानं
ददासि । ग्लानोपस्थायिको भदन्त भिक्षुरात्मार्थं पिण्डकं पर्येषमाणो
ग्लानस्य कृत्यं हापयति । स मदीयं पिण्डपातं परिभुज्य संपादयि-
ष्यति । साधु साधु विशाखे एतदपि गतम् । किमर्थवशं समनु-
पश्यन्ती संघे ध्रुवयवागुं ददासि । सन्ति भदन्त भगवतः श्रावका
दीप्ताग्रयो मन्दाग्रयश्च । तत्र ये मन्दाग्रयस्तेषामग्निसंरक्षणं^१ ये तु
दीप्ताग्रयस्तेषां बलोपचयः । साधु साधु विशाखे । एतदपि गतम् ।
किमर्थवशं समनुपश्यन्ती संघे ध्रुवभैषज्यं ददासि । सन्ति भदन्त
भगवतः श्रावका बह्वाबाधाः [स्वल्पाबाधाश्च] । तत्र ये बह्वाबाधास्तेषां
कृतमेव तावत् । ये त्वल्पाबाधास्ते परिभुज्य भूयस्या मातृया सुख-
स्पर्शं विहरिष्यन्ति । साधु साधु विशाखे एतदपि गतम् । किमर्थ-
वशं समनुपश्यन्ती भिक्षूणां वर्षाशाटीचीवरं ददासि । अद्यैव मया
भदन्त प्रेषदारिका कालारोचिका प्रेषिता । तया भिक्षवो दृष्टा
नग्नाः स्नातुम्^२ । सा मे आगत्य कथयति । आर्यकाः प्रक्रान्ताः
पुत्रमोटिकापुल्लैराजीविकैर्विहारोऽवष्टब्ध इति । ते मदीयेन वर्षा-
शाटीचीवरेण गुप्ताः स्नास्यन्ति । साधु साधु विशाखे एतदपि
गतम् । किमर्थवशं समनुपश्यन्ती भिक्षुणीनामुदकशाटिकां ददासि ।
एकोऽयं भदन्त समयः संबहुलाश्च भिक्षुण्योऽजिरवत्यां नग्नाः स्नान्ति ।

भगवता व्याकृतः । एष भिक्षुस्त्रयाणां संयोजनानां प्रहाणाद्राग-
द्वेषमोहानां च तनुत्वात्सकृदागामी भविष्यति । सकृदिमं लोकमागत्य
दुःखस्यान्तं करिष्यतीति । सोऽपि कदाचित् श्रावस्तीमागमिष्यति ।
स मदीयमागन्तुकभक्तं पूर्ववद्यावत् वर्षाशाटीचीवरं भिक्षुणी चोदक-
शाटिकामिति । श्रुत्वा च पुनरधिगमिष्यामि प्रीतिप्रामोद्यमुदारं
कुशलं नैष्क्रम्योपसंहितम् । अमुको भिक्षुः स भगवता व्याकृतः ।
एष भिक्षुः पञ्चानामवरभागीयानां संयोजनानां प्रहाणादनागामी
भविष्यत्यनागन्ता पुनरिमं लोकमिति । सोऽपि कदाचित् श्रावस्ती-
मागमिष्यति पुनश्च गमिष्यति । स मदीयमागन्तुकभक्तं पूर्व-
वद्यावद्वर्षाशाटीचीवरं भिक्षुणी चोदकशाटिकामिति । श्रुत्वा च
पुनरधिगमिष्यामि प्रीतिप्रामोद्यमुदारं कुशलं नैष्क्रम्योपसंहितम् ।
अमुको भिक्षुः स भगवता व्याकृतः । एष भिक्षुः सर्वक्लेशप्रहाणा-
दर्हत्त्वं साक्षात्कृत्वा निरूपधिशेषे निर्वाणधातौ प्रवेक्ष्यतीति ।
सोऽपि कदाचित् श्रावस्तीमागमिष्यति पुनश्च गमिष्यति । स मदीय-
मागन्तुकभक्तं पूर्ववद्यावद्वर्षाशाटीचीवरं भिक्षुणी चोदकशाटि-
कामिति । श्रुत्वा पुनरधिगमिष्यामि प्रीतिप्रामोद्यमुदारं कुशलं
नैष्क्रम्योपसंहितम् । अथ भगवान् विशाखां मृगारमातरं धर्म्यया
कथया संदर्श्य समादाप्य समुत्तेज्य संप्रहर्ष्योत्थायासनात्प्रक्रान्तः ।

अथ भगवान् यथाभिरम्यं श्रावस्त्यां विहरति । येन वैशाली
तेन चारिकां प्रक्रान्तः । अनुपूर्वेण चारिकां चरन्वैशालीमनुप्राप्तः ।
वैशाल्यां विहरति मर्कटहृदतीरे कूटागारशालायाम् । अथ भगवान्
पूर्वाह्णे निवास्य पालचीवरमादाय वैशालीं पिण्डाय प्राविक्षत् ।

तेन खलु समयेन संबहुला भिक्षव आरामद्वारे 'अशुचिम्रक्षितानि शयनासनानि शोचयन्त्यातापयन्ति प्रविषजन्ति । अद्राक्षीद्वगवान् संबहुलान्भिक्षून् आरामद्वारे अशुचिम्रक्षितानि शयनासनानि शोचयत आतपयतः प्रविषजतः । दृष्ट्वा च पुनरस्यैतदभवत् । यदपि श्राद्धा ब्राह्मणगृहपतयः प्रपीडय प्रपीडय^१ त्वङ्मांसशोणितं दानानि ददति पुण्यानि कुर्वन्ति तदपि भिक्षवो मात्रया प्रतिसंख्याय परिभुञ्जन्ते इति विदित्वा वैशालीं पिण्डाय चरित्वा कृतभक्तकृत्यः पश्चाद्भुक्तपिण्डपातप्रतिक्रान्तः पात्रचीवरं प्रतिशामय्य पादौ प्रक्षाल्य विहारं प्राविक्षत् प्रतिसंलयनाय । अथ भगवान् सायाह्ने प्रतिसंलयनाद् व्युत्थाय पुरस्ताद् भिक्षुसंघस्य प्रज्ञप्त एवासने निषण्णः । निष्यद्य भगवान् भिक्षूनामन्तयते स्म । इहाहं भिक्षवः पूर्वाह्ने निवास्य पात्रचीवरमादाय वैशालीं पिण्डाय प्राविक्षम् । अद्राक्षमहं भिक्षवः संबहुलान्भिक्षून्आरामद्वारे अशुचिम्रक्षितानि शयनासनानि शोचयत आतपयतः प्रविषजतः । दृष्ट्वा च पुनर्मे एतदभवत् । यदपि श्राद्धा ब्राह्मणगृहपतयः प्रपीडय प्रपीडय त्वङ्मांसशोणितं दानानि ददति पुण्याणि कुर्वन्ति तदपि भिक्षवो मात्रया प्रतिसंख्याय परिभुञ्जन्ते । साधु भिक्षवः श्रद्धादेयस्य मात्रापरिभोजितायाः काल[परि]भोजिताया वीचिपरिभोजितायाः संख्यापरिभोजिताया मितपरिभोजितायाः ।

1 *Mahāvagga*, viii. 16 तेन खो पन समयेन भिच्छू पणोतानि भोजनानि भुजित्वा मुहस्सति सुपिनन्तेन अञ्जुविं मुञ्चति ।

2 140a, l. 1: ३५.३५.५ ।

अथ भगवाञ्छ्रद्धादेयस्य मातादिपरिभोजितानां वर्णं भाषित्वा भिक्षूनामन्त्वयते स्म । तस्मात्तर्हि भिक्षवो न विना प्रत्यास्तरणेन सांघिकं शयनासनं परिभोक्तव्यमशुचिप्रक्षितं शयनासनं च । तत्क्षणादेव शोचयितव्यमन्यथा सातिसारः ।

अथ भगवान्पूर्वाह्णे निवास्य पातचीवरमादाय वैशालीं पिण्डाय प्राविक्षदायुष्मतानन्देन पश्चाच्छ्रमणेन । अद्राक्षीद् भगवान-
न्यतरं पुरुषं कालकपृष्ठम्^१ । दूरादेव^२ दृष्ट्वा च पुनरायुष्मन्तमान-
न्दमामन्त्वयते । पश्यसि त्वमानन्द एतं पुरुषं कालकपृष्ठम्^३ । एवं
भदन्त । एष आनन्द पुरुषः काश्यपस्य सम्यक्संबुद्धस्य प्रवचने
प्रव्रजित आसीत् । तत्वानेन सांघिकं शयनासनं कल्प^४प्रत्यास्त-
रणेन मलप्रत्यास्तरणेन पट्टिकां^५ सुरुचिकां^६ लोढकं^७ कृत्वा परि-
भुक्तम् । तस्य कर्मणो विपाकेन पञ्च जन्मशतानि कालकपृष्ठो^८ जातः ।
यावदेतर्ह्यपि कालकपृष्ठो जात इति । विदित्वा वैशालीं पिण्डाय
चरित्वा पूर्ववद्यावत्प्रतिसंलयनाद् व्युत्थाय पुरस्ताद्विश्वसंधस्य
प्रज्ञप्त एवासने निषण्णः । निषद्य भगवान् भिक्षूनामन्त्वयते स्म ।
अद्याहं भिक्षवः पूर्वाह्णे निवास्य पातचीवरमादाय वैशालीं पिण्डाय

1 Ms. कालकपृष्ठं 140b, l. 6: མེ་ཁྱེན་ཀླ་པོ་ ।

2 Ibid., ས་བེ་ ।

3 141a, l. 1: མིང་ཅས་ [=having a name.

4 Ibid., l. 2. རྒྱ་རྩ་བ་ [=belt; cf. Mvyut. 272.48 पट्टिका; S. C. Das's Tib.

Diet. sv. =सुरुचिका

5 Ibid. ཁྱེ་ཅང་=narrow, long money-bag made of net.

6 Ibid. ལྷག་གུརི་གཞིང་བ་=लोढकप्रत्यास्तरणं; cf. Mvyut. 272. 49: लोढका=

ལྷག་པོ་ ।

प्रविष्टः । तत्राहमद्राक्षं पुरुषं कालकपृष्ठम् । स काश्यपस्य सम्यक्
संबुद्धस्य प्रवचने भिक्षुरासीत् । तत्रानेन सांघिकं शयनासनं
कल्पप्रत्यास्तरणेन पूर्ववद्यावत्पञ्च जन्मशतानि कालकपृष्ठो जातः ।
तस्मात्तर्हि भिक्षवोऽद्याग्रेण न भिक्षुणा कल्पप्रत्यास्तरणेन सांघिकं
शयनासनं परिभोक्तव्यम् । परिभुंक्ते । सातिसारः । अपि तु
द्वाभ्यां प्रत्यास्तरणाभ्यां परिभोक्तव्यं घनेन^१ वा एकपुटेन^२ ।
पैलोत्तिकेन^३ वा द्विपुटेन ।

भिक्षवश्चित्तोपचिन्ताणि प्रत्यास्तरणानि धारयन्ति दीर्घ-
दशानि । ब्राह्मणगृहपतयोऽवध्यायन्ति क्षिपन्ति विवाचयन्ति ।
भगवानाह । नीलं कर्दमं कषायं वा प्रत्यास्तरणं शस्त्रलूनं कृत्वा
धारयितव्यम् । अन्यथा सातिसारः ।

[भिक्षवः कण्डूरो]गेण बाध्यन्ते । तस्य चीवरकाणि पूय-
शोणितोपलिप्तानि दुर्गन्धितानि मक्षिकाकीर्णानि । स पिण्डपातं
प्रविष्टः । तं दृष्ट्वा ब्राह्मणगृहपतयोऽवध्यायन्ति क्षिपन्ति विवा-
चयन्ति । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह ।
तस्मादनुजानामि कण्डूप्रच्छादनं धारयितव्यम्^४ । पञ्चमिः षड्भिर्वा
दिवसैः शोचयितव्यम् । अन्यथा सातिसारः ।

भिक्षवः कुष्ठरोगेण बाध्यन्ते । ते सांघिकानि शयनासनानि
परिमुञ्जते । प्रासादेषु पुष्करिण्यां द्वारकोष्ठके परिषण्डायां
चक्रमेषु संस्थानवृक्षेषु तिष्ठन्ति । दुर्गन्धान् मक्षिकाभिराकीर्णान् ।

1 141b 1. 2: ལྷལ་ལྷ་=thick

2 Ibid. རེས་ལྷེལ་ལྷ་=thin

3 Ibid. རེས་ལྷེལ་ལྷ་=thin

4 Cf. *Mahāvagga*, viii. 17.

तान्दृष्ट्वा ब्राह्मणगृहपतयोऽवध्यायन्ति क्षिपन्ति विवाचयन्ति ।
एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । कुष्ठ-
रोगाभिभूतस्याहं भिक्षवो भिक्षोरासमुदाचारिकान्धर्मान्प्रज्ञापयि-
ष्यामि । कुष्ठरोगाभिभूतेन भिक्षुणा सांधिकं शयनासनं लयनं
च न परिभोक्तव्यम् । प्रासादादिषु यथापरिकीर्तितेषु स्थानेषु
स्थातव्यम् । सांधिकी प्रस्त्रावकुटी वर्चःकुटी च न प्रवेष्टव्या । प्रति-
गुप्ते स्थाने संघेन तस्य वासो देयः । उपस्थानं च कर्तव्यम् ।
कुष्ठरोगाभिभूतो भिक्षुर्यथाप्रज्ञप्तानासमुदाचारिकान्धर्मान्न समादाय
वर्तते संघो वा सातिसारो भवति^१ ।

आयुष्मानुदाली^२ बुद्धं भगवन्तं पृच्छति^३ । लभ्यं भदन्त
सुगतचीवरमतिरेकचीवरकल्पेन धारयितुम् । न लभ्यमुदालिन्^३ ।
लभ्यं भदन्त कौशेयं चीवरं लिचीवराधिष्ठानेन अतिरेकचीवरा-
धिष्ठानेन धारयितुम् । लभ्यमुदालिन्^२ यथेष्टतः^४ । एवं पूर्णकं
शाणकं लभ्यम् ।

उद्दानम् ।

भाङ्गेयं केशचीवरं नाग्न्यं^५ केशलुचनं पर्णशाटीम् ।

अजिनं सान्तरोत्तरं तिरीटिमङ्गनीलकम् ॥

श्रावस्त्यां निदानम् । अथान्यतमो भिक्षुर्येन भगवांस्तेनोप-
संक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वेकान्ते

1 142b, l. 1 : Tib. ends here a section. ३५५'५'५६ । ५६'५'५'५६'५ ।

See above p. 69.

2 Tib. उपालि ; 142b, l. 1 : ३'५५'५६ ।

3 Ms. प्रच्छति

4 Ms. यथेष्टतः ; 142b, l. 3. ३'५५'५६ ।

5 Ms. नाग्र्यं ; 142b, l. 4. ५६'५'५६ ।

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं भदन्त सर्व-
नीलं चीवरं धारयितुम् । भगवानाह । आगारिका ह्येनं
धारयन्ति । तस्मान्न भिक्षुणा सर्वनीलं चीवरं धारयितव्यम् ।
पूर्ववद्यावत् सातिसारो भवति । एवं सर्वपीतं सर्वलोहितमवदातं
न कल्पयत्येव^१ ।

उद्दानम् ।

दीर्घदशं छन्नदशं कम्बुकोष्णीषवेष्टनम् ।

कूतपमुष्ट्रकम्बलं प्लीहकानन्दः सान्तरोत्तरम् ॥

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं भदन्त
दीर्घदशं चीवरं धारयितुम् । भगवानाह । तीर्थिकध्वजः पूर्व-
वद्यावत् सातिसारो भवति ।

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं भदन्त
छन्नदशं चीवरं धारयितुम् । भगवानाह । तीर्थिकध्वज एष
मोहपुरुष पूर्ववद्यावत् सातिसारो भवति ।

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं कम्बुकं
धारयितुम् । भगवानाह । आगारिकध्वज एष मोहपुरुषः पूर्व-
वद्यावत् सातिसारो भवति ।

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं भदन्त
उष्णीषं धारयितुम्^१ । भगवानाह । आगारिकध्वज एष मोह-
पुरुषः पूर्ववद्यावत् सातिसारो भवति ।

1 Cf. Mv. viii. 29 : सब्बनीलकानि सब्बपीतकानि सब्बलोहितकानि सब्बसञ्जेटठकानि
सब्बकण्हानि सब्बमहारङ्गरत्तानि सब्बमहानामरत्तानि अञ्चिन्नदसानि दोषदशानि पुण्डदसानि
फण्डदसानि कञ्चुकं तिरीटिकं वेठनम् ।

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं भदन्त
शिरोवेष्टनं धारयितुम् । भगवानाह । आगारिकध्वज एष
मोहपुरुषः पूर्ववद्यावत् सातिसारो भवति ।

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इच्छाम्यहं भदन्त
कुतपं^१ धारयितुम् । भगवानाह । आगारिकध्वज एषः पूर्ववत्
सातिसारो भवति ।

अपरोऽपि भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचात् । इच्छाम्यहं भदन्त
उष्ट्रकम्बलं^२ धारयितुम् । भगवानाह । आगारिकध्वज एषः पूर्व-
वद्यावत् सातिसारो भवति ।

आयुष्मान् प्लीहकानन्दः^३ अन्यतमस्मिन्नभिक्षुके आवासे
अकवाटके वर्षा उपगतः । तस्य बहिर्निगतस्य संघाट्युपहृता ।
एतद्यावद्भगवानाह । न भिक्षुणा अभिक्षुके आवासे अकवाटके
वर्षा उपगन्तव्यम् । न च विना संघाट्या कचिद्वन्तव्यम् ।
गच्छति । सातिसारो भवति ।

आयुष्मान् प्लीहकानन्दो ग्लानः । तस्यायुष्मानानन्दो ग्लानो-
पस्थायकः । देवश्च वर्षितुमारब्धः । स नोत्सहते संघाटीं प्रावृत्य
गन्तुम् । भगवानाह । सान्तरोत्तरेण गन्तव्यम् ।

अपि तु संघाट्या पंचोपनिक्षेपणकल्पा । समिक्षुक आवासः
सकवाटः । देवो वर्षति । वर्षाशङ्के च^४ । नदीपारं वा गन्तुकामो

१ Ms. कुतपं ; 146a, l. 3. २ 'स' 'सु' 'मो' 'स' 'उ' 'स' ।

२ 146a, l. 5: ६ 'स' 'सु' 'मो' ।

३ 146a, l. 6. ४ 'स' 'कै' 'क' 'उ' 'क' ।

४ Ms. चानन्दी ।

भवति । आस्तीर्णः कठिन आवासो भवति । संघेन^१ सम्मतिर्दत्ता भवति ।

अन्तरोद्धानम् ।

वार्षिक-श्रमणोद्देशा उत्पादेनापि च द्वयम् ।

कुलोपकाश्च कौकृत्यं संघलाभेन तस्य तत् ॥

उक्तं भगवता भिक्षूणां चीवरपातो देय^२ इति । भिक्षवः संघ-
प्रवारित एव जनपदे चारिकां प्रक्रामन्ति । तेषां न कश्चिच्छाभं
गृह्णाति । भगवानाह । भिक्षुमवलोकयित्वा^३ गन्तव्यं योऽस्य
लाभं गृह्णाति । अपरेऽपि भिक्षव अनवलोकिता एवं गृह्णन्ति ।
भिक्षूणां परस्परं विरोधो भवति । भगवानाह । न भिक्षुणा अनव-
लोकितेन^४ लाभो ग्रहीतव्यः । गृह्णाति । सातिसारो भवति । अपरेऽपि
भिक्षवः अवलोकिता अपि प्रतिज्ञाय^५ न गृह्णन्ति । भगवानाह ।
ते सर्वं दाप्याः^६ । श्रमणेराणां प्रक्रान्तानां न कश्चिच्छाभं गृह्णाति ।
भगवानाह । तेषामाचार्योपाध्यायैर्ग्रहीतव्यम् । भिक्षवः कुलाभं^७

1 Ms. संघाटी संवृत्तिर्दत्ता ; 146b, l. 5: $\text{५०'२५३'०१०'०१०'०१०'०१०'}$
 ०१०'०१०' । Cf. Mv. viii. 23.3. पश्चिमे भिक्खवे पञ्चया संघाटिया निक्खेपायः गिलानो
वा होति वस्सिकसंकेतं वा होति नदीपारं गन्तुं वा होति अगगलगुत्ति विहारो वा होति
अत्थतकठिनं वा होति ।

2 146b, l. 6 $\text{०१०'०१०'०१०'०१०'०१०'०१०'}$ ।

3 For अवलोक्य ; 147a, l. 1: ०१०'०१०' | =entrusted to one's charge

4 Ms. ०लोकने

5 Not in Tib.

6 147a, l. 8 . $\text{०१०'०१०'०१०'०१०'०१०'०१०'}$ ।

7 Ibid. l. 5 . ०१०'०१०'०१०'०१०' ।

यो नवकः स गच्छतु यो वृद्धः स वस्त्राणि गोपायतु । एवं भवतु । नवकः श्रावस्तीं गतो भिक्षूणामानयनाय । आचरितं षड्वर्गिकाणाम् । अशून्यं जेतवनद्वारमन्यतमान्यतमेन षड्वर्गिकेण । उपनन्दो जेतवनद्वारे तिष्ठति । तेनासौ दूरत एव दृष्टो बका-कारशिराः^१ प्रलम्बभ्रूः । स संलक्षयति । कोऽप्ययं स्थविरो भिक्षुरागच्छति । प्रत्युद्गच्छामीति । स प्रत्युद्गतः । स्वागतं स्वागतं स्थविर । वन्दे आचार्य । स संलक्षयति । नायमाचार्यं जानीते नाप्युपाध्यायम् । महल्लोऽयमिति विदित्वा कथयति । सालोहित कुतस्त्वमागच्छसि । अमुकस्मात्कर्वाटकात् । किं तत्र विहारः । विहारः । किमसौ विहार आहोस्विद्विघातः^२ । तेन यथावृत्तं विस्तरेण समाख्यातम् । त्वं किमर्थमागतः । भोजनाय भिक्षून्नयामि । यद्येवमहमेव युष्माकमनुकम्पार्थं गच्छामि । आचार्य शोभनम् । उपनन्दः संलक्षयति । यद्ययं मत्सकाशादन्यत्र गमिष्यति महाजनप्रतिसंविदितं करिष्यति । सुरक्षितः कर्तव्य इति । स तेन प्रतिशामितः । अकालपानको दत्तः । कथासंलापेन तावद्वि-धारितो यावद्विकालीभूतम् । शय्या शोभना प्रज्ञप्ता । पाद-शौचं पादम्रक्षणं च दत्तम् । तावच्चावस्थितो यावन्मिद्धमषक्रा-न्तम् । तत उपनन्देन सा रात्रिः कृच्छ्रेणातिनामिता । मा मन्त्र-स्त्रावः^३ स्यादिति । ततः स रात्रमेवोत्थाय सालोहितमादाय त्वरित-

1 Ms. चूकाकार० ; 148a, l. 3: *सर्वोऽसौ वदति सौ देवाः ब्रह्मं भुवः स्वर्गं सः अक्षु-
वः वैश्व ।*

2 148a, l. 7: *देवदेवो देवसः सः यैव ।*

3 Ms. श्रावः

स्तूष्णीमवस्थितः । ततो द्वितीयस्य सकाशमुपसंक्रम्य कथयति ।
 सालोहित त्वयात्र किं कृतम् । स्थविर मयात्र कालानुकालं धर्म-
 श्रवणं दत्तम् । सालोहित यदि धर्मश्रवणेन लाभो लभ्येत
 उपनन्दस्तिष्ठन् गच्छन्निषण्णो निपन्नः सर्वकालं धर्मं देशयेत् ।
 यः कश्चिदयं लाभः सम्पन्नः सर्वोऽसौ तस्यान्यस्य सालोहितस्यानु-
 भावात् । तेनायं विहारो नित्यकालं सिक्तः संमृष्टः सुकुमारी गोमय-
 कार्षी तु प्रदत्ता । उक्तं भदन्त भगवता पञ्चानुशंसाः संमार्जने ।
 कतमे पञ्च । आत्मनश्चित्तं प्रसीदति । परस्य चित्तं प्रसीदति ।
 देवता आत्तमनसो भवन्ति । प्रासादिकसंवर्तनीयं कुशलमूल-
 मुपचिनोति । कायस्य भेदात् सुगतौ स्वर्गलोके देवेषूपपद्यत
 इति । तदत्र विहारे संमार्जनेन दानपतयोऽभिप्रसन्नाः । देवता
 चात्तमनसः संवृत्ताः । तेनात्र लाभसंपन्नाः । अतस्तस्यानुभावा-
 दयं लाभः संपन्नः । यमसौ ददाति स ग्रहीतव्यो नो तु विचारयि-
 तव्य इति । सोऽप्यभ्याहतः प्रतिभिन्नस्तूष्णीमवस्थितः । तौ निष्प्रति-
 भातौ कृत्वा कथयति । सालोहितावस्त्यन्य^१ उपायः । ज्ञप्तिं कृत्वा
 भाजयामः । ^२ज्ञप्तिकर्माकोप्यमुक्तं भगवतेति । तौ पूर्वमेवाभ्या-
 हतौ कथयतः । स्थविर यथेच्छसि तथा कुरुष्वेति । तत उपनन्देन
 तयो भागाः कृताः । द्वयोर्भागयोर्मध्ये स्वयं निषण्णः । तयो-
 र्द्वयोर्मध्ये एकं भागं स्थापयित्वा ज्ञप्तिं कर्तुमारब्धः । शृणुतं युवां
 सालोहितौ द्वौ । अयमेकः । इमौ द्वौ । अहमेक एव । तत्तूय-

श्वापदभयं कूलपातभयम् । अपि तु यद्यसौ न प्रतिधातयति किं त्वं त्रासयित्वा करोषि । सर्वथा येऽत्र मत्स्याः सम्पन्नास्ते तस्यानुभावान्न तव । यदसौ ददाति स ग्रहीतव्यो नो तु विचारयितव्यः । स तेनाभ्याहतः प्रतिभिन्नस्तूष्णीमवस्थितः । ततो द्वितीयस्य सकाशमुपससंक्रम्य कथयति । भागिनेय त्वयात्र किं कृतम् । मातुलोऽहं स्थलेन गतो मया स्थलमभिरूढा मत्स्याः प्रतिधातिताः । भागिनेय यदि स्थलगमनेन किञ्चिच्छ्रभ्येत पूर्णमुखो नित्यमेव स्थलेन यायात् । तस्य जलेन गच्छता ऊर्मिभयं कूर्मभयं शिशुमारभयं कुम्भीरभयं जालभयम् । अपि तु यद्यसौ न सन्त्रासयति कथं त्वं प्रधातयसि । सर्वथा ये तु मत्स्याः सम्पन्नास्ते तस्यानुभावात् । यदसौ^१ ददाति स ग्रहीतव्यो नो तु विचारयितव्यः । स तेनाभ्याहतः प्रतिभिन्नस्तूष्णीमवस्थितः । पूर्णमुखः कथयति । भागिनेय अस्त्यन्य उपायः । गाथाभिगीतेन तान्^२ भाजयामः । अकोप्यं भविष्यति । तौ पूर्वमेवाभ्याहतौ कथयतः । मातुल यथेच्छसि तथा कुरु । पूर्णमुखेन तयो भागाः कृताः । पुच्छानामेको मत्स्यराशिः [शिरसां] द्वितीयो मध्यमखण्डानां तृतीय इति । गाथां च भाषते ।

स्थलचारिणो हि लाङ्गूलं शिरो गम्भीरचारिणः ।

यस्तु मध्यमको गण्डः^३ धर्मस्थस्तं हरिष्यति^४ ॥ इति ॥

१ Ms यद्यसौ

२ Ms. स्तेन

३ 152a, l. 5 वर'ग्री'लुख ।

४ Ms. धर्मस्य हरिष्यतीति Ibid. रे'के'केस'य'म'व'स'स'स'गु'र ।

पूर्णमुखः संलक्षयति । व्यंसितावेतौ । संपन्नो मे लाभः । स महतो रोहितस्य मत्स्यस्य मध्यगण्डमादाय^१ पितुः सकाशमुप-संक्रान्तः । ततोऽस्य माता परितुष्टा गाथाभिगीतेन परिपृच्छति ।

कुतस्त्वं पूर्णिक एषि कुत एषि सुपूर्णिक ।

अशिरस्कमलाङ्गूलं मत्स्यमादाय रोहितम् ॥ इति ॥

स कथयति ।

विवदन्ते येन मूढा धर्मा[ध्र]मेष्वकोविदाः ।

अल्पेच्छास्तेन^२ जीवन्ति राजकोषश्च वर्धते^३ ॥ इति ॥

सापि पुनर्गाथां भाषते ।

साधु ते सुपराक्रान्तं पूर्णिक प्रियदर्शन ।

त्वं च लाभेन संयुक्तस्तौ चापि परितोषितौ ॥ इति ॥

किं मन्यध्वे भिक्षवः । योऽसौ पूर्णमुखः शृगाल एष एवासौ उपनन्दः । तेन कालेन तेन समयेन यौ तावुद्रावेतौ तौ^४ महल्लौ । तदाप्यनेन तौ व्यंसितावेतह्यपीति^५ ।

श्रावस्त्यां निदानम् । अन्यतमस्मिन्कर्वटके [गृहपतिः] । तेन विहारः कारितः । तत्र भिक्षुशतं वर्षा उपगतम्^६ । तस्य गृहपते-र्बुद्धिरुत्पन्ना पटकशतं समुदानयामि । भिक्षुसंघं भोजयित्वा प्रत्येक-मेकैकं भिक्षुं पटेनाच्छादयिष्यामीति । यावदुपनन्देन श्रुतम् । अमुको गृहपतिर्भिक्षुसंघं भोजयित्वा प्रत्येकमेकैकं भिक्षुं पटेनाच्छादयि-ष्यतीति । श्रुत्वा च पुनः संलक्षयति । न भवाम्युपनन्दो यदि

१ Ms. inserts here स । २ 152b, l. 1. देहावेकैर्लक्षणैः ।

३ Ms. वर्धति । ४ Ms. तावुद्रावेतावेतौ ५ Ms. ०प्येति ६ Ms. ०गतः

तस्य नातिदूरे वृद्धो ब्राह्मणः प्रतिवसति । तेन श्रुतम् । स प्रथमतः
वृद्धान्ते भुक्त्वा पटमादाय प्रक्रान्तः । गृहपतिना पटकाश्छो-
रिताः । यावदेकस्य माणवकस्य पटो नास्ति । स पृच्छति । भवन्तो
मया पटकशतं सुगणितमानीतम् । मा केनचिन्माणवकेन पटकद्वयं
गृहीतं भवेदिति । ते कथयन्ति । क एवं करिष्यति । अपि तु
त्वया वृद्धो ब्राह्मण उपनिमन्त्रितः । नाहमुपनिमन्त्रयामि । स तं
पटकमादाय प्रथमतः प्रक्रान्तः । स ब्राह्मणोऽवध्या[यि]तुमारब्धः ।

किं मन्यध्वे भिक्षवः । योऽसौ ब्राह्मणो वृद्धः एष एवासावुप-
नन्दस्तेन कालेन तेन समयेन । तदाप्येषोऽनिमन्वितः परकीये
लाभे संनिपतित एतर्ह्यपीति ।

श्रावस्त्यां निदानम् । अन्यतमस्मिन्कर्वटके गृहपतिः । तेन विहारः कारितः । तलैको भिक्षुर्वर्षा उपगतः । स उत्थान-संपन्नः^१ । तेनासौ विहारः प्रतिदिनमुपल्लिप्तसंमृष्टः क्रियते । प्रति-पत्येवासौ विहारः शोभने विविक्तावकाशे च भूभागे प्रतिष्ठा-पितः नानावृक्षोपशोभिते हंसक्रौंचमयूरशुकशारिकाकोकिलाभि-निकूजिते विविधपुष्पफलोपशोभिते । यावद्विस्तीर्णविभवः सार्थ-वाहस्तस्मिन्विहारे रात्रिवासमुपगतः । तेन तां विहारशोभामुप-वनशोभां च दृष्ट्वाभिप्रसन्नेनादृष्ट्वाैव भिक्षुसंघमुदिश्य प्रभूतो लाभः प्रेषितः । स रात्रमेवोत्थाय प्रक्रान्तः । स भिक्षुः कौकृतिकः संघस्यायं लाभ इति कौकृत्या न गृह्णाति । भिक्षूनेव समन्वेषते भाजयितुम् । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भग-

1 154a. l. 3: དེ་མེད་པ་སྤུན་སྤུམ་ཆོག་པ་པ། = उत्थापनत्रयसम्पन्नः

3 Ms. द्विरूपकोषधेन ; 155b, l. 5 : ལྷ་ལ་གསེས་པ་དང་པར་དམ་པཅས་ན།

अमुकं कुलमस्माकम् । रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटका मध्यमिति । ते
 चेद्ब्राह्मणगृहपतयः उपगतकानामावासी उपगतकानुपगतकान्भि-
 क्षून्भोजयित्वा उपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति । उपगतकानामेव
 पानीयम्^१ । लाभः कस्य प्रापद्यते । उपगतकानामेव ॥१॥ उप-
 गतकानामावासी उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा उपगतकानां
 लाभमनुप्रयच्छन्ति । अनुपगतकानां पानीयम् । लाभः कस्य
 प्रापद्यते । उपगतकानामेव ॥२॥ उपगतकानामावासी उपगत-
 कानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा उपगतकानां पानीयमनुप्रयच्छन्ति ।
 अनुपगतकानां लाभम् । [लाभः] कस्य प्रापद्यते । उपगतकाना-
 मेव^२ ॥३॥ उपगतकानामावासी उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोज-
 यित्वानुपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति । अनुपगतकानां पानीयम् ।
 लाभः कस्य प्रापद्यते । उपगतकानामेव ॥४॥ उपगतकाना-
 मावासी उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा वृद्धान्ते लाभ-
 मनुप्रयच्छन्ति । उपगतकानां पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते ।
 उपगतकानामेव ॥५॥ उपगतकानामावासी उपगतकानु-
 पगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा उपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति ।
 वृद्धान्ते पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते । उपगतकानामेव ॥६॥
 उपगतमानामावासी उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा वृद्धान्ते
 लाभमनुप्रयच्छन्ति । अनुपगतकानां पानीयम् । लाभः कस्य

1 156a, l. 3 : ५४'४'४३४'४'५४४'४'५५४'५ ।

2 Tib. marks here section thus : ५५४'४'५५५ । ५४'४'५५५'५ ।

प्रापद्यते । उपगतकानामेव ॥७॥ उपगतकानामावासी उपगतकानु-
पगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा अनुपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति ।
वृद्धान्ते पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते । उपगतकानामेव ॥८॥
उपगतकानामावासी उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा उप-
गतकानुपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति । वृद्धान्ते च पानीयम्^१ ।
लाभः कस्य प्रापद्यते । उपगतकानामेव ॥९॥^२

यथा उपगतकानामावासी उपगतकानुपगतकान्भिक्षू-
न्भोजयित्वे[ति] नव पर्यायाः । एवमनुपगतकानामावासी उपगत-
कान्भिक्षून्भोजयित्वेति नव पर्यायाः ।

सचेत्ते ब्राह्मणगृहपतयः रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु उपगत-
कानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा उपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति ।
उपगतकानामेव पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते । उभयोरपि ॥१॥
रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा
उपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति । अनुपगतकानां पानीयम् । लाभः
कस्य प्रापद्यते । उभयोरपि ॥२॥ रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु उप-
गतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा^३ अनुपगतकानां लाभमनुप्र-
यच्छन्ति । उपगतकानां पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते । उभयो-
रपि ॥३॥ रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु उपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा
^४अनुपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति । अनुपगतकानामेव पानीयम् ।

1 157a. l. 1 : Tib. puts it thus : भोजयित्वा वृद्धान्ते पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते ।

2 The figures have been supplied by us.

3 Ms. ०न्यनुप०

4 Ms. उप०

लाभः कस्य प्रापद्यते । उभयोरपि ॥४॥ रथ्यावीथीचत्वर-
 शृङ्गाटकेषु उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा वृद्धान्ते^१ लाभम-
 नुप्रयच्छन्ति । उपगतकानां पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते । उभ-
 योरपि ॥५॥ रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु उपगतकानुपगतकान्भिक्षू-
 न्भोजयित्वा उपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति । वृद्धान्ते पानीयम् ।
 लाभः कस्य प्रापद्यते । उभयोरपि ॥६॥ रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु
 उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा वृद्धान्ते लाभमनुप्रयच्छन्ति ।
 अनुपगतकानां पानीयम् । लाभः कस्य प्रापद्यते । उभयोरपि ॥७॥
 रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु उपगतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा
 अनुपगतकानां लाभमनुप्रयच्छन्ति । वृद्धान्ते पानीयम् । लाभः
 कस्य प्रापद्यते । उभयोरपि ॥८॥ रथ्यावीथीचत्वरशृङ्गाटकेषु उप-
 गतकानुपगतकान्भिक्षून्भोजयित्वा वृद्धान्ते [उपगतकानुपगतकानां]
 लाभमनुप्रयच्छन्ति । वृद्धान्ते च^२ पानीयम् । लाभः कस्य
 प्रापद्यते । उभयोरपि ॥९॥ अयमुच्यते क्रियाहतो लाभः ।

निश्रयाहतो लाभः कतमः । भिक्षुर्यं स्त्रीपुरुषपण्डकमुपनिश्रित्य
 वर्षा उपगच्छति स यं लाभं ददाति तस्यैव सः । अयमुपच्यते
 निश्रयाहतो लाभः ।

संघप्रज्ञसो लाभः कतमः । यो लाभो नियतोऽविपंचितः ।
 अयमुच्यते संघप्रज्ञसो लाभः ।

1 157a, l. 3. ལྟོ་པའི་མཁུ་ལོག་པ་ལྟེ།

2 Ms. अनुपगतकानां पाणीयम् ; 158a, l. 4 : Tib. puts it thus : भोजयित्वा वृद्धान्ते
 लाभमनुप्रयच्छन्ति । वृद्धान्ते च पानीयम् ।

भिक्षुप्रज्ञप्तो लाभः कतमः । यो लाभो नियतो विपंचितः^१ ।
लयने मठे^२ वा कूटागारे वा प्रज्ञप्तः । तत्र यो भिक्षुः प्रतिवसति
तस्यैव सः । अयमुच्यते भिक्षुप्रज्ञप्तो लाभः ।

वार्षिको लाभः कतमः । यो लाभो वर्षोषितस्य भिक्षु-
संघस्य दायिकैः प्रज्ञप्तः । अयमुच्यते वार्षिको लाभः ।

संमुखलाभः कतमः । यो लाभोऽनियतोऽविपंचितः^३ । अय-
मुच्यते संमुखलाभः ।

प्रत्यादेशलाभः कतमः । यो लाभो जातौ बोधौ धर्मचक्रो
परिनिर्वाणे निर्यातितः । स चेन्न शक्यते चतुर्महाचैत्येषु एक-
स्मिन्नेव महाचैत्ये देयो नान्यत्र । अयमुच्यते प्रत्यादेशलाभः ।

उद्दानम् ।

कालं कुर्वन्त्युत्क्षिप्तका मिश्रकाणां च भाजनम् ।

उत्क्षिप्तश्रमणोद्देशा उसारयन्ति^४ घ्नियन्ते च ॥

श्रावस्त्यां निदानम् । आयुष्मानुदाली बुद्धं भगवन्तं पृच्छति ।
यथापि तद्भदन्त एकस्मिन्नावसे संबहुला उत्क्षिप्तकाः संबहुलाश्च
प्रकृतिस्थकाः प्रतिवसन्ति । तेषामुत्क्षिप्तकः कालं करोति ।
तत्सन्तको मृतपरिष्कारो लाभः कस्य प्राप्यते । प्रकृतिस्थकाना-

1 158b, l. 1: *देस'द'दक्षिणस'गु'स'सु'व'स' । Cf. Divyā., p. 475: विपञ्चितः=*
sooth-sayer; Mvvyut. 126,34: विपञ्चितज्ञाः ।

2 *Ibid.* *ग'द'स'स'द'दे' । अ'द'स'स'द'दे' । स'द'स'स'द'दे' ।*

3 159b, l. 4: *स'देस'द'दक्षिणस'गु'स'स'सु'व'द'स' ।*

4 Cf. *Mahāvibgga*, ix. 4: ओसारणा ; सु+ओसारितो=सोसारितो ; vide my *Early Monastic Buddhism*, I, p. 302.

मुदालिन् ॥१॥^१ द्वौ भदन्त उत्क्षिप्तकौ संबहुलाः प्रकृतिस्थकाः ।
 उत्क्षिप्तकः कालं करोति । तत्सन्तको मृतपरिष्कारो^२ लाभः
 कस्य प्रापद्यते । प्रकृतिस्थकानामेव ॥२॥ उत्क्षिप्तकाः संबहुलाः
 प्रकृतिस्थका अल्पाः । उत्क्षिप्तकः कालं करोति । [तत्सन्तको
 मृतपरिष्कारो] लाभः कस्य प्रापद्यते । प्रकृतिस्थकानामेव ॥३॥

यथापि तद्भदन्त एकस्मिन्नावासे संबहुला उत्क्षिप्तकाः
 संबहुलाश्च प्रकृतिस्थकाः प्रतिवसन्ति । तेषां प्रकृतिस्थकः कालं
 करोति । तत्सन्तको मृतपरिष्कारो लाभः कस्य प्रापद्यते । प्रकृति-
 स्थकानाम् ॥१॥ संबहुला उत्क्षिप्तका द्वौ प्रकृतिस्थकौ । प्रकृति-
 स्थकः कालं करोति । तत्सन्तको मृतपरिष्कारो लाभः कस्य
 प्रापद्यते । तस्यैकस्य प्रकृतिस्थकस्य ॥२॥ संबहुला उत्क्षिप्तका एकः
 प्रकृतिस्थकः । [प्रकृतिस्थकः] कालं करोति । लाभः कस्य प्रापद्यते ।
 उत्क्षिप्तकानां यः प्रथमं पापकं दृष्टिगतं प्रतिनिसृजति ॥३॥

^३उपगतकानामावासे अनुपगतकः श्रामणेरक आगत्य
 कालं करोति । उपगतकैरनुपगतकानां दूतोऽनुप्रेषयितव्यः ।
 श्रामणेरो वः कालगतः । हरत तस्य पात्रचीवरमिति ।
 उपगतका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । अनुपगतका भाज-
 यन्ति । भाजितं सुभाजितम् । मिश्रका भाजयन्ति । अभाजितं
 दुर्भाजितम् । चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय परिणामयन्ति । 'सुपरिणा-

1 The figures have been supplied by us.

2 Ms. °परिष्कारः को लाभः

3 159a, l. 3: ५९'५३९'५ | = to make a promise.

4 Ms. अपरि°

1 159b, l. 6: བདག་ང་དྲ་གསེལ [=to draw, to pull. 2 Ms. सुभाजितम्

अनुपगतकानामावासे उपगतकः श्रामणेः आगत्य कालं कुर्यात् । अनुपगतकैरुपगतकानां दूतोऽनुप्रेषयितव्यः । श्रामणेरो वः कालगतः । हरतास्य पात्रचीवरमिति । अनुपगतका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । उपगतका भाजयन्ति । भाजितं सुभाजितम् । मिश्रका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय परिणामयन्ति । सुपरिणामितम् ॥१॥ अनुपगतकानामावासे उपगतकः श्रामणेः आगत्यैवं वदेदोसारयन्तु मामायुष्मन्तः । अनुपगतको भविष्यामीति । स चानोसारितः कालं कुर्यात् । अनुपगतकैरुपगतकानां दूतोऽनुप्रेषयितव्यः । श्रामणेरो वः कालगतः । हरतास्य पात्रचीवरमिति । अनुपगतका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । उपगतका भाजयन्ति । भाजितं सुभाजितम् । मिश्रका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय परिणामयन्ति । सुपरिणामितम् ॥२॥ अनुपगतकानामावासे उपगतको भिक्षुरागत्य कालं कुर्वीत । अनुपगतकैरुपगतकानां दूतोऽनुप्रेषयितव्यः । सब्रह्मचारी वः कालगतः । हरतास्य पात्रचीवरमिति । अनुपगतका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । उपगतका भाजयन्ति । भाजितं सुभाजितम् । मिश्रका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय परिणामयन्ति । सुपरिणामितम् ॥३॥ अनुपगतकानामावासे उपगतको भिक्षुरागत्यैवं वदेदोसारयन्तु मामायुष्मन्तः । अनुपगतको भविष्यामीति । स चानोसारितः कालं कुर्यात् । अनुपगतकैरुपगतकानां दूतोऽनुप्रेषयितव्यः । सब्रह्मचारी वः कालगतः । हरतास्य पात्र-

चीवरमिति । अनुपगतका भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् ।
उपगतका भाजयन्ति । भाजितं सुभाजितम् । मिश्रका भाज-
यन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय परि-
णामयन्ति । सुपरिणामितम् ॥४॥

उद्दानम् ।

उपनन्दस्याधिष्ठानं ^१घातव्यं मध्यविक्षेपः ।

नास्ति ममात्ययाद्दानं विसृज्यो मनुष्यास्त्रयः ॥

श्रावस्त्यां निदानम् । उपनन्दस्य मूर्ध्नि पिटको जातः । स
वैद्यसकाशं गतः । भद्रमुख भैषज्यं मे व्यपदिशेति । स कथयति
आर्यं घृतस्य पानं पिब । स्वास्थ्यं ते भविष्यतीति । उपनन्दः
संलक्षयति । सचेदद्यैव ^२पास्यामि अद्यैव स्वस्थो भविष्यामि । श्वः^३
कतरेण कल्पेन घृतं समाधापयिष्यामि वस्त्राणि वा । यावदिष्टं^४ कल्पं
समाधापयिष्यामि तावत्पश्चात्पास्यामीति^५ । ज्ञातमहापुण्योऽसौ ।
तेन सार्धंविहार्यन्तेवासिकाः समन्तात्प्रेषिताः । तैः प्रभूता घृतघटका
वस्त्राणि च व्रणबन्धनाय समाधापितानि । द्वितीये दिवसे वैद्य
आगत्य पृच्छति । आर्यं स्वस्थः । पीतं ते घृतम् । भद्रमुख न
पीतम् । आर्यं न शोभनं^६ कृतम् । अद्य द्विगुणं पिबेति । सार्ध-
विहार्यन्तेवासिन उक्ताः । श्रुतं वो यद्वैद्येनाभिहितम् । उपाध्याय

1 161b, l. 5: वस्त्राणि [xyl. वस्त्राणि] १५८ ।

2 Ms. दास्यामि ; 161b, l. 7. अमुन्मन्त्राय । 3 Ms. स्व ; 161b, l. 7. सन् ।

4 Ms. समन्वेष्टः

5 162a, l. 1: तेऽपि वा वस्त्राणां वा श्रुतिं वस्त्राणां वस्त्राणां वस्त्राणां वस्त्राणां ।

6 Ms. आर्येन शोभनं

श्रुतम् । ममायं रोगोऽभिवृद्धः । प्रभूतं घृतं वस्त्राणि च व्रणबन्धनानि
 समाधापयतेति । तैः प्रभूततरं घृतं वस्त्राणि च समाधापितानि ।
 तेनातिलोभात् श्वः कल्पो^१ भविष्यतीति तदपि दिवसे न पीतम् ।
 रोगोऽस्य प्रबलो जातः । यावत्पुनरपि वैद्य आगत्य पृच्छति ।
 आर्य पीतं घृतम् । भद्रमुख न पीतम् । आर्य न शोभनं कृतम् ।
 स कथयति । भद्रमुख अद्य लिगुणं पिबामि । वैद्यः कथयति । आर्य
 यदि घृतमञ्जूषायामपि निमग्नस्तिष्ठसि तथापि ते नास्ति जीवित-
 मिति । [स कथयति ।]^२ यमदण्डिक यादृशस्त्वम् । गले ते पादं
 दत्त्वा घृतं च पिबामि । जीवामि चेति । स वैद्यो हुमिति कृत्वा सामर्थः
 प्रक्रान्तः । तत उपनन्देन घृतस्य पात्रं पूरयित्वा पीतम् । विषूचितः
 कालगतः । तस्य प्रभूतं सुवर्णं तिस्रः सुवर्णलक्षाः^३ । एका पाल-
 चीवरात् । द्वितीया ग्लानभैषज्यात् । तृतीया कृताकृतात् । अमात्यैः
 श्रुतम् । राज्ञे निवेदितम् । देव आर्योपनन्दः कालगतः । तस्य प्रभूतं
 सुवर्णमस्ति । तिस्रः सुवर्णलक्षाः^३ । तदर्हस्याज्ञां दातुमिति । राजा
 कथयति । यद्येवं गच्छत । अस्य लयनं मुद्रयतेति । भिक्षवस्त-
 मादाय दहनं गताः । तैरागत्य लयनं मुद्रितम् । भिक्षवस्तमा-
 दहने संस्कार्य विहारमागताः । पश्यन्ति लयनं राजमुद्रामुद्रितम् ।
 एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । तत्र भगवानायुष्मन्त-
 मानन्दमामन्त्रयते । गच्छानन्द मद्बचनाद्राजानं प्रसेनजितमारोग्यं

1 Ms. लोभाच्छ्वकल्पो ; 162a, l. 5: $\text{दे'स'मो'श्व'स'व'ळ'व'स'स'स'गु'स'स'}$ ।

2 162b, l. 1. Tib. adds here दे'स'क्ष'स'स' ।

3 Ms. लक्ष्याः

[पृच्छ]। एवं च वद । यस्मिन् महाराज समये^१ तव राजकरणीयं भवति । अवलोकयसि त्वं तस्मिन् समये^१ उपनन्दं भिक्षुम् । यस्मिन् वा ते समये आवाहो वा विवाहो वा अवलोकयसि तस्मिन् समये उपनन्दम् । कदाचिद् वा ते उपनन्दो यावज्जीवं प्रवारितः^२ चीवर-पिण्डपातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारैः । ग्लानस्य वा उपस्थानं कृतमिति । यदि ब्रूयान्नेति । स वक्तव्यः । पृथङ्^३ महाराज गृहिणां गृहकार्याणि । पृथक् प्रव्रजितानाम् । अल्पोत्सुकस्त्वं तिष्ठ । सब्रह्मचारिणामेष लाभः प्रापद्यते । निरस्तव्यापारो भवेति । एवं भदन्त इत्यायुष्मानानन्दो भगवते प्रतिश्रुत्य येन राजा प्रसेनजित् कोसलस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य यथासन्दिष्टं निवेदितवान् । राजा कथयति । भदन्तानन्द यथा भगवानाज्ञापयति तथा भवतु । निरस्तव्यापारोऽहमिति । तत् आयुष्मतानन्देन राज्ञः प्रतिसन्देशो भगवते निवेदितः । तत्र भगवान् भिक्षूनामन्त्रयते स्म । भाजयत यूयं भिक्षव उपनन्दस्य भिक्षोर्मृतपरिष्कारमिति । भिक्षुभिः संघमध्ये अवतार्य विक्रीय^४ भाजितम् । साकेतकैर्भििक्षुभिः श्रुतम् । उपनन्दः कालगतः । तस्य प्रभृतं सुवर्णं तिस्रः सुवर्णलक्षा भिक्षुभिर्भाजिता इति । ते त्वरमाणाः^५ श्रावस्तीमागताः कथयन्ति । अस्माकमपि भदन्तोपनन्दः सब्रह्मचारी । अस्माकमपि तत्सन्तको लाभः प्रापद्यत इति । भिक्षुभिः पातयित्वा तैः सार्धं पुनरपि भाजितः । एवं षण्^६

१ Ms. समयेन

२ Ms. प्रचारितः

३ Ms. प्रथङ्

४ 144b, l. 7: -divided after transforming.

५ Ms. सत्वरमाणाः

६ Ms. षण्णो

महानगरनिवासिनो भिक्षवः सन्निपतिताः । वैशालकाः वाराणसीयाः
 राजगृहेयकाः चाम्पेयिकाश्च । भिक्षुभिः पुनः पुनः पातयित्वा
 भाजितः । भिक्षवः पातयन्तो भाजयन्तश्च रिञ्चन्त्युद्देशं पाठं
 स्वाध्यायं योगं मनसिकारम् । एतत्प्रकरणं भगवत आरोचयन्ति ।
 भगवानाह । पञ्च करणानि लाभविभागे । कतमे पञ्च । गण्डी
 त्रिदण्डकं चैत्यं शीलाका^१ ज्ञप्तिः पञ्चकम् । यो मृतगण्डायामा-
 कोढ्यमानायामागच्छति तस्य लाभो देयः । एवं त्रिदण्डके भाष्य-
 माणे चैत्यवन्दनायां क्रियमाणायां 'शीलाका[यामा]चर्यमाणायाम् ।
 तस्मात्तर्हि भिक्षवः सर्वं मृतपरिष्कारं ज्ञप्तिं कृत्वा भाजयितव्यम् ।
 अकोप्यं भविष्यति । एवं च पुनः कर्तव्यम् । शयनासनप्रज्ञप्तिं कृत्वा
 पूर्ववद् यावत्सर्वसंघे सन्निषण्णे सन्निपतिते मृतपरिष्कारं वृद्धान्ते
 स्थापयित्वा एकेन भिक्षुणा वृद्धान्ते निषण्णेन ज्ञप्तिः कर्तव्या । शृण्वन्तु^२
 भदन्ताः संघाः । अस्मिन्नावासे उपनन्दो भिक्षुः कालगतः । तस्येदं
 मृतपरिष्कारं दृश्यमदृश्यं चावतिष्ठते । सचेत्संघस्य प्राप्तकालं
 क्षमेतानुजानीयात् संघो यत्संघ उपनन्दस्य भिक्षोर्मृतद्रव्यं दृश्यम-
 दृश्यं च मृतपरिष्कारिकमधितिष्ठे दित्येषात् ज्ञप्तिः । एषा भिक्षवो
 मृतपरिष्कारविभागनिष्ठा यदुत ज्ञप्तिः । ज्ञप्तौ कृतायां यो
 भिक्षुरागच्छति लाभो न देय इति । आयुष्मानुदाली बुद्धं भग-
 वन्तं पृच्छति । यत्नं यत्नं भदन्तं संघवृत्तः ज्ञप्तिकारको नास्ति
 तत्तु मृतपरिष्कारिकं भाजयितव्यम् । न भाजयितव्यम् । उदालिन्

१ Ms. शिलाका ; 164a, l. 2. ह्रस्वः ५५ ।

२ Ms. शृणोतु

पूर्वाचरमं^१ कृत्वा [भाजयितव्यम् ।] ^१पूर्वाचरममपि भिक्षवो न जानन्ति । भगवानाह । एकं परिष्कारं विक्रीय^२ ततः स्तोकं संघ-
वृद्धाय संघनवकाय च दत्त्वा यथेष्टं^३ भाजयितव्यम् । नात्र कौकृत्यं
करणीयम् । ज्ञसौ च कृतायां^३ पूर्वाचरमे^१ वा मृतपरिष्कारिको
लाभः सर्वबुद्धशिष्येभ्यः प्रापद्यत इति ।

भिक्षवः संशयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवन्तं
पप्रच्छुः । पश्य भदन्तायुष्मानुपनन्दः अतिलोभेन विपन्नः^४ ।
भगवानाह । न भिक्षव एतर्हि यथा अतीतेऽप्यध्वनि अतिलोभेन
विपन्नः^४ । तच्छ्रूयताम् ।

भूतपूर्वं भिक्षवोऽन्यतमेन लुब्धेन हस्ती सविषेण शरेण
मर्मणि^५ ताडितः । ततस्तेन मर्मवेदनाभ्याहतेन शरानुसारेण
गत्वा स लुब्धो जीविताद्व्यपरोपितः । यावद्वैद्ययोगा[त्] पञ्च-
मात्राणि चौरशतान्यन्यतमं कर्कटकं मुषित्वा तं प्रदेशमनु-
प्राप्तानि । तैरसौ हस्ती दृष्टः । स कृच्छ्रकालो वर्तते । ते
कथयन्ति । भवन्तः सम्पन्नमिदं^६ मांसम् । अर्धतृतीयानि शतानि
हस्तिनं विशस्य मांसं पचन्तु । अर्धतृतीयानि शतानि
पानीयमानयन्त्विति । तत्र ये विशसन्ति पचन्ति च तेषा-

१ 164b, l. 3-4 : ཉེ་བར་འཁོར་ཐོག་མ་དང་ཐ་མར་སུས་ནས་བགོ་བར་བུའོ་དག
སྒོར་ནས་ས་ཀྱིས་ཐོག་མ་དང་ཐ་མ་མ་ཤེས་ནས ་ Cf. *Mvyut.*, 280. 71 · पूर्वाचरमं

२ 164b, l. 4 : སྤྱུར་ཏེ ; cf. p. 125 n. 4. ३ Ms. चक्रितायां

४ Ms. विपन्नाः

५ Cf. above, p. 12 n. 2

६ Ms. ०मिमं

मेतदभवत् । भवन्तोऽस्माभिरीदृशं कर्म कृतम् । इदं च लोप्त्वं^१
 प्रभूतं संपन्नकम् । यावदाप्तं^२ मांसं भक्षयित्वा अवशिष्टं विषेण
 दूषयिष्यामः । किमर्थं तेषामनुप्रयच्छामः । 'लोप्त्वमस्माकं भवि-
 ष्यति । ते विषदूषितं मांसं भक्षयित्वा प्राणैर्वियोक्ष्यन्तीति । तैर्याव-
 दाप्तं मांसं भक्षयित्वावशिष्टं विषेण दूषितम् । येऽपि पानीयस्य
 गतास्तैरप्येवमेव विचार्य यावदाप्तं पानीयं पीत्वावशिष्टं विषेण
 दूषितमादायागताः । यैर्मांसं भक्षितं तैः पानीयं पीतम् । यैरपि
 पानीयं पीतं तैरपि मांसं भक्षितम् । सर्वे ते कालगताः । याव-
 दन्यतमः शृगालः कालपाशपाशितस्तं प्रदेशमनुप्राप्तः । तेन
 ते सर्वे मृता दृष्टाः । ततो लोभसौमनस्यः संलक्षयति । संपन्नो मे
 प्रभूतो लाभः । आनुपूर्वी कर्तव्या इति । स धनुषोऽटनि मुखे
 प्रक्षिप्य स्नायुं भक्षयितुमारब्धः । ततः स्नायुश्छिन्ना । अटन्या
 तालु च्छिद्रितम् । कालगतः ।

देवता गाथां भाषन्ते ।

संचयः खलु कर्तव्यो न कार्यस्त्वतिसंचयः ।

पश्य संचयलोभान्धो हतश्च येन जम्बुकः ॥

किं मन्यध्वे भिक्षवो योऽसौ जम्बुक एष एवासावुपनन्द-
 स्तेन कालेन तेन समयेन । तदाप्येषोऽतिलोभेन विपन्नः । एत-
 ह्यपि एषोऽतिलोभेन विपन्न इति ।

श्रावस्यां निदानम् । तेन खलु समयेनान्यतमो भिक्षुरा-
 बाधिको दुःखितो बाढग्लानः । तस्य भिक्षुणा उपस्थानं कृतम् ।

1 Ms. लोप्त्वं ; 165a, l. 5: गौ'ईस | = stolen goods. 2 165a, l. 7: अस्मा'सदे'न ।

ग्लानाः असंविदिता एव सांघिके शयनासने कालं कुर्वन्ति ।
भगवानाह । ग्लानोपस्थायकेन ग्लानस्य निमित्तं कुशलेन भवि-
तव्यं मुहुर्मुहुः प्रत्यवेक्षितव्यं कृत्यस्य न हापयितव्यम् । शरीरावस्थां
ज्ञात्वा पौद्गलिके शयनासने ^३व्याजेनावतार्यं शायितव्य इति ।

3 Tib omits व्याजेन

श्रावस्थां निदानम् । अन्यतमो भिक्षुर्ग्लानस्तेन शरीरावस्थां परिच्छिद्य^१ भिक्षुरभिहितः । यावदहं जीवामि तावदुपस्थानं कुरु । मदीयं पात्रचीवरं मृते^२ मयि तव यथासुखमिति । स तस्योपस्थानं कर्तुमारब्धः । यावदसौ भिक्षुः कालगतः । ततश्चीवरभाजकेनासौ उक्तः । आनय तस्य भिक्षोः पात्रचीवरम् । भाजयामि । स कथयति । ममैव तेन यथासुखं कृतमिति । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । जीवन्नेवासौ भिक्षवो न ददाति । कुतः पुनर्मृतो दास्यति । नास्तीदं दानं ममात्ययादस्य भविष्यति । गृहीत्वा भाजयितव्यम् । तस्यात्र भिक्षोः सुप्रत्यंशो देय इति ।

तेन खलु समयेनान्यतमो भिक्षुराबाधिको दुःखितो बाढ-
ग्लानः । स चाल्पज्ञातः । तस्य भैषज्यं नास्ति । तेन शरीरा-
वस्थां परिच्छिद्य उपस्थायिकोऽभिहितः । मम नास्ति किञ्चित् ।
मामुद्दिश्य पूजां कुरुष्वेति । तेन प्रतिज्ञातम् । स कालगतः । अपा-
येषूपपन्नः । अथ भगवान् भिक्षूनामन्त्रयते स्म । योऽसौ भिक्षवो
भिक्षुः कालगतः किं तेनोपस्थायिकोऽभिहितः । तैर्यथावृत्तमा-
ख्यातम् । विनिपतितोऽसौ भिक्षवो भिक्षुः । यदि तस्य सब्रह्म-
चारिभिः रत्नत्रयपूजा कृताभविष्यत् चित्तमस्याभिप्रसन्नम-
भविष्यत् । तस्मान्न भिक्षुणा ग्लानसब्रह्मचारी अध्युपेक्षितव्यः ।
ग्लानोपस्थायिको दीयते । तद्^३यद्यस्य भैषज्यं नास्ति तं पृष्ट्वा

1 166b, l. 3: $\text{सदृशस्य}\text{वक्षसि}$ | =examining.

2 Ms. मृतेन

3 Ms. तयद्यस्य

दानपतयः समादापयितव्याः । सचेत्संपद्यत इत्येवं कुशलम् ।
नोचेत्संपद्यते सांघिकं देयम् । सचेत्संपद्यत इत्येवं कुशलम् ।
नोचेत्संपद्यते बुद्धाक्षयनीविसन्तकं^१ देयम् । सचेत्तदपि न संपद्यते
यत्तथागतचैत्ये वा गन्धकुट्यां वा छलं वा ध्वजं वा पताका वा
आभरणकं वा संघेन दानीयं^२ दातव्यमिति^३ । उपस्थायिकेन
^४विक्रीयोपस्थानं कर्तव्यं शास्तुश्च पूजा । स्वस्थीभूतस्यारोचयितव्यं
यद् बुद्धसन्तकं तवोपयुक्तमिति^५ । यद्यस्य विभवोऽस्ति । तेन
यत्नमास्थाय दातव्यम् । स चेन्नास्ति ^६यदस्योपयुक्तम्^७ । अर्हति पुनः
पैतृकस्य । नात्र कौकृत्यं करणीयमिति ।

श्रावस्यां निदानम् । अन्यतमो भिक्षुराबाधिको दुःखितो
बाढग्लानो वेदनाभिभूतः । तस्य पालं शोभनम् । स तस्मिन्^८
अतीवाध्यवसितः । उपस्थायकमाह । आनय मे पालमिति । तेन न
दत्तम् । स तस्यान्तिके चित्तं प्रदूष्य पालेऽध्यवसितः कालगतः ।
स तस्मिन्नेव पाले आशीविषो [भूत्वा] उत्पन्नः । भिक्षवस्तमा-
दहनं नीत्वा संस्कार्य विहारमागताः । भिक्षुः संनिपतितः । चीवर-
भाजकेन मृतपरिष्कारिकं वृद्धान्तेऽभिरोहितम् । तत्र भगवाना-

१ Tib. omits this sentence.

२ Ms. पानीयं ; 167b, l. 1: ཤོག་ (=allowance) ལ་སྒྲིན་པ་བྱ་ཞིང་ ।

३ Ms. पातव्यम् । 4 167b, l. 1: བསྐྱར་ནས་ । =transforming.

५ 167b, l. 2: ཁོད་ཀྱི་ཡོ་བྱད་དུ་སྒྲུང་དོ । 6 Ms. यद्यस्युप०

७ 167b, l. 3: གལ་ཏེ་མེད་ན་དེའི་སྐྱད་པ་ལེགས་པར་སྐྱད་པ་ཡིན་དེ । སེའི་
ལ་བྱ་བ་ཞིན་དུ་རིགས་པ་ཡིན་པས་ । 8 Ms. तस्मिन् समयेनाती०

युष्मन्तमानन्दमामन्त्रयते स्म । गच्छानन्द । भिक्षूणामारोचय । न केनचित् तस्य भिक्षोः पात्रस्थविका मोचयितव्या । तथागत एव मोचयिष्यति । आयुष्मतानन्देन भिक्षूणामारोचितम् । ततो भगवता स्वयमेव मोचितः । आशीविषो महान्तं फणं कृत्वा-
वस्थितः । ततो भगवता ऋवटाशब्देन प्रबोध्याभिहितः । गच्छ मोहपुरुष । त्यजैनं पात्रम् । भिक्षवो भाजयन्तु इति । स कुपितो यथेष्टगतिप्रचारतया वनगहनं प्रविष्टः । स तस्मिन् क्रोधाग्निना प्रज्वलितः । तद्वनगहनं प्रदीप्तम् । तत्रैव दग्धो भिक्षूणामन्तिके चित्त-
मभिप्रदूष्य नरकेषूपपन्नः । तत्र भगवान् भिक्षूणामन्त्रयते स्म । निर्विद्यतां^१ भिक्षवः सर्वभवेभ्यो^२ निर्विद्यतां^१ सर्वभवोपपत्तिकरणेभ्यः । यत्र नामैकस्य सत्त्वस्य त्रिषु स्थानेषु कायो दह्यते । वनगहने क्रोधाग्निना । नरके नारकेण । श्मशाने प्राकृतेन । तस्मान्न भिक्षुणा परिष्कारेऽत्यर्थमध्यवसानमुत्पादयितव्यम् । यस्मिन्नुत्पद्यते तत् परित्यक्तव्यम् । न परित्यजति । सातिसारो भवति । अपि तु यदि ग्लानः स्वं परिष्कारं याचते । उपस्थायकेन लघुलघ्वेव दात-
व्यम् । न ददाति । सातिसारो भवति ।

श्रावस्त्यां निदानम् । तेन खलु समयेनान्यतमो भिक्षुर्ग्लानो लयने कालगतः । अमनुष्यकेषूपपन्नः । चीवरभाजको भिक्षुस्तं लयनं प्रवेष्टुमारब्धः । पात्रचीवरं भाजयामीति । स तीव्रेण पर्यवस्थानेन लगुडमादायोत्थितः कथयति । यावन्मामभिनिर्हरथ

1 Ms. निर्विद्यत ; Cf. *Moyut.* 81 6-8 . यथाभूतदर्शी निर्विद्यते । निर्विण्णो विरज्यते ।
विरक्तो विमुच्यते ।

2 Ms. भवेद्यो

तावत्पात्रचीवरं भाजयथेति । स संवत्सो निष्पलायितः । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । पूर्वं तावन्मृतो भिक्षु-
रभिनिर्हर्तव्यः पश्चात्तस्य पात्रचीवरं भाजयितव्यमिति ।

श्रावस्त्यां निदानम् । तेन खलु समयेनान्यतमो भिक्षुः काल-
गतः । भिक्षवस्तमभिनिर्हृत्य एवमेव श्मशाने छोरयित्वा विहार-
मागतः । चीवरभाजकस्तस्य लयनं प्रविष्टः । पात्रचीवरं
भाजयामीति । सोऽमनुष्यकेषूपपन्नः । लगुडमादायोत्थितः ।
स कथयति । यावन्मम शरीरपूजां कुरुथ तावत्पात्रचीवरं
भाजयथेति । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति ।
भगवानाह । भिक्षुभिस्तस्य पूर्वं शरीरपूजा कर्तव्येति । ततः
पश्चात्पात्रचीवरं भाजयितव्यम् । 'एष आदीनवो [न] भविष्यतीति ।

श्रावस्त्यां निदानम् । तेन खलु समयेनान्यतमो भिक्षु-
ग्लानो लयने कालगतः । स भिक्षुरादहनं नीत्वा शरीरपूजां
कृत्वा दग्धः । ततो विहारमागतः । चीवरभाजकस्तस्य लयनं
प्रविष्टः । स लगुडमादायोत्थितः । तत्तावन्मामुद्दिश्य धर्मश्रवण-
मनुप्रयच्छथ तावच्चीवरकाणि भाजयथेति । एतत्प्रकरणं भिक्षवो
भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । तमुद्दिश्य धर्मश्रवणं दत्त्वा
दक्षिणामुद्दिश्य पश्चाच्चीवरकाणि भाजयितव्यानीति ।

उद्दानम् ।

ग्लानकश्चाथ श्रेष्ठी च प्रतिवस्तु^१ नवकर्मिकः ।

सीमा चतुष्किकां कृत्वा अष्टौ दूतेन कारयेत् ॥

1 Tib. अत्र ; 169a, l. 3: ཉེས་དཔེགས་འདིར་མི་འགུར་རྩོ།

2 169a, l. 7: དངོས་པའི་སྒྲིལ་པ། = borrowed article.

श्रावस्त्यां निदानम् । तेन खलु समयेनान्यतमेन गृहपतिना
 बुद्धप्रमुखो भिक्षुसंघोऽन्तर्गृहे भक्तेनोपनिमन्वितः । भिक्षुसंघः
 प्रविष्टः । भगवानौपधिकेऽस्थात्^१ अभिनिर्हृतपिण्डपातः । पंचभिः
 कारणैर्बुद्धा भगवन्तः औपधिके तिष्ठन्त्यभिनिर्हृतपिण्डपाताः ।
 कतमैः पंचभिः ।^२प्रतिसंलातुकामा भवन्ति । देवतानां धर्मं देशयितु-
 कामा भवन्ति । शयनासनं प्रत्यवेक्षितुकामा भवन्ति । ग्लानमव-
 लोकयितुकामा भवन्ति । श्रावकाणां विनयशिक्षापदं प्रज्ञपयितुकामा
 भवन्ति । अस्मिंस्त्वर्थे द्वाभ्यां कारणाभ्यां बुद्धो भगवानौपधिके-
 ऽस्थादभिनिर्हृतपिण्डपातः ।

अथ भगवान् चिरप्रक्रान्तं भिक्षुसंघं विदित्वा अपावरणीं^३
 गृहीत्वा आरामेणारामं विहारेण विहारं परिगणेन परिगणं
 चक्रमेण चक्रममनुचक्रम्यमाणोऽनुविचरति । अनेनान्यतमो मह-
 ल्लको विहारस्तेनोपसंक्रान्तः । तत्र भिक्षुर्बाढग्लानः अल्पज्ञातः स्वे
 मूलपुरीषे निमग्नो भगवन्तं दृष्ट्वाऽपरस्वरमकार्षीत्^४ । अनाथोऽस्मि
 भगवन् । अनाथोऽस्मि सुगत इति । भगवानाह । कस्मात्त्वं भिक्षो
 मां वैलोक्यनाथमुद्दिश्य प्रव्रजित एवं विरौषि । अनाथोऽस्मि
 भगवन् । अनाथोऽस्मि सुगत इति । न मे भदन्त कश्चित्सब्रह्मचारी
 उपस्थानं करोत्यवलोकयति वा । अस्ति त्वया भिक्षो कस्यचित्

1 169b, l. 2: $\text{संज्ञसंघं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञासंज्ञं}$ ।=संग्रहः

2 Cf. *Mvyut.* 85. 5 : प्रतिसंलयनम् ; 169b, l. 3 : $\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}$ ।

3 169b, l. 6: $\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}$ ।=key of a storehouse.

4 170a, l. 2-3: $\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}\cdot\text{संज्ञं}$ ।

सब्रह्मचारिण उपस्थानं कृतमवलोकितं वा । नो भदन्त ।
अत एव ते इयं समवस्था । भगवान् 'लौकिकचित्तमुत्पादयति ।
अहो बत शक्रो देवेन्द्रोऽनवतप्तान्महासरसः पानीयमादाय गन्ध-
मादनाच्च पर्वतान्मृत्तिकामानयेदिति । धर्मता खलु यस्मिन् समये
भगवान् लौकिकं चित्तमुत्पादयति तस्मिन् समये शक्रब्रह्मा-
दयोऽपि देवा भगवतश्चित्तमाजानन्ति । ततः शक्रो देवेन्द्रः अनव-
तप्तान्महासरसः अष्टांगोपेतस्य पानीयस्य सौवर्णं भृङ्गारमादाय
गन्धमादनाच्च पर्वतान्मृत्तिकां लघुलघ्वेव भगवतः पुरस्तादस्थात् ।
एवं चाह । तिष्ठतु भगवानहमस्योपस्थानं करोमि । भगवानाह ।
नैष कौशिकमुदिश्य प्रव्रजितः किं तु माम् । 'अपि तु किं त्वयैष
पूर्वं न दृष्टः । तिष्ठ त्वम् । शुचिकामा देवाः । अहमेवास्योपस्थानं
करोमि । ततो भगवता चीवरं बद्ध्वा 'चक्रस्वस्तिकनन्द्यावर्तेनानेक-
पुण्यशतनिर्जातेन भीतानामाश्वासनकरणकरेणासौ भिक्षुर्गृहीत्वा
मूत्रपुरीषात् उद्धृत्य एकान्ते स्थापितः । वंशविदलिकया^४ निर्लि-
खितः । पाण्डुमृत्तिकया उद्वर्तितः स्थापितः । ततः [स्थापितः^५ ।
चीवरकाण्यस्य प्रक्षालितानि । तस्मिन् प्रदेशे सुकुमारी गोमयकार्पी
दत्ता । ततो हस्तपादौ संप्रशोध्य शक्रं देवेन्द्रं ग्लानोपस्थानपूर्वि-

1 Cf. *Divyā.*, p. 161.

2 170b, l. 4. བཞུགས་ཡང་།

3 170b, 1. 6 ཕྱག་འཁོར་ལ་དང་བྲག་ཤིས་ཟང་། གཡུང་རྒྱུལ་བ་ཅན།

4 170b, l. 7: མཁུ་གླི་ཚལ་པས་བཞུར་ནས་ = cleaned (lit. shaved) by a bam-boo chip.

5 171a, l. 1: དེ་ནས་ སྒྲིལ་མོ་གྲང་ རཆར་བཅུག་ནས །

रणविध्वंसनधर्मतया पराहत्य^१ सर्वक्लेशप्रहाणादर्हत्त्वं साक्षात्कृत-
मिति । अहंन् संवृत्तः । त्रैधातुके वीतरागः समलोष्ट्रकांचनः
आकाशपाणितलसमचित्तो^२ वासीचन्दनकल्पो[ऽ]विद्याविदारि-
ताण्डकोशो^३ विद्याभि[ज्ञः] प्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कार-
परांमुखः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्योऽभिवाद्यश्च संवृत्तः ।

तत्र भगवान् भिक्षूनामन्त्रयते । एषां भिक्षवो ग्लानानां न
माता न पिता न चान्यो बन्धुः नान्यत्त यूयमेव सब्रह्मचारिणः ।
तस्मात् सब्रह्मचारिभिः परस्परमुपस्थानं करणीयम् । उपाध्यायेन
सार्धविहारिणः । सार्धविहारिणा उपाध्यायस्य । आचार्येणान्ते-
वासिनः । अन्तेवासिना आचार्यस्य । समानोपाध्यायेन समानो-
पाध्यायस्य । समानाचार्येण समानाचार्यस्य ।^४ आलप्तकेनालप्त-
कस्य । संलप्तकेन संलप्तकस्य^५ । संस्तुतकेन संस्तुतकस्य । सप्रेमकेन
सप्रेमकस्य । यः पर्षद्विनिर्मुक्तोऽल्पज्ञातश्च तस्य संघेनोपस्थायिको
देयः । ग्लानावस्थां परिच्छिद्य एको वा द्वौ वा संबहुला वा ।
अन्ततः सर्वसंघेनोपस्थानं करणीयम् ।

भिक्षवः संशयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवन्तं पप्रच्छुः ।
पश्य भदन्त भगवता तस्य भिक्षोः स्वयमेवमुपस्थानं कृतम् ।
तेन चार्हत्त्वं साक्षात्कृतमिति । भगवानाह । न भिक्षव एतर्हि

१ 172a, l. 1: རྩེལ་གྱིས་མཁུན་ནས་=अभिभूय

२ 172a, l. 2: སྤྱེའུ་=axe

३ 172b, l. 3: མ་རྩིག་པ་དེ་སྒྲོང་དེ་སྤྱབས་སྤལ་བར་གྱུར་ཅིང་=अविद्याण्डकोश-
विदारितोः

४ 172b, l. 1: གཏམ་འདྲེས་པ་ ।

५ Tib. omits this.

यथा अतीतेऽप्यध्वनि तस्य मया उपस्थानं कृतम् । तेन च पञ्चाभिज्ञाः साक्षात्कृताः ।

भूतपूर्वं भिक्षवोऽन्यतमस्मिन्नाश्रमपदे पुष्पफलसलिलसम्पन्ने नानावृक्षोपशोभिते ऋषिः प्रतिवसति पञ्चाभिज्ञः । तेन शिष्य-
स्योपस्थानं कृतम् । स्वस्थीभूतः । ततस्तेन पञ्चाभिज्ञाः साक्षात्कृताः ।
किं मन्यध्वे भिक्षवः । योऽसौ तेन कालेन तेन समयेन ऋषि-
रासीदहं सः । योऽसौ तस्य ऋषेः शिष्य एष एवासौ भिक्षुः ।
तदाप्यस्य मया उपस्थानं कृतमेतर्ह्यप्यस्य मया उपस्थानं कृतम् ।

पुनरपि भिक्षवो बुद्धं भगवन्तं पप्रच्छुः । पश्य भदन्तातीव
भगवतो ग्लानकः प्रिय इति । भगवानाह । न भिक्षव एतर्हि
यथा अतीतेऽप्यध्वनि ममातीव ग्लानकाः प्रियाः । तच्छ्रूयताम् ।

भूतपूर्वं भिक्षवः शिवघोषायां राजधान्यां शिविर्नाम राजा
राज्यं कारयति । ऋद्धं च स्फीतं च क्षेमं च सुभिक्षं चाकीर्ण-
बहुजनमनुष्यं च । तस्य नास्ति किञ्चिदपरित्याज्यं याचन-
केभ्यो विशेषतस्तु ग्लानेभ्यः । यावदन्यतमो गृहपतिर्ग्लानः
सर्ववैद्यप्रत्याख्यातो राज्ञः सकाशं गतः । देव चिकित्सां मे
कारय इति । ततो राज्ञा वैद्यानामाज्ञा दत्ता । भवन्तोऽस्य
चिकित्सां कुरुतेति । ते कथयन्ति । देव दुर्लभान्यस्य भैषज्या-
नीति । राजा कथयति । कीदृशानि पुनस्तानि भैषज्यानि ।
देव यः कदाचिज्जन्मनः प्रभृति [न] कस्यचिद्रुषितपूर्वस्तस्य रुधिरेण
यवागूः षण्मासान् दातव्या । एवमस्य स्वास्थ्यं भवति । नान्य-
थेति । राजा कथयति । सत्यं दुर्लभमस्य [भैषज्यम् । स आ]त्मनः

प्रचारं परिच्छेत्तुमारब्धः । दुःखमात्मनः प्रचारः परिच्छिद्यते ।
 स धात्रीं प्रष्टुमारब्धः । अम्ब अस्त्यहमियता कालेन कस्य^१-
 चिद्रुषितपूर्वः । कुमार यदा त्वं ममांसगतस्तदाहमपि न कस्य-
 [चिद्रुषितपूर्वा प्रागेव त्व]मिति । ततो जनन्याः सकाशमुपसंक्रान्तः ।
 कथयति । अम्ब अस्त्यहं कस्यचिद्रुषितपूर्वः । कुमार यदा त्वं
 मम कुक्षिगतस्तदाहमपि न कस्यचिद्रुषितपूर्वा प्रागेव त्वमिति । स
 संलक्षयति । लब्धं भैषज्यमिति विदित्वा तेन वैद्याना[मा]ज्ञा दत्ता ।
 भवन्तो मयात्मा परीक्षितः । अहं न कदाचित् कस्यचिद्रुषित-
 पूर्वः । मम ^२पंचेङ्गिकशिरावेधं कुरुत । देव वयं प्राकृतपुरुषस्यार्थाय
 देवस्य काये शस्त्रं [न]^३ निपातयामः । कुशला भवन्ति बोधि-
 सत्त्वास्तेषु तेषु शिल्पस्थानकर्मस्थानेषु । राज्ञा स्वयमेव शिरावेधः
 कृतः । तेन च रुधिरेण षण्मासान् प्रतिदिनं तस्मै यवागूर्दत्ता ।
 स्वस्थो जातः । किं मन्यध्वे भिक्षवः । योऽसौ राजा अहं स
 तेन कालेन तेन समयेन । तदापि मे ग्लानकाः प्रियाः प्रागे-
 वेदानीम् ।

पुनरपि शिवे राज्ञः पुत्रस्य पार्श्वशोषो जातः । राज्ञा
 वैद्यानामाज्ञा दत्ता । भवन्तोऽस्य कुमारस्य चिकित्सां कुरुतेति । ते
 कथयन्ति । देव सर्वसारं घृतं पच्यताम् । इति विदित्वा द्वादशभि-
 र्वर्षैः सर्वद्रव्याणि समुपानीतानि । अद्यापि 'जीवजीवकमांसं न
 लभ्यते । वैद्यैः शाकुन्तिकानामाज्ञा दत्ता । आगच्छत । आदर्शकं

1 Ms. न कस्य०

2 See above, p. 15

3 174a, l. 1: मर्द्धेवमिदमेवसे ।

4 174a, l. 6 ; १८-१८=जीवजीवः

कुक्कुटकं च गृहीत्वा समुद्रतटं गच्छत । तत्र पाशान् पातयित्वा
 कुक्कुटकस्य पुरस्तादादर्शं स्थापयत । कुक्कुटः स्वं प्रतिबिम्बं
 दृष्ट्वा कुक्कुटोऽयमिति रविष्यति । कौतूहली जीवजीवकः कुक्कुट-
 शब्दं श्रुत्वा कुक्कुटसमीपमागमिष्यति । अयं तस्य बन्धनोपाय
 इति । तैस्तथा कृतम् । यावत्कर्मपाशितो जीवजीवकः प्राणी बद्धः ।
 ते तमादाय संप्रस्थिताः । धर्मता ह्येषा अचिरव्यतिवृत्ते लोक-
 सन्निवेशे तिर्यञ्चोऽपि वाक्प्रव्याहरणसमर्था भवन्ति । जीवजीवकः
 प्राणी कथयति । भवन्तः कुल मां नयथ । तैर्यथावृत्तं समाख्यातम् ।
 स कथयति । मुंचत मुंचत माम् । मांसबलो^१ नाम औषधी कथ-
 यसि रत्नानि वेति । ते कथयन्ति । उपदर्शय तावत्पश्यामः
 कीदृशास्ता ओषधय इति । तेन समाख्यातम् । मदीयस्नानो-
 दकं मांसबलम् । तदादाय गच्छ । इमानि च रत्नानीति । ते राज्ञः
 शंकिताः । रत्नान्यपास्य तमेव जीवजीवकमादाय संप्रस्थिताः ।
 अनुपूर्वेण शिवघोषां राजधानीमनुप्राप्ताः । तैर्जीवजीवकप्राणी राज्ञ
 उपनामितः । यच्च तेनौषधमादिष्टं तच्च कथितम् । ततो
 राज्ञा जीवजीवकः पृष्टः । कथयति । देव मम स्नानोदकं मांस-
 बलमिति । राज्ञा सप्त उदकमणयः शोभनाम्भसः पूर्णाः
 स्थापिताः । स तेषु यावत् स्नातो यावत्सुविश्रान्तो जातः । ततः
 कायस्य बलं ज्ञात्वा सहसा उत्प्लुत्य^२ शरणपृष्ठमभिरूढो विगत-
 भयभैरवो गाथां भाषते ।

पूर्वं तावदहं मूर्खः पश्चाच्छाकुन्तिका इमे ।

ततो राजा च वैद्याश्च संपूर्णं मूर्खमण्डलम् ॥

इत्युक्त्वा प्रक्रान्तः । ततो राज्ञा [वैद्या] आहूय पृष्टाः । भवन्तः सत्यम् । भवन्तः जीवजीवकस्य स्नानोदकं तन्मांसेन समबलमिति । ते कथयन्ति । देव सत्यम् । पचत घृतम् । तैः सर्वसारं घृतं पक्कम् । राजपुत्र उपयोक्तुं प्रवृत्तः । यावदन्यतमस्मिन् हिमवत्कन्दरे पञ्च प्रत्येकबुद्धशतानि प्रतिवसन्ति तल्लैकस्य पार्श्वशोषो जातः । स तैः प्रत्येकबुद्धैरभिहितः । आयुष्मन् जनपदान् गत्वा वैद्यं पृष्ट्वा भैषज्यं सेव[स्व] । स्वस्थो भविष्यसीति । कथयति । आयुष्मन्त आगमिष्यन्ति । स धर्मो बहुजनानिष्टो बहुजनाकान्तो बहुजनाप्रियो बहुजनामनापः सर्वसत्त्वसाधारणः यदुत मरणं नाम यो मां स व्याधिना नेष्यति । कस्यार्थाय ग्रामान्तमवसरामीति । ते कथयन्ति । आयुष्मन् यद्यप्येवं यथापि यावच्छीलवान् पुरुषपुद्गलश्चिरं जीवति तावद् बहुपुण्यं प्रसूयते । यावद् बहुपुण्यं प्रसूयते तावच्चिरं स्वर्गेषु मोदते । स तैरुपरुध्यमानो जनपदादवतीर्णः । अनुपूर्वेण शिवघोषां राजधानीमनुप्राप्तः । ततो मार्गश्रमं प्रतिविनोद्य [वैद्य]सकाशं गतः । भद्रमुख ममेदृशो रोगः । भैषज्यं व्यपदिश इति । स कथयति । आर्य यादृश एवायं तव रोगस्तादृश एव राज्ञः पुत्रस्य । द्वादशभिर्वैद्यैः सर्वसारं घृतं पक्कम् । गत्वा प्रार्थय । यद्यप्येतत्ते मण्डमपि^१

भाग्यविशेषात्प्रतिलभसे तेन ते याप्यं भविष्यतीति । स राजकुल-
द्वारं गत्वावस्थितः । आचरितं तस्य राज्ञः । घण्टा द्वारे नित्यं
प्रलम्बिता । याचनकजननिवेदी । यदा याचनको द्वारे तिष्ठति
तदासौ रौति । यावदसौ घण्टा प्रत्येकबुद्धमागतं निवेदयन्ती रटितु-
मारब्धा । ततो राजपुत्रः कथयति । अम्ब तात याचनकोऽभ्यागतः ।
विचार्यतां किं प्रार्थयतीति । तौ कथयतः । पुत्र अस्माभिर्द्वादशभि-
र्वर्षैर्द्रव्यसंहारं कृत्वा इदं घृतं पक्कम् । पिब तावत्पश्चाद्याचनकं
प्रवेशयामः । विचारयिष्यामः किं प्रार्थयतीति । तस्य ^१कृतकुतूहल-
स्वस्त्ययनस्य घृतं पातुकामस्य याचनकभाजनाशामर्मसंघट्टित-
शरीरस्य तद्वृत्तं न रोचते । कथयति च । अम्ब तात न ताव-
परिभोक्ष्ये यावद्याचनकः प्रविशत^२ इति । राज्ञा द्वौवारिकस्याज्ञा
दत्ता । याचनकं प्रवेशय इति । स प्रवेशितः । राजपुत्रेण दृष्टः ।
कायप्रासादिकश्चित्तप्रासादिकश्च शान्तेनेर्यापथेनावतीर्णः । स कथ-
यति । आर्यकेण किं प्रयोजनम् । तेन विस्तरेण समाख्यातम् । स
कथयति । आर्य त्वमेव मण्डार्हो नाहम् । गृहाण । ददामीति । तेन
पालं प्रसारितम् । राजपुत्रेण तीव्रेणाशयेन तस्मै तन्मण्डो दत्तः ।
तेनापि महात्मना सर्वसत्त्वहितानुगतं राजपुत्रेण चित्तमुत्पादितम् ।
ऋध्यति शीलवतश्चेतःप्रणिधानम् । तच्च विशुद्धत्वाच्छीलस्येति ।
उभावपि स्वस्थौ संवृत्तौ । किं मन्यध्वे भिक्षवो योऽसौ राजकुमारः

1 176a, 1. 4: ६-६-६-६-६-६ । ६-६-६-६-६-६ । ६-६-६-६-६-६ ।
६-६-६-६-६-६ । 2 Ms. प्रवेशत

अहमेव स तेन कालेन तेन समयेन । तदापि मे ग्लानकाः प्रियाः प्रागेवेदानीम् ।

किं भदन्त तेन राजपुत्रेण तेन च प्रत्येकबुद्धेन कर्म कृतं येन तयोर्युगपद् व्याधिरुत्पन्नो युगपच्च व्युपशान्तिरिति । भगवानाह । तस्यामेव भिक्षवः पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि^१ परिणतप्रत्ययान्योघवत्प्रत्युपस्थितानि^२ अवश्यंभावीनि । न भिक्षवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यन्ते । नाब्धातौ । न तेजोधातौ । न वायुधातावपि । भूधातुष्वेव^३ स्कन्धधात्वायतनेषु कर्माणि कृतानि विपच्यन्ते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यन्ति कर्माणि अपि कल्पशतैरपि ।

सामग्रीं प्राप्य कालं च फलन्ति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो वाराणस्यां नगर्यां ब्रह्मदत्तो नाम राजा बभूव । तस्य द्वौ पुत्रौ । तयोर्यः कनीयान् स राज्याभिनन्दी । पुरोहितस्यापि द्वौ पुत्रौ । तयोरपि यः कनीयान् स पौरोहित्यं प्रार्थयते । धातुतः सत्त्वा संस्यन्दन्त इति^४ तयोः परस्परं सख्यमुत्पन्नम् । राजपुत्रः कथयति । क उपायः^५ स्याद् येनाहं राजा भवेयम् । स कथयति । अस्त्युपायः । यदि त्वं मां पौरोहित्ये स्थाप-

1 Ms. संभाराणि

2 176b, l. 6: वेदं स'सल्लेखं दु'त्ते'स'स'स'स'स' ।

3 177b, l. 2: वेदं स'स'स'स'स'स' ।

4 Ms. धातुसमत्त्वा ; cf. Pāli *Samyutta Nikāya*, II, p. 157. धातुसो सत्ता संसन्देन्ति समेन्ति ।

5 Ms. उपायायः

यसि कथयामीति । स कथयति । एवं भवतु । कथय । स्थापयामीति । स कथयति । अहं तव भ्रातरं व्यंगं^१ करोमि । त्वं राजा भवसीति । तेनानुमोदितम् । ततस्तेन तस्य ज्येष्ठस्य राजपुत्रस्य भैषज्यं दत्तम् । व्यंगीभूतः । अपरेण समयेन राजा कालगतः । अमात्यैः^२ स व्यंग इति कृत्वा कनीयान् राज्येऽभिषिक्तः । तेनाप्यसौ कनीयान् पुरोहितपुत्रः पौरोहित्ये प्रतिष्ठापितः । यावदपरेण समयेन राजा पुरोहितेन सार्धं संलापेन^३ तिष्ठति । राज्ञासौ भ्राता व्यंगो दृष्टः । तस्य तं दृष्ट्वा विप्रतिसार उत्पन्नः । न शोभनं मया कृतं यद्राज्यहेतोर्भ्राता व्यंगीकृत इति । पुरोहितः कथयति । देव ममापि विप्रतिसार उत्पन्नः । यदि देवस्याभिमतं पुनरप्येवं यथापौराणं करोमीति । स कथयति । कुरुष्वानुजाने । तेन तस्य भैषज्यं दत्तम् । स्वस्थीभूतः । ततस्तौ प्रत्येकबुद्धे कारान्^४ कृत्वा प्रणिधानं कर्तुमारब्धौ । यदावाभ्यामेवंविधे सद्भूत-दक्षिणीये काराः^४ कृता अस्य कर्मणो विपाकेन आढ्ये महाधने महाभोगे कुले जायेयहि । अस्य च पापस्य व्यंगीकरणस्य कर्मणो विपाकमनुभवेयमिति । किं मन्यध्वे भिक्षवः । योऽसौ राजपुत्रः अहमेव स तेन कालेन तेन समयेन । योऽसौ पुरोहितपुत्रः एष एवासौ प्रत्येकबुद्धः । यत्ताभ्यां संजल्पं कृत्वा राजकुमारस्य भैषज्यं दत्तं तेन युगपद् व्यंगौ संवृत्तौ । यत्तु विप्रतिसाराभ्यां विचार्य पुनर्भैषज्यं दत्तं तेन युगपत् स्वस्थीभूतौ । इति हि

१ 177a, l. 7: (३'३' =cripple, lame

2 Ms. अमात्याः

3 Ms. कलापेन ; 177b. l. 2: स्वे'र्मे'ना'म'क्ष'क्ष'वे' ।

4 Evidently for सत्कारान्

भिक्षवः एकान्तकृष्णानां कर्मणामेकान्तकृष्णो विपाकः । एकान्त-
शुक्लानामेकान्तशुक्लः । व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रः । तस्मात्तर्हि
भिक्षवः एकान्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि च एकान्त-
शुक्लेष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीयः । इत्येवं वो भिक्षवः
शिक्षितव्यम् ।

श्रावस्त्यां निदानम् । तेन खलु समयेन श्रावस्त्यां श्रेष्ठिनामा
गृहपतिराढ्यो महाधनो महाभोगो विस्तीर्णविशालपरिग्रहो
वैश्रवणधनसमुद्यतो वैश्रवणधनप्रतिस्पर्धी । तेन सदृशात् कुलात्
कलत्रमानीतम् । सोऽपुत्रः पुत्राभिनन्दी शिववरुणकुवेरशक्रब्रह्मा-
दीनन्यांश्च देवताविशेषानायाचते । तद् यथा आरामदेवता
वनदेवता चत्वरदेवता शृङ्गाटकदेवता बलिप्रतिग्राहिका देवताः
सहजाः सहधर्मिका नित्यानुबद्धा अपि देवता आयाचते^१ ।
अस्ति चैष लोकप्रवादः । यदायाचनहेतोः पुत्रा जायन्ते
दुहितरश्चेति । तच्च नैवम् । यद्येवमभविष्यत् एकैकस्य पुत्रसहस्र-
मभविष्यत् तद्यथा राज्ञश्चक्रवर्तिनः । अपि तु त्रयाणां स्थानानां
संमुखीभावात् पुत्रा जायन्ते दुहितरश्च । कतमेषां त्रयाणाम् ।
मातापितरौ रक्तौ भवतः । सन्निपतितौ । माता कल्या भवति ऋतु-
मती । गन्धर्वश्च प्रत्युपस्थितो भवति । एषां त्रयाणां स्थानानां संमुखी-
भावात्पुत्रा जायन्ते दुहितरश्च । यदास्य देवताराधनेनापि न
पुत्रो न दुहिता तदा सर्वदेवताः प्रत्याख्याय भगवत्यभिप्रसन्नः ।
यावदन्यतमस्य भिक्षोः सकाशमुपसंक्रान्तः । आर्य इच्छामि

स्वाख्याते धर्मविनये प्रव्रजितुम् । भद्रमुख एवं कुरु । स तस्यानु-
 पूर्वा केशावतरणं कृत्वा शिक्षापदानि ग्राहयितुमारब्धः । प्रव्रज्या-
 न्तरायकरेण च महता ज्वरेणाभिभूतः । एतत्प्रकरणं भिक्षवो
 भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । उपस्थानमस्य करणीयम् ।
 न तावच्छिक्षापदानि देयानि यावत्स्वस्थः संवृत्तः । इत्युक्तं
 भगवता । तस्योपस्थानं कर्तव्यमिति हि भिक्षवो न जानन्ते
 केन कर्तव्यमिति । भगवानाह । भिक्षुभिः । वैद्यास्तस्य दिवा भैषज्यं
 कुर्वन्ति । रात्रौ ग्लान्यं वर्धते । ते कथयन्ति । आर्य वयमस्य दिवा
 चिकित्सिकां कुर्मः । रात्रौ ग्लान्यं वर्धते । यद्येष गृहं नीयते
 वयमस्य रात्रौ चिकित्सां कुर्याम इति । एतत्प्रकरणं भिक्षवो
 भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । गृहं नीयतां तत्राप्यस्योप-
 स्थायिकाननुप्रयच्छत । तस्य तद् ग्लान्यं दीर्घकालीनं संवृत्तम् ।
 केशास्तस्य दीर्घदीर्घा जाताः । तस्य मुण्डो गृहपतिरिति संज्ञा
 संवृत्ता । स यदा मूलगण्डपत्रपुष्पफलभैषज्यैरुपस्थीयमानो न
 स्वस्थीभवति तदा तेनात्मा परिच्छिन्नो मृतोऽहमिति । ततस्तेन
 मरणकालसमये सर्वं सन्त[क]स्वापतेयं पत्राभिलेख्यं कृत्वा जेतवने
 प्रेषितम् । स च कालगतः । अमात्यै राज्ञः प्रसेनजितः कोसल-
 स्यारोचितम् । देव मुण्डो गृहपतिरपुत्रः कालगतः । प्रभूतं चास्य
 हिरण्यसुवर्णमस्ति हस्तिनोऽश्वा गावो महिष्यः सन्नाहानि
 च । एतच्च सर्वं पत्राभिलिखितं कृत्वा जेतवनमार्यसंघाय
 प्रेषितम् । राजा कथयति । आर्योपनन्दसन्तकमेव¹ मया अपत्रा-

करकाश्च समग्रेण संघेन भाजयितव्याः। यष्ट[यो या] आयतास्ता^१
जम्बूच्छायिकाः प्रतिमाया ध्वजवंशाः कारयितव्याः। याः स्वल्पास्ताः
खंखरकाः^२ कृत्वा भिक्षूणां दातव्याः। पुत्रदार[कं] संघे[न] यथा^३ -
सुखमविक्रीय यथाभिप्रसादलब्धेन मोक्तव्याः। चतुष्पदानां हस्ति-
नोऽश्वा उष्ट्राः खरा वेसराश्च^४ राज्ञ उपयोगाः। महिष्यः अजा
एडकाश्चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय साधारणा अविभाज्याः। यश्च^५
सन्नाहो यच्चान्यत्त ^६राजोपयोज्यं तत् सर्वं राज्ञ उपनामयितव्यम्।
स्थापयित्वायुधानि तैः शस्त्रकैः सूच्यः खंखरकाश्च कारयित्वा संघे
चारयितव्याः। रंगाणां महारंगः कंकुष्टहिंगुलुकराजपट्या-
दयस्ते^७ गन्धकुट्यां प्रक्षेप्तव्याः प्रतिमोपयोगिकाः। खंखटिकं
^८गैरिकं नीलिश्च संघेन भाजयितव्या। मद्यं मृष्टयवान्^९ प्रक्षिप्य
भूमौ निखातव्यम्। शुक्तत्वे^{१०} परिणतं परिभोक्तव्यम्। ^{११}शुक्तत्वा-
नुपयोज्यं तु छोरयितव्यम्। मां भिक्षवः शास्तारमुद्दिशद्विर्मद्यम-
देयमपेयमन्ततः कुशाग्रेणापि^{१२}। भैषज्यानि ग्लानकल्पिकशालायां

1 Ms. यच्छायायामन्यस्ता

2 180b, l. 2: ཁར་མིལ། Cf. Mvyut. 272. 9.

3 Tib. omits यथासुखं

4 180b, l. 3: འདྲེའུ་ཁྲས་ས། Cf. Mvyut. 213. 47.

वेगसराः

5 Ms. जेत

6 Ms. प्राज्ञो०

7 Ms. राजवद्यादयस्ते ; 180b, l. 6. ཐེང་ཡིང། Cf. Mvyut. 235.7

8 180b, l. 7: ཐོང་ལོ་ཀོར་དང།

9 180b, l. 7: ཀང་ནི་ཡོས་སྒྲུགས།

10 180b, l. 7: ཚར་གྱུར་ན། = on completion (i.e. maturing) 11 Ns. ལྷུ་ཆུ་དངུ་

12 181a, l. 1: དགེ་སློང་དག་ང་ཐོན་པ་ཡིན་པར་ཁས་ལེན་པ་ཁྲས་ས་ཀྱི་ཀང་

མི་སྒྲིན་ཁིང་ཐ་ན་ཚ་སྐོབ་ལོས་ཀྱང་མི་བདུང་ངོ།

प्रक्षेप्तव्यानि । ततो ग्लानकैर्भिक्षुभिः परिभोक्तव्यानि । रत्नानां मुक्ता वर्जयित्वा मणिवैडूर्यदक्षिणावर्तपर्यन्तानि तु द्वौ भागौ कर्तव्यानीति । एको धर्मस्य । द्वितीयः संघस्य । यो धर्मस्य तेन बुद्धवचनं लेखयितव्यम् । सिंहासने चोपयोक्तव्यम् । यः संघस्य स भिक्षुभिर्भाजयितव्यः । पुस्तकानां बुद्धवचनपुस्तका अविभज्य चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय धारणकोष्ठिकायां प्रक्षेप्तव्याः । बहिःशास्त्रपुस्तका भिक्षुभिर्विक्रीय^१ भाजयितव्याः । पल्लेख्यं यच्छीघ्रं शक्यते साधयितुं^२ तस्य द्रव्यविभागे तद्विभूभिर्भाजयितव्यम् । न शक्यते तच्चातुर्दिशाय भिक्षुसंघाय धारण^३ । कोष्ठिकायां प्रक्षेप्तव्यम् । सुवर्णं च हिरण्यं चान्यच्च कृताकृतं तयो भागाः कर्तव्याः । एको बुद्धस्य । द्वितीयो धर्मस्य । तृतीयः संघस्य । यो बुद्धस्य तेन गन्धकुट्यां केशनखस्तूपेषु च खण्डछुट्टं^४ प्रतिसंस्कर्तव्यम् । यो धर्मस्य तेन बुद्धवचनं लेखयितव्यं सिंहासने वा उपयोक्तव्यम् । यः संघस्य स भिक्षुभिर्भाजयितव्यः ।

श्रावस्यां निदानम् । यदा राज्ञा प्रसेनजिता कोसलेन तोयिकामहः प्रस्थापितस्तदा तल भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकानां महासन्निपातो भवति । तेन खलु समयेन मूलफल्गुनो भिक्षु-भिक्षुणीभावनीयः । तोयिकामहे प्रत्युपस्थिते संबहुलाभि-भिक्षुणीभिरुक्तः । आर्य उपनिमन्वितो भव । तोयिकामहं गमिष्याम इति । स कथयति । कोऽत्र मम पात्रचीवरं स्थापयतीति ।

१ Ms. विक्रेय 181a, l. 6. २ 181a, l. 6: देस'वे'हस'ममे'स'दे'के ।

३ Ms. साधारणम्

४ 181b, l. 2: २५'ब'५५ । ३५'स'५ ।

द्वादशवर्गिकाभिर्भिक्षुणीभिरुक्तः । आर्य अल्पोत्सुको भव ।
 वयं स्थापयामः । तेन तासां समर्पितम् । तत्र ताभिरपि महाप्रजा-
 पत्ये^१ संन्यस्तम् । महाप्रजापत्यापि आयुष्मत आनन्दस्य । आयु-
 ष्मताप्यानन्देनान्यतमस्मिन्^२ विहारे स्थापितम् । तत्र आयुष्मान्मूल-
 फल्गुनस्तोयिकामहं गतः । स तत्र भिक्षुणीभिरुपनिमन्वितः । एका
 कथयति । आर्येण ममाद्य पूर्वाह्निका कर्तव्या । अपरया पूर्वाह्नि-
 कया उपनिमन्वितः । अपरयापि । अपरा कथयति । आर्येण ममा-
 न्तिकाद्भोक्तव्यमिति । अपरापि । एवमेव कथयत्यपरापि । अपरा कथ-
 यति । आर्येण ममान्तिके कालपानकं पाययितव्यमिति । अपरापि ।
 एवमेव कथयत्यपरापि । तेन तासामनुरक्षया स्तोकस्तोकं गृहीत्वा
 पूर्वाह्निका कृता । तथैव वेलायां भुक्तमकाले पानकं च पीतम् । ततः
 स्तोकस्तोकेन प्रभूतं सम्पन्नम् । स चाध्वपरिश्रान्तः । तेन प्रभूतं
 भुक्तम् । सः अजीर्णो जातः । विषूचितः कालगतः । स
 भिक्षुभिः श्मशानं नीत्वा दग्धः । धर्मश्रवणं दत्तम् । अनुपूर्वेण
 विहारः प्रविष्टः । चीवरगोपकेन ग्लानोपस्थायिकः अभिहितः ।
 आनय तस्य पात्रचीवरमिति । स कथयति । द्वादशवर्गि-
 कानां हस्ते स्थापितम् । ताः पृष्ठाः । कथयन्ति । अस्माभिर्महाप्रजा-
 पत्युर्हस्ते स्थापितम् । महाप्रजापतिः कथयति । मया आनन्दस्य
 संन्यस्तमिति । आयुष्मानानन्दः कथयति । मया अमुष्मिन्
 विहारे स्थापितम् । इत्येतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति ।

एवमधार्मिकम्^१ । तस्य पातचीवरं सचीवरचीवरिकं लीन् भागान् कर्तव्यम् । बुद्धस्य । धर्मस्य । संघस्य । सांघिको भिक्षुभिर्भाजयितव्यः । बुद्धसन्तकेन बुद्धपूजा वा गन्धकुट्यां स्तूपे वा नव-कर्म कर्तव्यम् । धर्मसन्तकेन बुद्धवचनं वा लेखयितव्यम् । सिंहासने वा उपयोक्तव्यम् । न चेत् सम्भिन्नकारी सर्वमेव भिक्षुभिर्भाजयितव्यम् । नात्र कौकृत्यं करणीयम् ।

श्रावस्त्यां निदानम् । तेन खलु समयेन संबहुला भिक्षवो जनपदचारिकां चरन्तोऽनुपूर्वेण श्रावस्त्यामुपनगरमनुप्राप्ताः । तन्मध्यादेको भिक्षुः कालगतः । ते संलक्षयन्ति । बहिर्विहारस्य भाजयामः । विहारं प्रविष्टानां सब्रह्मचारिणोऽपि भागं प्रार्थयिष्यन्तीति । श्रावस्ती तन्निवासिभिर्गोपालकैः पशुपालकैस्तृण-हारकैः काष्ठहारकैः पथाजीवैरुत्पथाजीवैश्च मनुष्यैः समन्तादाकीर्णा । ते यत्नं यत्नं निषीदन्ति भाजयाम इति तत् तत् महाजनेन परिवार्यन्ते । ते संलक्षयन्ति । विहारसमीपे भाजयाम इति । ते विहारसमीपे भाजयितुमारब्धाः । उपधिवारिकेण^२ दृष्टा उक्ताश्च । आयुष्मन्तः किं कुरुथ । तैर्यथावृत्तं समाख्यातम् । स कथयति । अहमपि^३ सीमाप्राप्त इति । तैस्तस्य विवाचयतो न दत्तम्^४ । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति ।

१ 183b, l. 1: दे'व'सु'के'स'द'स'स'सु'क'स'प'स'स' ।

२ 184a, l. 3: दे'वो'स'स'गु'स' = Supervisor of monks in a monastery.

३ Ms. वयमपि

४ 184a, l. 4: दे'स'द'स'स'गु'द'दे'क'स'स'गु'स'स'स'स'स'दे' ।

भगवानाह । अन्तःसीमायामन्तःसीमासंज्ञिनो मृतपरिष्कारं भाज-
यन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । पुनरपि सीमाप्राप्तैः सह भाज-
यितव्यम् । अन्यथा सातिसाराः । एवमन्तःसीमायां वैमतिका^१
भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । पुनरपि सीमाप्राप्तैः सह
भाजयितव्यम् । अन्यथा सातिसाराः । बहिःसीमायामन्तःसीमा-
संज्ञिनो^२ मृतपरिष्कारं भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । पुन-
रपि सीमाप्राप्तैः सह भाजयितव्यम् । अन्यथा सातिसाराः । बहिः-
सीमायां वैमतिका^१ भाजयन्ति । अभाजितं दुर्भाजितम् । पुनरपि
सीमाप्राप्तैः सह भाजयितव्यम् । अन्यथा सातिसारा भवन्ति ।

श्रावस्त्यां निदानम् । तेन खलु समयेन भिक्षुणा भिक्षोर्हस्ते
[भिक्षोश्च्री]वराणि^३ प्रेषितानि । तेन भिक्षुणा येन प्रेषितानि तस्य
विश्वासेन परिभुक्तानि^४ । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरो-
यन्ति । भगवानाह । अविश्वासे भिक्षवस्तेन भिक्षुणा विश्वास-
मुत्पादितम् । यस्य येन^५ भिक्षुणा प्रेषितानि तस्य तेन विश्वासेन
परिभुक्तानि ।

अपि तु भिक्षुर्भिक्षोर्हस्ते भिक्षोश्च्रीवरकाणि प्रेषयति । यस्य
प्रेषितानि तस्य विश्वासेन परिभुक्ते । सुपरिभुक्तानि । येन प्रेषि-
तानि तस्य विश्वासेन परिभुक्ते । दुष्परिभुक्तानि ॥१॥ भिक्षुर्भिक्षो-
श्च्रीवराणि प्रेषयति । यस्य प्रेषितानि स कालगतः । येन प्रेषि-

1 184a, l. 6: ཡིད་གཉིས་ཀྱིས

2 Ms. ०संघिना

3 Ms भिक्षाचीवराणि

4 Cf. *Vinaya*, I, p. 308-9, in which conclusions are otherwise.

5 184b, l. 6: འདི་ལྟར་དེས་གང་གིས་བསྐྱར་བ།

तानि तस्य विश्वासेन परिभुंक्ते^१ । दुष्परिभुक्तानि । यस्य प्रेषितानि
तस्य कल्पेन तस्य मृतपरिष्कारिकमधितिष्ठति । स्वधिष्ठितानि ॥२॥
भिक्षुर्भिक्षोश्चीवराणि प्रेषयति । येन प्रेषितानि स कालगतः । येन^२
प्रेषितानि तस्य कल्पेन मृतपरिष्कारिकमधितिष्ठति । दुरधिष्ठि-
तानि ॥३॥ भिक्षुर्भिक्षोश्चीवरकाणि प्रेषयति । यस्य प्रेषितानि तेन
प्रतिक्षिप्तानि । येन प्रेषितानि तस्य विश्वासेन परिभुंक्ते । [सुपरि-
भुक्तानि ।] यस्य प्रेषितानि तस्य विश्वासेन परिभुंक्ते । दुष्परि-
भुक्तानि ॥४॥ भिक्षुर्भिक्षोश्चीवरकाणि प्रेषयति । यस्य प्रेषितानि
स कालगतः । यस्य प्रेषितानि तस्य कल्पेन मृतपरिष्कारिक-
मधितिष्ठति । स्वधिष्ठितानि । [येन प्रेषितानि] तस्य
कल्पेन मृतपरिष्कारिकमधितिष्ठति । दुरधिष्ठितानि ॥५॥
भिक्षुर्भिक्षोश्चीवरकाणि प्रेषयति । यस्य प्रेषितानि तेन
प्रतिक्षिप्तानि । येन प्रेषितानि स च कालगतः । यस्य
प्रेषितानि तस्य विश्वासेन परिभुंक्ते । दुष्परिभुक्तानि । येन^३
प्रेषितानि तस्य कल्पेन मृतपरिष्कारिकमधितिष्ठति । स्वधिष्ठि-
तानि ॥६॥ भिक्षुर्भिक्षोश्चीवरकाणि प्रेषयति । यस्य प्रेषितानि तेन
प्रतिक्षिप्तानि । स कालगतः । येनापि प्रेषितानि स कालगतः ।
यस्य प्रेषितानि तस्य कल्पेन मृतपरिष्कारमधितिष्ठति । दुर-
धिष्ठितानि । येनापि प्रेषितानि तस्य कल्पेन मृतपरिष्कार-
मधितिष्ठति । स्वधिष्ठितानि ॥७॥

॥ बीवरवस्तु समाप्तम् ॥

कठिनवस्तु

कर्दमे उष्णेन क्लान्तानां चीवरं तत्र संमतम् ॥

बुद्धो भगवान् श्रावस्यां वर्षा उपगतो जेतवने अनाथपिण्ड-
[द]स्यारामे । तेन खलु समयेन संबहुला भिक्षवः साकेते वर्षा उप-
गताः । त्रयाणां वार्षिकाणां मासानामत्ययात् कृत्यचीवरा निष्ठित-
चीवराः समादाय^५ पात्रचीवरं बहुतृणे बहुकर्दमे उष्णेन क्लाम्यन्तः
स्वेदपर्याकुलीकृतशरीरा येन श्रावस्तीं तेन चारिकां चरन्तः
श्रावस्तीमनुप्राप्ताः । अथ संबहुला भिक्षवः पात्रचीवरं प्रतिशमय्य^६
पादौ प्रक्षाल्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ताः । उपसंक्रम्य भगवतः
पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तनिषण्णाः । धर्मता खलु बुद्धा भग-
वन्त आगन्तुकान् भिक्षूननया प्रतिसंमोदनया प्रतिसंमोदन्ते^७ ।
कुतो यूयं भिक्षव एतर्ह्यागच्छथ । कुल वास्थ^८ । वर्षा उषिता इति ।
प्रतिसंमोदते भगवानागन्तुकान् भिक्षूननया प्रतिसंमोदनया । सुख-
स्पर्शं वर्षा नेयाः । कुतो यूयं भिक्षव एतर्ह्यागच्छथ । कुल वास्थ^८ ।
वर्षा उषिताः । ते कथयन्ति । साकेताद्वयं भदन्त एतर्ह्यागच्छामः ।
साकेते वास्म । वर्षा उषिताः । कच्चिद्यूयं भिक्षवः साकेते सुखस्पर्शं

8 Ms. वास्थ ; Evidently for Sans. वसथ ; cf. Pāli : वसिथ

उक्तं भगवता कठिनमास्तर्तव्यमिति । भिक्षवो न जानते कथमास्तर्तव्यमिति । भगवानाह । यद्वर्षोषितस्य संघस्य चीवर-
लाभः संपद्यते तस्मादास्तर्तव्यम् । एवं च पुनरास्तर्तव्यम् ।
पूर्ववत्^१ सामग्र्यमारोचयितव्यम् । इदं चीवरम् । वर्षोषितस्य संघस्य
चीवरलाभः सम्पन्नः । यदि संघस्याभिरुचितमनेन^२ चीवरेण संघस्य
कठिनमास्तरिष्यति । ततः पश्चादपरस्मिन् दिवसे शयनासनप्रज्ञप्तिं
कृत्वा गण्डीमाकोट्य पृष्ठवाचिकया भिक्षून् समनुयुज्य सर्वसंघे
संनिषण्णे संनिपतिते एकेन भिक्षुणा ज्ञप्तिं कृत्वा कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । इदं चीवरम् । वर्षोषितस्य संघस्य
चीवरलाभः संपन्नः । संघस्य कठिनमभिरुचितमनेन^३ चीवरेण
कठिनमास्तरितुम् । येनास्तीर्णकठिनादावासात्प्रक्रामतः^४ पुराण-
चीवराणामप्यविप्रवासो भविष्यति प्रागेव नवकानाम् । स चेत्संघस्य
प्राप्तकालः क्षमेतानुजानीयात् संघो यत्संघः इदं चीवरं कठिनार्थं
संमन्येत । अनेन चीवरेण संघस्य कठिनमास्तरिष्यति । येनास्तीर्ण-
कठिनादावासात्प्रक्रामतः पुराणचीवराणामप्यविप्रवासो भविष्यति
प्रागेव नवकानामित्येषा ज्ञप्तिः । एवं च कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । इदं चीवरम् । वर्षोषितस्य संघस्य
चीवरलाभः संपन्नः । संघस्य चाभिरुचितं कठिनं स्तर्तुम् । तत्संघ इदं
चीवरं कठिनार्थं संमन्यते । अनेन चीवरेण संघस्य कठिनमास्तरि-

१ 187b, l. 1 : रे'वेण'श्रेण'सर'समुक्'सर्व'नो'व'सुख'हे ।

२ Ms. ०रुचितम्०

३ Ms. कठिनमभिभवितु०

४ 187b, l. 5 : कस'स'व'केस'नो'स'के'स'व'क'स'स'द ।

प्यति । येनास्तीर्णकठिनादावासात्प्रक्रामतः पुराणचीवरकाणामप्य-
विप्रवासो भविष्यति प्रागेव नवकानाम् । येषामायुष्मतां क्षमते इदं
चीवरं कठिनार्थं संमन्तुमनेन चीवरेण संघस्य कठिनमास्तरिष्यति ।
येनास्तीर्णकठिनादावासात्प्रक्रामतः पुराणचीवरकाणामप्यविप्रवासो
भविष्यति प्रागेव नवकानाम् । स तूष्णीम् । न क्षमते भाषताम् ।
संमतः संघेन । इदं चीवरं कठिनार्थम् । अनेन चीवरेण कठिन-
मास्तरिष्यति । येनास्तीर्णकठिनादावासात्प्रक्रामतः पुराणचीवर-
काणामप्यविप्रवासो भविष्यति प्रागेव नवकानाम् । क्षान्तमनुज्ञातं
संघेन यस्मात्तूष्णीमेवमेतद्धारयामि ।

ततः पश्चात्कठिनास्तारको भिक्षुः संमन्तव्यः । पंचभिर्धर्मैः
समन्वागतः कठिनास्तारको भिक्षुरसंमतो न संमन्तव्यः संमत-
श्चावकाशयितव्यः । कतमैः पंचभिः । अवार्षिको वर्षाच्छिन्नकः पश्चि-
मकां वर्षामुपगतोऽन्यत्^१ वर्षोषितः शिक्षादत्तकः^२ । अपरैरपि पंचभिर्न
संमन्तव्यः । पारिवासिको मूलपारिवासिको मानाप्य[चारो]^३
मूलमानाप्यचार^४ उत्क्षिप्तकः^५ । अपरे पंच न संमन्तव्याः । छन्दा-
द्गच्छति भयाद् द्वेषान्मोहाद् भयाद्गच्छति । आस्तृतं चानास्तृतं
कठिनं न जानाति । पंचभिस्तु धर्मैः समन्वागतः कठिनास्तारको
भिक्षुरसंमतश्च संमन्तव्यः संमतश्च [ना]वकाशयितव्यः । कतमैः

१ Ms. अन्यत्तु

२ 188b, l. 3 : वस्सव'व'सुक्'सवे ।

३ Cf. Mvyut. 264. 14 ; also मानत्व, Cf. Pāli : मानत्त ।

४ 188b, l. 4 : णव्वे'क्ख'सग्ग'स'सु'व'सु'वे'स'द' ।

५ 188b, l. 4 . णक्ख'क्ख'सु'द'सवे ।

पचभिः । न च्छन्दाद्गच्छति न द्वेषान्न मोहान्न भयाद्गच्छति । आस्तु-
तानास्तृतं च कठिनं जानाति । एवं च पुनः संमन्तव्यः । शयना-
सनप्रज्ञप्तिं कृत्वा पूर्ववद्यावदुत्साहयितव्यः । उत्सहसे त्वमेवंनामा
संघस्य कठिनमास्तुर्मुमिति । स चेदुत्सहते न वक्तव्यमुत्सहेदिति ।
ततः पश्चादेकेन भिक्षुणा ज्ञप्तिं कृत्वा कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । अयमेवंनामा कठिनास्तारको भिक्षु-
रुत्सहते संघस्य कठिनमास्तुर्मुम् । स चेत्संघस्य प्राप्तकाल
क्षमेतानुजानीयात् संघो यत्संघः एवंनामानं कठिनास्तारकम् ।
संघस्य कठिनमास्तरिष्यति । येषामायुष्मतां क्षमन्ते एवंनामानं
कठिनास्तारकं संमन्तुम् । एवंनामा कठिनास्तारकः संघस्य
कठिनमास्तरिष्यति । ते तूष्णीम् । न क्षमन्ते भाषन्ताम् । संमतः
संघेन एवंनामा कठिनास्तारकः संघस्य कठिनमास्तरिष्यति ।
क्षान्तमनुज्ञातं संघेन । यस्मात्तूष्णीमेवमेतद्वारयामि ।

ततः कठिनास्तारकस्य भिक्षोर्ज्ञप्त्या कठिनमास्तरितव्यम् ।
शृणोतु भदन्तः संघः । इदं चीवरं संघेन कठिनार्थं संमतम् । अयं
चैवंनामा कठिनास्तारको भिक्षुः संमतः । स चेत्संघस्य प्राप्तकालं
क्षमेतानुजानीयात् संघो यत्संघः इदं चीवरं कठिनार्थमेवंनाम्नो
भिक्षोरनुप्रदद्यादित्येषा ज्ञप्तिः^१ ।

कठिनास्तारकस्याहं भिक्षोरासमुदाचारिकान् धर्मान् प्रज्ञपयि-
ष्यामि । कठिनास्तारकेण भिक्षुणा कठिनेन सर्वं तु पूर्वगमेन

भवितव्यम् । धावता वितरता च्छिन्दता सीवता रंजयता^१ ।
अन्ततो द्वौ त्रयो वा सूचीपदका दातव्याः^२ । द्वौ त्रयो वा
चित्तोत्पादा उत्पादयितव्याः । ततः पश्चादाश्वयुजमासे शुक्ल-
पक्षे पंचदश्यामारोचयितव्यम् । श्रोऽहमायुष्मन्तः कठिनमास्तरि-
ष्यामि । युष्माभिः स्वकस्वकानि चोवराणि प्रत्युद्धर्तव्या-
नीति । ततः कठिनास्तारकेण भिक्षुणा कठिनं गन्धपुष्पान्वितं
सुरभिधूपधूपितं कृत्वा शयनासनप्रज्ञप्तिं कृत्वा गण्डीमाकोट्य
पृष्ठवाचिकया भिक्षून् समनुयुज्य सर्वसंघे संनिषण्णे संनिपतिते
वृद्धान्ते स्थापयितव्यम् । ततो वृद्धान्ते स्थित्वा कठिनं गृहीत्वा
वक्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । इदं चीवरं संघेन कठिनं संमतम् ।
अहं चैवंनामा भिक्षुः कठिनास्तारकः । सोऽहमेवंनामा कठिना-
स्तारकस्तेन चीवरेण संघस्य कठिनमास्तरिष्यामीति । एवं
द्विरपि त्रिरपि । तत आस्तीर्य संघस्थविरस्य पुरस्तात् स्थित्वा
एवं वक्तव्यम् । समन्वाहर स्थविर इदं चीवरं संघेन कठिनं
संमतम् । अहं चैवंनामा कठिनास्तारकः । तन्मया अनेन चीवरेण
संघस्य कठिनमास्तृतमिति । तेन वक्तव्यम् । साध्वास्तृतं सुष्ट्वा-
स्तृतम् । योऽत्र लाभश्चानुशंसश्च सोऽस्माकमिति । एवं द्विरपि

1 189b, l. 7 . བུ་ལོ། བུ་རྩོ། དེ། དུ་བོ། །ཁ་སྤྱད་རོ།

2 189b-190a l. 1 . རྒྱུ་རྩེ་ནི་ཁབ་ཀྱིས་བསྐྲུབས་གཉིས་སམ། ། གསུམ་ཡང་
བཅོས་པར་བྱའོ།

त्रिरपि यावत्संघनवकस्य सर्वैर्वक्तव्यम् । साध्वास्तृतं सुष्ट्रास्तृतम् ।
योऽत्र लाभश्चानुशंसश्च सोऽस्माकमिति ।

कठिनास्तारकेण भिक्षुणा कठिनं गृहीत्वा न प्रस्त्रावकुटिः
न वर्चस्कुटिः न धूपागारं प्रवेष्टव्यम् । नाभ्यवकाशे स्थातव्यम् ।
न बहिःसीमां गन्तव्यम् । स चेद्गच्छति न तस्यां वस्तव्यम् ।
कठिनास्तारको भिक्षुर्यथाप्रज्ञप्तानासमुदाचारिकान् धर्मान् न
समादाय वर्तते । सातिसारो भवति ।

ततः कठिनास्तारकेण भिक्षुणा फाल्गुनमासे पंचदश्यां
पुनरारोचयितव्यम् । श्व आयुष्मन्तः कठिनमुद्धरिष्यामि । यूयं
स्वकस्वकानि चीवराण्यधितिष्ठतेति । यश्च तत्र लाभः संपन्नः स
संघेन भाजयितव्यः ।

आयुष्मानुदाली बुद्धं भगवन्तं पृच्छति । कतीनां भदन्त
कठिनमनास्तृतम् । पंचानामुदालिन् । अवार्षिकस्य वर्षाच्छिन्न-
कस्य पश्चिमकावर्षोपगतस्यान्यत्र वर्षोपगतस्य तस्मिन् कठिने
आस्तीर्यमाणे असंमुखीभूतस्य । अपरेषामपि पंचानामनास्तृतम् ।
पारिवासिकस्य पर्युषितपरिवासस्य मानाप्यचारिकस्य चरित-
मानाप्यस्य शिक्षादत्तकस्य च^१ । कतीनां भदन्त नैव लाभो नानु-
शंसा । पंचानामुदालिन् । अदशनायोत्क्षिप्तकस्याप्रतिकर्मणायु^२-
त्क्षिप्तकस्याप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षिप्तकस्यान्यत्र वर्षोषि-
तस्य^३ भिन्ने च संघे अधर्मपाक्षिकस्य ।

1 See p. 154.

2 Ms. ०णायो ; 191a, 1. 2: श्रीर'क्षी'मुदे'वस'वाकस'वस'मुद'व'दद ।

3 Ibid. ५मुद'व'दद'वस'वाकस'व'दद ।

संबहुला भिक्षवो जनपदचारिकां चरन्तश्चोरैर्मुषितास्तेऽनु-
पूर्वेण श्रावस्तीमनुप्राप्ताः । भिक्षुभिर्दृष्टाः । स्वागतं स्वागत-
मायुष्मन्तः । कच्चित्सुखचर्या । कीदृश्यायुष्मन्तः सुखचर्या । चोरै-
र्मुषिताः स्मः । अस्माकमायुष्मन्तः प्रभूतो लाभः संपन्नः । यदि कठिन-
मुद्ध्रियते चीवरैर्युष्माकं संविभागं कुर्म इति । एतत्प्रकरणं भिक्षवो
भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । तस्मादनुजानामि चोरैर्मुषित-
कानां भिक्षूणामर्थाय कठिनमुद्धर्तव्यम्^१ । एवं च पुनरुद्धर्तव्यम् ।
शयनासनप्रज्ञप्तिं कृत्वा गण्डीमाकोट्य पृष्ठवाचिकया भिक्षून्
समनुयुज्य सर्वसंघे संनिषण्णे संनिपतिते एकेन^२ भिक्षुणा ज्ञप्तिं
कृत्वा कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यावदेवास्मिन्नावासे समग्रेण संघेन
कठिनमास्तृतम् । संबहुलाश्च भिक्षवः चीरैर्मुषिता आगताः । स
चेत्संघस्य प्राप्तकालं क्षमेतानुजानीयात् संघो यत्संघश्चोरैर्मुषितकानां
भिक्षूणामर्थाय कठिनमुद्धरेदित्येषा ज्ञप्तिः । एवं च कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यावदेवास्मिन्नावासे समग्रेण संघेन
कठिनमास्तृतं संबहुलाश्च भिक्षवश्चोरैर्मुषितका आगतास्तत्संघश्चोरै-
र्मुषितकानां भिक्षूणामर्थाय कठिनमुद्धरति । एषामायुष्मतां क्षमन्ते
चीरमुषितकानां भिक्षूणामर्थाय कठिनमुद्धरितुम् । ते तूष्णीम् ।
न क्षमन्ते भाषन्ताम् । उद्धृतं संघेन चोरमुषितकानां भिक्षूणामर्थाय ।
कठिनं क्षान्तमनुज्ञातं संघेन यस्मात्तूष्णीमेवमेतद्वारयामि । यस्माद्

1 Cf. *Vinaya*, I, p. 255 : कठिनस्स उब्भाराय also कठिनुद्धारो ।

2 Ms. एतेन

यो लाभः संपन्नः स भाजयितव्यः । भाजिते यस्या[भि]प्रेतं तेन
स्वकात् प्रत्यंशात् चोरमुषितकानां भिक्षूणां संविभागः कर्तव्यः ।

उद्दानम् ।

वितरितं^२ विलिखितं^५ बन्धनी^३ गण्डूषं^७ पट्टिका^८ ।

उपधिः^९ परिषण्डश्च^{१०} पुराणं संनिहितं कुण्डुसम् ॥

आयुष्मानुदाली बुद्धं भगवन्तं पृच्छति । लभ्यं^१ भदन्त वितरि^४ -
तेन चीवरकेण कठिनमास्तर्तुम् । न लभ्यमुदालिन् । लभ्यं भदन्त
विलिखितेन^५ दकशाटिकाचीवरेण^६ गण्डूषचीवरेण^७ पट्टिकाचीवरेण^८
प्लोतिकाचीवरेण^९ परिषण्डचीवरेण^{१०} पुराणचीवरेण^{११} संनिहित-

१ लभ्यम्= ལྷོང་པོ་ = युक्तम् ।

२ प्रसारितम् or विचारितम् = stretched before marking the cloth by pencil as done
by tailors. See p. 156. རྒྱུ་བྱུང་། In *Mvyut*, 280 245 this Tib. word is
equated to पैलोटिक ; but Pāli *Vinaya*, I, p. 254 चीवर-विचारण ।

३ Ms. बधुटी ; 192b, l. 4 བཟང་སྒྲིལ་། Cf. Pāli *Vinaya*, I, p. 254 बन्धन
or ओवट्टिकः, = putting false thread preliminary to sewing. See fn. 6.

४ Ms विहरितेन ; see above, fn. 2.

५ 192b, l. 6 རྒྱུ་བྱུང་ཆགས་ཀྱིས་འཆལ་བ་དང་། also རྒྱལ་བོས་། = figured
i.e., marked cloth. But see Pāli *Vinaya*, I, p. 254. उल्लिखित ।

६ *Ibid.* ཆག་བཅུག་བ་དང་། = hemmed robe. See fn. 3.

७ *Ibid.* ལྷན་བ་ལྷོ་བོས་བཅུག་བ་དང་། Cf. *Mvyut*, 279. 35 : गरुडचक्रः=ལྷན་
བ་ཀོས་ན་བ་། Cf. Pāli कण्डूसकरण ।

८ *Ibid.* ལྷན་རིངས་ཅན་དང་། *Mvyut*, has བཟང་སྒྲིལ་=पट्टिका, all round,
circular.

९ *Ibid.* l. 7: གསོ་མའི་སེང་རས་གྱི་ཆོས་གོས་དང་། = उपधिः or प्लोटिकः ।

Cf. Vinaya, pp. 254, 297 : अवधि ।

१० *Ibid.* ཟེགས་བ་དང་། = परिषण्डः । Cf. Pāli परिभण्ड *Mvyut*, 273. 17 has

བང་རིས་། 11 *Ibid.* རྒྱུངས་བ་དང་། = पुराणम् ।

चीवरेण^१ फुप्फुसचीवरेण^२ कठिनमास्तर्तुम् । न लभ्यमु-
दालिन् ।

उद्दानम् ।

मर्दितं^३ चाप्यकालेन पुद्गलस्य त्रिचीवरम्

अकल्पिकमसंछिन्नं न कुर्याद्दूनपंचकम् ।

असंमतमनास्तृतं बहिःसीमे न रोहति^४ ॥

आयुष्मानुदाली बुद्धं भगवन्तं पृच्छति । लभ्यं भदन्त मर्दितेन^३
चीवरेण कठिनमास्तर्तुम् । न लभ्यमुदालिन् । लभ्यं भदन्त
अकालचीवरेण पौद्गलिकया संघाट्या उत्तरासंगेनान्तर्वासेनाकल्पि-
केन^५ चीवरेण अच्छिन्नकेन ऊनपंचकेन असंमतेन कठिनास्तारकेण
बहिःसीमासंमतेन कठिनचीवरेण बहिःसीमासंमतेन कठिना-
स्तारकेण कठिनमास्तर्तुम् । न लभ्यमुदालिन् ।

उद्दानम् ।

कालिकं चापि त्रैमास्यमहतं^६ चैव कल्पितम्^७ ।

आत्ययिकं^८ पैलौतिकं^९ पुद्गलस्य त्रिचीवरम् ॥

लभ्यं भदन्त कालिकेन चीवरेण संघस्य कठिनमास्तर्तुम् ।
लभ्यमुदालिन् यो भदन्त त्रैमास्यात्ययात्संघस्य चीवरलाभः
संपद्यते [तेन] कठिनमास्तर्तुम् । लभ्यमुदालिन् । अहतचीवरेण

1 192b, l. 6 : སྐྱུ་ཕུ་སྐྱུ་སྐྱུ་ | = संनिहितम् ; Pāli सन्निधिकतेन ।

2 Ibid. རྒྱུ་ཕུ་སྐྱུ་ | Cf. Mvyut. 280. 246. फुस्फुसम् = རྒྱུ་ཕུ་སྐྱུ་ | སྐྱུ་སྐྱུ་ ।

3 193a, l. 3 : སྐྱུ་ཕུ་སྐྱུ་ | See above, p. 151. Cf. *Vinaya*, I, p. 254 : कम्बलमदनमतेन

4 193a, l. 2 : མི་སྐྱུ་ལྟོ་ |

5 193a, l. 3 : མི་སྐྱུ་ལྟོ་ | = अकल्पितम् । 6 193a, l. 7 : མི་སྐྱུ་ལྟོ་ = new.

7 193a, l. 7 : བདུགས་པ་ཉིད་ |

8 193b, l. 3 : མི་སྐྱུ་ལྟོ་ |

9 Ibid. བཤེས་པའི་སྐྱུ་ལྟོ་ | See p. 159, n. 9.

लभ्यम् । अहतकल्पितेन लभ्यम् । ^१आत्ययिकचीवरेण लभ्यम् ।
पौलोतिकचीवरेण लभ्यम्^२ । पौलोतिकया संघाट्या न लभ्यम् ।
[लभ्यं भदन्त पौद्गलिकया संघाट्या कठिनमास्तर्तुम्^३ । लभ्यं] स
चेत्संधेन निसृष्टो भवति । एवमुत्तरासंगेनान्तर्वासेन ।

उद्दानम् ।

पौद्गलिकं गार्हपतिकं पंचकं साधिकपंचकम् ।

संमतमास्तृतं चैव अन्तःसीमे वरोहति ॥

लभ्यं भदन्त पौद्गलिकेन चीवरेण कठिनमास्तर्तुम् । न
लभ्यमुदालिन् । ^४लभ्यं स चेत्संधे[न] निसृष्टो भवति । गृहपति-
चीवरेण न लभ्यम् । लभ्यं स चेत्संधेन निसृष्टो भवति । पंचकेन
लभ्यम् । साधिकेन पंचकेन लभ्यम् । संमतेन कठिन-
चीवरेण कठिनास्तारकेण लभ्यम् । अन्तःसीमासंमतेन कठिन-
चीवरेण लभ्यम् । अन्तःसीमासंमतेन कठिनास्तारकेण लभ्यम् ।

अष्टौ मातृकापदानि कठिनोद्धाराय संवर्तन्ते । कतमे
अष्टौ । प्रक्रमणं निष्ठापनं संनिष्ठापनं नाशितं श्रवणं सीमा-
तिक्रान्तमाशाच्छेदकं कठिनोद्धारमेवाष्टमम्^५ । प्रक्रमणान्तिकः
कठिनोद्धारो निष्ठापनान्तिकः संनिष्ठापनान्तिको नाशिता-
न्तिकः श्रवणान्तिकः सीमातिक्रान्तिकः आशाच्छेदकः कठिनो-
द्धार एवाष्टमः ।

1 See p. 160, fn. 8

2 Tib. omits this sentence.

3 193b. 1, 3. Tib. adds here བུ་རྩ་པ་གང་ཟག་གི་སྒྲིམ་སྒྲུབ་ཀྱིས་སྒྲུབ་ཀྱིས་
འདྲིའུ་འུ་ལགས་སེམས་ ।

4 Ms adds here न

5 Ms. puts here न । Cf. Pāli Vinaya, I. p. 255 : अट्ठमा भिक्खवे मातिका
कठिनस्स उब्भाराय पक्कमन्तिका निट्ठानन्तिका सन्निट्ठानन्तिका नासनन्तिका सवनन्तिका
आसावच्छेदका सीमातिक्रान्तिका सहुब्भारास्ति ।

प्रक्रमणान्तिकः कठिनोद्धारः कतमः । यथापि तद्विष्णुरास्तीर्ण-
कठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरः समादाय पात्रचीवरं
बहिःसीमां प्रकामत्यपुनरागमनाय । तस्य प्रक्रमणान्तिकः कठिनो-
द्धारः ॥१॥

निष्ठापना[न्तिकः] कठिनोद्धारः कतमः । यथापि तद्विष्णुरा-
स्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रका-
मति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव
प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापना-
न्तिकः कठिनोद्धारः ॥२॥

संनिष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः कतमः । यथापि तद्-
विष्णुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां
प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्यैवं भवति ।
न हैव प्रत्येष्यामि नापि चीवरं करिष्यामीति । तस्य संनिष्ठा-
पनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥३॥

नाशितान्तिकः कठिनोद्धारः कतमः । यथापि तद्विष्णुरा-
स्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रका-
मति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । स तदारभते । आरब्धं
तु नश्यति । तस्य नाशितान्तिकः कठिनोद्धारः ॥४॥

श्रवणान्तिकः कठिनोद्धारः कतमः । यथापि तद्विष्णुरा-
स्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रका-

1 194a, l. 7; श्रीरवेन्द्रविदेहस्य गोत्रस्य सुदेवस्य सत्यस्य देवदेवस्य सु-
देवस्य दे ।

मति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । समग्रेण च संघेन कठिनमुद्धृतमिति श्रुत्वा चाभ्यनुमोदते । साधूद्धृतं सुष्ठूद्धृतमिति । तस्य श्रवणान्तिकः कठिनोद्धारः ॥५॥

सीमातिक्रान्तिकः कठिनोद्धारः कतमः । यथापि तद्विश्चुरा-
स्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रका-
मति । प्रत्येष्यामि न प्रत्येष्यामीति सीमां चातिक्रामति । तस्य
सीमातिक्रान्तिकः कठिनोद्धारः ॥६॥

आशाच्छेदकः कठिनोद्धारः कतमः । यथापि तद्विश्चुरा-
स्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रका-
मति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्य या सा चीवर-
प्रत्याशा सा सर्वेण सर्वं समुच्छिद्यते । तस्याशाच्छेदकः [कठिनो-
द्धारः] ॥७॥

कठिनोद्धार एवाष्टमः कतमः । यथापि तद्विश्चुरास्तीर्ण-
कठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रका-
मति चागत्य^१ कठिनोद्धारं प्रत्यनुभवति । तस्य कठिनोद्धार
एवाष्टमः ॥८॥

उद्दानम् ।

अकृतेन हि विंशतिं वि[प्र]कृतेन^२ हि विंशतिम् ।

आशया विंशतिं कुर्यादनाशया चैव विंशिकाम् ॥

यथापि तद्विश्चुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरो बहिःसीमां प्रक्रामति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति ।

१ 195b, l. 1 : दे०प०स्य०वे०प०वे० ।

२ Cf. Pāli: विष्पकत ; 195b, l. 2 : षड्विंशतिम् ।

तस्यैवं भवति । न ह्येव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति ।
तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥१॥ यथापि तद्विश्रु-
स्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रका-
मति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न
ह्येव प्रत्येष्यामि नापि चीवरं करिष्यामीति । तस्य संनिष्ठा-
पनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥२॥ यथापि तद्विश्रुतास्तीर्ण-
कठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रकामति ।
प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । स तदारभते । आरब्धं
चास्य नश्यति । तस्य नाशितान्तिकः कठिनोद्धारः ॥३॥ यथापि
तद्विश्रुतास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिः-
सीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं^१ करिष्यामीति । सम-
ग्रेण च संघेन कठिनमुद्धृतम् । स शृणोति समग्रेण संघेन
कठिनमुद्धृतमिति । श्रुत्वा चाभ्यनुमोदते । साधूद्धृतं सुषूद्धृत-
मिति । तस्य श्रवणान्तिकः कठिनोद्धार इति ॥४॥

यथापि तद्विश्वरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरो बहिःसीमां प्रक्रामति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति ।
तस्य तत्र^३ गतस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं
करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥५॥ यथापि
तद्विश्वरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिः-
सीमां प्रक्रामति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्य तत्र

1 Ms चीवरकं.

2 196a, l. 4: དེ་དེར་སྟོང་ནས།

गतस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्य संनिष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥६॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्ण-
कठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रकृ-
मति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । स तत्र गत आरभते ।
आरब्धं चास्य नश्यति । तस्य नाशितान्तिकः कठिनोद्धारः ॥७॥
यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो
बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । समग्रेण
संधेन कठिनमुद्धृतम् । स शृणोति समग्रेण संधेन कठिनमुद्धृत-
मिति । स श्रुत्वा चानुमोदते । साधूद्धृतं सुष्टूद्धृतमिति । तस्य
श्रवणान्तिकः कठिनोद्धारः ॥८॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरः ^१पलिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं
करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु
चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥९॥
यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरः
पलिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं
करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि नापि
चीवरं करिष्यामीति । तस्य [सं]निष्ठापनान्तिकः कठिनो-
द्धारः ॥१०॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरो-
ऽनिष्ठितचीवरः पलिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि
चीवरं करिष्यामीति । स तदारभते । आरब्धं चास्य नश्यति । तस्य

नाशितान्तिकः कठिनोद्धारः ॥११॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिना-
दावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरः पल्लिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रका-
मति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । समग्रेण च संघेन
कठिनमुद्धृतम् । स शृणोति समग्रेण संघेन कठिनमुद्धृतमिति ।
श्रुत्वा चाभ्यनुमोदते । साधूद्धृतं सुष्ठूद्धृतमिति । तस्य श्रवणान्तिकः
कठिनोद्धारः ॥१२॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरः पल्लिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं
करिष्यामीति । तस्य तत्र गतस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि ।
अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनो-
द्धारः ॥१३॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरो-
ऽनिष्ठितचीवरः पल्लिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि
चीवरं करिष्यामीति । तस्य तत्र गतस्यैवं भवति । न हैव
प्रत्येष्यामि नापि चीवरं करिष्यामीति । तस्य [सं]निष्ठापनान्तिकः
कठिनोद्धारः ॥१४॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृत-
चीवरोऽनिष्ठितचीवरः पल्लिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रकामति ।
प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । स तत्र गत आरभते ।
आरब्धं चास्य नश्यति । तस्य नाशितान्तिकः कठिनोद्धारः ॥१५॥
यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरः
पल्लिगोधसंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं
करिष्यामीति । समग्रेण संघेन कठिनमुद्धृतम् । स शृणोति
समग्रेण संघेन कठिनमुद्धृतमिति । श्रुत्वा चाभ्यनुमोदते ।

साधूद्धृतं सुष्ठूद्धृतमिति । तस्य श्रवणान्तिकः कठिनो-
द्धारः ॥१६॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरो विचिकित्सासंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । किं नु प्रत्ये-
ष्यामि । आहोस्विन्न प्रत्येष्यामीति । तस्यैवं भवति । न ह्येव प्रत्ये-
ष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः
कठिनोद्धारः ॥१७॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृत-
चीवरोऽनिष्ठितचीवरो विचिकित्सासंततिर्बहिःसीमां प्रकामति ।
किं नु प्रत्येष्यामि । आहोस्विन्न प्रत्येष्यामीति । तस्यैवं भवति । न
ह्येव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य संनिष्ठापना-
न्तिकः कठिनोद्धारः ॥१८॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावा-
सादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो विचिकित्सासंततिर्बहिःसीमां प्रका-
मति । किं नु प्रत्येष्यामि । आहोस्विन्न प्रत्येष्यामीति । स
तदारभते । आरब्धं चास्य नश्यति । तस्य नाशितान्तिकः कठिनो-
द्धारः ॥१९॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरो-
ऽनिष्ठितचीवरो विचिकित्सासंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । किं
नु प्रत्येष्यामि । आहोस्विन्न प्रत्येष्यामीति । समग्रेण संघेन कठिन-
मुद्धृतम् । श्रुत्वा चाभ्यनुमोदते । साधूद्धृतं सुष्ठूद्धृतमिति । तस्य
श्रवणान्तिकः कठिनोद्धारः ॥२०॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरो बहिःसीमां प्रकामति । प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति ।

तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः । पूर्वस्यां ^१विचिकित्सायामकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवर इत्यत्रानिष्ठितचीवर इत्यपनीय विप्रकृतचीवर इति दत्त्वा नानाकारेणापरा विंशतिः कार्या ॥१-२०॥

यथापि तद्विधुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रक्रामति आशया प्रत्येष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः । आशयेत्यनेन विशेषेण पूर्ववदपरा विंशतिः^२ कार्या ॥१-२०॥

यथापि तद्विधुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रक्रामति । [अ]नाशया प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः । अनाशये[त्यनेन] विशेषेणापरा विंशतिः^२ कार्या ॥१-२०॥

उद्दानम् ।

करणीयेन द्वादशिका पर्येषणात्तथा तथा ।

देशेन पञ्चिकां कृत्वा आवासेन च पञ्चिकाम् ॥

यथापि तद्विधुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रक्रामति । करणीयेन प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥१॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रकामति । करणीयेन प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु नापि चीवरं^१ करिष्यामीति । तस्य संनिष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥२॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रकामति । करणीयेन^२ प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । स तदारभते । आरब्धं चास्य नश्यति । तस्य नाशितान्तिकः कठिनोद्धारः ॥३॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रकामति । करणीयेन प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । समग्रेण च संधेन कठिनमुद्धृतम् । स शृणोति समग्रेण संधेन कठिनमुद्धृतमिति । श्रुत्वा चाभ्यनुमोदते । साधूद्धृतं सुषूद्धृतमिति । तस्य श्रवणान्तिकः कठिनोद्धारः ॥४॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो बहिःसीमां प्रकामति । करणीयेन प्रत्येष्यामि चीवरं करिष्यामीति । तस्य तत्र गतस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥५॥

यथापि तत्र गतस्येत्यनेन विशेषेण निष्ठापनान्तिक उक्तः । एवं संनिष्ठापनान्तिकः ॥६॥ नाशितान्तिकः ॥७॥ श्रवणान्तिकः ॥८॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो विचिकित्सासंततिर्बहिःसीमां प्रकामति । करणीयेन किं नु प्रत्येष्यामि । आहोस्विन्न प्रत्येष्यामीति ।

१ Ms. चीवरकं

२ Ms. throughout करणे येन

तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्ट्यामि । अपि तु चीवरं करिष्यामीति ।
[तस्य] निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥९॥ यथा विचिकित्सासं-
[ततिरित्यनेन विशेषेण] निष्ठापनान्तिक उक्तः । एवं संनिष्ठापना-
न्तिकः ॥१०॥ नाशितान्तिकः ॥११॥ श्रवणान्तिकः ॥१२॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरो] बहिःसीमां प्रक्रामति । पर्येषणाय प्रत्येष्ट्यामि चीवरं
करिष्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्ट्यामि । अपि तु
चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठा[प]नान्तिकः कठिनोद्धारः ॥१॥
पर्येषणेत्यनेन पूर्ववदपरो द्वादशिकः ॥२-१२॥

यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठित-
चीवरो बहिःसीमां प्रक्रामति देशानुप्रेक्षी अपुनरागमनाय । तस्य
प्रक्रमणान्तिकः कठिनोद्धारः ॥१॥ यथापि तद्विक्षुरास्तीर्णकठि-
नादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरो विचिकित्सासंततिर्देशानु-
प्रेक्षी बहिःसीमां प्रक्रामति । किं नु प्रत्येष्ट्यामि । आहोस्विन्न
प्रत्येष्ट्यामीति । तस्यैवं भवति । न हैव प्रत्येष्ट्यामि । अपि तु
चीवरं करिष्यामीति । तस्य निष्ठापनान्तिकः कठिनोद्धारः ॥२॥
एवं संनिष्ठापनान्तिकः ॥३॥ नाशितान्तिकः ॥४॥ श्रवणा-
न्तिकः ॥५॥

यथा देशानुप्रेक्षणपंचिका । एवमावासप्रेक्षणपंचिका ॥१-५॥^१

॥ कठिनवस्तु समाप्तम् ॥

1 200b, l. 6 : Tib. ends here a section : འདུལ་བ་ལྟེན། བཅ་པོ་རྩ་

བུཅུང་པ། See above, p. 152.

कोशाम्बकवस्तु

अनिरुद्धश्चेति कृत्वा श्रावस्त्यां व्युपशाम्यति ॥

6 Ms. always सहायिका:

यति । नेदं सूत्रमेवं पठितव्यम् । नास्य सूत्रस्यायमर्थः । [तव]
अयुक्तम् । मम युक्तम्^१ । तव सहितम् । ममासहितम् । तवेति ।
ततस्तयोः परस्परं वैरुद्ध्यमुत्पन्नम्^२ । कोशाम्बको भिक्षुर्वैशालकस्य
रन्ध्रान्वेषणतत्परस्तिष्ठते^३ ।

संधेन चायमेवरूपः क्रियाकारः कृतः । यः पश्येद्वर्चस्कुम्भिकां
रिक्तां तुच्छां निरुदकां तेनोदकस्य पूरयित्वा यथास्थाने
स्था[पयि]तव्या उपधिवारिकस्य वारोचयितव्या । वर्चस्कुम्भिका
रिक्ता तिष्ठतीति । न चेदात्मना पूरयति नाप्युपधिवारिक-
स्यारोचयति तस्यानादरो भवति । अनादराच्च तं वयं पायन्तिका-
मापत्तिं देशयिष्याम इति ।

यावदन्यतमेन गृहपतिना बुद्धप्रमुखो भिक्षुसंघोऽन्तर्गृहे
भक्तेनोपनिमन्त्रितः । तत्र केचिद्विधिवो भोक्तुं गताः । केचिद् गन्तु-
कामाः । वैशालकस्तु भिक्षुर्वर्चस्कुम्भिकामादाय वर्चस्कुटिं प्रविष्टः ।
तस्य सार्धविहारी त्वरितगतिप्रचारतया शब्दयितुं गतः ।
उपाध्याय केचिद् भिक्षवो भोक्तुं गताः केचिद् गन्तुकामाः ।
आगच्छत गच्छाम इति । स तेन सार्धं वर्चस्कुम्भिकामेकस्मिन्
स्थाने स्थापयित्वा संप्रस्थितः । स च कोशाम्बको भिक्षुस्तं प्रदेश-
मनुप्राप्तः । ततोऽसौ वैशालको भिक्षुः पुरस्ताद्वर्चस्कुम्भिकां
गृहीत्वा विहारं प्रवेष्टुमारब्धः । सार्धविहारिणा उच्यते ।

1 Ms. ममायुक्तम् 2 Ms. वैरुद्ध्य० ; 201b, 1. 3: स्'स्सुव'वर'गु'र'व'स ।

3 Ms. ०न्वेपीततपुरो ति० ; Ibid. . ग्ल'ग'सु'व'वर'गु'र'व'स ।

उपाध्याय किं भूयः प्रविशसि । स कथयति । पुत्र ममायं कोशाम्बको
 भिक्षुरवतारप्रेक्षी । वर्चस्कुम्भिकां पूरयितुं प्रविशामि । किमियं
 सर्वेण सर्वं रिक्ता । न सर्वेण सर्वम् । अपि तु न लभ्यमनेनोदकेनो-
 दककृत्यं कर्तुम् । उपाध्याय केवलं सर्वेण सर्वं रिक्ता भवतु । वय-
 मुपाध्यायस्य पक्षो बलं सहायकाः । आगच्छत । गच्छामः । स
 तां तलैव स्थापयित्वा तेन सार्धं गतः । कोशाम्बकेन भिक्षुणा
 दृष्टा सा च कुम्भिका परामृष्टा^१ । ततः संजातामर्षो हुमिति
 कृत्वा वर्चस्कुम्भिकां पूरयित्वा उदककार्यं कृत्वा गतः । ततो
 भुक्ते भिक्षुसंघे विहारमागते भिक्षून् 'प्रचारयितुमारब्धः । आयु-
 ष्मन्तः अनेन भिक्षुणा वैशालकेन संघस्य क्रियाकारो भग्न इति ।
 ततो यथावृद्धिकया^३ सामीचीं कुर्वाणोऽनुपूर्वेण तस्य सकाशमुप-
 संक्रान्तः । कथयति । आयुष्मन् अवकाशं कुरु । कृतो
 भवतु । आपत्तिरस्यापन्ना^४ । यथाधर्मं कुरु । न पश्याम्यापत्तिम् ।
 ननु संघेन क्रियाकारः कृतो यः पश्येद्वर्चस्कुम्भिकां रिक्तां तुच्छां
 निरुदकां तेनात्मना उदकस्य पूरयित्वा यथास्थाने स्थापयि-
 तव्या । उपधिवारिकस्य वारोचयितव्या । आयुष्मन् वर्च-
 स्कुम्भिका रिक्ता तिष्ठतीति । न चेदात्मना पूरयति । नाप्युप-
 धिवारिकस्यारोचयति । तस्यानादरो भवति । अनादराच्च तं
 वयं पायन्तिकामापत्तिं देशयिष्याम इति । स कथयति । न

१ 202b, l. 1: स्तब्धस्ते | =smelling 2 Ms. परिचा० ; 202b l. 2: वल्लभास'व ।

३ 202b, l. 3: ते'वस'क्ष'दिस'है'ह'व'वर्त्ति'दु'ग'दु'व ।

४ Ms. आपत्तिमस्यापन्नो

दधर्मपक्षं संक्रामति एवमात्मनैवात्मानं नानासंवासिकं स्थापयति ।
कथं संघेन स्थाप्यः । यथापि तत्संघेनात्मना[दर्शना]योत्क्षिप्यते^१ ।
अप्रतिकर्मणि^२ अप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षिप्यते ।
एवं संघेन धर्मतया ।

द्वाविमौ भिक्षवः समानसंवासिकौ । कतमौ द्वौ । यश्चैवात्मना-
त्मानं समानसंवासिकं स्थापयति । यो वा संघेन धर्मतया
स्थाप्यते । कथमात्मनैवात्मानं संवासिकं स्थापयति । यथापि
तद्विभुर्भिक्षूणां कलहजातानां विहरतां भण्डनजातानां विगृहीतानां
विवादमापन्नानां पक्षापरपक्षव्यवस्थितानां संचिन्त्य [अ]धर्मपक्षाद्
धर्मपक्षं^३ संक्रामति । एवमात्मनैवात्मानं समानसंवासिकं स्थापयति ।
कथं संघेन धर्मतया स्थाप्यते^४ । यथापि तत्संघेनादर्शनायोत्क्षिप्त
ओसार्यते । अप्रतिकर्मणि^५ अप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षिप्त
ओसार्यते । एवं संघेन धर्मतया ।

अथ भगवानुत्क्षिप्तकं भिक्षुमुत्क्षिप्तकानुवर्तकान् भिक्षूनुत्क्षिप्त-
कानुवर्तकानुवर्तकांश्चोद्योज्य उत्क्षेपकं भिक्षुमुत्क्षेपकानुवर्तकान्^६
भिक्षूनुत्क्षेपकानुवर्तकानुवर्तकांश्च^७ दूतेन प्रक्रोश्येदमवोचत् । सत्यं
यूयं भिक्षव एवमुच्यमाना अपि मया कलहजाता विहरथ
भण्डनजाता विगृहीता विवादमापन्नाः । अपीदानीं^७ पोषधेऽप्य-

1 206b, l. 4: स'सर्धे'स'स'ग'स'स'स'सु'स'स'स' ।

2 Ms. °कर्मणे

3 Ms. धर्मपक्षामधर्मपक्षं ; see 206a, l. 1.

4 Ms. स्थापिते

5 Ms. °कर्मणे

6 Ms. °काननुपरिवर्त°

7 See p. 178, n. 1.

पोषधमागमयथ^१ । सत्यं भदन्त । पूर्ववद्यावदेवमुच्यमाना अपि ते भिक्षवो भगवता कलहजाता एव विहरन्ति भण्डनजाता विगृहीता विवादमापन्नाः ।

अन्यतमेन गृहपतिना बुद्धप्रमुखो भिक्षुसंघोऽन्तर्गृहे भक्तेनोप-
निमन्त्रितः । भिक्षुसंघः प्रविष्टः । भगवानौपधिकेऽस्थादभिनिर्हृत-
पिण्डपातः । पञ्चभिः कारणैर्बुद्धा भगवन्त औपधिके तिष्ठन्त्यभि-
निर्हृतपिण्डपाताः^२ । पूर्ववद्यावदस्मिंस्त्वर्थे भगवान् श्रावकाणां विनये
शिक्षापदं प्रज्ञपयितुकाम औपधिकेऽस्थादभिनिर्हृतपिण्डपातः ।
तत्र चार्थि[क]प्रत्यर्थिकानां भिक्षूणां भोक्तुं प्रविष्टानामन्तर्गृहे
उत्पन्नः कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति पूर्ववद्या-
वत्स्थापनार्हेण । अप्येदानीं^३ परस्परप्रहारिकामप्यागमयन्ति ।

अथ पिण्डपाताभिनिर्हारको भिक्षुः पिण्डपातमादाय येन
भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य पिण्डपातमेकान्ते स्थापयित्वा
भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा पुरस्तादस्थात् । धर्मता खलु बुद्धा
भगवन्तः [पिण्ड]पातनिर्हारकं^४ भिक्षुमनया प्रतिसंमोदनया
प्रतिसंमोदन्ते । कच्चिद्विक्षो प्रणीतं भक्तं सन्तर्पितो भिक्षुसंघ इति^५ ।
प्रतिसंमोदते ब्रत भगवान् पिण्डपातनिर्हारकं भिक्षुमनया प्रति-
संमोदनया । कच्चिद्विक्षो प्रणीतं भक्तं सन्तर्पितो भिक्षुसंघ
इति । तथ्यं भदन्त । प्रणीतं भक्तं सन्तर्पितो भिक्षुसंघः ।
किं त्वर्थिकप्रत्यर्थिकानां भिक्षूणामन्तर्गृह उत्पन्नः कलहो भण्डनं

१ 206a, l. 6: སྤུའ་པ་འདེན་པས། ।

२ See p. 128.

३ See p. 178, n. 1.

४ Ms. भिक्षुपिण्डनिर्हारकं

५ See p. 130.

विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति पूर्वव[द् यावत्] स्थापनार्हेण ।
अप्येदानीं^१ परस्परप्रहारिकामप्यागमिताः ।

अथ भगवान् भक्तकृतिं कृत्वा बहिर्विहारस्य पादौ प्रक्षाल्य
विहारं प्राविक्षत् प्रतिसंलयनाय । ततो भगवान् सायाह्ने प्रति-
संलयनाद् व्युत्थाय पुरस्ताद्विक्षुसंघस्य प्रज्ञप्त एवासने निषण्णः ।
निषद्य भगवान् भिक्षूनामन्त्रयते स्म । सत्यं युष्माकं भिक्षवः
अन्तर्गृहे भोक्तुं प्रविष्टानामुत्पन्नः कलहो भण्डनं विग्रहो
विवादो यदुतापन्न इति वा पूर्ववधावदप्येदानीं^१ परस्परप्रहारिका-
मप्यागमिताः । सत्यं भदन्त । मा भिक्षवः कलहो मा
भण्डनं मा विग्रहो मा विवादः । अपि त्वर्थि[क]प्रत्यर्थिकानामहं
भिक्षूणामन्तर्गृहे प्रविष्टानामासमुदाचारिकान् धर्मान् प्रज्ञपयि-
ष्यामि । ^२अर्थिकप्रत्यर्थिकैर्भिक्षुभिरन्तर्गृहे प्रविष्टैरासनान्तरितै-
र्निषत्तव्यं यत्तैर्वंरूपस्या[न]नुलोमिकस्य कायसमुदाचारिकस्याव-
काशो न भवति । अर्थि[क]प्रत्यर्थिका भिक्षवोऽन्तर्गृहे प्रविष्टा यथा-
प्रज्ञप्तानासमुदाचारिकान् धर्मान् समादाय वर्तन्ते । सातिसारा
भवन्ति । एवमुच्यमाना अपि भिक्षवो भगवता कलहजाता
विहरन्ति भण्डनजाता विगृहीता विवादमापन्नाः । एतत्प्रकरणं
भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । तत्र भगवान् भिक्षूनामन्त्र-
यते स्म । मा भिक्षवः कलहो मा भण्डनं मा विग्रहो मा विवादः ।
कलहजाता यूयं भिक्षवो विहरन्तो भण्डनजाता विगृहीता

अस्थिच्छिदां प्राणभृतां^१ गवाश्वधनहारिणाम् ।
राष्ट्रं विलुम्पतां चैव पुनर्मवति संगतिः^२ ।
युष्माकं न भवेत्कस्मादिमं धर्मं विजानताम्^३ ॥
परिमुष्टाः^४ पण्डिताभासा वाणीगोचरवादिनः ।
व्यायच्छतां मुखान्वयामा^५ यदा नीता न तं^६ विदुः^७ ॥
परेऽत्र न विजानन्ति वयमत्रोद्यमामहे^८ ।
अत्र ये तु विजानन्ति तेषां शाम्यन्ति^९ मेधकाः^{१०} ॥

- 1 208b, 1. 7 श्रुतिं ऋषिः श्रुतिं वचनं ।
2 209a, 1. 1 : अनुसूयते वचनं । = reconciliation.
3 Cf. *Vinaya*, 1, pp. 349, 395. अष्टादश्यां पाण्डुरा गवांससधनहारिणो ।
रटं विलुम्पमानानं तेषाम्पि होति संगति ।
कस्मा तुम्हाकं न सिया ॥

There is an alternative reading: अट्ठिच्छिदा

- 4 Ms. परमृष्टाः परिडिताभाः सा 5 Ms. मुखाद्वासा 6 Ms. ते
7 209a, 1. 2.

ལྷོད་ལུལ་ལྷོད་པར་བྱེད་པའི་གསུང་ཆགས་ལ་རྩོག་བ་ལྷུར་ལེན་པ།
བདགས་ན་མཁས་པར་ལྷུང་བ་ནི་གང་ལ་ཚེད་པ་དེ་མ་ཤེས།

Cf. *Vinaya*, I, p. 349, 395

परिमुट्ठा परिडिताभासा वाचागोचरभाणिनो ।

याव इच्छन्ति मुखायामं येन नीता न तं विदू ॥

This stanza is not intelligible either in Pāli or in Sanskrit, and so the Ms. reading is given here without any emendation. In *S.B.E.*, vol. XVII, p. 307, the English rendering given is as follows “Bewildered are (even) the clever words of him who is versed in the resources of eloquence. As wide as they open their mouth. By whom they are led, they do not see.” This rendering is based on Buddhaghosa’s comments (see *Vinaya*, I, p. 395).

- 8 209a, l. 3: བཅུན་ཞེས་བྱ་བར་མི་ཤེས་ཀྱི། 9 Ms. शामीन्ति
10 Ms. मेष्कः ; 209a, l. 3. བཅུན་མི་དགོས། no use of memory. Cf. *Ibid*,

परे च न विजानन्ति मयमेतथ यमामसे ।

ये च तत्थ विजानन्ति ततो सम्मन्ति मेधगा ॥

आक्रोशन्मामवोचन्मामजयन्मामहापयन्^१ ।
 अत्र ये उपनह्यन्ति वैरं तेषां न शाम्यति^२ ॥
 आक्रोशन्मामवोचन्मामजयन्मामहापयन्^१ ।
 अत्र ये नोपनह्यन्ति वैरं तेषां प्रशाम्यति^३ ॥
 न हि वैरेण वैराणि शाम्यन्तीह कदाचन ।
 क्षान्त्या वैराणि शाम्यन्ति एष धर्मः सनातनः^४ ॥
 वैरं न वैरेण हि जातु शाम्यते
 शाम्यन्ति वैराणि अवैरिताभिः^५ ।
 वैरप्रसंगे ह्यहिताय^६ देहिनां
 तस्माद्धि वैरं न करोन्ति पण्डिताः^७ ॥

1 Ms. °जापयः ; 209a, l. 4 : $\text{सद्वर्गं वैरं दधसं गुरुं स}$ |—defeated. In Pali : robbed.

2 Cf. *Vinaya*, I, p. 349.

अक्रोच्छि मं अवधि मं अजिनि मं अहासि मे ।

ये तं उपनयहन्ति वैरं तेषां न सम्मति ॥

3 Cf. *Ibid.*

अक्रोच्छि मं अवधि मं अजिनि मं अहासि मे ।

ये तं न उपनयहन्ति वैरं तेषामुपसम्मति ॥

4 Cf. *Ibid.*

न हि वैरेण वैराणि सम्मन्तीह कुदाचनम् ।

अवैरेण च सम्मन्ति एस धम्मो सनन्तनो ॥

The above four *śloka*s recur in the *Dhammapada*.

5 Ms. अवैरिताभिः

6 Ms. वैरप्रसंगे ह्यहिताय देहिनां

7 209a, l. 7.

$\text{सिक्खं वा कणसं वा सुसं उक्कं कससं वा सक्खीं अगुरुं ।}$

$\text{देवसं वा सक्खसं वा सिक्खं तु अहिंसां नैहिनां ॥}$

२४

एवमुक्ते कोशाम्बका भिक्षवो भगवन्तमिदमवोचन् । धर्म-
 स्वामी भगवान् धर्मस्वामी सुगतः । एतेऽस्माकं वक्ष्यन्ति दुरुक्तानि
 दुर्भाषितानि । वयमेषां किमर्थं मर्षयाम इति । अथ भगवांस्तेषां
 भिक्षूणां तथा ईर्यया चर्यया विप्रतिपत्त्या अनात्तमना अनभि-
 राद्धस्तत एव ऋद्ध्या उपरि विहायसा प्र[क्रान्तो] येन श्रावस्ती
 तेन चारिकां प्रक्रान्तोऽनुपूर्वेण श्रावस्तीमनुप्राप्तः । श्रावस्त्यां
 विहरति जेतवनेऽनाथपिण्डदस्यारामे । तत्र खिद्धगवति प्रक्रान्ते
 कोशाम्बकानां भिक्षूणां वैशालकानां च भिक्षूणामेवंरूपः ईर्यापथः
 संवृत्तः । पूर्वभक्तेऽपि पिण्डपातं प्रविशन्ति पश्चाद्भक्ते द्वारं बद्ध्वा^१
 कलहं कुर्वन्ति । तथा^२ एषां तथा ईर्यया चर्यया विप्रतिपत्त्या
 द्वादशवर्षाणि समतिक्रान्तानि । कोशाम्बका ब्राह्मणगृहपतयः
 संस्थागारे परस्परं संजल्पं कर्तुमारब्धाः । वयं भवन्तोऽत्यर्थं
 भगवतोऽभिप्रसन्नाश्चीवरपिण्डपातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरि-
 ष्कारैः । अथ च पुनर्भगवतास्य गोचरस्य द्वादशवर्षाणि परि-
 त्यक्तस्याद्यत्वेनापि नागच्छतीति । अपरे कथयन्ति । भवन्तो
 भगवानिहागमिष्यतीति यत्नेदानीं कोशाम्बकानां भिक्षूणामिय-
 मेवंरूपा ईर्या चर्या विप्रतिपत्तिः । पूर्वभक्ते पिण्डपातं प्रविशन्ति
 पश्चाद्भक्ते द्वारं बद्ध्वा^१ कलिं कुर्वन्तीति । अपरे त्वाहुः । नायं भवन्त
 एषां दोषः^३ किं त्वस्माकं ये वयमेभ्यः पिण्डपातं प्रयच्छामः
 वाक्संभाषणं वा । एतं वयं क्रियाकारं व्यवस्थापयामः । नैषां

१ Ms. बद्ध्वा

२ Ms. तथा

३ 210b, l. 3: ॐस्व'स'प्ये'स'स'प्ये ।

केनचित्पिण्डको देयो वाक्संभाषणं चेति । ते क्रियाकारं कृत्वा व्यवस्थिताः । यावदपरस्मिन् दिवसे कोशाम्बका भिक्षवः पिण्डपातं प्रविष्टाः । न केनचिदाभाषिता नापि पिण्डको दत्तः । ते यथा धौतकेनैव पालेण पिण्डपातं प्रविष्टास्तथा धौतकेनैव निष्क्रान्ताः । अलब्ध्वैकां^१ भिक्षामपि ततस्तैः संभूय कोशाम्बका ब्राह्मणगृहपतय उक्ताः । भवन्तोऽयुक्तं तावद्यत्पिण्डपातं न प्रयच्छथ । अर्थपरिक्षय इति^२ । किमस्माभिरपराद्धं यद्वाचमपि न प्रयच्छथेति । ते कथयन्ति । यूयमपि श्रमणाः शाक्य^३-पुत्रीया इत्यात्मानं प्रतिजानीध्वे । येषां शास्ता^४ ईर्यया चर्यया विप्रतिपन्त्या अनात्तमना अनभिराद्धः । उपरि विहायसा प्रक्रान्तः । द्वादशवर्षाणि समतिक्रान्तान्यद्यत्वेनापि नागच्छतीति^५ । ते तूष्णीमेव स्थिताः । तेषां तु सकाशमुपसंक्रम्य^६ कथयन्ति । आयुष्मन्तः स्थाने वयमेभिरवसादिताः^७ । यः पृथिव्यां स्वलति स तानेव निःशृत्योत्तिष्ठति । सर्वथा श्रावस्त्यां गच्छामः । भगवन्तं क्षमयामो भिक्षुसंघं चेति ।

अथ कोशाम्बका भिक्षवस्तस्या एव रालेरत्ययात् समादाय पालचीवरमप्रविश्यैव कोशाम्बीं येन श्रावस्ती तेन चारिकां प्रक्रान्ताः ।

1 Ms. ०० ; 210b, l. 6. ससैर्द्विषस्य'मउम'गुद'स'कुँद ।

2 210b, l. 7. कँर'उद'यस'गुद'क'ससैर्द्विषस्य'सि'सुद'स'कँ'रेमस'क ।

3 Ms. शाकि०

4 Ms. एषां शास्ता

5 Ms. ०न्यद्वितीभि०

6 Ms. सकाशादपरस्य ; 211a, l. 3. रे'कसस'गु'दुद'कस'देद'सु'सुस'स ।

7 211a, l. 3-4: रे'कसस'गु'स'सदम'उम'सकुँद'स'कँ'रेम'दु'सस'सु ।

अश्रौषीदायुष्मानानन्दः कोशाम्बका भिक्षव आगच्छन्ति
 कलहकारका भण्डनकारका विग्रहकारका आधिकरणिकाः ।
 यैरवमानितो भगवानिहागतः । तेऽस्मांश्चोदयिष्यन्ति स्मारयि-
 ष्यन्ति अलज्जितेन वा वैतरिकेण^१ वा यत्त्वहं भगवत आरोचयेय-
 मिति विदित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः
 पादौ शिरसा वन्दित्वैकान्तेऽस्थात् । एकान्तस्थित आयुष्मानानन्दो
 भगवन्तमिदमवोचत् । श्रुतं मया भदन्त कोशाम्बका भिक्षव इहा-
 गच्छन्ति कलहकारका भण्डनकारका विग्रहकारका विवाद-
 कारका आधिकरणिकाः । यैर्भगवानवमानित इहागतः । तेऽस्मां-
 श्चोदयिष्यन्ति स्मारयिष्यन्ति अलज्जितेन वा वैतरेण^२ वा । एषा-
 मस्माभिः कथं प्रतिपत्तव्यम् । ते आनन्द भिक्षुभिर्नालस्रव्या न
 संलस्रव्या नावलोकयितव्या न विलोकयितव्या नान्यत्न हस्तव्यव-
 हारकेण प्रत्यन्तिमानि शयनासनानि उद्देष्टव्यानि । यदि कथ-
 यन्ति वृद्धा वयं कस्मात्प्रत्यन्तानि शयनासनानि उद्दिश्यन्त
 इति । वक्तव्याः । यूयमपि श्रमणाः शाक्यपुत्रीया इत्यात्मानं प्रति-
 जानीध्वे येषां शास्ता ईर्यया चर्यया विप्रतिपत्त्या अनात्तमना
 अनभिराद्धस्तत एव ऋद्धा इहागतः कारुणिकः शास्ता
 येनैतदनुज्ञातम् । एतदपि युष्माकं न प्रापद्यत इति ।

अश्रौषीन्महाप्रजापती गौतमी कोशाम्बका भिक्षव आग-
 च्छन्ति कलहकारका भण्डनकारका विग्रहकारका विवाद-

१ 211b, 1. 1: षर्षे'सठ'स'स'सु'र ।

२ 211b, 1. 5: षर्षे'सठ'स'स'सु'र ।

कारका आधिकरणिका इति श्रुत्वा च पुनरस्यैतदभवत्^१ । गच्छामि भगवन्तमवलोकयामीति तेषां मया कथं प्रतिपत्तव्यमिति विदित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ता । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वैकान्ते निषण्णा । एकान्तनिषण्णा महा-प्रजापती गौतमी भगवन्तमिदमवोचत् । श्रुतं मया भदन्त कोशाम्बका भिक्षव आगच्छन्ति कलहकारका भण्डनकारका विग्रहकारका विवादकारका आधिकरणिका इति । तेषां मया कथं प्रतिपत्तव्यम् । कोशाम्बका भिक्षवस्त्वया गौतमि नालसव्या न संलसव्या नालोकयितव्या न व्यवलोकयितव्या नान्यत्तु सह-दर्शनादेवासनं मोक्तव्यं ज्येष्ठपर्षदिति कृत्वा ।

अश्रौषीदनाथपिण्डदो गृहपतिः कोशाम्बका भिक्षव आगच्छन्ति कलहकारका भण्डनकारका विग्रहकारका विवादकारका आधिकरणिका इति श्रुत्वा च पुनरस्यैतदभवत्^१ । गच्छामि भगवन्तमवलोकयामि तेषां मया कथं प्रतिपत्तव्यमिति विदित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वैकान्ते निषण्णः । एकान्तनिषण्णो-ऽनाथपिण्डदो गृहपतिर्भगवन्तमिदमवोचत् । श्रुतं मया भदन्त कोशाम्बका भिक्षव आगच्छन्ति कलहकारका भण्डनकारका विग्रहकारका विवादकारका आधिकरणिका इति तेषां मया कथं प्रतिपत्तव्यमिति । कोशाम्बकास्त्वया गृहपते भिक्षवो नाल-

सव्या न संलसव्या नालोकयितव्या न व्यवलोकयितव्या न वन्दितव्याः पिण्डपातस्तु देयो दानं न विरुध्यते इति ।

कोशाम्बका भिक्षवोऽनुपूर्वेण श्रावस्तीमनुप्राप्ताः । तत्र पाल-
चीवरं प्रतिशमय्य पादौ प्रक्षाल्य पृच्छन्ति । कः शयनासनो-
द्देशक इति । कल्पकारकैः समाख्यातम् । आर्यानन्द इति ।
ते येनायुष्मानानन्दस्तेनोपसंक्रान्ताः । उपसंक्रम्यायुष्मन्तमा-
नन्दमिदमवोचत् । आयुष्मानानन्द अस्माकं शयनासनान्युद्दिश्य
इति । आयुष्मानानन्दस्तेषां प्रत्यन्तिमानि शयनासनानि हस्त-
व्यवहारेणोद्दण्डमारब्धः । ते कथयन्ति । आयुष्मानानन्द वृद्धा
वयम् । कस्मादस्माकं प्रत्यन्तिमानि शयनासनानि उद्दिश्यन्त इति ।
स कथयति । यूयमपि श्रमणाः शाक्यपुत्रीया इत्यात्मानं पूर्व-
वद्यावदेतदपि युष्माकं न प्रापद्यत इति । ते संविग्नाः कृच्छ्रेण
रात्रिमतिनामयन्ति । अथोत्क्षिप्तकस्य भिक्षो रात्र्याः प्रत्यूषसमये
स्वसन्ततिं व्यवलोकयत एतदभवत् । यदस्माकमुत्पन्नः कलहो भण्डनं
विग्रहो विवादो यदुत्तापन्न इति वा अनापन्न इति वा उत्क्षिप्तक^१
इति वा अनुत्क्षिप्तक इति वा । सोऽहमापन्नो नानापन्नः । उत्क्षिप्तो
नानुत्क्षिप्तः । यत्पुनरुत्क्षिप्तो धर्मेण कर्मणा अकोप्येनास्थापनार्हेण ।
यत्त्वहं सन्धिं कुर्यां सामग्रीमिति विदित्वा कल्यमेवोत्थाय येनोत्क्षिप्त-
कानुवर्तका भिक्षव उत्क्षिप्तका[नुवर्तका]नुवर्तकाश्च तेनोपसंक्रान्तः ।
उपसंक्रम्योत्क्षिप्तकानुवर्तकान् भिक्षूनुत्क्षिप्तकानुवर्तकानुवर्तकांश्चेदम-
वोचत् । इह ममायुष्मन्तो रात्र्याः प्रत्यूषसमये स्वसन्ततिं व्यवलोकयतः

एतदभवत् । यन्निदानं ममोत्पन्नः कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो
यदुतापन्न इति वा अनापन्न इति वा उत्क्षिप्तक इति वा अनु-
त्क्षिप्तक इति । सोऽहमापन्नो नानापन्नः । उत्क्षिप्तो नानुत्क्षिप्तः ।
यत्पुनरुत्क्षिप्तो धर्मेण कर्मणा अकोप्येनास्थापनार्हेण । सन्धिं कुर्या
सामग्रीमिति । यूयं किं कथयथ । ते कथयन्ति । एवं भवतु ।
शोभनम् । अथोत्क्षिप्तको भिक्षुरुत्क्षिप्तका[नुवर्तका] भिक्षव
उत्क्षिप्तकानुवर्तकानुवर्तकांश्च येनोत्क्षेपको भिक्षुरुत्क्षेपकानुवर्तका
भिक्षव उत्क्षेपकानुवर्तकानुवर्तकांश्च तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्यो-
त्क्षेपकं भिक्षुमुत्क्षेपकानुवर्तकानुवर्तकानुवर्तकांश्चेदमवोचत् । इह
ममायुष्मन्तो रात्र्याः प्रत्युषसमये स्वसन्ततिं व्यवलोकयत एतद-
भवत् । यन्निदानं ममोत्पन्नः कलहो भण्डनं पूर्ववद्यावत्सन्धिं कुर्या
सामग्रीमिति । यूयं किं करिष्यथ । ते कथयन्ति । एवं भवतु ।
शोभनमिति । स तेनोत्क्षिप्तको भिक्षुरुत्क्षिप्तकानुवर्तका भिक्षव
उत्क्षिप्तकानुवर्तकानुवर्तका^१ उत्क्षेपको भिक्षुरुत्क्षेपकानुवर्तका भिक्षव
उत्क्षेपकानुवर्तकानुवर्तकाश्च येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ताः । उपसंक्रम्य
भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वैकान्ते तस्थुः । एकान्तस्थित उत्क्षेपको
भिक्षुर्भगवन्तमिदमवोचत् । इह मम भदन्त रात्र्याः [प्रत्युष]समये
स्वसन्ततिं व्यवलोकयत एतदभवत् । पूर्ववत्सन्धिं कुर्या सामग्रीमिति ।
तन्मया सर्व इमे भिक्षवः सामग्र्यामुद्योजिता इति । भगवानाह ।
साधु साधु भिक्षो बहुपुण्यं प्रसूयते अप्रमेयमसंख्येयमपरिमाणं
यो भिक्षूणां कलहजातानां विहरतां भण्डनजातानां विगृहीतानां

१ Ms. स तेनोत्क्षेपको भिक्षुरुत्क्षिप्तकानुपरिवर्तकाभिज्ञव उत्क्षिप्तकानुत्क्षिप्तकानुत्क्षेपको

विवादमापन्नानां पक्षापरपक्षव्यवस्थितानां संधिं करोति सामग्रीम् । यथा हि नाम कश्चिच्छतशच्छिन्नं बालं कोट्या कोट्या प्रतिसन्दध्या-
देवमेव बहुपुण्यं प्रसूयते अप्रमेयमसंख्येयमपरिमाणं यो भिक्षूणां
कलहजातानां विहरतां पूर्ववद्यावत्सन्धिं करोति सामग्रीम् । अपि
तूत्क्षिप्तकस्याहं भिक्षोरासमुदाचारिकान् धर्मान् प्रज्ञपयिष्यामि ।
उत्क्षिप्तकेन भिक्षुणा संघादोसारणा याचितव्या । एवं च पुनर्याचि-
तव्या । शयनासनप्रज्ञप्तिं कृत्वा गण्डीमाकोट्य पृष्ठवाचिकया
भिक्षून्समनुयुज्य सर्वसंघे सन्निषण्णे सन्निपतिते यथावृद्धिकया
सगौरवेण सामीचीं कृत्वा वृद्धान्ते उत्कुटुकेन निषद्याञ्जलिं प्रगृह्य
इदं स्याद्वचनीयम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानं ममोत्पन्नः कलहो भण्डनं
विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति वा अनापन्न इति वा उत्क्षिप्तक
इति वा अनुत्क्षिप्तक इति वा सोऽहमापन्नो नानापन्नः उत्क्षिप्तो
नानुत्क्षिप्तः । यत्पुनरुत्क्षिप्तो धर्मेण कर्मणा अकोप्येनास्थापनार्हेण ।
सोऽहमेवंनामा उत्क्षिप्तको भिक्षुः संघादोसारणां याचे । ओसार-
यतु मां भदन्तः संघः । यथाधर्मेण यथाविनयं प्रतिकरिष्ये ।
अनुकम्पयानुकम्पामुपादाय । एवं द्विरपि तिरपि । ततः पश्चा-
देकेन भिक्षुणा ज्ञप्तिं कृत्वा कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानमप्यायुष्मन्त उत्पन्नः
कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति वा । अनापन्न
इति वा । उत्क्षिप्तक इति वा । अनुत्क्षिप्तक इति वा । सोऽयमापन्नो
नानापन्नः । उत्क्षिप्तको नानुत्क्षिप्तकः । यत्पुनरुत्क्षिप्तो धर्मेण कर्मणा-

कोऽप्येनास्थाम्नाहर्षेण । सोऽयमेवंनामा उद्विष्यको भिक्षुः संघा-
दोसारणं याचते । स चेत्संघस्य प्राप्तकालं क्षमेतानुजानीयात्संघो
यत्संघ एवनामानं भिक्षुमोसारयेदिति । एषा ज्ञप्तिः । कर्म
कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानमस्यायुष्मत उत्पन्नः कलहो
भण्डनं विग्रहो विवादः पूर्ववद्यावत् । सोऽयमेवंनामा भिक्षुः संघादो-
सारणं याचते । तत्संघ एवनामानं भिक्षुमोसारयति । येषा-
मायुष्मतां क्षमेतानुजानीयात्संघो यत्संघ एवनामानं भिक्षुमो-
सारयेदिति । एषा ज्ञप्तिः । कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानमस्यायुष्मत उत्पन्नः
कलहो भण्डनं विग्रहो विवादः पूर्ववद् [यावत्] । सोऽयमेवंनामा^१
उद्विष्यको^२ भिक्षुः संघादोसारणं याचते । तत्संघ एवनामानं
भिक्षुमोसारयति । येषामायुष्मतां क्षमन्ते एवनामानमुद्विष्यको^३ भिक्षु-
मोसारयितुम् । ते तूष्णीम् । न क्षमन्ते । भाषन्ताम् । ओसारितः
संघेन एवनामा उद्विष्यको भिक्षुः । क्षान्तमनुज्ञातं संघेन ।
यस्मात्तूष्णीमेवमेतद्वारयामि ।

ओसारणीयं कर्म । तस्याहं भिक्षोरासमुदाचारिकान् धर्मान्
प्रज्ञपयामि । ओसारणीयकर्मकृतेन भिक्षुणा संघात्सामग्री याचयि-
तव्या । एवं च पुनर्थाचयितव्या ।

१ Ms. नामानं

२ Ms. उत्तरेपको

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानं ममोत्पन्नः कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति वा अनापन्न इति वा । उत्क्षिप्त इति वा अनुत्क्षिप्त इति वा । सोऽहमापन्नो नानापन्नः । उत्क्षिप्तको नानुत्क्षिप्तकः । यत्पुनरुत्क्षिप्तो धर्मेण कर्मणा अकोप्येनास्थापनार्हेण । तेन मया एवंनाम्ना उत्क्षिप्तकेन भिक्षुणा संघादोसारणा याचिता । कृतं मम संघेनोसारणीयं कर्म । सोऽहमेवंनामा ओसारणीयकर्मकृतो भिक्षुसंघात्सामग्रीं याचे । ददातु भदन्तः संघो ममैवंनाम्ना ओसारितस्य भिक्षोः संघसामग्रीम् । अनुकम्पयानुकम्पामुपादाय¹ । एवं द्विरपि । एवं तिरपि । ततः पश्चादेकेन भिक्षुणा ज्ञप्तिं कृत्वा कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानमस्यायुष्मत उत्पन्नः कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति पूर्ववद् [यावत्] । स चेत् संघस्य प्राप्तकालं क्षमेतानुजानीयात्संघो यत्संघ एवंनाम्ना ओसारणीयकर्मकृतस्य भिक्षोः सामग्रीं दद्यादिति । एषा ज्ञप्तिः । कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानमस्यायुष्मत उत्पन्नः कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो यदुतापन्नः पूर्ववद्यावदत्ता संघेन एवंनाम्ना ओसारणीयकर्मकृतस्य भिक्षोः सामग्री । क्षान्तमनुज्ञातम् । यस्मात्तूष्णीमेवमेतद्वारयामि । इत्यस्य संघेन ओसारणीयकर्मकृतस्य भिक्षोः सामग्री दत्ता भवति । तस्य संघेन सामग्री दातव्या । नात्र कौकृत्यं करणीयम् ।

संघसामग्रीदत्तकस्याहं भिक्षोरासमुदाचारिकान् धर्मान् प्रज्ञ-
पयामि । संघसामग्रीदत्तकेन भिक्षुणा पोषधो याचितव्यः । एवं
च पुनर्याचितव्यः । शयनासनप्रज्ञप्तिं कृत्वा पूर्ववद्यावत् । सोऽहमेवं-
नामा संघसामग्रीदत्तकः संघात्सामग्रीपोषधं याचे । ददातु भदन्तः
संघः ममैवंनाम्नः सामग्रीदत्तकस्य भिक्षोः सामग्रीपोषधमनु-
कम्पामुपादाय । एवं द्विरपि । त्रिरपि । ततः पश्चादेकेन भिक्षुणा
ज्ञप्तिं कृत्वा कर्म कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानमस्यायुष्मत उत्पन्नः कलहो
भण्डनं विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति वा पूर्ववद्यावत् । सोऽयमेवं-
नामा संघसामग्रीदत्तकः संघात्सामग्रीपोषधं याचते । स चेत्संघस्य
प्राप्तकालं क्षमेतानुजानीयात्संघो यत्संघः एवंनाम्नः संघसामग्री-
दत्तकस्य भिक्षोः सामग्रीपोषधं दद्यादिति । एषा ज्ञप्तिः । कर्म
कर्तव्यम् ।

शृणोतु भदन्तः संघः । यन्निदानमस्यायुष्मत उत्पन्नः
कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो यदुतापन्न इति वा अनापन्न इति
वा पूर्ववद्यावत् । सोऽयमेवंनामा सामग्रीदत्तकः संघात्सामग्रीपोषधं
याचते । तत्संघ एवं नाम्नः सामग्रीदत्तकस्य भिक्षोः सामग्रीपोषधं
ददाति । एषामायुष्मतां क्षमन्ते एवंनाम्नः सामग्रीदत्तकस्य भिक्षोः
सामग्रीपोषधं दातुम् । ते तूष्णीम् । न क्षमन्ते । भाषन्ताम् । दत्तः
संघेन एवंनाम्नः संघसामग्रीदत्तकस्य भिक्षोः सामग्रीपोषधः ।
क्षान्तमनुज्ञातं संघेन यस्मात्तूष्णीमेवमेतद्वारयामि ।

कस्य संघेन सामग्रीदत्तकस्य मिक्षोः सामग्रीपोषधो दत्तो
 भवति तेन सार्धं संघेनैकत्ये^१ निष्व पोषधः कर्तव्यः प्रवारणा
 ज्ञप्तिः ज्ञप्तिद्वितीयं ज्ञप्तिचतुर्थं कर्म । नात्र कौकृत्यं करणीयम् ।
 व्यग्नाः कुर्वन्ति सातिसारा भवन्ति । न च पुनर्मिक्षुणा अपोषधे
 पोषधमागमयति । सातिसारो भवति । स्थापयित्वा मङ्गल्यपोषधं
 सामग्रीपोषधं वा ।

॥ कोशाग्निकवस्तु समाप्तम्^२ ॥

1 Cf. Pāli: एकत्त्वे ; *Mvyut.*, 245. 468.

2 219a, L. 1 : Tib. ends here a section thus :

འདུལ་བ་ལ་ཞི་བམ་པ་རེ་

དགུ་པ། See above, p. 170.

कर्मवस्तु

[कर्मवस्तुनि]¹ उद्दानम् ।

काशिषु वासवग्रामकं सेनाञ्जयवस्तुकम् ।

चम्पायां भगवान् बुद्धः अकर्माणि प्रतिक्षिपेत् ॥

काशिषु वासवग्रामके सेनाञ्जयो नाम भिक्षुः प्रतिवसति । तमागम्य वासवग्रामका ब्राह्मणगृहपतयो बुद्धधर्मसंघेषु कारान् कुर्वन्ति । ये आगन्तुका भिक्षवो वासवग्रामकमागच्छन्ति तानसौ प्रतिशाम्य सर्वोपकरणैः प्रवारयित्वा मार्गश्रमे प्रतिविनोदिते येषु कुलेषु पिण्डका उपनिबद्धास्तेषु भोक्तुं प्रेषयति । यावदन्यतमः सालोहितो वासवग्रामके वर्षा उषितः । त्रयाणां वार्षिकाणां मासानामत्ययात्कृतचीवरो निष्ठितचीवरः समादाय पालचीवरं येन श्रावस्ती तेन चारिकां प्रक्रान्तोऽनुपूर्वेण चारिकां चरन् श्रावस्तीमनुप्राप्तः ।

आचरितं षड्वर्गिकाणामशून्यं जेतवनद्वारमन्यतरान्यतरेण षड्वर्गिकेण । उपनन्दो जेतवनद्वारे तिष्ठति । तेनासौ दूरत एव दृष्टो बकाकारशिराः प्रलम्बभ्रूः² । स संलक्षयति । कोऽप्ययं स्थविरो भिक्षुरागच्छति । प्रत्युद्गन्तव्यमिति । स प्रत्युद्गतः । स्वागतं स्वागतं स्थविर इति । स कथयति । वन्दे आचार्य इति । स संलक्षयति । महच्छो बतायम् । नायमाचार्यं जानीते नाप्युपाध्यायमिति³ । सालोहितं कियदूरादागच्छसि । वासवग्रामकात् । किं तत् । विहारः । किमसौ विहारः । आहो-

स्विद्विघातः । कीदृशो विहारः । कीदृशो विघातः । यत्रोपकरण-
संपत् स विहारः । यत्रोपकरणवैकल्यं स विघातः । यद्येवं विहारोऽसौ
यत्र सेनाञ्जयो नाम भिक्षुः प्रतिवसति । तमागम्य वासवग्रामीयका
ब्राह्मणगृहपतयो बुद्धधर्मसंघेषु कारान् कुर्वन्ति । इतश्च तत्रागन्तुको
भिक्षुरागच्छति । तमसौ प्रतिशाम्य सर्वोपकरणैः प्रवारयित्वा
मार्गश्रमे प्रतिविनोदिते येषु कुलेषु भिक्षूणां पिण्डका उपनिबद्धा-
स्तेषु भोक्तुं प्रेषयति ।

आचरितं षड्वर्गिकाणां यत्किञ्चिदेव शृण्वन्ति तद्रात्रौ
संनिपत्य परस्परमारोचयन्ति । नन्दोपनन्द कियच्चिरमस्माभिः
कृच्छ्रमुद्वोढव्यम् । अस्ति किञ्चिद्युष्माकं किञ्चिच्छ्रुतं यत्रो-
दारावभासो भवेदिति । उपनन्दः कथयति । अस्ति । काशिषु
वासवग्रामके सेनाञ्जयो नाम भिक्षुः प्रतिवसति । तमागम्य
वासवग्रामीयका ब्राह्मणगृहपतयः पूर्ववद्यावद्भोक्तुं प्रेषयति ।
यद्यभिप्रेतं तत्र गच्छामः । ते समादाय पात्रचीवरं येन वासव-
ग्रामकस्तेन चारिकां प्रक्रान्ताः । अनुपूर्वेण चारिकां चरन्तो वासव-
ग्रामकमनुप्राप्ताः । ते सेनाञ्जयेन दूरत एव दृष्टाः । स संलक्षयति ।
आगता ह्येते दुष्टुलसमुदाचाराः । प्रतिशामयित्वा सर्वोपकरणैः
प्रवारयितव्याः । नो तु कुलानि भोक्तुं प्रेषयितव्या इति । ते अग्नेन
प्रतिशामयित्वा सर्वोपकरणैः प्रवारिताः । नो तु कुलानि भोक्तुं
प्रेषिताः । तेषामेकै कथयन्ति । नन्दोपनन्द वयमग्नेन महल्लेन
सर्वोपकरणैः प्रवारिताः । नो तु कुलानि भोक्तुं प्रेषिता इति ।
अपरे कथयन्ति । एकं तावत्संपन्नं कुलान्यपि प्रेषयिष्यतीति ।

यावन्नवको भिक्षुरागतः । स तेन प्रतिशामयित्वा सर्वोपकरणैः प्रवारितो मार्गश्रमे प्रतिविनोदिते कुलानि भोक्तुं प्रेषितः । षड्वर्गिकाः प्रकुपिताः कथयन्ति । नन्दोपनन्द कीदृशोऽयं [महल्लः] छन्दद्वेषी^१ । यदि तावत्पूर्वमागतास्ते वयम् । [यदि वृद्धास्ते वयम् ।^२] अथ बहुश्रुतास्ते वयम् । एष भिक्षुरचिरेणाभ्यागतो नवकः प्रकृतिज्ञः । सोऽनेन सर्वोपकरणैः प्रवारयित्वा कुलानि भोक्तुं प्रेषितो नो तु वयम् । स तैरुपालब्धः । महल्ल ईदृशस्त्वं छन्दद्वेषी । यदि तावत्पूर्वमागतास्ते वयं पूर्ववद्यावत् । स त्वया सर्वोपकरणैः प्रवारयित्वा कुलानि भोक्तुं प्रेषितो नो तु^३ वयम् । स्थविरा मा किञ्चित् परिहीयते^४ । षड्वर्गिकाः संजातामर्षाः कथयन्ति । न तूष्णीं स्थातव्यम् । तदपरं प्रतिवदति^५ । स तैरभ्याहतः । तूष्णीमवस्थितः । तैस्तस्याचोदयित्वास्मारयित्वा वस्तुकर्मप्रतिज्ञाया बलादुत्क्षेपणीयं कर्म कृतम् । स संलक्षयति । दुःखं ब्राह्मणगृहपतयः प्रसाद्यन्ते^६ सुखमप्रसाद्यन्ते । यदि स्थास्यामि वासवग्रामीयका ब्राह्मण-गृहपतयः प्रसादं प्रवेदयिष्यन्ते । सर्वदा प्रक्रमितव्यमिति । स समादाय पातचीवरं येन श्रावस्ती तेन चारिकां प्रक्रान्तोऽनुपूर्वेण चारिकां

1 220b, l. 5: དགའ་བོ་ཉི་དགའ་གན་ཞུགས་འཇིན་འདུན་པ་དང་། ཞི་ལྷང་
ཅི་འདྲ་བ་ལྟེན།

2 220b, l. 6: ཡང་ན་གྲན་པ་ཡིན་ན་ཡང་བདག་ཅག་ཡིན་ལ ། 3 Ms. ལྟར

4 221a, l. 3: གནས་བདུན་དག་ཅུང་ཟད་ཉམས་པར་མ་གྱུར་དམ།

5 Ms. प्रतिवससि ; 221a, l. 4: ।

6 221a, l. 6 : དད་པར་བྱ་བ །

चरन् श्रावस्तीमनुप्राप्तः । स भिक्षुभिर्दृष्ट उक्तश्च । स्वागतं स्वागत-
मायुष्मन् । सेनाञ्जयिन् प्रीता वयं त्वद्दर्शनेन नो त्वागमनेन ।
किं कारणम् । त्वामागम्य वासवग्रामीयका ब्राह्मणगृहपतयो बुद्ध-
धर्मसंघेषु कारान् कुर्वन्ति । आगन्तुकानां गमिकानां च वासव-
ग्रामकं प्रतिशरणम् । अस्त्येतदेवम् । मम तु षड्वर्गिकैरचोदयित्वा-
स्मारयित्वा वस्तुकर्मप्रतिज्ञाया बलादुत्क्षेपणीयं कर्म कृतम् । किं
कारणम् । तेन यथावृत्तमाख्यातम् । तेऽवध्यायन्तः क्षिपन्तो
विवाचयन्त एतत् प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भग-
वानाह । तस्मात्तर्हि भिक्षवो व्यग्रैर्न भिक्षुभिरचोदयित्वा-
स्मारयित्वा वस्तुकर्मप्रतिज्ञाया बलादुत्क्षेपणीयं कर्म कर्तव्यम् ।
कुर्वन्ति । सातिसारा भवन्ति ।

बुद्धो भगवान् चम्पायां विहरति गर्गायाः पुष्करिण्या-
स्तीरे । तेन खलु समयेन षड्वर्गिका भिक्षव इमान्येवंरूपाण्यधर्म-
कर्माणि कुर्वन्ति । तद्यथा अधर्मेण कुर्वन्ति व्यग्राः । अधर्मेण
कुर्वन्ति समग्राः । एतत्प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति ।
भगवानाह । तस्मान्न भिक्षुभिरिमान्येवंरूपाण्यधर्मकर्माणि करणी-
यानि । तद्यथा अधर्मेण व्यग्रैरधर्मेण समग्रैः धर्मेण व्यग्रैः ।
कुर्वन्ति । सातिसारा भवन्ति ।

उद्दानम् ।

न एक एकेन [न] द्वौ न संबहुलाः कृताः ।

न गणो गणस्य कर्माणि पञ्च संघकर्मणां स्वामिनः^१ ॥

बुद्धो भगवान् चम्पायां विहरति गर्गायाः पुष्करिण्यास्तीरे ।
 तेन खलु समयेन षड्वर्गिका भिक्षव इमान्येवंरूपाण्यधर्मकर्माणि
 कुर्वन्ति । तद्यथा एकोऽप्येकस्य । एको द्वयोः । एकः संबहुलानाम् ।
 द्वावपि द्वयोः । द्वावेकस्य । द्वौ संबहुलानाम् । संबहुला अपि
 संबहुलानाम् । संबहुला एकस्य । संबहुला द्वयोः । गणो गणस्य ।
 एतत् प्रकरणं भिक्षवो भगवत आरोचयन्ति । भगवानाह । तस्मात्
 नैकेनैकस्य कर्म कर्तव्यम् । नैकेन द्वयोः । नैकेन संबहुलानाम् ।
 [न] द्वाभ्यां द्वयोः । न द्वाभ्यामेकस्य । न द्वाभ्यां संबहुलानाम् । न
 संबहुलैः संबहुलानाम् । न संबहुलैरेकस्य । न संबहुलैर्द्वयोः । न
 गणेन गणस्य । कुर्वन्ति । सातिसारा भवन्ति ।

अपि तु भिक्षवः पञ्च संघकर्मणां स्वामिनः । कतमे पञ्च ।
 चत्वारो भिक्षवः संघः । पञ्चापि भिक्षवः संघः । दश भिक्षवः
 [संघः] । विंशतिर्भिक्षवः संघः उत्तरे [च ।] पञ्च संघाः ।

तत्र भिक्षवो यत्र चत्वारो भिक्षवः प्रतिवसन्ति । अर्हति
 तत्र संघो धर्मेण सर्वकर्माणि कर्तुम् । स्थापयित्वा पञ्चानां
 प्रवारणां दशानामुपसंपदं विंशतीनां चावर्हणम् ।

यत्र पञ्च प्रतिवसन्ति । अर्हति तत्र संघो धर्मेण सर्वकर्माणि
 कर्तुम् । स्थापयित्वा दशानामुपसंपदं विंशतीनां चावर्हणम् ।

यत्र भिक्षवो दश प्रतिवसन्ति । अर्हति तत्र संघः सर्वकर्माणि
 कर्तुम् । स्थापयित्वा विंशतीनामावर्हणम् ।

यत्र विंशतिर्भिक्षवः प्रतिवसन्ति उत्तरे च । अर्हति तत्र संघो
 धर्मेण सर्वकर्माणि कर्तुम् ।

उद्दानम् ।

चतुर्वर्गकरणीयं पुद्गल ऊनकः कृतः^१ ।

न पारिवासिकचतुर्थेन कर्मचतुष्टयं स्मृतम् ॥

चतुर्वर्गकरणीयं भिक्षवः कर्म ऊनाश्चत्वारः कुर्वन्ति । अधर्म-
कर्म च तद्विनयकर्म च । न तत्तथा करणीयम् । संघश्च तेन साति-
सारः । चतुर्वर्गकरणीयं कर्म आगारिकचतुर्थाः कुर्वन्ति । अधर्मकर्म
च तद्विनयकर्म च । न च तत्तथा करणीयम् । संघश्च तेन साति-
सारः । एवं श्रामणेरकः षण्ठपंडकः भिक्षुणीदूषको मातृघातकः पितृ-
घातकः अर्हद्घातकः संघभेदकः तथागतस्यान्तिके दुष्टचित्तरुधिरो-
त्पादकस्तीर्थ्यकस्तीर्थिकावक्रान्तिकः स्तेयासंवासिको^२ नानासंवा-
सिकोऽसंवासिकः पारिवासिकचतुर्थाः कर्म कुर्वन्ति । अधर्मकर्म च तद-
विनयकर्म च । [न च] तत्तथा करणीयम् । संघश्च तेन सातिसारः ।

चतुर्वर्गकरणीयं कर्म पूर्णाश्चत्वारो धर्मेण कुर्वन्ति धर्मकर्म च
तद्विनयकर्म च । एवं च तत्करणीयम् । संघश्च तेन [न] सातिसारः ।
चतुर्वर्गकरणीयं कर्म नागारिकचतुर्थो न श्रामणेरकः पूर्ववद्यावन्न
पारिवासिकचतुर्थाः कुर्वन्ति । धर्मकर्म च तद्विनयकर्म च । एवं
च तत्करणीयम् । संघश्च तेन [न]^३ सातिसारः ।

पंचवर्गकरणीयं कर्म ऊनाः पंच कुर्वन्ति । अधर्मकर्म च तद-

1 223a, 1. 3: गवि'पे'के'वास'गु'सु'व'व ।

गद'वग'से'से'स'सु'द'व'द ।

सु'व'स'व'द'ग'द'व'दे'पे'स'के ।

व'स'व'के'क'स' व'ग'क'स'द'व'सु ।

2 See Mvyut. 252. 1.

3 223b, 1. 3: के'द'सु'के ।

विनयकर्म च । न तथा करणीयम् । संघश्च तेन सातिसारः । पंचवर्गकरणीयं कर्म आगारिकपंचमः पूर्ववद्यावत् पारिवासिकपंचमाः कुर्वन्ति । अधर्मकर्म च तदविनयकर्म च । न च तत्तथा करणीयम् । संघश्च तेन सातिसारः ।

पंचवर्गकरणीयं कर्म पूर्णाः पंचवर्गेण कुर्वन्ति । धर्मकर्म च तद्विनयकर्म च । एवं तत्करणीयम् । संघश्च तेन [न]सातिसारः । पञ्चवर्गकरणीयं कर्म नागारिकपञ्चमा न श्रामणेरकाः पूर्ववद्यावन्न पारिवासिकपञ्चमा धर्मेण कुर्वन्ति । धर्मकर्म च तद्विनयकर्म । एवं च तत्करणीयम् । संघश्च तेन [न] सातिसारः ।

दशवर्गकरणीयं कर्म ऊना दशवर्गेण कुर्वन्ति । अधर्मकर्म च तदविनयकर्म च । न च तत्तथा करणीयम् । संघश्च तेन सातिसारः । दशवर्गकरणीयं कर्म आगारिकदशमाः पूर्ववद्यावत् पारिवासिकदशमा कुर्वन्ति । अधर्मकर्म च तदविनयकर्म च । न च तत्तथा करणीयम् । संघश्च तेन सातिसारः ।

दशवर्गकरणीयं कर्म पूर्णा दशवर्गेण कुर्वन्ति । धर्मकर्म च तद्विनयकर्म च । एवं च तत्कर्म करणीयम् । संघश्च तेन [न] सातिसारः । दशवर्गकरणीयं कर्म नागारिकदशमाः पूर्ववद्यावन्न पारिवासिकदशमा धर्मेण कुर्वन्ति । धर्मकर्म च तद्विनयकर्म च । एवं च करणीयम् । संघश्च तेन [न] सातिसारः ।

विंशतिवर्गकरणीयं कर्म ऊना विंशतिवर्गेण कुर्वन्ति । अधर्मकर्म च तदविनयकर्म च । संघश्च तेन सातिसारः । विंशतिवर्ग-

करणीयं कर्म आगारिकविंशतिमाः श्रामणेरकाः पूर्ववत्पारिवासिक-
विंशतिमाः कुर्वन्ति । अधर्मकर्म च तद्विनयकर्म च । न च तत्तथा
करणीयम् । संघश्च तेन सातिसारः ।

विंशतिवर्गकरणीयं कर्म पूर्णा विंशतिधर्मेण कुर्वन्ति । धर्मकर्म
च तद्विनयकर्म च । एवं च तत्करणीयम् । संघश्च तेन [न] साति-
सारः । विंशतिवर्गकरणीयं कर्म नागारिकविंशतिमा न श्रामणेरकाः
पूर्ववद्यावन्न पारिवासिकविंशतिमा धर्मेण कुर्वन्ति । धर्मकर्म तद्वि-
नयकर्म च । एवं च तत्करणीयम् । संघश्च तेन [न]सातिसारः ।

उद्दानम् ।

धर्माधर्मेण यत्कर्म यच्च ज्ञप्तिरतया कृतम् ।

समुखं च प्रतिज्ञा च चक्रपेयाल सङ्कलात् ॥^१

अधर्मकर्म । धर्मकर्म । अधर्म[कर्म] कतमत् । अप्राप्ते उत्सा-
रणे अप्राप्तमुत्सारयन्ति^२ । यथास्योत्सार्यमाणस्यानुश्रावणं भवति । न
तथोत्सारयन्ति । अधर्मकर्म । धर्मकर्म कतमत् । प्राप्ते उत्सारणे
प्राप्तमुत्सारयन्ति । यथास्योत्सार्यमाणस्यानुश्रावणं भवति । तथो-
त्सारयन्ति । धर्मकर्म । अप्राप्ते ओसारणे अप्राप्तमोसारयन्ति ।
यथास्य ओसार्यमाणस्यानुश्रावणं भवति । न तथा ओसारयन्ति ।
अधर्मकर्म । प्राप्ते ओसारणे प्राप्तमोसारयन्ति । यथास्य ओसार्य-
माणस्यानुश्रावणं भवति । तथोसारयन्ति^३ । धर्मकर्म । ज्ञप्तिकर्म
ज्ञप्तिमकृत्वा कुर्वन्ति । अधर्मकर्म । ज्ञप्तिकर्म ज्ञप्तिं कृत्वा कुर्वन्ति ।

1 225a, 1, 3-4 : २०६० २०६० २०६० २०६० २०६० ।

2 225a, 1, 5 : २०६० २०६० २०६० २०६० २०६० २०६० २०६० २०६० २०६० ।

3 Ms. तथानुश्रावयन्ति

धर्मकर्म । ज्ञप्तिद्वितीयं कर्म । ज्ञप्तिमकृत्वा एकं वारमनुश्रावयन्ति । अधर्मकर्म । ज्ञप्तिद्वितीयं कर्म । ज्ञप्तिं कृत्वा एकं वारमनुश्रावयन्ति । धर्मकर्म । ज्ञप्तिचतुर्थं कर्म । ज्ञप्तिमकृत्वा त्रीन् वाराननुश्रावयन्ति । अधर्मकर्म । ज्ञप्तिचतुर्थं कर्म । ज्ञप्तिं कृत्वा त्रीन् वाराननुश्रावयन्ति । धर्मकर्म । अन्येन कर्मणा ज्ञप्तिं कृत्वा निष्ठापयन्ति । अधर्मकर्म । तेनैव कर्मणा ज्ञप्तिं कृत्वा निष्ठापयन्ति । धर्मकर्म । संमुखकरणीयं कर्मासंमुखीभूतस्य कुर्वन्ति । अधर्मकर्म । संमुखकरणीयं कर्म संमुखीभूतस्य कुर्वन्ति । धर्मकर्म । [प्रतिज्ञाकरणीयं कर्म अप्रतिज्ञया कुर्वन्ति । अधर्मकर्म ।] प्रतिज्ञाकरणीयं कर्म प्रतिज्ञया कुर्वन्ति । धर्मकर्म । संमुखविनयार्हाय स्मृतिविनयं ददाति । अधर्मकर्म । अमूढविनयं तत्स्वभावैषीयं यद्भूयैषीयं प्रतिज्ञाकारकं तृणप्रस्तारकं तर्जनीयं निगर्हणीयं प्रतिसंहरणीयमदर्शनीयोत्क्षेपणयमप्रतिकर्माह्वयोत्क्षेपणीयमप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षेपणीयं कर्म । परिवासं मूलपरिवासं मूलापकर्षपरिवासं मानाप्यं मूलमानाप्यं मूलापकर्षमानाप्यमावर्हन्ति¹ । अधर्मकर्म । संमुखविनयार्हाय तु संमुखविनयमेव ददाति न स्मृतिविनयं न यावदावर्हन्ति । धर्मकर्म । स्मृतिविनयार्हाय अमूढविनयं ददाति । अधर्मकर्म । एवं यद्भूयैषीयं पूर्ववद्यावदावर्हन्ति संमुखविनयं ददाति । अधर्मकर्म । स्मृतिविनयार्हाय तु स्मृतिविनयमेव ददाति न तत्स्वभावैषीयं न यावत्संमुखविनयम् । धर्मकर्म । अमूढ-

विनयार्हाय तत्स्वभावैषीयं ददाति । अधर्मकर्म । एवं यद्भूयैषीयं
 यावत्संमुखविनयं स्मृतिविनयं ददाति । अधर्मकर्म । अमूढविनयार्हाय
 त्वमूढविनयमेव ददाति तत्स्वभावैषीयं न यावत्संमुखविनयं स्मृति-
 विनयं । धर्मकर्म । तत्स्वभावैषीयार्हाय यद्भूयैषीयं ददाति । अधर्म-
 कर्म । तर्जनीयार्हाय पूर्ववद्यावत् अमूढविनयं ददाति । अधर्मकर्म ।
 तत्स्वभावैषीयार्हाय तु तत्स्वभावैषीयमेव ददाति न यद्भूयैषीयं न याव-
 दमूढविनयम् । धर्मकर्म । यद्भूयैषीयार्हाय तर्जनीयं कर्म कुर्वन्ति ।
 अधर्मकर्म । निगर्हणीयार्हाय पूर्ववद्यावत्तत्स्वभावैषीयं ददाति ।
 अधर्मकर्म । यद्भूयैषीयार्हाय यद्भूयैषीयमेव ददाति न तर्जनीयं न
 यावत्तत्स्वभावैषीयम् । धर्मकर्म । तर्जनीयकर्माहाय निगर्हणीयं
 कर्म कुर्वन्ति प्रतिसंहरणीयं पूर्ववद्यावद्यद्भूयैषीयं ददाति । अधर्म-
 कर्म । तर्जनीयकर्माहाय तु तर्जनीयमेव कर्म कुर्वन्ति न परि-
 शिष्टानीति । अनया वर्तन्या चक्रपेयालः पूर्ववद्यावद्धर्मकर्म । निगर्ह-
 णीयार्हाय प्रतिसंहरणीयं कर्म कुर्वन्ति । अधर्मकर्म । पूर्ववत् ।
 निगर्हणीयकर्माहाय तु निगर्हणीयकर्मैव कुर्वन्ति । धर्मकर्म-
 पूर्ववत् । प्रवासनीयकर्माहाय प्रतिसंहरणीयं कर्म कुर्वन्ति ।
 अधर्मकर्म पूर्ववत् । प्रवासनीयकर्माहाय तु प्रवासनीयमेव कर्म कुर्वन्ति ।
 धर्मकर्म पूर्ववत् । प्रतिसंहरणीयकर्माहायादर्शनीयोत्क्षेपणीयं कर्म
 कुर्वन्ति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । प्रतिसंहरणीयकर्माहाय तु प्रतिसंहर-
 णीयमेव कर्म कुर्वन्ति । धर्मकर्म पूर्ववत् । अदर्शनीयोत्क्षेपणीय-
 कर्माहायाप्रतिकर्माहायोत्क्षेपणीयं कर्म कुर्वन्ति । अधर्मकर्म पूर्ववत् ।
 अदर्शनीयोत्क्षेपणीयकर्माहाय त्वदर्शनीयोत्क्षेपणीयमेव कर्म कुर्वन्ति ।

धर्मकर्म । पूर्ववत् । अप्रतिकर्माह्वायोत्क्षेपणीयकर्माह्वाय परिवासं ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । अप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षेपणीयं कर्म कुर्वन्ति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । अप्रतिकर्माह्वायोत्क्षेपणीयकर्माह्वाय त्वप्रतिकर्माह्वायोत्क्षेपणीयमेव कर्म कुर्वन्ति । धर्मकर्म पूर्ववत् । अप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षेपणीयकर्माह्वाय परिवासं ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । अप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षेपणीयकर्माह्वाय त्वप्रतिनिसृष्टे पापके दृष्टिगते उत्क्षेपणीयं कर्मैव कुर्वन्ति । धर्मकर्म पूर्ववत् । परिवासकर्माह्वाय मूलपरिवासं ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । परिवासकर्माह्वाय त्वपरिवासमेव तु ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । मूलपरिवासाह्वाय मूलपकर्षपरिवासं ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । मूलपरिवासाह्वाय तु मूलपरिवासमेव ददाति । धर्मकर्म पूर्ववत् । अपर्युषितपरिवासाय मानाप्यं ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । अपर्युषितपरिवासाय मानाप्यं ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । पर्युषितपरिवासाय तु मानाप्यं ददाति । धर्मकर्म पूर्ववत् । अचरितमानाप्यमावर्हन्ति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । चरितमानाप्यमावर्हन्ति । धर्मकर्म पूर्ववत् । आवर्हणाह्वाय संमुखविनयं ददाति । पूर्ववद्यावन्मानाप्यं ददाति । अधर्मकर्म पूर्ववत् । आवर्हणाह्वाय त्वावर्हणमेव कुर्वन्ति न संमुखविनयं ददाति न यावन्मानाप्यम् । धर्मकर्म पूर्ववत् । एवमेव नवकेन चक्रपेयालं विस्तरेण बोद्धव्यम् ।

उद्गानम् ।

व्यग्राः समग्रा रोहन्ति धर्माधर्मेण बोद्धव्येत् ।

ओसारण्या एतानि कर्म वस्तुसमुद्दिष्टम् ॥

व्यग्रकर्म । समग्रकर्म । व्यग्रकर्म कतमत् । यावन्तो भिक्षवः सीमाप्राप्ताः क्रियाप्राप्तास्ते सर्वे समवहिताः संमुखीभूताश्छन्दार्हिभ्यश्च च्छन्देनानीता भवन्ति । समवहिताश्च भिक्षवः संमुखीभूताः प्रतिवहन्ति प्रतिक्रोशन्ति । येषां प्रतिवहतां प्रतिक्रोशतां प्रतिक्रोशो रोहति । कर्माणि च कुर्वन्ति । इदमुच्यते व्यग्रकर्म । समग्रकर्म कतमत् । यावन्तो भिक्षवः सीमाप्राप्ताः क्रियाप्राप्तास्ते सर्वे समवहिताः संमुखीभूताश्छन्दार्हिभ्यश्च च्छन्देनानीता भवन्ति । समवहिताश्च भिक्षवः संमुखीभूता न प्रतिवहन्ति न प्रतिक्रोशन्ति । येषां प्रतिवहतां प्रतिक्रोशतां प्रतिक्रोशो रोहति । कर्माणि च कुर्वन्ति । इदमुच्यते समग्रकर्म ।

आयुष्मानुदाली बुद्धं भगवन्तं पृच्छति । कतीनां भदन्त प्रतिक्रोशो न रोहति । दशानामुदालिन् । अलज्जिनः सान्तरस्य बालस्य मूढस्याव्यक्तस्याकुशलस्य^१ बहिःसीमायां स्थितस्य ईर्यापथे च्युतस्य वाचा असंवृतस्य । कतीनां भदन्त प्रतिक्रोशो रोहति । चतुर्णामुदालिन् । प्रकृतिस्थितस्य अन्तःसीमायां स्थितस्य ईर्यापथादच्युतस्य वा वाचा संयतस्येति । आयुष्मानुदाली बुद्धं भगवन्तं पृच्छति । कति भदन्त उत्क्षेपणीयकर्माणि । चत्वार्युदालिन् । अधर्मेणोत्क्षिपन्ति व्यग्रा अधर्मेण समग्राः । धर्मेण व्यग्राः । [धर्मेण समग्राः] । तत्रैकमुत्क्षेपणकर्म । यदिदं धर्मेणोत्क्षिपन्ति समग्राः । कति भदन्त ओसारणकर्माणि । चत्वार-

र्युदालिन् । अधर्मेणोसारयन्ति व्यग्राः । अधर्मेण समग्राः ।
 धर्मेण व्यग्राः । धर्मेण समग्राः । तत्रैकमोसारणकर्म । यदिदं धर्मेण
 कुर्वन्ति समग्राः ।

॥ कर्मवस्तु समाप्तम् ॥

INDEX

अकोप्य	१६०	अप्रतिकर्म	२०७
अघ	१०३	अप्रमेय	१६१, १६२
अङ्गनाडिका	६४	अवदात	६५
अङ्गुलिमुद्रा	२१, २३	अवद्रगो	७६
आचरितमानाप्य	२०६	अवरभागीय	८७
अञ्जन	४५	अवक्रान्तिक	२०४
अजातशत्रु	२५, ३८, ४२, ४३	अवार्षिक	१५४
अजिन	६१, ६४	अविनयकर्म	२०४
अटलि	१२२	अविप्रवास	१५३
अण्डकोष	१३१	अव्यक्त	२१०
अतिरेकचीवर	६१	अभय	३, २२, २४, ३७
अत्यय	११७, १८७	अमाल्य	११८
अधर्मकर्म	२०२	अमूढविनय	२०७
अधर्मपाक्षिक	१५७	अम्बा	१३३, १३६
अनवतप्त	१२६	अयस्कारभागद	१४१
अनभिराद्ध	१८६	अर्हत्	८०, ८३, १३१
अनात्तमनस	१८७, १८८	अर्हद्घातक	२०४
अनाथपिण्डद	१५१	अलज्जो	२१०
अनापन्न	१६४	अष्टाङ्ग	१२६
अनागामि	८०, ८७	असंख्येय	१६१, १६२
अनिरुद्ध	७३	असंवासिक	२०४
अनुपात	५१	असंवृत	२१०
अनुपगतक	११०	असंमुखीभूत	१५७
अनुप्रेक्षणपञ्चिका	१७०	अस्थापनार्ह	१६०
अनुशंसा	१५२	अधिकरण	१८२
अनोसारित	११४, ११५, ११६	अधिष्ठान	११७
अन्तर्वास	१६०	अनिमन्वितचारिका	१५२
अन्तराय	१४०	अनिष्ठितचीवर	१६३
अन्तेवासी	११७	अभिनिर्हृत	१२८
अपरिमाण	१६१, १६२	अस्थिच्छिद	१८३
अपावरणी	१२८	आकाश	१३१

आगन्तुकभक्त	८७, १६६	उत्तरकुक्ष	६१
आगारिक	२०४	उत्तरासन्न	१६०
आचार्य	१६६	उदकमणि	८३, १३४
अजिरवती नदी	८५	उदकशाटिका	८४, ८५, ८६
आजीवक	४६, ८३, ८४, ८५	उदककृत्य	१७५
आज्ञा	१३६	उदयन वत्सराज	१६
आटविका नदी	५१	उदाली	६१
आदर्शक	१३३	उदायिभद्र	४२, ४३
आदीनव	१०२, १०६, १२७	उदुम्बर	३, ३३
आधिकरणिक	१८८, १८९	उद्देश	१२०
आनन्द	४८, ५०, १८८	उद्ग	१०२, १०५
आपण-वस्तु	१४१	उपगतक	११०
आपन्न	१६४	उपसंपद	८२
आपत्ति	१७४, १७५, १७७	उपचेला	८, ११, १२, १३
आबाधिक	१२४	उपदेश	८१
आभरणक	१२५	उपधि	१५६
आम्रपाली	३, १५, १६	उपधिवारिक	१४६, १७४, १७५
आर्यक	१३६	उपनन्द	६, १६६
आर्यसत्य	४६	उपसम्पत्	२०३
आरागयितुम्	६, १४	उपस्थायिक	१२३
आलसक	१३१	उपाध्याय	११७, १७४, १७५
आवसथ	१०६	उष्टकम्बल	६५, ६६
आवाह	११६	उष्णीष	६५
आवर्हण	२०३	उत्कुटुक	१६२
आवास	१५३	उत्क्षिप्तकः	११३, १५४, १५७
आशयानुश	७३	उत्क्षेपण	२०१
आशाच्छेदक	१६१, १६३	उत्क्षेपणीय	२०७
आशीविष	१२५	ऊनक	२०४
आस्तीर्ण	१७०	ऊर्णा	३
आहोस्विद्	१६७, १६९	ऋग्वेदाशब्द	१२६
आलेय	२६, ३०, ३२	ऋषिदत्त	१०८
इष्ट	११७	ऋषिल	१०८
ईर्या	१८६	ओसारण	१६२
ईर्यापथ	२१०, १३६	ओसारणीय	१६३

कच्छपुट	७१	कालकृष्ट	८६, ६०
कठिन	१५६	कालिक	१६०
कठिनास्तरण	१५२	कार्वाटिक	७१, ७२
कठिनोद्धार	१६१, १६२, १६३	काशी	१६६
कठिनास्तरक	१५४, १५६	काशीराज	१८२
कण्डु	३, ६०	कार्षापण	१८, ३२, ३३, ३५
कण्डुप्रच्छादन	६०	काहलो	२०
कतर	११७	किटालपिरण्डक	२८, २६
कन्याभिक्षा	६७	कुक्कुट	१३४
कपालकोटनीविद्या	८०	कुरिडका	१४१
कपालमोचनीविद्या	२६, ३०, ३१	कुरिडकाकरण्डक	१४१
कम्बुक	६५	कुनप	६५
कर्मकरा	६०	कुम्भकारभाण्ड	१४१
कर्मपथ	६६	कुल	१६६, २००
कर्मविपाक	७७, ७८, ८६	कुवेर	१३६
कर्मान्त	६, १०, ६०	कुसूलक	४८, ७८
कम्बल	६२	कुष्ठरोग	६०
करका	१४२	कृकि	७७
करप्रतायान्	७२	कृच्छ्र	१६०
कलि	१०२	केशचीवर	६१, ६२
कल्प	११७	केशलुंचन	६३
कल्पकारक	१६०	केशावतरण	१४०
कल्पकार	१००, १०३	कोचव	५२
कलहकारक	१८८	कोप्य	१७६, १७८
कल्पशत	१३७	कोशाम्बक	७३
कल्य	१३६, १६०	कोशाम्बी	७३
कर्कटक	१०, ६५, ७६, १२१, ६८, ६६, १००	कोसल	१४३
कंकुष्ट	१४२	कौकल्य	१२१
काकशांकिन	५, ७२	कौशेय	३६१
काञ्चन	१३१	क्रियाकार	६, ११, १६, १७, २१, १७४
काण्डकारिड	६	क्रौञ्च	१५
कार्षमापक	३	क्षेत्रवस्तु	१४१
कारुणिक	१८८	क्षौमक	३

खटयत	५	चरितमानाप्य	१५७, २०६
खराड	३, ४, ५	चर्मभाण्ड	१४१
खराडलुट्ट	१४३	चाम्पैयिका	५६, ६३, ६४, ६६
खंखटस्वर	८०	चिंखल	७६
खंखटिक	१४२	चित्रकर्म	१६
खंखरक	१४२	चीवर	६१
खषा	३१	चीवरकर्णक	४४
गर्गा	२०२	चीवरपात	६७
गरा	५, ६, ७, ८, ११, २०३	चेला	३, ८, १२, १३, १४
गराभोग्य	१७, १८	चैत्य	१२०
गराभोजन	१५२	छन्द	२१०
गराड	१०४	छन्दकभिच्छाण	७७
गराडपिटका	८२	छन्दद्वेषी	२०१
गराडी	१२०, १४५, १५३, १५८	छन्दार्ह	२१०
गरासामान्य	७	छन्नदश	६५
गन्धकुटी	१२५	छागसटा	३४
गार्हपतिक	१६१	छोरयित्वा	८०
गुड	४७	छोरिता	५४
गृहविचय	१८, २०	जतुमुद्रा	१२, ७३
गैरिक	१४२	जम्बुक	१२२
गोधाङ्गुलित्वाण	२१	जाति	११३, १३७
गोप	३, ४, ८, १०, २०	जातु	१८४
गोपसिंहशालवन	६	जोवक	३, २७, ४२
गोपालक	१४६	जेतवन	१४०, १५१, २५, १६६
गोमयकार्षी	१२६	ज्ञप्ति	१२०, १७८, १०१, १०२
गौतमी	१८८	ज्ञप्तिकर्मा	१०१
घराटा	१२, १३६	तक्षभाण्ड	१४१
घृतमञ्जूषा	११८	तक्षशिला	३, २६, ३३
घोषिलाराम	७३	तर्जनीय	२०७
चंकम	६०, १२८	तत्स्वभावैषीय	२०७
चतुर्वर्ग	२०४	तथ्य	१३०, १५२
चन्दनगराडीरक	६४	तीर्थिक	२०४
चर्पटिका	६०	तीर्थिकध्वजः	६५
चम्पा	५, ५३, ५७, ७०, २०२	तिरीटि	६४

तृणप्रस्तारक	२०७	नाशितान्तिक	१६१, १६२
तेजोधतु	१३७	निःश्रेणी	५८
तैलकुतुप	१४१	निगम	७
तोयिकामह	१४३, १४४	निगर्हणीय	२०७
त्रिचीवर	५१, ६१, ६२, ६४	निदान	१६१, १६२
त्रिदण्डक	१२०	निर्वाण	८३
त्रैमास्य	१६०	निर्वाणधातु	७७, ८७
दक्षिणावर्त	१४३	निर्यातितः	११३
दशवर्ग	२०५	निर्यूह	६
दशाहपरम	१५२	निरुपधिशेष	७७, ८७
दायिक	११३	निषीदन	३
दोर्घदश	३, ६०, ६५	निष्ठापन	१६१
दीर्घिक	७३	निष्ठापनान्तिक	१६१, १६२
दीर्घिलसूत्र	१८२	निष्ठितचीवर	१५१
दुण्डुल	२००	नियत	११३
देवदत्त	४२	नील	६५
देवेन्द्र	१२६	नीलि	१४२
दोहद	१४, १५	नैवासिक	१७५
द्वादशवर्गिका	१४४	नैमित्तिका	८, १४, १५, १६
द्वारकोष्ठक	६०	पञ्चदशी	१५६
द्वौवारिक	१३६	पञ्चवर्ग	२०४
धर्मचक्र	११३	पञ्चोड्खिक	१३३
धर्मता	१२६, १३४	पटक	१०२, १४१
धर्मविनय	१४०	पट्ट	४, ५, ८
धात्री	१३३	पट्टबन्ध	१३, १५
धारणकोष्ठिका	१४३	पट्टिका	८६, १५६
धूपदान	४५	परिडताभा	१८३
धृतराष्ट्र (हंसराज)	६२	पर्याशद	७५
ध्वज	६५, १२५	पर्याशाटी	६१, ६४
नमत	५२	पताका	१२५
नवकर्मिक	१२७	पत्रमुखानि	५०, ५१
नस्तकर्म	४५	पत्रलेख्यं	१२, १३
नाग्न्यं	६१, ६२	पलिगोध	१६५, १६६
नानासंवासिक	२०४	पर्यायः	१११

परंपरभोजन	१५२	प्रक्रमण	१६१
परिकर्म	७७	प्रक्रमणान्तिक	१६१, १६२
परिगण	१२८	प्रज्ञप्ति	१४५
परिनिर्वाण	११३	प्रतिज्ञा	२०६
परिवास	२०७, २०६	प्रतिज्ञाकारक	२०७
परिमुष्ट	१८३	प्रतिवस्तु	१२७, १४५
परिष्कार	१८६	प्रतिमा	६
पाषाणशर्करकठल्ल	१६	प्रतिसंख्या	८८
पालस्थविक	१२६	प्रतिसंमोदना	१५१, १८०
पारिवासिक	१५४, १५७	प्रतिसंहरणीय	२०७
पारिवासिकचतुर्थ	२०४	प्रत्यंश	१५६
पाशर्वशोष	१३३, १३५	प्रत्यर्थिक	१८१
पायन्तिका	७७४, १७५	प्रत्यवाय	१००, १०३
पिण्डपात	१२८	प्रत्यन्तिक	१८८, १६०
पितृघातक	२०४	प्रत्यास्तरण	८६, ६०
पीत	६५	प्रत्येकबुद्ध	१३५, १३७
पुण्यक्रियावस्तु	८६	प्रद्योत (राजा)	१६
पुरुषव्याधि	६७	प्रणीत	१३०
पुरोहितपुत्र	७१	प्रवारणा	१७८, १६६
पुष्करसारी (राजा)	२६, ३१	प्रवासनीय	२०८
पूर्वाचरम	१२१	प्रव्रज्या	८२, १४०
पूर्वाहिका	१४४	प्रलम्बभृ	१६६
पूजा	१२४	प्रसेनजित्	३६, ५२, ६२, ६६, ६६, ७४
पृथिवी	१८७	प्रस्थ	६०
पृथिवीधातु	१३७	प्रस्नावकुटी	६१, १५७
पृष्ठवाचिका	१४५, १५३, १५८	प्रावरक	५२
पेडा	१२, १३, २४, ७३, ७८, ७६	फुपफुस	१५६
पेयाल	२०६, २०८	बन्दिग्राह	७२
पोषध	१०६, १७८	बन्दिगोमहकरप्रत्याया	३२
श्लोतिकाचीबर	१५६	बहुश्रुत	२०१
पौद्गलिक	१२३, १६०	बलमिल	५३, ५४, ५७, ७०
पौलोतिका	६०, १६१	बिम्बसार	१०, १२, १३, १६, २१,
प्रकृतिज्ञ	२०१		२३, ४६
प्रकृतिस्थक	११३, ११४, २१०	व्याधि	१३७

बुद्धपूजा	१४६	मांसवल	१३४
बुद्धिकाप्रावरण	४७, ३८	मांसशोणित	८८
ब्रह्मदत्त	७०, १३७, १८२	मागधक	५०
भक्त	१२८, १३०, १८०, १८१	मातङ्गारस्य	१८५
भगवन्कारक	१८८	मातृकाधर	७३
भदन्त	११८, ११९, १३७, १५६	मातृकापद	१५१, १६१
भद्रङ्कर	३, ३२	मातृग्राम	२४, ५५
भाक्क	३	मातृघातक	२०४
भाङ्गेय	९१, ९२	मानाप्यचार	१५४, १५७
भिक्षुणीदूषक	२०४	मिथ्यादृष्टि	५८
भूतरुतशास्त्र	३२	मिन्ढक	११४, ११५
भृगु	७३	मुण्डन	९३
भृङ्गार	१२९	मुषितक	११८
भैषज्य	११७, १३२	मूल	१२८, १७३
मङ्गल्यपोषध	१९६	मूलपरिवास	१५४, २०७, २०९
मठ	११३	मूलफल्युन	१४३
मण्ड	१३५, १३६	मूलमानाप्यचार	१५४
मथुरा	३५, ३६	मूलापकर्ष	२०७
मथ	६०, १४२	मृगशिर	८०
मद्गुवो	८६	मृगार	५२, ५३, ५७, ६१, ७०
मध्यविज्ञेय	११७	मृतद्रव्य	१२०
मध्यमागम	१८२	मृतपरिष्कार	११३, ११४
मन्त्रयुद्ध	७५	मृत्तिका	१२९
मन्त्रसार	७२, ९९	मेठिकापुत्र	८३, ८४, ८५
मर्म	१२, १२१	यद्भूयैषीय	२०७
मल्ल	३	यदुत	१९४
महल्ल	९८, ९९, १००, १०५, १९९, २०१	यवागू	१३२
महल्लक	१२८	यमदण्डिक	११८
महाचैत्य	११३	यमुना	३
महानाम	१५, १६, १८	यानपात्र	६४
महाप्रजापती	१४४, १८८	याप्य	१३६
महासन्निपात	१४३	युद्धानि	७५
मयूर	९३	रत्न	१३४, १४३, १२४
मासपरम	१५२	रत्नकार	२५

राजकृति	४	वर्षाशाटिचीवर	८४, ८५
राजगृह	३, ५, १०, २२, ५०, ७६, ८२	वस्तुकर्मप्रतिज्ञा	२०१
राजगृहेयक	१२०	वाराणसी	५, ७७, १३७
राजधानी	१३२, १३५	वार्षिक	१५१
राजपटी	१४२	वास्थ	१५१, १५२
रात्रिप्रवास	१५२	वासवग्रामक	१६६, २०१
राहुल	४८	वासीचन्दन	१३१
रुधिरोत्पादक	२०४	वायुधातु	१३७
रोहितक	३, ३३	विकल्पक	१५२
लङ्घ	१५६	विघात	२००
लवणागार	७३	विग्रहकारक	१८८
लयन	११८	विंशतिवर्ग	२०५
लिखित	१६	विचिकित्सा	१६७
लिच्छवी	५, ७, ८, ६, १०	विटवातपुलधूर्तक	५६
लूह	१२३	वितरित	१५६
लेख	७, ८, १०, ११, २६	विदेह	३, ७, १३
लेलोहित	५२	विदेहराज	४७
लोप्य	१२२	विनय	१७३, १८२
लोष्ट	१३१	विनयकर्म	२०४
लोहित	६५	विनयधर	७३
लोढक	८६	विपश्चित	११३
लौकिक	६१, १२६	विपुष्प	८६
वक्र	१६६	विप्रकृत	१६३
वर्चस्कृति	१५७	विप्रकृतचीवर	१६८
वर्चस्कृम्भिका	१७४, १७५	विप्रतिपत्ति	१८६
वज्रपाणि	४४	विरली	२०, २३, २५
वत	१६६	विरेचन	४५
वत्सराज	१६	विलिखित	१५६
वमन	४५	विशाख	५३, ५७
वरुटभारण्ड	१४१	विशाखा	५३, ५८, ५६
वरुण	१३६	विष	१२१, १२२
वर्षा	१३६, १५१, १६६	विषूचित	११८
वर्षाच्छिन्नक	१५४, १५७	विहार	१७४, १६६
वर्षाशाटी	३	वृद्धाक्षयनीविसन्तक	१२५

वृद्धान्ते	८४, १५६	शिरोवेष्टन	६६
वेलुवन	७६	शील	१३६
वैतरिक	१८८	शीलाका	१२०
वैदेहक-पर्वत	५०	शुक्ल	१४२
वैदेही	१३, ४०	शुक्तिशकलिका	५५
वैद्य	११७, १३२	शुल्क	२१
वैद्यक	३, २५, २६, ३१	श्मशान	१२६
वैद्यराजाभिषेक	३६, ४१, ४३	शाक्यपुत्रीय	१८७, १८८
वैमतिक	१४७	श्रवण	१६१
वैशालक	११, ७३, १२०	श्रवणान्तिक	१६१, १६२, १६३
वैशाली	३, ५, ७, ३७, ७३, ८७, ८६	श्रमण	१८७, १८८
वैशालीस्त्रीरत्न	७	श्रावस्ती	५, ५२, ५७, ५६, ७३, ८२, ८३, ८६, ८७, १५१, १८६
वैश्रवण	१३६	श्रामणोरक	२०४
वंशविदलिका	१२६	श्रीवर्धन	६६, ६७
व्यग्र	१६६, २०२	श्रेण्यो बिम्बिसार	१६
व्यग्रकर्म	२१०	श्रेष्ठी	१२७
व्यंसित	१०२, १०५	षण्डपरण्डक	२०४
व्याज	१२३	षड्वर्गिक	१६६, २०१
व्याम	१८३	संघ	१५६
व्युपशान्ति	१३७	संघनवक	१२१
शंखसूक	५५	संघवृद्ध	१२१
शर	१२१	संघभेदक	२०४
शलभसंनिपात	८२	संघसामग्री	१६४
शल्यहर्ता	४५	संघसामग्रीदत्तक	१६५
शस्त्र	१३३, १४२	संघस्थविर	१५६
शयनासन	८६, ६०, १४१	संघाटी	५१, ६६, १६०
शाकुन्तिक	१३३	संनिष्ठापन	१६१
शाक्य	१५	संनिष्ठापनान्तिक	१६१, १६२
शाटक	१४१	संलप्तक	१३१
शाणक	३, ६१	संसारचक्र	१३०
शास्ता	१२५, १८८	संस्कारा	७३
शिञ्जादत्तक	१५४, १५७	संस्थागार	१८६
शिञ्जापद	१४०, १८०	संयोजन	८६, ८७
शिव	१३६	सकृदागामि	८०, ८७
शिवि	१३२		
शिरावेध	१३३		

सन्तकखापतेय	१४०	सूची	१४२
सन्तति	१६७	सूचीपदक	१५६
सन्धि	१६०, १६१,	सूत्रधर	७३
सप्तकृत्व	८६	सूत्रान्त	६, ७०
सप्तस्वौपधिक	८६	सूरत	६
समग्र	२०२	सेनाज्ञय	१६६
समग्रकर्म	२१०	सेनाज्ञयी	२०२
समवस्था	१२६	स्कन्ध	६, १८
समय	१७, ३६, ७३	स्कन्धधातु	१३७
समुदाचार	२००	स्तूप	७७
सम्मुख	२०६	स्तेयासंवासिक	२०४
सम्मुखविनय	२०७	स्तोक	१२१
सरलकपर्वत	२८	स्तौपिक	१४५
सहित	१७४	स्त्रीरत्न	१७
सांघिक	१४५	स्थविर	६, १०, १६६, २०१
सांप्रिय	४५	स्थापनार्ह	१७६
साकेत	१५१	स्थूलकम्बल	५२
साकेतक	११६	स्थूलाख्य	६२
सातिसार	८६, १८१	स्नायु	१२२
सार्धविहारी	११७, १७४	स्फोट	१३२
सान्तर	२१०	स्वस्थयन	१३६
सान्तरोत्तर	६१, ६४, १५२, ६४	स्वसन्तति	१६०
सामग्री	१३७, १६०, १६१	स्वस्थ	१३६
सामग्रीपोषध	१६५	स्वाध्याय	१२०
सामोची	१०३, १७५	स्वेदपरिकर्म	४५
सालोहित	६६, १००, १६६	स्मृतिविनय	२०७
सिंह	३, ४, ७, ८, ६, १०	स्रोतश्चापन्न	८०, ८६
सीमा	१२७, १४६	हंभो	४६, ७३
सीमातिक्रान्तिक	१६१, १६३	हस्तव्यवहारक	१८८
सुगतचीवर	६१	हस्तिविश्रासिक	६६
सुतरां	६५, ७२	हस्ती	१२१
सुपरिणामित	११४, ११५	हरीतक	४७
सुप्रत्यंश	१२४	हलाहल विष	७३
सुरुचिता	८६	हिङ्गुलक	१४२
		हैव	१६२, १६४

CORRECTIONS

Page	1	for	क्षम	read	क्षेमं
„	5	„	वशालीं	„	वैशालीं
„	6	„	अधमा	„	अधमाः
„	14	„	ग्रहीष्यामीति	„	ग्रहीष्यामीति
„	15	„	आम्रवनम्	„	आम्रवणम्
„	18	„	यद्येकस्मिन्	„	यद्येकस्मिन्
„	19	„	लिखत्विति	„	लिखन्त्विति
„	27	„	व्यपदेशं	„	व्युपदेशं
„	27	„	व्यपदिशामि	„	व्युपदिशामि
„	29	„	भैषज्यमेतन्ता०	„	भैषज्यमेतत्ता०
„	30	„	इदृशो	„	इदृशो
„	31	„	स्यस्थीभूतः	„	स्वस्थीभूतः
„	32	„	प्रदीपेनेव	„	प्रदीपेनेव
„	37	„	नीलैर्वस्त्रै०	„	नीलैर्वस्त्रै०
„	39	„	द्रव्यानि दत्ताणि	„	द्रव्याणि दत्तानि
„	39	„	विस्मयमापन्न	„	विस्मयमापन्नः
„	40	„	दृष्टा	„	दृष्ट्वा
„	42	„	कृत्वा	„	कृत्वा
„	46	„	शल्य	„	शल्य
„	47	„	मण्डानुपूर्वी	„	मण्डानुपूर्वी
„	47	„	तथाकृतम्	„	तथा कृतम्
„	48	„	सान्तरोन्तर०	„	सान्तरोत्तर
„	50, 51, 52	„	छित्वा	„	छित्वा
„	52, 53	„	दत्वा	„	दत्त्वा
„	54	„	प्रादुर्भूतम्	„	प्रादुर्भूतम्
„	55	„	गच्छसीति	„	गच्छसीति
„	56	delete	तु		
„	64, 65	„	विचारयथ	„	विचारयत

Page	70	for	ब्रह्मत्तो	read	ब्रह्मदत्ता
„	72	„	संप्रस्थित	„	संप्रस्थितः
„	72	„	वन्दिग्रहकरप्रात्यायांश्च	„	वन्दिग्राहकरप्रत्यायांश्च
„	75	„	एवं रूपे	„	एवंरूपे
„	82	„	समान्यधिष्ठायोक्तोः	„	समान्यधिष्ठायोक्तः
„	84	„	यूथपरिमृष्टो	„	यूथपरिमृष्टो
„	85	„	विहरिष्यति	„	विहरिष्यति
„	85	„	प्रेष्यदारिक	„	प्रेष्यदारिका
„	86	„	व्याकृताः	„	व्याकृतः
„	87	„	निरूपधिशेषे	„	निरूपधिशेषे
„	88	„	निष्यद्य	„	निष्यद्य
„	88	„	पुरयाणि	„	पुरयानि
„	88	„	परिभुजन्ते	„	परिभुजन्ते
„	89	„	पुनरायुष्म०	„	पुनरायुष्म०
„	90	„	ब्राह्मण	„	ब्राह्मण
„	90	„	पञ्चमिः	„	पञ्चमिः
„	91	„	प्रज्ञापयिष्यामि	„	प्रज्ञपयिष्यामि
„	93	„	समानाहोक्व०	„	समाना अहोक्व०
„	93	„	पवासौ	„	एवासौ
„	95	„	उद्दानम्	„	उद्दानम्
„	95, 96	delete	visargas of मोहपुरुषः		
„	96	„	उपगन्तव्यम्	„	उपगन्तव्या
„	97	„	भाजयिष्यामः	„	भाजयिष्यामः
„	99	„	कोऽप्ययं	„	कोऽप्ययं
„	99	„	कृच्छ्रेणा०	„	कृच्छ्रेणा०
„	102	„	सन्निपतन्ति	„	सन्निपतति
„	102	„	भिक्षुना	„	भिक्षुणा
„	103	„	स्थलस्था	„	स्थलस्थाः
„	103	„	चिन्तापरस्तिष्ठतः	„	चिन्तापरौ तिष्ठतः

Page		for भीरुको	read भीरुको
103			
„ 104	„	सकाशमुपसंक्रम्य	„ सकाशमुपसंक्रम्य
„ 104	„	मातुलोऽहं	„ मातुल अहं
„ 104	„	प्रधातयसि	„ प्रधातयसि
„ 106	„	भोजिताम्	„ भोजितम्
„ 108	„	उद्दानम्	„ उद्दानम्
„ 108	„	यद्भूयोऽपि	„ यद्भूयोऽपि
„ 109	„	एकपोषधात्वदय०	„ एकपोषधत्वादय०
„ 109	„	इदमेवं रूपं	„ इदमेवंरूपं
„ 113	„	उसारयन्ति	„ उत्सारयन्ति
„ 143	„	बद्धस्य	„ बुद्धस्य
„ 145	„	पृष्ठवाचिकया	„ पृष्ठवाचिकया
„ 158	„	चरन्तश्चोरै०	„ चरन्तश्चोरै०
„ 160	„	त्रिचोवरम्	„ त्रिचीररम्

